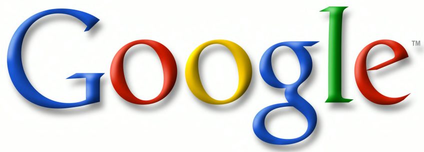

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06826703 2

Dømmer selv!

Til Selvprøvelse

Samtiden anbefalet.

Anden Række.

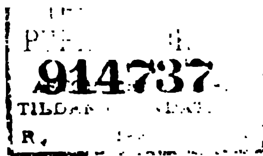
Af

S. Kierkegaard.

[1851. 52.]

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1876.

Indhold.

[Udgiver P. Chr. Kierkegaard.]

Forord.

Vel veed jeg, og jeg veed kun altfor vel, hvor sandt det er, at Verden vil bedrages. Forsaavidt kunde jeg maaskee have Betænkeligheder ved at offentliggjøre en saadan Meddelelse som nærværende.

Hvorfor har jeg dem da ikke? Fordi jeg slet Intet har med Verden at gjøre. Jeg henvender mig til den Enkelte, hver Enkelt, eller til Enhver som Enkelt; give Gud, Alle vilde læse, men Enhver som Enkelt.

Naar da hver Enkelt gjør som jeg har gjort da jeg skrev, lukker sin Dør, læser for sig selv, fuld forvisset om, hvad Sandhed er, at jeg ikke i fjerneste Maade har tænkt paa at ville træde ham for nær eller tale til Andre om ham, da jeg kun har tænkt paa mig selv; naar han læser saaledes som Enkelt, saa det ikke i fjerneste Maade falder ham ind at tænke paa Andre end paa sig selv: da behøver jeg sandeligen ikke at frygte, at han skulde blive vred paa mig for denne Meddelelse.

Thi hvad er det at være og at ville være den Enkelte? Det er at have og at ville have Samvittighed. Men hvorledes skulde et samvittighedsfuldt Menneske blive vred, at man meddeler ham noget Sandt! Snarere maatte han vel blive vred over det Modsatte. Siig det selv: er det fornærmende, om man behandler et Menneske ikke blot som et Fornuft-Væsen, men som et samvittighedsfuldt Menneske, hvem man siger Sagens sande Sammenhæng; jeg troede det var fornærmende, i indbildsk Klogskab at behandle Menneskene som Børn, der ikke kunne taale at faae det Sande at vide, eller som Daarer, hvem man kan bilde Alt ind, naar man blot smigrer dem; jeg troede, at det at skjule Sandheden, at bedrage, at det var at fornærme Den, hvem man behandler saaledes, at den Bedragne just da er, i Sandhed, dybest fornærmet, naar han befinder sig vel i Bedraget.

Min kjere Læser, læs om muligt høit. Gjør Du det, lad mig takke Dig; gjør Du det ikke blot selv, men bevæger Andre dertil, lad mig takke dem hver især, og Dig atter og atter.

I.

1 Peders IV Cap. V. 7: **Værer derfor ædru.**

At blive ædru.

Bøn.

Fader i Himlene! Du er en Aand, og de, som ville tilbede Dig, skulle tilbede Dig i Aand og Sandhed — men hvorledes i Aand og Sandhed, hvis vi ikke ere, eller dog først stræbe at blive ædru! Saa send da Din Aand i vore Hjerter; o, der kaldes saa ofte paa den, at den maa komme og bringe Mod og Liv og Kraft og Styrke: at den dog først — dette er jo Betingelsen for det Øvrige og for, at det Øvrige bliver os til Gavn — at den dog først maatte gjøre os ædru!

A. T. Da Apostlene traadte frem paa Pintsedagen, første Gang fyldte af den hellige Aand, „da forfærdedes Alle, og tvivlede, og sagde: hvad monne dette være? Men Andre spottede og sagde: de ere fulde af sød Viin.“ (Apost. Gj. II, 13.) Altsaa Ingen formaaede eller vovede at forklare, hvad her var skeet; Forfærdelse og Tvivl greb Alle, kun Spotterne forsøgte en Forklaring: at Apostlene váre fulde — og saa tidlig paa Dagen, Kl. 9 om Formiddagen. Det var Forklaringen. Dog strækker den ikke til; thi forunderligt, de vare det ikke blot om Morgenen, nei — hvis de vare fulde — de vare det endnu om Aftenen, og det var ikke blot den Morgen, nei — hvis de vare fulde — de vare det ogsaa den næste Morgen og dennes Aften, og en Maaned derefter, og tyve Aar derefter, og endnu i deres Dødsstund vare de — fulde af den søde Viin, som de, efter Spotternes Forklaring — thi ellers lader Begivenheden

paa Pintsefesten sig ikke forklare — maae have drukket hin Morgen. O, dybe Spot over Spotternes Forklaring!

Her som overalt viser det sig, at Verden og Christendommen have de hinanden meest modsatte Forestillinger. Verden siger om Apostlene, om Apostelen Peder, den ordførende: „han er fuld“ — og Apostelen Peder formaner: „vorder ædru.“ Altsaa det verdslige Sind anseer Christendommen for Beruselse, og Christendommen anseer det verdslige Sind for Beruselse. „Bliv dog fornuftig, kom til Dig selv, see at blive ædru,“ saaledes tilraaber det verdslige Sind den Christne. Og den Christne siger til det verdslige Sind: „bliv dog fornuftig, kom til Dig selv, bliv ædru.“ Thi Forskjellen mellem det Verdslige og det Christelige er ikke, at det ene har een Mening, det andet en anden, nei Forskjellen er altid, at de have den lige modsatte Mening, at hvad det ene kalder Godt, kalder det andet Ondt, hvad det ene kalder Kjerlighed, kalder det andet Selviskhed, hvad det ene kalder Gudelighed, kalder det andet Ugudelighed, hvad det ene kalder at være fuld, kalder det andet at være ædru. Just den fulde Mand, „Apostelen“, han finder det fornødent at indskærpe en, kan jeg tænke, ædru Verden den Formaning: „bliver ædru“!

Og just denne Formaning er maaskee allermeest som beregnet paa at saare det forhærdede, verdslige Sind, der ellers ikke saa let lader sig saare eller bringe ud af Fatning. Thi dette verdslige Sind, det kan ogsaa finde sig i Noget og i Meget, finde sig i, at der siges om det baade Dette og Hiint, kun ikke, at det kaldes Beruselse. „Jeg holder mig,“ siger dette verdslige Sind, „jeg holder mig til det Visse, jeg er hverken en Sværmer eller en Drømmer eller en Nar, hverken fuld eller gal. Jeg holder mig til det Visse; jeg troer Intet, ikke det Mindste, uden hvad jeg kan tage og føle paa; og jeg troer Ingen, ikke mit eget Barn, ikke min Hustru, ikke min bedste Ven, jeg troer kun hvad der kan bevises — thi jeg holder mig til det Visse. Jeg holder mig til det Visse, og indlader mig derfor ikke i fjerneste Maade med alt dette Høitravende om det Hiinsides, om Evigheden, og alt Det, som Præsterne ikke for

Intet bilde Fruentimmer og Børn og Eenfoldige ind; thi man veed hvad man har, man veed ikke hvad man faaer: dette holder jeg mig til. Jeg holder mig til det Visse; jeg leger derfor aldrig med i den Leeg, som Menneskene gjøre saa meget Væsen af under Navn af Kjerlighed, hvor man dog altid bliver narret, hvis man da ikke selv er Den, der narrer de Andre; nei, jeg elsker ikke et eneste Menneske, dog stop, jo der er eet Menneske, jeg elsker, jeg siger ikke, at jeg elsker ham høiere end mig selv, det er saa sværmerisk, og jeg er ingen Sværmer, men jeg elsker ham lige saa høit som mig selv, det er nemlig mig selv; det Menneske elsker jeg, det er vist, og jeg holder mig til det Visse. Man kan nu kalde mig selvkjerlig og hjerteløs og lumsk og lumpen, man kan for den Sags Skyld kalde mig en Skurk, en Slyngel: det skal aldeles ikke forstyrre mig, jeg holder mig til det Visse. Det Eneste, troer jeg, der vilde et Øieblik forstyrre mig, var om Nogen kunde falde paa at sige, at jeg var fuld, beruset, jeg, den koldeste og roligste og klareste Forstandighed." Dog siger Apostelen: „bliv ædru!" og siger dermed: Du er beruset; Ulykkelige, hvis Du kunde see Dig selv, Du vilde gyse, thi Du vilde see, at det er med Dig som med et beruset Menneske, naar han — modbydeligt! — neppe ligner et Menneske: i den Grad er Du beruset.

Saaledes forholder det Verdslige og det Christelige sig til hinanden. Det var ikke blot om Apostlene, ikke blot om dem paa Pintsefesten, det blev sagt: de ere fulde af sød Viin, nei det var, er og bliver Verdens Dom om det Christelige. Og Christendommen er derimod af den Mening, at just Apostlene og just paa Pintsefesten vare i høieste Forstand ædru, kun Aand. Og Christendommen er af den Mening, at just den sande Christen er ædru, at derimod Enhver, i samme Grad som han mindre er Christen, i samme Grad er mere i en Beruselses-Tilstand. Og Christendommen er af den Mening, at dens, eller at Aandens første Virkning i et Menneske er, at han bliver ædru. Alt det Christelige er nemlig en Fordoblelse, eller enhver Bestemmelse af det Christelige er først sit Modsatte,

hvorimod blot menneskeligt eller verdsligt Et kun er ligefrem hvad det er. En Aand, der gjør levende, er saaledes, blot menneskeligt, en levendegjørende Aand, ikke videre; christeligt er den først den Aand, som døder, som lærer at afdøe. Opløftelse er, blot menneskeligt, Opløftelse, ikke videre; christeligt er den først Ydmygelse. Saaledes er ogsaa Beaandelse, blot menneskeligt, Beaandelse; christeligt er Beaandelse først at blive ædru.

Og derom ville vi tale, om det:

at blive ædru.

Naar der, blot menneskeligt, gjøres Forskjel mellem det, aandelig forstaaet, at være ædru og det at være beruset, da tænker man ved det at være ædru paa Forstandighed, Besindighed, Klogskab og hvad dertil hører; ved det at være beruset tænker man paa Begeistring, det at vove og saaledes at vove, at man slipper Sandsynligheden. De Forstandige, de Besindige, de Kløge, som kalde sig ædru, betragte saa de Begeistrede med samt deres Voven som berusede, sige det spottende om dem, advare Andre mod at lade sig forlede af dem.

Og maaskee have de i een Forstand Ret, endog efter Christendommens Mening. Thi Christendommen er saare langtfra at anprise enhver Begeistring, enhver Voven, og Christus selv, der fordrede, at „Discipelen" skulde forlade Alt for at følge ham efter, give Alt til de Fattige, lade være endog at begrave sin afdøde Fader, han siger dog ogsaa (hvori da tillige ligger, at han ikke fordrer af Enhver ubetinget, at han skal være „Discipelen"), „at naar En vil opføre et Taarn, sidder han først og beregner Bekostningen, om han haver, hvad der hører til at fuldføre det med."

Altsaa ogsaa Christendommen mener, at der er en Voven, som er dumdristig, er Beruselse, ikke at anprise.

Men saa er jo Christendommen enige med hine Forstandige, Besindige, Kloge, de, menneskelig forstaaet, saakaldte Ædru? Nei, langtfra; nei ikke med een eneste af dem! Ikke med een eneste af dem. Der er nemlig Forskjel mellem disse

saakaldte Ædru. Nogle bruge al deres Forstandighed, Besindighed, Klogskab til aldeles at forkjæle sig selv, saa de blive usle Halv-Mennesker, glemmende (hvad vistnok behøvede at erindres i hver en Prædiken i Christenheden), at ikke blot Tyve og Røvere og Mordere og Hoerkarle, men at heller ikke Blødagtige kunne indgaae i Himmeriges Rige — ak, naar engang Regnskabet bliver gjort op over Menneskeslægtens Utallige, der vil under Rubrikken de Blødagtige findes et større Tal end under disse Rubrikker: Tyve, Røvere, Mordere tilsammen. Saaledes med nogle af de saakaldte Ædru. Andre derimod have dog en større Villies-Kraft, heftigere Lidenskaber, dybere Trang til Afgjørelse og Handling; de benytte da deres Klogskab og Besindighed noget anderledes. De vove længere ud, anstrenge deres Liv mere, flye ikke enhver Fare; men Eet staaer dem fast: Sandsynligheden, den slippe de aldrig. De raade indenfor Sandsynligheden over flere Muligheder end de Andre, de aftvinge Sandsynligheden Forklaringer som den (thi ogsaa Sandsynligheden er knibsk, paaholdende) nægter de Blødagtige; men Eet staaer fast, urokkelig fast, de slippe ikke Sandsynligheden, at slippe den, sige de, det er at være beruset.

See her den uendelige Forskjel fra det Christelige; thi, christeligt, ja blot religieust, gjælder, at Den, som aldrig slap Sandsynligheden, han indlod sig aldrig med Gud. Al religieus, endsige al christelig Voven er paa den anden Side af Sandsynligheden, er ved at slippe Sandsynligheden.

Men saa er jo dog det Christelige idel Dumdristighed, de Forstandige have Ret, det er Beruselse? Nei! Vistnok er der Mangen, der har meent, at det var christeligt han vovede, da han vovede at slippe Sandsynligheden, og det var kun Dumdristighed, ogsaa efter Christendommens Mening. Thi Christendommen holder paa en egen Maade igjen. Der gives, om jeg saa tør sige, letbyggede Mennesker, der ikke have synderlig megen Klogskab, Forstand, Besindighed til at holde igjen med, dem falder det kun altfor let at slippe Sandsynligheden og at vove. Dette er, baade christeligt og blot menneskelig forstaaet, Beruselse. Men stundom mene Saadanne, at Sagen bliver en anden

derved, at de henføre deres Voven til Gud, at det er i Tillid til Gud de vove. Og unægtelig vilde dette ogsaa ganske forandre Sagen — der er just dette, der maa sees efter og eftersees, om det virkelig er saa, at det er i Tillid til Gud. Thi at føie Guds Navn til sine Ønsker, sine Begjeringer, sine Planer: det er ogsaa let, kun altfor let for de Letbyggede; men deraf følger ikke, at deres Voven er i Tillid til Gud. Nei, idet En slipper Sandsynligheden for at vove i Tillid til Gud, da maa han jo tilstaae sig selv, hvad der ligger i det at slippe Sandsynlighed, at naar han nu vover, da er det lige saa muligt, netop lige saa muligt, at han seirer, som at han ligger under. At det er i Tillid til Gud han vover, giver nemlig ingen umiddelbar Vished for at seire; just deri ligger det Mislige ved de Letbyggedes Voven i Tillid til Gud, at de forstaae dette saaledes, at de skulle seire. Men dette er ikke at vove i Tillid til Gud, det er at tage Gud forfængeligt. Og det, der skal skrække Dig tilbage derfra, er just, at Du redeligt og oprigtigt forstaaer Dig selv i, at Du, idet Du vover at slippe Sandsynligheden for at vove i Tillid til Gud, at Du da derved lige saa godt kan siges at have — menneskelig talt, thi evigt er det dog din Seier — beredet din Undergang, som at have banet Veien til at seire. Og see dette skrækker tilbage, dog ikke fra det at vove i Tillid til Gud, nei, men fra i at vove at tage Gud forfængeligt. Først naar Du ret har forstaaet Dig deri, først da kan Du vove i Tillid til Gud. Du har sluppet Sandsynligheden; forsaavidt kan det, menneskelig talt, endogsaa være det Sandsynlige, at Du vil ligge under. Men desuagtet vil Du ud, frem ad, vove — i Guds Navn. Vel saa! Men ikke sandt, saa har Du ogsaa forstaaet, at det er ikke, for at Du skal seire, at Du kaldte Gud til, men at Du (hvis det ikke skulde behage Gud, at lade Dig seire — thi umuligt er det ikke, da Alt er muligt for Gud; ja, umuligt maa det end ikke være, thi saa er din Voven formastelig) maa være i Forstaaelse med Gud om, at han vil styrke Dig til at kunne bære det at maatte ligge under for en god Sag, for en Voven i Tillid til Gud. Men Dette er afskrækkende; og som

ingen Levende sneeg sig forbi hiint hundredhovede Uhyre, der vogtede Indgangen til de Dødes Rige, og som ingen Fugl fløi over det døde Hav: saaledes slipper ingen blot menneskelig Dumdristighed forbi denne frygtelige Forstaaelse. Dog har Du ikke passet paa, at denne dødbringende Forstaaelse gaaer mellem Dig og din Voven i Tillid til Gud, saa har Du taget Gud forfængeligt, din dristige Voven er Dumdristighed, at den er i Tillid til Gud en Indbildning.

Derimod staaer det christeligt fast, at den sande christelige Voven slipper Sandsynligheden. Det er ikke som Feighed, Verdslighed, Blødagtighed har opfundet det, og fundet paa, løgnagtigt, at kalde det Christendom, det saaledes at vove er ikke at friste Gud. O, afskyelige Løgnagtighed, o, lumpne Bagvaskelse mod alle Troes-Heltene og Martyrerne og Sandheds-Vidnerne og Forbillederne! Men saaledes er det altid med os! Det vi ønske os fritagne for, er Farer og Anstrengelse og Alt, hvad der er Kjød og Blod imod. Nu og Christendommen er mild, den kan i Form af Indrømmelse — læg vel Mærke dertil: i Form af Indrømmelse! — skaane den Enkelte for Meget, naar han ydmygt tilstaaer, hvorledes det hænger sammen med ham, skaane ham ogsaa for denne egentlige christelige Voven, naar han ydmygt tilstaaer, hvorledes det hænger sammen med ham. Men det Verdslige i os lader sig sandeligen ikke nøie hermed, det nøies aldrig, før det har faaet det Forkerte, det Ugudelige gjort fast som Troes-Artikel, som Pligt, som Dogma, som sand Christendom — for at vi saa kunne forsage den sande Christendom som Ugudelighed. Saaledes med hiin verdslige Tale i Christenheden om det at friste Gud. Det er mig der ønsker gode Dage, mig der vil skaane mig selv; men saa vil jeg ikke engang tilstaae det, nei, jeg gjør saa Christendommen om og siger: „det at vove ud over Sandsynlighed det er at friste Gud. Pfui, skulde jeg — som er en Christen! — skulde jeg understaae mig at friste Gud!“ Og skulde jeg — som er en underfundig Slyngel! — ikke afholde mig derfra, naar jeg ved Hjælp deraf slipper for al Anstren-

gelse, og tillige for Spotpriis slipper ind i at gaae og gjælde for en gudfrygtig, from Christen!

Nei, nei, ikke saaledes! Det skal, christelig, staae fast — o, min Gud, hold Du paa mig, at jeg staaer fast, for saa at kunne gjøre det fast, thi det skal staae fast: at dette, just dette er Christendom, at vove i Tillid til Gud at slippe Sandsynlighed, og at man, hvis man vil være Christen, kun kan fritages derfra ved Ydmygelser og Indrømmelse! Det skal staae fast — o, min Gud, gjør Du det fast! — at som Christendommen afskyer Hoer, Mord, Tyverie og Alt, hvad der forresten kan besmitte et Menneske, at den kjender endnu een Art Besmittelse: feig Klogskab og blødagtig Forstandighed, ussel Trællen i Sandsynlighed og Sandsynlighed, christelig forstaaet maaskee den farligste Besmittelse. Derfor indskærpes det ogsaa i den Hellige-Skrift, men disse Steder hører man aldrig nævne; det indskærpes, thi der tales bestandigt aldeles i samme Forstand om de Feige, de Bløbagtige, som der tales om Røvere og Mordere og Hoerkarle; og der siges Eet og det Samme om dem, at de ikke skulle arve Guds Rige. Ja, i Sandhed Christendommen afskyer og som Besmittelse, hvad Verden priser og som det Høieste: det bestandigt at handle klogt, og Christendommen afskyer denne Besmittelse, ligesom den i sin første Fremtræden afskyede Afgudsdyrkelsen — men denne vore Tiders Forgudelse af Klogskab, den er just vore Tiders Afgudsdyrkelse, Christendommens Afskye, uden at derfor Christendommen har Noget mod Klogskaben som Evne, som Gave betragtet. Nei, langtfra! Eiheller er Christendommen uvidende om, hvor vanskeligt det er, naar man er klog, da at skulle forsage at handle klogt. O, er det vanskeligt, sees det sjeldent at lykkes Nogen, som hengav sig til en Last, at aflægge den ganske: o, hvor langt vanskeligere, i ethvert Øieblik at have Klogskaben hos sig, med dens kloge Øine see, hvad det Klogeste er, og det Lystelige i at være klog — og saa at skulle forsage at handle klogt! Dog fordrer Christendommen dette. Thi, christelig, vilde dette blive Lovtalen, hvis der var det Menneske, om hvem det kunde siges: han var det forstandigste Menneske i sin Tid, den klogeste

Mand i Riget; det var Alle bekjendt, at søgte man i en vanskelig og forviklet Sag det klogeste Raad, man gik ikke forgjeves, naar man gik til ham, man gik kun forgjeves, naar man gik til nogen Anden — men selv handlet klogt, nei det har han aldrig! Med en Reenhed, som en jomfruelig Qvindes, som en rødmende Ynglings Undseelse har han afskyet det at handle klogt! Hans Liv var paa den anden Side af Sandsynligheden, der levede han, der aandede han, der vovede han i Tillid til Gud — han af alle den Forstandigste!

Dette er Christendom! Og nu vendes hele Forholdet om i Forskjellen mellem det, aandelig forstaaet, at være ædru og beruset. Vi begyndte med, at Forstandighed, Besindighed, Klogskab, at det var at være ædru; det at vove og vove at slippe Sandsynlighed, at det var at være beruset. Men Christendommen gjør Alt nyt. Saaledes ogsaa her: christeligt er det at vove i Tillid til Gud at slippe Sandsynlighed, det er just at være ædru — som Apostlene vare det paa Pintsefesten, aldrig vare det mere, end da de, al Sandsynlighed tiltrods, vare blot Redskaber for Gud, o, christelige Ædruhed! Derimod er, christeligt, Forstandighed, Besindighed, Klogskab, det er — ja, hvor nyt, thi at det er at dadle, det er endda ikke det Nye, men at det er: Beruselse! Dog hvad Under vel? Thi ikke det Evige, ei heller Gud, og heller ikke det at blive sig selv gjennemsigtig for Gud: ikke dette beruser, hvor var det muligt! De berusende Drikke ere altid sammensatte, gjærende — som det er, hvortil Forstandigheden og Klogskaben og Besindigheden holder sig: det Sandsynlige.

Vi ville nu gaae videre i denne christelige Tale om det at blive ædru og see nærmere, hvad det betyder.

At blive ædru er: at komme til sig selv i Selverkjendelse og for Gud som Intet for ham, dog uendeligt, ubetinget forpligtet.

At komme til sig selv. Altsaa, at leve hen i fuldkomment Ukjendskab til sig selv, eller ganske at misforstaae sig selv eller at vove i blind Tillid til egne Kræfter og Deslige, det er — deri ere vi enige med den blot menneskelige Betragt-

ning — det er ikke at komme til sig selv, er at være beruset. Men nu det at leve hen i nøie Kjendskab til og klog Beregning af sine egne Kræfter, Evner, Forudsætninger, Muligheder, ligeledes fortrolig med, hvad Menneske- og Verdenskundskab lærer de Indviede: er det at komme til sig selv? Ja, efter den blot menneskelige Betragtnings Mening. Men ikke efter den christelige; thi det er ikke at komme til sig selv, det er at komme til det Sandsynlige; man kommer ad den Vei aldrig længere. Og at komme til det Sandsynlige er Veien til at blive mere og mere beruset, mere og mere fortumlet i Hovedet, mere og mere tung og usikker i sin Gang, Alt under den Selvindbildning, at man er ganske ædru. Thi i det Sandsynlige drikker man sig ikke ædru; er det tilveiebragt ved Hjælp af den kun meget overfladiske Menneske- og Verdenskundskab, er dets Beruselse mindre farlig; derimod, jo dybere Menneske- og Verdenskundskab der er brugt for deraf ligesom at uddrage det Sandsynlige, desto farligere er dets Beruselse. Det Sandsynlige blander ligeligt i sig Kjendskab til Godt og Ondt; og synes det end klart det Sandsynlige, i Sandhed blev det aldrig afklaret. Den, der spørger efter det Sandsynlige og ene derefter, for at holde sig dertil, han spørger ikke, hvilket er Ret og hvilket Uret, hvilket det Gode og hvilket det Onde, hvilket det Sande og hvilket det Usande, — nei, han spørger ligeligt: hvilket er det Sandsynlige, at jeg kan troe det, — thi om det er det Sande er ligegyldigt eller dog mindre vigtigt, — hvilket er det Sandsynlige, at jeg kan slutte mig dertil og holde med det; om det er det Onde, om det er Uret er ligegyldigt eller dog mindre vigtigt, naar det blot er det Sandsynlige eller Det, der har Sandsynligheden for sig at ville faae Magten. Kjendskabet til det Sandsynlige, og jo dybere det er, fører et Menneske ikke, i dybere Forstand, nærmere til ham selv, men længere og længere bort fra hans dybere Selv, bringer ham kun, i Selvisshedens Forstand, sig selv nærmere og nærmere — det kalder den blot menneskelige Betragtning at blive ædru, Christendommen kalder det Beruselse.

At komme til sig selv i Selverkjendelse. I Selv-

erkjendelse. Thi i al anden Erkjenden er Du borte fra Dig selv, glemmer Du Dig selv, Dig selv fraværende. Dog just dette kalder den blot menneskelige Betragtning at blive ædru. At glemme sig selv, at komme, ikke til, men bort fra sig selv ved at fortabe sig selv i Erkjenden, i Begriben, i Tænkning, i kunstnerisk Frembringelse o. s. v. det kaldes just at være ædru. Christeligt er det Beruselse. Og er det dog ikke saaledes; sige vi ikke om Den, der henfaldt til Brugen af stærke Drikke, at han glemmer sig selv, drukner sig selv eller sit Selv; og naar dette da ganske er lykkedes ham, naar han er blevet ganske af med sig selv, da sige vi ikke: nu er han ret blevet ædru, nei, vi sige det Modsatte. Saaledes ogsaa med Erkjendelsen; der er kun een Art Erkjenden, der bringer et Menneske ganske til sig selv, Selverkjendelse; denne er det at være ædru, den rene Gjennemsigtighed. Derimod mener den blot menneskelige Betragtning, at Selverkjendelse er Beruselse, at den frembringer, hvad det Berusende frembringer: Svimmelhed. Dog er dette ikke saa. Nei, just da svimler det, sandseligt, for et Menneske, naar han har glemt sig selv i den stærke Drik; og da svimler det, aandelig forstaaet, for et Menneske, naar han har tabt sig selv i en Erkjenden af Andet, eller som han siger, i en objektiv Erkjenden — kald paa ham, og Du skal see, han ligesom vaagner op af en Drøm, han maa ligesom gnide Øinene, besinde sig selv, huske, hvad han hedder, som en Beruset.

At komme til sig selv i Selverkjendelse og for Gud. Thi hvis Selverkjendelsen ikke fører til at erkjende sig selv for Gud, ja, da er der Noget i hvad den blot menneskelige Selvbetragtning siger, at denne Selverkjendelse fører til en vis Tomhed, der frembringer Svimmel. Kun ved at være for Gud kan et Menneske ganske komme til sig selv i Ædruheds Gjennemsigtighed. Den blot menneskelige Betragtning mener modsat, at det at indlade sig med Gud, med det Uendelige — at Intet er vissere end at det er Beruselse, at det ikke er saaledes vist, at Den, der fra Skibet stirrer i Bølgerne, eller at Den, der fra et høit Sted skuer ned i Dybet, eller fra det lavere Sted ud over et uendeligt Rum, hvor Intet standser

Blikket: at det ikke er saaledes vist, at han bliver svimmel, som at Den bliver det, som indlader sig med Gud. Man skulde og synes, at det maatte være saa; og dog er det efter Christendommens Mening lige det Modsatte, just dette er Veien til at blive ganske ædru — saaledes bruges jo et Stærkere for at gjøre den ædru, der var beruset i et Svagere, om end naturligviis dette Stærkere, som gjør ædru, ved en frygtelig Misbrug kan bruges til Beruselse.

At komme til sig selv i Selverkjendelse og for Gud som Intet. Den blot menneskelige Betragtning mener, at det at blive til Noget, at det er Veien til at blive ædru; Christendommen mener, at just det at blive til Intet — for Gud, at det er Veien, at hvis Nogen kunde falde paa at ville være Noget for Gud, at det er Beruselse eller at ville misbruge det Stærkere, som gjør ædru, men at det at blive til Intet er at blive ædru.

At blive til Intet for Gud, og dog uendeligt, ubetinget forpligtet. Den blot menneskelige Betragtning er af modsat Mening, at det at være ædru just kjendes paa, at man i Alt holder Maade, i Alt iagttager dette ædruelige „til en vis Grad“. Saaledes ogsaa med Pligten; „det var jo den visse Vei til at blive reent forstyrret i Hovedet, den visse Vei til Beruselse eller til Galskab, om man vilde hengive sig til et Ubetinget og, hvad deri ligger, ubetinget hengive sig til det.“ Christendommen mener, at just det Ubetingede, og det ene, eller Indtrykket, Trykket af det Ubetingede er istand til at gjøre et Menneske ganske ædru, naar han — og ellers har han ikke faaet Indtrykket af det Ubetingede — ubetinget giver sig i dets Magt; at derimod dette „til en vis Grad“, at det just er berusende, bedøvende, gjør tung og døsig og dorsk og sløv, omtrent som en Drikfældig er det, om hvem der siges, han gaaer i en stadig Døs.

Og saaledes er det dog vel ogsaa, at just det Ubetingede er det Eneste, der kan gjøre et Menneske ganske ædru. Lad mig i en billedlig Tale fremstille Dig dette, og lad det ikke forstyrre Dig, om Talen maaskee ikke synes høitidelig nok; det

er saa med Flid, at Du maatte faae et desto sandere Indtryk af det Fremstillede. Dersom Du vilde spørge en Tørvebonde, en Drosskekudsk, en Postkarl, en Heste-Udleier: hvortil bruger Kudsken Pidsken? Du skal høre, de ville alle svare: „naturligviis for at faae Hesten til at gaae." Spørg Kongens Kudsk, hvortil bruger Kudsken Pidsken? og Du skal høre, han svarer: „hovedsageligen bruges den for faae Hestene til at staae." Dette er Forskjellen mellem at være simpelt kjørende og godt kjørende. Nu videre. Har Du seet, hvorledes Kongens Kudsk bærer sig ad; eller har Du ikke seet det, saa lad mig beskrive Dig det. Han sidder høit paa sin Buk; og just fordi han sidder saaledes høit, har han desto mere Hestene i sin Magt. Imidlertid, ved en saadan Leilighed anseer han ikke dette for nok. Han reiser sig i Sædet; han samler hele sit Legemes Magt i sin muskelstærke Arm, som løfter Pidsken — nu falder der et Slag; det var frygteligt. I Almindelighed er eet Slag nok; dog stundom gjør maaskee Hesten et fortvivlet Spring — endnu eet Slag. Det er nok. Han sætter sig ned. Men Hesten? Der gaaer først en Skjælven gjennem hele dens Legeme, det seer virkeligt ud som mægtede denne fyrige, kraftfulde Skabning ikke at staae paa Benene; det er det Første, det er ikke saa meget Smerten, der ryster den, som det er det, at Kudsken — Sligt formaaer ogsaa kun Kongens Kudsk — har samlet sig heel i at give Slaget Eftertryk, heel er i Slaget, saa Hesten ikke saa meget paa Smerten som paa noget Andet fornemmer, hvo det er der slaaer. Saa tager denne Skjælven af, den er nu kun en sagte Zittren, men det er som hver en Muskel, hver en Trævl zittrede. Nu er det overstaaet — nu staaer Hesten stille, ubetinget stille. Hvad var dette? Den fik Indtrykket af det Ubetingede, derfor er den ubetinget stille. Naar en Hest, som den kongelige Kudsk kjører, staaer stille, det er noget ganske Andet, end naar en Drosskehest staaer stille; thi med Hensyn til den sidste betyder det egentlig blot, hvad ingen Kunst er, at den ikke gaaer; med Hensyn til den første er det at staae stille en Handling, en Anstrengelse, den største, som det er Hestens høieste Kunst, og den staaer ubetinget stille.

Ubetinget stille! Hvorledes skal jeg beskrive dette? Lad mig tage et andet Billede, der fører til det Samme. Vi tale saadan til daglig Brug om, at det er stille Veir, derfor kan det gjerne blæse lidt, eller dog lufte, det er blot saadan hvad vi kalde stille Veir. Men har Du ikke lagt Mærke til en anden Art Stilhed? Førend et Tordenveir indtræder der stundom en saadan Stilhed; den er af en ganske anden Art; ikke et Blad rører sig, ikke en Luftning, det er som stod hele Naturen stille, medens der dog gaaer en næsten umærkelig sagte Zittren gjennem Alt: hvad betyder denne umærkelige Zittrens ubetingede Stilhed? Den betyder, at det Ubetingede forventes, Tordenveiret — og Hestens ubetingede Stilhed, den var efter at have faaet Indtrykket af det Ubetingede.

Men derom var det jo vi talte, om at Indtrykket af det Ubetingede gjør ædru, ganske ædru og tillige (det Ord Apostelen just i vor Text føier til) vaagen — er ikke hiin Hest ligesom et Sindbillede derpaa; den fik Indtrykket af det Ubetingede, og den blev ubetinget stille, ligesom ganske ædru og vaagen. Maaskee var det en ganske ung Hest, der saaledes trængte til Indtrykket af det Ubetingede, maaskee var det en ældre Hest, men som nu paa sine gamle Dage var blevet klog, i egne Tanker ædru, og derfor af den Mening, at Alt skal være til en vis Grad, saaledes ogsaa det at staae stille, saa man just ikke staaer ubetinget stille, eller man gjør sig lidt magelig, fordi det er saa anstrengende i denne ubetingede Forstand at staae stille. I ethvert Tilfælde, den kongelige Kudsk var af en anden Mening end Hesten, han bibragte den Indtrykket af det Ubetingede. Og det gjør Kongens Kudsk bestandigt. Naar man kun er simpelt kjørende, smeldes der ikke med Pisken; en Droskekudsk, en Tørvebonde har ikke Smeld paa Pidsken, hvortil ogsaa slig Luxus, snarere slaaer han vel med Skaftet. Men Herskabskudsken smelder, især naar han kjører for Herskabet; og naar han holder stille, sidder han og muntrer Hestene ved at smelde med Pidsken. Han udtrykker, at han er godt kjørende, men han udtrykker ikke det Ubetingede. Kongens Kudsk derimod smelder ikke med Pidsken, han udtrykker det Ubetingede,

den kongelige Majestæt maa ikke paa nogen tilfældig Maade mærke, at han kjører. Han holder — ubetinget stille. Saa kommer han hjem; han kaster Tømmerne — i samme Øieblik forstaae Hestene, nu kjører „han“ ikke mere. Derpaa kommer nogle Staldkarle ud — og see saa er det Ubetingede forbi for den Gang, saa gjør man sig kold, eller man gjør sig magelig efter Omstændigheden, man er ikke mere, i høitidelig Forstand, ganske sig selv, ganske ædru, det Ubetingede er forbi for den Gang.

Thi kun det Ubetingede gjør ganske ædru.

Men det ere vi vel alle, vi have vel Indtrykket af det Ubetingede, det ubetingede Indtryk deraf? Thi hvad er Christendom? Christendom er det Ubetingede — og vi ere jo alle Christne! Og hvad er Christendoms Forkyndelse? Den er Forkyndelse af det Ubetingede — og vi have jo tusind Præster!

Dog har jeg aldrig seet Nogen, om hvem jeg turde sige, hvad jeg heller ikke tør sige om mig selv, at hans Liv udtrykte det ubetingede Indtryk af det Ubetingede, eller at han var ganske ædru. Ak, alle ere vi til en vis Grad, mere eller mindre, forfaldne til dette Berusende, dette „til en vis Grad“, med den Forskjel, som jo ogsaa er blandt Drikfældige, at Nogle drikke aabenlyst, lægge ikke Dølgsmaal derpaa, Andre, de Værste, drikke i Smug: saaledes ere der ogsaa Nogle, som ligefrem tilstaae, at da deres Liv kun udtrykker dette „til en vis Grad“, saa er deres Christendom heller ikke egentlig Christendom; Andre, hvis Liv ogsaa kun udtrykker dette „til en vis Grad“, søge at opretholde det Skin, at de ere sande Christne, at det med deres Christendom er ganske i sin Orden, at den er den sande Christendom.

Vil Du have et Billede paa Livet i Christenheden, og hvorledes det ligner det Christelige, saa vil jeg fremstille Dig et saadant, for at vise, hvorledes vi leve christeligt, eller hvorledes vort Liv ligner det Christelige, det Ubetingede. Og lad Dig ikke forstyrre, som var Fremstillingen maaskee ikke alvorlig og høitidelig nok, tro Du mig, høitidelige Søndags-Talers Høitidelighed er saa langtfra, christelig, at nære Alvoren, at

dømt?" „Ih, bevares, en aldeles christelig Prædiken, det var den sunde, uforfalskede Lære, og det var ikke uden gribende Virkning hans Fremhæven af dette: først at søge Guds Rige". „Ja, men nu christeligt bedømt, jeg mener, hvorvidt var her en Overeensstemmelse mellem Prædikantens Liv og hans Tale; jeg kunde ikke ganske frigjøre mig for at komme til at tænke paa, at Taleren — for mig et sandt Billede af os Alle — ikke just med Sandhed kan siges først at have søgt Guds Rige." „Det forlanges heller ikke." „Jo, forlad mig, det var jo det, han prædikede om, at vi først skulle søge Guds Rige." „Ganske rigtigt, netop saaledes skal han prædike, det er det, der forlanges af ham. Det er Læren, det kommer an paa, at Læren forkyndes reen og uforfalsket."

See, saaledes omtrent forholder Christenheden sig til det Christelige, det Ubetingede. Efter 1718 Omveie og Ærender faaer En (ak, efter, menneskelig talt, at have maattet døie nok) sig sin endelige Tilværelse betrygget, og saa faaer vi en Prædiken: om først at søge Guds Rige.

Er dette Ædruhed eller er det Beruselse? Den blot menneskelige Betragtning er af den Mening, at just dette er at være ædru, dette først at sikkre sig det Endelige, og saa dernæst at prædike om: først at søge Guds Rige. Vi holde den hellige Skrift høit i Ære, men omgaaes den paa en besynderlig Maade. Naar en Eed f. Ex. skal være ret høitidelig, saa sværge vi ved at lægge Haanden paa den hellige Skrift — der forbyder at sværge. Naar En, først, efter længe at have søgt, har faaet sig det Endelige betrygget, saa sværger han ved at lægge Haanden paa den Bog, der byder først at søge Guds Rige. Og dette ansee vi Mennesker for Ædruhed, dette først at betrygge det Endelige; jeg gjør mig ikke bedre.

Ja i Sandhed, ved alvorligt at prøve mig selv har jeg maattet gjøre den Tilstaaelse: at dersom jeg blev samtidig med En, hvis Liv udtrykte, at han først søgte Guds Rige, altsaa udtrykte det Ubetingede, og at han ubetinget forholdt sig til det Ubetingede, eller at han var „Aand", tabt, fremmedgjort for, afdød for alle timelige, endelige, jordiske Hensyn: jeg kunde

ikke holde ud med ham, det vilde hvert andet Øieblik løbe af med mig, saa jeg fristedes til at kalde ham en Beruset, han den eneste Ædru.

Thi Sagens sande Sammenhæng er dette. Alle vi Mennesker, vi ere alle mere eller mindre berusede. Men det er med os som med en fuld Mand, der ikke er aldeles fuld, saa han har tabt Bevidstheden, nei, han har netop en Bevidsthed om, at han er lidt fuld, og er just derfor opmærksom paa at skjule det for Andre, om muligt for sig selv. Hvad gjør han da? Han søger Noget at holde sig ved, han holder sig saaledes langs med Husene, og gaaer saa rank, uden at svimle — en ædru Mand. Men over en stor Plads vilde han dog ikke vove at gaae, thi saa vilde det blive aabenbart, hvad han nok veed med sig selv, at han er fuld. Saaledes, aandelig forstaaet, med os Mennesker. Vi har en Mistanke til os selv, veed saa smaat med os selv, at rigtig ædru ere vi ikke. Men saa kommer Klogskaben og Forstandigheden og Besindigheden os til Hjælp, idet vi ved Hjælp deraf faae Noget, vi kan holde os ved: det Endelige. Og saa gaaer vi rank og freidig, uden at svingle — vi ere aldeles ædru. Men dersom det Ubetingede ubetinget fik Øie paa os — dog dette Blik unddrage vi os, det er derfor vi skjule os i Endeligheden og mellem Endelighederne, som Adam skjulte sig mellem Træerne; eller dersom vi fik ubetinget Øie paa det Uendelige — dog dette forhindre vi os i, det er derfor vi travlt give vort Øie Ærende i Endelighedens Tjeneste: dersom det Ubetingede fik Øie paa os eller vi paa det, saa vilde det blive aabenbart, at vi ere berusede. Saaledes er Sagens sande Sammenhæng. Men i vort Tyvesprog udtrykke vi Mennesker det anderledes, vi paastaae, at vi ere kloge og forstandige og besindige Mennesker, at vi ere ædru, og at det just er det Ubetingede, der vilde beruse os. Det er som naar hiin fulde Mand vilde sige: „jeg er ædru; men hvis jeg vilde gaae over en stor Plads, saa vilde den store Plads gjøre mig fuld." „Men min gode Mand, en stor Plads er jo da ikke Noget man drikker, hvorledes kan man blive fuld deraf; og en Ædru kan godt gaae over en stor Plads uden at

blive fuld." Dette vil sige: den store Plads, eller det at ville gaae over den, gjør det aabenbart, at Manden er fuld; men Manden siger, at det er Pladsen, der vilde gjøre det, at han er ædru. Thi naar man nemlig kniber sig langs med Husene, eller høist gaaer midt ad Veien, naar det er gjennem Smaagaderne, hvor Husene dog holde paa En: saa mærkes det ikke, at man er fuld.

Dette er Christendommens Mening. Det er ikke det Ubetingede, der gjør beruset, men det er det Ubetingede, der gjør aabenbart, at vi ere berusede, hvad vi nok selv vide, og derfor klogt holder os ved Endeligheden, kniber os langs med Husene, bliver i Smaagaderne, og aldrig vover os ud i det Uendelige. Og det er Christendommens Mening, at just det Ubetingede gjør ædru, efter først at have gjort aabenbart, at vi ere berusede. O, hvor listige vi Mennesker ere, og hvor listigt vi veed at bruge Sproget! Vi snakke det Sande saa nær efter Munden som muligt; flygtigt hørt er det, som sagde vi det Samme. Vi udelade den lille Mellembestemmelse „gjør aabenbar", og saa sige vi: det Ubetingede beruser — det er Tyvesproget. Christendommen siger: „det Ubetingede gjør aabenbart, at Du er beruset; og der er kun Eet, som kan gjøre et Menneske ganske ædru: det Ubetingede."

Da Apostlene talede første Pintsedag: aldrig vare de mere ædru end just den Dag, ganske udtrykte deres Liv det Ubetingede, ganske vare de komne til sig selv i Selverkjendelse for Gud som Intet, det er, som blot Redskab i hans Haand, tabte for og frigjorte fra ethvert Hensyn, udbrændte til Aand, ganske ædru — men Spotten sagde: „de ere fulde af sød Viin"; og den kloge, forstandige, besindige blot menneskelige Betragtning maatte sige: de ere berusede.

At blive ædru er: at komme sig selv i sin Forstaaen, sin Erkjenden saa nær, at al Ens Forstaaen bliver Handling.

Den blot menneskelige Betragtning er naturligviis atter her af den aldeles modsatte Mening, at dette just er Beruselse, hvorimod det er Ædruhed, hvad den Kloge, den Forstandige,

den Besindige gjør, at passe paa, at man da holder sin Forstaaen, sin Erkjenden paa en passende Afstand fra Livet, eller sit Liv paa en passende Afstand fra den, og ikke lader den saaledes faae Magt over En — „Sligt kan kun en Halvgal, en Beruset falde paa.“ Thi at „erkjende“ det er Nydelse; og ingen Forstandig, ingen Dannet ønsker at være uvidende om, hvad det Rigtige er, han vilde blive fornærmet, hvis Nogen paaduttede ham, at han ikke veed det — men at gjøre derefter, det er Anstrengelse. At „forstaae“ det er Nydelse, ogsaa dette at forstaae, at vide Beskeed om, hvor listige og underfundige vi Mennesker ere, hvorledes vi alle vide at tale om det Gode; ingen Dannet vilde finde sig i, at han skulde være uvidende herom, ikke selv formaa at fremstille det dybt og træffende; thi det at forstaae, ogsaa Underfundighedens Hemmeligheder, er Nydelse. Men nu selv at ville stræbe at være den Redelige, den Oprigtige, den Uegennyttige — nei, det var jo Anstrengelse. Derimod, selv den største, om man saa vil, Anstrengelse i Forhold til at erkjende, at forstaae, den er kun Nydelse, som Jægerens Anstrengelse, Sved og Møie for at fange Dyret, som Fiskerens Udholdenhed er Nydelse; men at gjøre efter hvad man erkjender, hvad man forstaaer, det er Anstrengelse.

Derfor have vi Mennesker, listige som vi altid ere det i Forhold til Gud og gudelig Sandhed, vi have rettet hele vor Opmærksomhed paa det at forstaae, at erkjende, vi lade som var det deri Vanskeligheden stak, og som om det da naturligviis fulgte af sig selv, at naar vi blot forstode det Rigtige, saa følger det udenvidere af sig selv, at vi gjøre det. O, sørgelige Misforstaaelse, eller listige Paafund! Nei, uendeligt længere end fra den dybeste Uvidenhed til den klareste Forstaaen, uendeligt længere er der fra den klareste Forstaaen til at gjøre derefter, ja, der er i det første Tilfælde kun Grade-Forskjel, i det andet Væsens-Forskjel. Al min Arbeiden i Retning af at erkjende berører slet ikke mit Liv, dets Lyster, dets Lidenskaber, dets Selviskhed, lader mig aldeles uforandret — min Handling forandrer mit Liv. Hvor meget derfor end en tidligere Tid i Christenheden kan have feilet, christeligt havde

den dog, sammenlignet med vor Tid, almindelig Ret, naar den strax oversatte det Christelige i Handling, hvilket er den egentlige christelige Eenfoldighed. Thi ogsaa derom tales jo i vor Tid, om at Fremstillingen af det Christelige ikke skal være kunstlet, høitravende, men eenfoldig — og derom strider man i Tanke-Udvexling, man skriver Bøger, det bliver en egen Videnskab, maaskee faaer man det endog gjort til et Levebrød og bliver Professor deri, men glemmer eller udelader, at det egentlige Eenfoldige, den sande eenfoldige Fremstilling af det Christelige er — at gjøre det.

Dog at gjøre det, det er Anstrengelse, en Anstrengelse som Dødens Kamp, da det er at afdøe; men at fremstille det Christelige, det er Nydelse. Og ved at „gjøre det Christelige" vil Du tillige miste Menneskenes Venskab, maaskee endog reise deres Forfølgelse, — hvad Under vel, hvor skulde Levende, der med hele deres Sjel hænge ved dette Liv og hvad dets er, roligt finde sig i, at en Afdød er med! Ved derimod blot at fremstille det Christelige (især da naar Du tillige sikkrer Dig at have Profit deraf, saa Du bliver aldeles populair, ganske forstaaet ved Hjælp af — Profiten, Du har) vil Du endog kunne gjøre stor Lykke blandt Menneskene. Thi — o, at jeg havde en Stemme der kunde høres, og gid jeg kunde give den Betydning som en Døendes, og at det Udsagte kunde blive ved at lyde, det er saa afgjørende! — i Mulighed er det Christelige let; og blot fremstillet, altsaa holdt i Mulighed, behager det Menneskene: i Virkelighed er det saa svært; og udtrykt i Virkelighed, altsaa som Handling, hidser det Menneskene mod Dig. Hvor ofte er jeg ikke kommet tilbage til dette Punkt! Naar Du seer en Taler, der blot med nogen Gave fremstiller, men heller ikke mere, fremstiller det Christelige, altsaa i Mulighed: han bliver æret, anseet, elsket, fast forgudet af Menneskene. Hvor nær ligger det ikke at slutte saaledes: hvis nu ovenikjøbet hans Liv udtrykte det, hvorledes vilde han da ikke blive elsket — o, Kjere, lad ham vel vogte sig derfor!

Og Dette, just Dette forstaaer den Forstandige, den Kloge, den Besindige, derfor er han — han er ædru — saa forsigtig

at befæste et svælgende Dyb mellem sin Erkjenden, sin Forstaaen, som han fremstiller, og sit Liv; thi han er ædru.

Men Christendommen siger: han er beruset, han bevarer sig i Beruselsen, da han gyser for Følgen af at blive ædru blot een eneste Dag. Og som en beruset Mand ikke veed hvad han selv gjør, saa veed han, den Kloge, Forstandige, ei heller hvad han gjør, at det er til hans egen Fordærvelse, at han saaledes udvikler sin Erkjenden, sin Forstaaen; thi som en ædru Mand har sagt: et Menneske er stolt af sin Erkjenden og betænker ikke, at det er efter den han skal dømmes. Jo mere En har forstaaet, jo bedre han har forstaaet det, jo strengere Dom, at han ikke har gjort det, jo strengere Dom, naar engang Evigheden vil tvinge ham til at blive ædru. Men ædru er han sandeligen ikke, saa lidet som En er det, fordi han med stor Klogskab nøiagtigt veed at beregne, hvad han behøver for at sikkre sig at være i den Tilstand, at Bevidstheden ikke forstyrrende vaagner. Han udvider sin Erkjenden, sin Forstaaen; deri er da, mener han, Intet som ligner Beruselse. Han værger sig mod sin Erkjenden; uhyre klogt veed han at værge sig mod sin Erkjenden — deri er da vel ikke Noget, mener han, som tyder paa Beruselse. Men hvorfor værger han sig mod sin rigtige Erkjenden? Hvorfor? Fordi han i Grunden veed, at den vilde gjøre ham det aabenbart, at han er beruset, hvad den vil gjøre, naar engang Evigheden vil hindre ham i at kunne værge sig mod den.

Sagens sande Sammenhæng er dette. Der er i ethvert Menneske en Evne, Erkjendelsen. Og ethvert Menneske, den meest Vidende, den meest Indskrænkede, er i sin Erkjenden langt forud for hvad han er i sit Liv, eller for hvad hans Liv udtrykker. Dog beskjeftiger dette Misforhold os Mennesker mindre. Erkjendelsen derimod sætte vi stor Priis paa, og stræbe alle at udvikle hver sin Erkjenden mere og mere.

„Men,“ siger den Forstandige, „det man maa passe paa er, hvilken Retning Ens Erkjenden tager. Dersom min Erkjenden vender sig ind ad, mod mig selv, dersom jeg ikke passer paa at forhindre dette, da er Erkjenden det meest Berusende,

Veien til aldeles at beruses; thi da affstedkommes der en berusende Forvexling mellem Erkjendelsen og den Erkjendende, saa den Erkjendende selv vil ligne, vil være det Erkjendte. Og dette er Beruselse. At det er saa, vil Du snart opdage. Thi vender Din Erkjenden sig saaledes, og giver Du efter, da vil det snart ende med, at Du kommer tumlende som en Beruset ind i Virkeligheden, styrtende Dig hensynsløst i hensynsløs Handlen, uden at Forstanden og Klogskaben har faaet Tid til at tage de behørige Hensyn til, hvad der er klogt, hvad der er fordeelagtigt, hvad der lønner sig. See derfor advare vi, ædrue, ikke mod Erkjenden, ei heller mod at udvide sin Erkjenden, men mod at lade Din Erkjenden tage Retningen ind efter, thi saa er den berusende." Dette er Tyvesproget. Det hedder, at det er Ens Erkjenden, der, ved saaledes at tage Retningen indefter, beruser, istedetfor at den just saaledes vilde gjøre det aabenbart, at man er beruset, beruset i Vedhængen ved dette jordiske Liv, det Timelige, det Verdslige, det Selviske. Og det er det, man befrygter, medens man giver Erkjendelsen Skyld for at være det Berusende. Man frygter, at Ens Erkjenden, vendt mod En selv ind ad, skal belyse Tilstanden i Beruselse derinde, skal belyse, at man helst vil blive i denne Tilstand, skal rive En med sig ud af denne Tilstand, og med Følgerne af et saadant Skridt gjøre En det umuligt at slippe tilbage i den elskede Tilstand, i Beruselsen.

Christendommen derimod siger, at just det, at Ens Erkjenden vender sig mod En selv ind ad, at det just gjør ham ædru, at kun Den er ganske ædru, hvis Forstaaen, hvis Erkjenden er Handlen, at der derfor ingenlunde behøves at anvendes saa meget paa at udvikle sin Erkjenden, naar der blot passes paa, at den faaer Retningen ind efter, at det er Underfundighed, at hele Opmærksomheden og al Kraften henvendes paa at udvikle sin Erkjenden, at En med en kun ringe Erkjenden men indadvendt og saa forvandlet til Handling er ædru, og at En med den største Erkjenden men vendt modsat er aldeles beruset.

En i denne Henseende sagkyndig Dommer har sagt, at det var sjeldent man saae Nogen skrive ydmygt om Ydmyghed,

tvivlende om Tvivl o. s. v. Dette vil sige, det er sjeldent at finde en Fremstilling, om hvilken det gjælder, at Fremstillingen er det Fremstillede, at saaledes, for at tage eet af hans Exempler, Tvivlen meddeles i en tvivlende Form, hvad Grækerne gjorde, medens man i vore Tider blev — hvor tilforladeligt! — Professor, Ridder, gift paa som Troeslære at meddele til troende Tilhørere „Tvivlen om Alt“. Men endnu sjeldnere end en saadan Fremstilling, der er det Fremstillede, endnu sjeldnere, at Ens Forstaaen er Handling, at det, at man har forstaaet, hvad der skal gjøres, udtrykkes derved, at man — ædle Eenfold! — at man gjør det!

Nei, der er dog Intet svigefuldere end dette menneskelige Hjerte, og aldrig viser det sig maaskee tydeligere end ved dette Misforhold mellem vor Forstaaen og vor Handlen. Skal der dømmes meget strengt derom, maatte Paastanden lyde paa, at vi ere alle Hyklere. Apostelen er mildere, han siger kun, at vi ere berusede — men vi Kloge, Forstandige, Besindige, vi sige: lige tværtimod, vi ere ædrue, det er Apostelen der er beruset. Eller er det ikke Beruselse at lade Erkjendelsen faae en saadan Magt over sig, at den styrter over En selv og derved — „gjør det aabenbart, at man er beruset“ — og derved river En ud i de yderligste Afgjørelser, saa man, istedetfor ædru at have Nydelse og Glæde af sin Forstaaen, snarere maatte forbande sin Forstaaen, der gjør En ulykkelig, ganske som En kan blive det ved i beruset Tilstand at vedgaae Noget, han ædru aldrig havde tilstaaet. Ganske sandt, naar det forstaaes omvendt: den Forstandige er rigtignok saaledes ædru, at han ikke vil tilstaae, at han er beruset, hvad han dog er. Men altsaa, for at blive ædru i Sandhed, er det den første Betingelse at tilstaae, at man er beruset.

Thi ganske ædru er efter Christendommens Mening kun Den, hvis Forstaaen er Handling. Saaledes skulde det være. Din Forstaaen skal strax være Handling. Strax! Ak, saaledes er det ikke med os Mennesker! Naar vi have forstaaet Noget, saa varer det dog syv lange og syv brede, inden der følger en Handling, eller inden Gjengivelsen er Hand-

ling. Men i det rette Forhold følger Handlingen strax, og just derfor er saa Gjengivelsen nøiagtig, heel og fuld Din Forstaaen. Følger Handlingen ikke strax, saa forvandskes den Handlingens Gjengivelse af Din Forstaaen. Ak, saaledes gaaer det med vore Handlinger! Hvorledes ligne disse vor Forstaaen? Mon som Klangfiguren, Du frembringer ved Buens Strøg? Mon som det tro Aftryk af et Billede? Nei, som Klatpapiret ligner den Skrift, ved hvilken det har ligget.

Saa har da En forstaaet, hvad han mener vil gavne hele Menneskeslægten; og maaskee har han Ret. Det er en Strenghed, som er fornøden; han forstaaer det saa tydeligt, at kun Strenghed kan frelse, saa tydeligt, at han saa ogsaa har Mod til at være streng mod Alle — een undtagen, sig selv: er dette at være ædru? Ja den blot menneskelige Betragtning er vistnok af den Mening; hvis ellers hans Foretagende lykkes ham, og han ikke kommer galt fra det, saa seer man deri hans Besindighed og Ædruhed, at han vidste at styre denne frygtelige Tanke saaledes, at Alle bleve saarede paa den, kun han ikke. Christendommen derimod mener, at han er beruset, at han havde været ædru, om han, strax han havde forstaaet dette om Strenghedens frelsende Magt, strax havde vendt sig mod sig selv.

Saa er der En, der har forstaaet noget Sandt, forstaaet det, o, det staaer for ham saa levende, saa overbevisende, med en Veltalenhedens Magt, at han synes han maatte kunne overbevise hele Verden derom — og det gjør han ogsaa; og det lykkes ham, han overbeviser en heel Samtid om Selvfornægtelsens seierrige Glæde. Dog var der Een, han ikke overbeviste: sig selv. Han svingede forkeert fra sin Forstaaen, eller fra at forstaae, ikke til Handling men ind i Digter- eller Taler-Fremstilling. I det Øieblik da det stod saa levende for ham, saa uimodstaaeligt, at Selvfornægtelse er den seierrige Glæde, i det Øieblik var der just en lille Selvfornægtelse fordret af ham. Havde han handlet her — maaskee var hele Veltalenhedens Mesterværk om Selvfornægtelsens seierrige Glæde aldrig blevet til, men Selvfornægtelsen! Nu derimod blev Mesterværket til

— det var rigtignok ikke Selvfornægtelse. Er dette at være ædru? Den blot menneskelige Betragtning er vistnok af den Mening; „thi," siger man, „om ogsaa Een ikke selv gjør det, naar han kan vinde Tusinder: det er dog vel Hovedsagen!" Christendommen mener, at denne Ene det var Hovedsagen, at hiin lille Selvfornægtelsens Handling, som udeblev, at hvis den var kommet, og strax, og fuldt gjengivende hans Forstaaen, at det havde været at være ædru.

Lad mig tage endnu et Exempel. Der var en Tid, da Kunsten forsøgte sig i at fremstille Verdens Frelser, Jesus Christus. Det var vistnok en Misforstaaelse; thi saaledes lader han sig da umuligt fremstille, da hans Herlighed er den usynlige, den inderlige, og han, Modsigelsens-Tegn — hvilken Modsigelse at ville male dette! — skjult i modsat Udvortes. Altsaa Kunsten vil forgjeves forsøge sig derpaa. Men hvad om Ordets Kunst forsøgte sig derpaa? Tænk Dig da et Menneske grebet af disse Indtryk, og han vil nu opdrive Alt, hvad Sproget formaaer, for at fremstille Verdens Frelser. Men dertil maa han have Ro, siger han, en Omgivelse, der kan begunstige dette Arbeide; og han maa være uforstyrret af Alt, siger han, og fremdeles, om muligt, understøttet af Alt, hvad der kan tjene til at holde ham i Stemning. Saa vælger han i en yndig Egn den deiligste Omgivelse, og han forskjønner sig det Alt med Kunst og med Smag, og aldrig har der været lokket saaledes for nogen Digter som for ham — men det er jo ogsaa den betydningsfuldeste Opgave. Berømt er han allerede iforveien, beundrende seer man op til ham, beundrende imødeseer man Mesterværkets Tilblivelse, og Bladene har allerede bebudet det, samt forudbetalt en Deel af Beundringen — men det er jo ogsaa den alvorligste Sag. Er dette at være ædru? Den blot menneskelige Betragtning er vistnok af den Mening, Du hører det jo af Bladene, Du seer det jo paa Alles Deeltagelse for dette Foretagende, der formodentlig fuldkomment vil kunne erstatte os, at vi ikke have været samtidige med Christus, hvad vi vel ogsaa af andre Grunde ere i een Forstand vel tjente med, hvor meget end Præsterne forsikkre, at

det — uforklarligt! — er deres hedeste Længsel at have været samtidige med ham. Men Christendommen er af den Mening, at dette er Beruselse, at end den mindste Selvfornægtelse er at være ædru i Sammenligning med denne Beruselse. Thi Christendommen mener, at det at være ædru er, at din Forstaaen er din Handlen, at som Tempelskatten betaltes i en egen Mønt, at saaledes din Forstaaen bestandigt gives ud som Handling, varm og fuld og heel, strax fra første Haand, strax som Du har forstaaet Noget.

„Men saaledes at blive ædru, det er jo frygteligt, der er jo slet intet Begeistrende deri!" „Hvorledes," vil Christendommen svare, „vare Apostlene da ikke begeistrede; var Martyrskaren det ikke, Oldingene, der da først ret følte sig begeistrede og bleve som Ynglinge igjen, unge Piger, der da just lærte Begeistring! Men forresten, det er som man tager det. For Den, der er vant at begeistres af Viin, for ham synes det ikke begeistrende, at han skal drikke Vand — men hvis der nu dog er Begeistring i denne Vanddrikken! For Den, hvem det Begeistrende er Nydelse, for ham synes det ikke begeistrende, at Selvfornægtelse skal være det Begeistrende — men dersom der nu dog er Begeistring i denne Selvfornægtelse! For Den, hvem Forholdet til Gud skulde, efter hans Mening, betyde at faae Alt af Gud, for ham er det ikke begeistrende, at Forholdet til Gud er at forsage Alt — men hvad er dog saligst (altsaa meest Begeistrende): ved Guds Hjælp at kunne faae Alt, eller at maatte, men ogsaa ved Guds Hjælp at kunne undvære Alt! Det i Sandhed Begeistrende er jo dog ikke Gaverne men Gud; men i første Tilfælde kan Du saa let see feil af Det, Du faaer (og dette er jo det mindre Begeistrende); i andet Tilfælde nødsages Du til ene at see paa Gud — det meest Begeistrende."

*   *   *

M. T. At blive ædru, det var Opgaven; og „Alvoren" er dette: hvorledes seer Virkeligheden ud, hvor ere vi?

Hvor ere vi? Hvilken er Tilstanden i Christenheden? At sige det er ikke vanskeligt, vanskeligere at forandre den.

Vi have faaet det Endelige og det Uendelige, det Evige og det Timelige, det Høieste og det Laveste til at løbe saaledes sammen, at det er umuligt at sige, hvilket der er hvilket, eller, Tilstanden er en uigjennemtrængelig Tvetydighed, — ikke er det saa vanskeligt i den meest tilvoxede Urskov at hugge en Udsigt igjennem, som det er vanskeligt at faae Idealerne til at skinne ind i denne Tvetydighed, hvor Alt er skummelt, hvor vi leve sikkrede mod Idealerne ogsaa derved, at der har skudt sig en forstandig Betragtning imellem dem og os, saa vi forstaae hinanden i enhver Stræben for et Høiere — der bringer Fordeel, men vilde finde en virkelig høiere Stræben, der giver Afkald paa Fordelene, at være af alle latterlige den latterligste „Overdrivelse".

I Blade, i Bøger, paa Prædikestole, fra Kathedere, i Forsamlinger er der en Høitidelighed, en Vigtighed og en Vigtighed, som dreiede Alt sig om Aand, om Sandhed, om Tanke. Maaskee gjør det det ogsaa, maaskee. Men maaskee dreier dog Alt sig om Levebrødet, om Carrieren, maaskee. Er det Levebrødet, Carrieren, der begeistrer den theologiske Candidat, eller er det Christendommen? Man veed det ikke. Han tager Levebrødet, han forsikkrer, at det er Christendommen. Er det Levebrødet, Carrieren, der begeistrer Candidaten, eller er det Videnskaben? Man veed det ikke. Han tager Levebrødet, bliver Professor, han forsikkrer, at det er Videnskaben. Er det Subscribenttallet der begeistrer Bladskriveren, eller er det Sagen? Man veed det ikke. Han sanker Subscribenterne til Bunke, han forsikkrer, det er Sagen. Er det Kjerlighed til de Mange, der bevæger Een til at stille sig i Spidsen for Mængden? Man veed det ikke. Han tager Fordelen af at staae i Spidsen for denne Magt, det seer man, han forsikkrer, at det er af Kjerlighed.

Og under alt Dette opretholdes af yderste Magt, at Christendommen er til, at vi endog ere Alle Christne, saa Christendommen vel aldrig har staaet saa frodig i Væxt. Hvoraf beviser man da, at Christendommen er til? Mon deraf, at der er 1000 Præster? Fortræffeligt, saa er da dermed ogsaa

beviist, at det ikke er som hidtil antaget, at den Stundesløse er latterlig, nei han har Ret, naar han beviser, at han har mange Forretninger, beviser det deraf, at han holder 4 Skriverkarle! Og Forholdet er endog her et andet. Thi de 4 Skriverkarle er dog ikke noget Modbeviis mod, at han har mange Forretninger; men de 1000 Præsters Tilværelse er snarere et Modbeviis mod, at Christendommen er til, end et Beviis derfor. Thi hvad beviser den? Den beviser, at der er 1000 Levebrød, hverken mere eller mindre? Er dette Christendom? Eller skal dette hjælpe Christendommen ind i Verden? Mon ikke snarere det Modsatte? Thi Menigheden er ogsaa klog. Præsten kan declamere, græde, slaae i Prædikestolen, „forsikkre" — ja, tag det der, om Menigheden derfor faaer Indtryk af Christendom. Nei, Menigheden siger ganske tørt, uden Taarer: det er hans Levebrød. En eneste Handling, i sand Selvfornægtelse og Forsagelse af Verden, er uendelig mere Opvækkelse og mere Christendom end 1000 eller 10,000 eller 100,000 eller 1 Million Præster, dersom de holde det hen i Tvetydighed, hvilket der er hvilket, om det er Levebrødet, Carrieren, Fordelene, der begeistre, eller Christendommen; dersom de holde det hen i Tvetydighed, thi dersom de ligefrem sige, at det er det [Første], saa gjøre de ikke Skade.

„Men er det da maaskee din Mening, at et Menneske kan leve af Luften, eller mener maaskee Christendommen, at det er utilladeligt at arbeide for sit Udkomme?" Paa ingen Maade, ikke i fjerneste Maade. Derimod er det Christendommens Mening, at et Menneske kan og skal holde det ud fra hinanden, holde det aabenbart, hvor det er han arbeider for sin Fordeel, og hvor for Sag, Idee, Aand, det høiere, og at han for ingen Priis maa lade Dette løbe sammen eller ud paa Eet, Dette, som, uendeligt, er det meest Forskjellige, det uendelig Forskjellige, det himmelvidt Forskjellige. Christendommens Mening er, at det at søge tillige sin Fordeel — ved at tjene Sandhed, at det at søge tillige sin Fordeel — ved at virke for Idee: at det er Brøvl, og Veien til Hykleri, da det Sidste er uendeligt høiere end det Første, og det hverken er Sandheden eller Ideen, der

trænger til at jeg faaer et Levebrød og gjør Carriere, men ene og alene mig. Christendommens Mening er, at „Forsikkringer“ er den nederdrægtigste Opfindelse af Løgnens Fader, at der i Forhold til at stræbe for et Høiere kun gives een Art Forsikkring: at mit Liv udtrykker det — og saa behøver jeg ikke at forsikkre; at i modsat Tilfælde mine Forsikkringer ere Brøvl og Veien til Hykleri.

„Men naar Du taler saaledes, glemmer Du Præstens Værdighed.“ Hans Værdighed! Visseligen jeg skal ikke træde hverken Hans Vel- eller Hans Høiærværdigheds Værdighed for nær, jeg ønsker, at hvad Værdighed, der redeligt og ærligt tilkommer ham, redeligt og ærligt maa tilmaales ham, dog ikke heller mere. Men atter her er hiin Tvetydighed. Der gives to Arter Værdighed. Naar en Mand lever ustraffelig iblandt os, kan han fordre at behandles med Agtelse. Er han maaskee tillige særligt begavet, og benytter dette sit Talent med Flid og Dygtighed, derved erhvervende sit Udkomme, saa kan han siges at have Værdighed. Saaledes f. Ex. en Skuespiller. Derimod er der et ganske andet Begreb af Værdighed, hvilket egentligen er kommet ind med Christendommen. Der var engang da Christendommen forkyndtes af Apostle. Dog dette ville vi lade udenfor. Men der var en Tid, da den forkyndtes af Sandheds-Vidner — da var der intet Levebrød, som da overhovedet Christendommen (ubegribeligt!) er kommet ind uden at have Levebrød til Hjælp. En saadan Christendoms-Lærer, han havde Krav paa en egen Art Værdighed, det var hans Liv, der berettigede. Men see, det er dette Begreb af Værdighed, som Præsterne endnu bestandigt skele efter, medens dog deres Liv er blevet lige det modsatte af hine Herliges, og Christendoms-Forkyndelse, aldeles verdsligt, blevet ligesom enhver anden verdslig Carriere og Næringsvei. Og dette Begreb af Værdighed tilkommer dem ikke. En Præst i vor Tid kan med Sandhed ikke gjøre Fordring paa anden Værdighed end enhver anden Mand i sit Fag, i Forhold til Duelighed. Er det en udmærket Prædikant, vel, saa tilkommer ham samme Værdighed som f. Ex. den udmærkede Læge, Kunstner, Skuespiller o. s. v.,

den maadelige rangerer med den maadelige; Ordinationen kan ikke personligt gjøre Udslaget, thi naar den ordinerede Mands Liv er aldeles verdsliggjort, saa kan han ikke personligt beraabe sig paa at han er ordineret, snarere maatte saa Skuespilleren, Lægen, Kunstneren o. s. v. med Billighed kunne fordre ogsaa at blive ordineret. Saaledes er Forholdet midt i Christenheden, hvor man endnu stundom betvivler, om en Skuespiller kan begraves i christen Jord, medens der aldeles ingen Tvivl er om, hvorvidt Præsterne kunne begraves i christen Jord.

„Men dette vil jo forvirre Alt?" Aldeles ikke. Mig synes Sagen ganske simpel. Jeg mener som saa. Ydmyg for Gud, forresten barnlig glad og fornøiet, er jeg fuld forvisset om, at det er den ærligste Sag af Verden, at en Mand arbeider for sit Udkomme. Saa vil jeg gjøre det. Jeg vil, frimodig for Gud og med god Samvittighed, tjene mit Brød f. Ex. ved at forkynde Christendom. Men, men, men min Menighed skal ikke kunne faae Anledning til, underhaanden at lade mig forstaae, at det er mit Levebrød, thi agter jeg selv ligefrem at sige, saa freidig og tillidsfuld at det skal være en Fornøielse: det er mit Levebrød; det er ikke for Christendommens Skyld, at jeg har faaet et Levebrød, det er for min Skyld. Sandeligen, det er slet ikke farligt, at Menigheden faaer at vide, hvad den dog veed, at jeg ogsaa er et Menneske, der behøver Noget at leve af. Ei heller er det farligt, at Menigheden faaer at vide, hvad Sandhed er, at jeg ikke er saa stærk i Troen, saa levende i Aanden, at jeg kunde udholde (hvad unægteligt var Christendommen det kjæreste) i Armod at forkynde Christendom. Det er slet ikke farligt, at Menigheden faaer at vide, hvilket der er hvilket. Nei, nei, det er ikke blot ikke farligt, det er den eneste Vei til Sandhed og Frelse og Christendom. Det Farlige er, hvis jeg fornemt lader haant om Levebrødet — medens jeg skjult passer nøie paa det; thi er jeg saa fornem, saa stærk, nu saa skal jeg udtrykke det derved, at jeg undværer det. Det Farlige er, at jeg omklæder mig med en Høitidelighed og Værdighed, at det er for Christendommens Skyld — som var det den, der behøvede, at

jeg fik et Levebrød, gjorde Carriere, som ikke snarere jeg behøver en Indulgents af Christendommen, at jeg saaledes gjør min Forkyndelse til Levebrød; det Farlige er, at jeg omklæder mig med denne Høitidelighed og Værdighed, medens dog Menigheden leer i Haanden af mig, og meget godt forstaaer Sammenhænget, eller rettere, hvilket der er hvilket. Kort og godt, om det at det er mit Levebrød, om det, christeligt, betydede, at jeg er en Pjalt — hvilket dog er en uhyre Usandhed: nu vel, farligt er det aldrig, at saa Menigheden faaer at vide, at jeg er en Pjalt. Det Farlige, hvis jeg var en Pjalt, er, at Menigheden ikke, officielt og ligefrem, fik det at vide. Og hvordan man vender og dreier det, aldrig var Den en Pjalt, der havde Mod og Behjertethed til at vedgaae: jeg er det. Nei, det Menneske man ret egentligen maatte kalde en Pjalt, ham vil Du allersnarest finde skjult i Høitidelighedens og Værdighedens Pjalter.

I, ærværdige Skikkelser, I, hvem Christendommen rørte og bevægede, saa den og I overvandt Eders Sind, at I besluttede og holdt, i Armod, i Fornedrelse at forkynde Christendom, den sande Forkyndelse — ikke trænger jeg mig frækt ind i Eders Tal, nei jeg staaer langt, langt borte, bøiet i Ydmyghed, dog forresten barnlig glad og fornøiet, frimodig, med god Samvittighed. Men Eet skal jeg aldrig gjøre, — jeg vilde gjøre mig en Samvittighed deraf, og gjorde jeg det, jeg vilde ogsaa have gjort mig eller faaet en Samvittighed deraf, en ond Samvittighed at bære paa — jeg skal aldrig besvige hvad der rettelig tilkommer Eder, det skal med Guds Bistand just lykkes mig at belyse Eders Herlighed, o, I ærværdige Skikkelser, at belyse den — paa min Bekostning! Jeg skal aldrig lade det løbe ud paa Eet og sige, som man gjør nutildags: Læren, det Objektive er jo Hovedsagen, om det tillige er mit Levebrød, min Carriere, om Een gjør det gratis, en Anden for Penge og Rang, Een i frivillig Armod, en Anden i blomstrende Næringsvei, Een for Offer og Accidentser, en Anden offret, det gjør hverken fra eller til, Læren er og bliver jo den samme. O, Afskyelighed og Løgn! Afskyelighed! Just det,

som egentlig er det afgjørende, just det har man faaet Opmærksomheden ledet bort fra; eller er der vel Nogen, som ikke i sit Hjerte veed, veed med sig selv og veed det med alle Andre, at det, just det gjør et Menneske den uendelige Forskjel, om han skal have Fordeel af sin Stræben eller lige det Modsatte! Og Løgn! Thi det er ikke sandt, at det er og bliver den samme Lære, i det ene Tilfælde er nemlig Forkyndelsen Læren, den samme Lære, der er, og i Forkyndelsen bliver Sandhed; i det andet Tilfælde gjør Forkyndelsen denne samme Lære til en Usandhed — saa bliver dog virkelig ikke Læren den samme.

Men for atter at vende tilbage til Begyndelsen paa denne sidste Udvikling: vor Tids Tilstand er just den at have faaet det Uendelige og det Endelige, det Høieste og det Laveste til saaledes at løbe sammen, at Tilstanden er en uigjennemtrængelig Tvetydighed. Saa det vel gjøres fornødent at blive ædru for at komme ud af denne Beruselsestilstand.

Langtfra Meningen er dette Profane, naar der tales om, at Menighederne maaskee ønske at spare Noget paa Præsterne, knibe af deres Indtægter: o, Elendighed! Dersom jeg maatte raade, vilde Følgen blive, at man satte en Ære i langt rigeligere at lønne dem. Derimod maa denne Fordring paa „christelig Værdighed," den maa bort, hvis der skal være Sandhed deri. Eet af To: enten anstrenget Liv, anstrenget i Selvfornægtelse og Forsagelse, anstrenget ved i „Virkelighed" (ikke ved Declamationer indenfor 17 Sandsebedrag i stille Timer) at vidne for Sandhed og mod Løgn — og saa Fordring paa christelig Værdighed; eller de milde Former, at en Præsts Liv ikke er mere anstrenget end enhver andens, og saa Afkald paa den christelige Værdighed; begge Dele forenede er en Usandhed. Dette vil ogsaa blive Enden paa Sagen. Enhver dygtigere Præst vil vist ogsaa selv see det, enhver Yngre vist finde det i sin Orden og være villig til at gaae ind derpaa. Om der skulde være Een eller Anden, der var kommet kun altfor langt hen i den usande Værdighed og Høitidelighed, saa han ikke godt kunde beslutte sig til at gjøre Indrømmelsen, men hellere

vilde holde Alt hen, hvad, i et for Christendommen saa critisk Dieblik som dette, maaskee kunde have de farligste Følger: det bliver saa hans Sag.

Men dette vil blive Enden paa Sagen, at vi ædru maae komme til at gjøre Tilstaaelsen om, hvor vi ere, og hvor Christendommen er. Man forklarer, at Christendommen er en „Lære", og saa fortæller man, at „denne Lære har omskabt Verdens Skikkelse". O, vi Daarer, eller vi Listige; nei aldrig har nogen Lære — betjent af, hvad der tynger og endeliggjør, Rangspersoner og gagerede Embedsmænd — omskabt Verdens Skikkelse, lige saa umuligt som at faae en Drage til at stige ved Hjælp af hvad der trækker den ned: det Tyngende; aldrig har nogen Lære, saaledes betjent, engang formaaet — og dette er da vel uundgaaeligt, naar der skal være Tale om at omskabe Verden — at reise en Smule Forfølgelse — det vogter de Vedkommende nok sig og den for. Nei, men Christendommen — og dette er det Afgjørende, som gjør denne Lære til noget Andet end en Lære — blev betjent af Sandheds-Vidner, der, istedetfor at have Profit og enhver Profit af denne Lære, offrede og offrede Alt for denne Lære. Sandheds-Vidner, der ikke, og med Familie, levede af Læren, men levede og døde for Læren. Derved blev Christendommen Magt, Magt, blev den Magt, der mægtede at omskabe Verden. Saaledes blev den betjent vel henimod 300 Aar; derved blev Christendommen „Magten" i Verden. Der var nu, om jeg saa tør sige, sat en uhyre Drifts-Capital ind; Spørgsmaalet var kun, hvorledes man vilde benytte den. Ak, og allerede nu begynder Tilbagegangen, Bedraget: istedetfor at omskabe Verden begynder man at vanskabe Christendommen. Den verdslige Klogskab hittede paa at gjøre hine Vidners Liv, deres Lidelser, deres Blod, at gjøre det i Penge, eller i Ære og Anseelse; klogt sparede man sig selv for at lide, men det at de Afdøde havde lidt, det gjorde Forkynderne sig til Fordeel. Og det lykkedes kun altfor godt; der gik mange Aarhundreder, og de godmodige, godtroende Folk mærkede ikke hvad der var skeet, at dem, man hædrede og ærede og lønnede paa enhver Maade, det var ikke de Afdøde,

som havde bragt Offrene og faaet Utakken, men et listigt Folkefærd, der tog Takken. Og det blev ved. Og Kløgten blev listigere og listigere i at udfinde nye og nye, sindrigere og sindrigere Former for Bedraget, der forstaaer mig for at lide, og lader mig behændigt have Pengefordelen, fremdeles Æren og Anseelsen af, at Andre ere blevne hudstrøgne, korsfæstede, brændte o. s. v. Bedragene bleve kløgtigere og kløgtigere. Men uhelvigvis blev ogsaa Kløgten til at gjennemskue Bedragene større — uden at dog derved er sagt, at denne Kløgt, som gjennemskuer Bedragene, er bedre end Bedragerne.

Nei, men Kløgten i at bedrage er truffet sammen med en ligesaa stor Kløgt i at gjennemskue. Punktum. Dette er Standsningen. De 300 Aars møisommeligt erhvervede Drifts-Capital, den er forbrugt, mine Herrer og Damer; der kan ikke med nye Bedrag pines mere ud af den, thi Klogskaben til at gjennemskue Bedragene er blevet netop lige saa stor. Drifts-Capitalen er forbrugt, dette er Status; Standsningen er, dette er Situationen; Christendommen har naaet det Punkt, hvor der maa siges: nu skal jeg altsaa til at begynde forfra; er der da Ingen, hvem jeg kan bevæge, at han kunde overvinde sit Sind og ville forstaae, hvad der er Christendom, at det at forkynde Christendom er at bringe Offer, at ville lide. Findes en Saadan, findes der flere Saadanne, saa begynder Christendommen igjen at blive Magt, hvad i mange Tider „denne Lære" ikke har været, hvad den heller ikke blev, om saa endog det at være Christen (ikke blot det at være Præst eller Professor) blev et Levebrød, en verdslig Carriere.

Det er en Standsning. Og for at denne Standsning nu kunde blive Ædruhedens og sand, skulde der passes paa, at det blev tydeligt, at det er en Standsning, at den ikke bliver noget Andet, noget Udvortes, en verdslig Omvæltning. Der skulde derfor ikke (thi sandeligen, det interesserer Christendommen kun saare lidet, og vilde kun saare lidet tjene dens Sag) fratages nogen Eneste ikke 4 Sk. af hans lovlige Indtægter, ingen af hans Titler og Værdigheder, paa ingen Maade, nei; Eet skulde blot blive aabenbart og vitterligt: at det

ikke er for Christendommens Skyld han har sikkret sig det men at det er for hans egen Skyld; ei heller ved Christendom han har opnaaet det, da det vilde være Christendom at give Afkald derpaa, og der behøves Christendommens Indrømmelse for at eftertragte og for at besidde det. Men fremfor Alt skulde der vaages over, at ikke den frygteligste af alle Forvirringer indtræder, at man hitter paa at ville reformere, men vel at mærke saaledes, at det at reformere bliver Nydelse, Profit o. s. v., istedetfor at det i høieste Forstand gjælder om det at ville reformere, at det er at bringe Offer, at ville lide.

Man har villet gjøre det Kunststykke at sige: Christendommen er en objektiv Lære, det er ligegyldigt, hvorledes den betjenes, „Læren“ er Alt. Dette er det der har afskaffet Christendommen. Det er let at forstaae. Der er en existentiel Bestemmelse af det Christelige, som er den ubetingede Betingelse, ellers kan Christendommen ikke anbringes. Det er det: at afdøe. Forsøg det nu. Der kommer da En, som forkynder Christendom — og hvis Levebrød, hvis Carriere det er — han siger til en Mand: „Du skal afdøe — det koster 10 Rd.“ „Hvorledes? 10 Rd.? Til hvem?“ „Til mig, thi det er mit Levebrød, min Carriere at forkynde, at man skal afdøe.“ Mellem Gud (som fordrer „Du skal afdøe“) og mig, den Enkelte, det sølle Menneske, der nu skal til at bide i det sure Æble og afdøe, anbringes som (Forkyndelsens) Mellembestemmelse et Levebrød, et fedt og godt Levebrød for en Mand med Familie, og Rang med Cancelliraader og Avancement: dette er en Umulighed; Forkyndelsen modsiger sig selv. Om saa hele Menneskeheden vilde tage sig af det, det hjælper ikke, det er en Umulighed, ugjørligt; første, anden, tredie Gang: det er umuligt; lad saa Hammerslaget falde, lad det for evigt være afgjort: det er umuligt. Og da, som bekjendt og let begribeligt, hvad Ens Liv forkynder virker hundredtusinde Gange stærkere end hvad Ens Mund forkynder, saa er denne Art Forkyndelse det længst mulige fra at kunne virke til at føre Christendom ind eller at bringe Nogen til at afdøe, da Forkyndelsens hundredetusinde Gange større Virkning udtrykker: nei,

saa langt som muligt derfra, fra at Nogen skulde afdøe, endogsaa det at forkynde at man skal afdøe er blevet en Vei med blandt de flere, de mange, der føre til: „Fryd Dig ved Livet i Dine Dages Vaar, Pluk Glædens Roser, førend de forgaaer.“ Dette gaaer ikke.

Det har man selv mærket. Saa blev Christendommen mild — eller rettere: de, hvis Carriere det var at forkynde Christendom, fandt det (i Menneskekjerlighed — for ikke at sige i Selv-Kjerlighed) nødvendigt at gjøre Christendommen maalbar for Kjøb og Salg. Den blev saa blot „Trøst“. En Familie lever i al mulig Nydelse, saa melder der En sig, som forkynder Christendom, og siger: „skulde De ikke have Brug for Evighedens milde Trøst, hvad jeg, uden at rose mine Varer, tør kalde en af Livets største Beqvemmeligheder og Nydelser, hvad der tjener til at formilde Sorgerne og at give Glæderne deres rette Smag — det koster 50 Rd.“ „Det lader sig forstaae.“

Men saaledes at sælge Christendom ud som Trøst uden at forpligte Livet, det er Aflad, Handel med det Christelige.

„Dog“ siger Forkynderen „vi prædike ogsaa at man skal leve derefter.“ „Kjere, hvad saa end Din Mund prædiker, naar Dit Liv prædiker, at det er Dit Levebrød, Veien til rigeligt Udkomme for Dig og Familie, Veien til verdslig Hæder og Anseelse, saa bliver det egentligen et Spilfægterie med at ville forpligte Andres Liv i Retning af „at afdøe“ — thi det, at man skal afdøe, kan ikke med Eftertryk foredrages af En, hvis Levebrød, hvis Carriere det er.“

Og her er igjen Standsningen. Det at afdøe er det Første og det Sidste i Forhold til det Christelige strengt taget. Det udtrykte ogsaa de, som i Christendommens første Tid forkyndte Christendom: de vare Afdøde. Nu er Omvendtheden naaet: det at forkynde Christendom, eller at forkynde, at Christendommen fordrer, at Du skal afdøe, er lige det Modsatte af at afdøe. Dette gaaer ikke.

For at det — dersom man da ellers er enig med mig deri, at for at Noget skal kunne gaae, maa der, enten paa den ene eller paa den anden Maade, være Mening deri —

for at det skal kunne gaae, maa der først en Tilstaaelse, at denne Christendoms-Forkyndelse, der verdsligt (verdsligt arrangeret, verdsligt normeret, verdsligt garanteret o. s. v.) er Forkynderens Levebrød og Carriere, at den egentligen ikke er Christendom, hvor sandt han saa end forkynder Læren, „den sunde Lære“. Og Feilen er i mine Tanker den (i mine Tanker, thi jeg er kun en umyndig Digter, der, høiest, kæmper for Tilstaaelsen af vor Svaghed; den Myndige maatte dømme ganske anderledes afgjørende om os), Feilen er, at man ikke for længe siden har gjort Tilstaaelsen, at dette Hele med 1000 Præster er ikke egenligen Christendom, men en formildet Lære, sammenlignet med den egentlige Christendom en heel Qualitet formildet. At derfor en saadan Forkyndelse ikke skulde kunne stifte Gavn, er langt fra Meningen; noget Andet er, at Christendommen for at opretholde sin Majestæt og for at kunne holde Overskuelsen, maa fordre Tilstaaelsen, at Dette ikke egentlig er Christendom.

Der har været Tider, da en saadan Christendoms-Forkyndelse om end ikke var, hvad den aldrig er, ubetinget at prise, dog var mindre anstødelig, i Tider nemlig, da Menigheden var mindre vidende, mindre klog paa Forholdet mellem en Stræben for det Uendelige og en Stræben for det Endelige, mindre klog paa, hvad „Forsikkringer“ egentlig have at betyde. Som Forholdet nu er, kan Christendommens Forkyndere ikke faae Frimodighed og god Samvittighed lige over for den kun altfor vidende Menighed, uden at have gjort vitterligt, hvilket der er hvilket, om det er det Endelige, han vil, eller det Uendelige. Dette „Tillige“, tillige at ville det Uendelige, eller tillige at ville det Endelige, at ville have Munden fuld af Meel og tillige at ville blæse, er ikke blot tillige, men, reent og bart eller ene og alene, Brøvl. Forsikkringer om, at det er det Uendelige man vil, medens man tager det Endelige, hjælpe ikke, skjule ikke, at hin Viden er i Forkynderen og er i Menigheden; og er den der, saa er det uanstændigt, at dette ikke bliver vitterligt i en Væsens Forandring, ved enten at slippe det Endelige og de endelige Fordele, eller ved at tilstaae,

at denne Forkyndelse af Christendom dog ikke egentlig er Christendom. Det er hermed som med Blufærdighed: i Forhold til et ganske lille Barn er Blufærdighed een; saasnart der antages, at Barnet er blevet saa voxent, at det har en Viden, er Blufærdigheden en anden; at ville, efterat en Viden er indtraadt, efterat der saaledes maa antages at være i begge Viden og en Viden med hinanden om, at denne Viden er — at ville, efterat Dette er indtraadt, bevare hin første Art Blufærdighed, vilde ikke blot ikke være Blufærdighed men en yderst fordærvet og fordærvelig Usædelighed. Christendommens Forkyndelse eller dens Forkyndere have længe nok, baade pecuniairt og i Henseende til Anseelse, Ære, Titler og Værdigheder, levet af — at der har været dem, som offrede Alt for Christendommen. Dette overbeviser ikke mere en vidende Menighed; oprigtigt talt, man kan heller ikke fortænke den deri. Hvor skulde en Modsigelse kunne overbevise, den Modsigelse: at høre En bevise Christendommens Sandhed af, at der har været dem, som offrede Alt for Christendom, og at see Forkynderen leve deraf, ved Hjælp deraf i Besiddelse af de forskjelligartede jordiske Goder; det er jo at modbevise Beviset. Det Farlige er, naar Viden er i Menigheden, og Viden i Forkynderen, og Viden gjensidig med hinanden: da ikke at ville ud med Sproget, at ville holde det hen i en høiere, høitideligere Tone, hvis Usandhed man geheimt er vidende om; dette er det Farlige, det Demoraliserende. Menigheden trænger til at faae hiint sande Beviis at see, ikke at jeg lever af, at der har været Folk, som offrede Alt, eller i ethvert Tilfælde (thi jeg, en umyndig Digter, der kun altfor meget hænger ved dette Liv, ogsaa en Kujon, som Digtere gjerne ere det, dog med Mod til at tilstaae det, hvad ikke altid Digtere have, jeg maa blive ved det Lettere), Menigheden trænger til (hvad dog vel baade jeg og Enhver maa kunne præstere) Sandheden, Tilstaaelsen, istedetfor at spises af med Forsikkringer, som Intet betyde for klogt Vidende. Og Forkynderen trænger vel ogsaa til at faae Sandheden sagt, just for dog at kunne gavne en lille Smule. Og sandeligen, han kan efter

mine Begreber gavne meget, naar han er saaledes sand, tilstaaer, at dette egentligen ikke er Christendom, naar Forkyndelsen skal skaffe ham alt det Jordiske til sig og Familie og endog nogenlunde rigeligt, naar Forkyndelsen skal være hans Carriere i Verden. Altsaa Eet af To, enten gives der virkelig Afkald paa det Jordiske for, bringende Offer og lidende, at forkynde Christendom: dette er dèn høiere Form; eller man sikkrer sig det Jordiske, det Timelige, men gjør saa Tilstaaelsen, at denne Forkyndelse ikke egentligen er Christendom. Den første Form har det ene Menneske ikke Lov til at fordre af det andet, han har Lov at fordre det af sig selv. Det Andet har vi Mennesker Lov til at fordre af hinanden; thi Sandhed skal der dog være i det, og Ende maa der dog gjøres paa dette Tvetydighedens Spil med Forsikkringer mellem Vidende og Vidende, altsaa Forsikkringer, som gives af Dem, der kun altfor meget ere vidende om, hvad Forsikkringer har at betyde, og gives Dem, som kun altfor meget ere vidende om, hvad Forsikringer har at betyde, under Fortielse af det sande Sammenhæng.

Thi disse „Forsikkringer"! Fra Slægt til Slægt er det, medens man forblev i rolig Erhverven og Besiddelse af det Jordiske, holdt hen med denne Forsikkring: „dersom det fordredes af mig, saa var jeg villig til at forlade Alt, offre Alt for Christendommens Skyld." Og den Enkelte har, medens han forblev i rolig Erhverven og Besiddelse af det Jordiske, holdt det hen tyve, tredive, fyrretyve Aar, kort et heelt Liv med den Forsikkring: „dersom det fordres af mig, saa var jeg villig til at forlade Alt, offre Alt, for Christendommens Skyld." Imidlertid har Verden seet en næsten fuldkommen sædelig Opløsning — men ingen af de Forsikkrende fandt, at det nu fordres af ham, han vedblev blot at forsikkre: at dersom .... Altsaa han vedblev at erhverve, eftertragte, besidde det Jordiske; men han var tillige Helt; at det ikke viste sig, var ikke hans Skyld: dersom det fordredes .... han var villig nok; han forsikkrede: at dersom .... Der var i min Ungdom et ungt Menneske, som aldrig drev det til at faae første Examen, men som bestandigt sagde: næste Gang kommer jeg, hvisaarsag vi

kaldte ham ikke ved Navn men blot „næste Gang kommer jeg." Saaledes med Forsikkringerne; men det lykkedes længere at holde det hen, end det lykkedes hiint unge Menneske, der blot efter nogle Aars Forløb var gjennemskuet.

Dog nu er Forsikkringernes Tid forbi!. Tre hundrede Aars udødelige Bedrifter, ja, hvad Under vel, om de have, hvis jeg saa tør sige, opsparet et uhyre Fond, hvorpaa der (om det end altid er Forvirring og Meningsløshed, at Een trækker paa en Andens Heltegjerninger) kunde trækkes ved Hjælp af Forsikkringer, trækkes længe, inden det ret blev tydeligt, hvor forvirrende dette er. Men dette Forsikkringens Fond, dette Valuta, som en Bank for at være Bank altid maa eie, og som her Christenhedens Bank eiede: det er fortæret, mine Herrer og Damer! Istedetfor at kunne trække paa Banken, maa der først dannes en ny Bank, ved, hvad her er Valuta'et, Handlinger, Charakteer-Handlinger.

Kan jeg ikke det: nu vel, Eet kan jeg, Eet skal jeg, og dette Ene vil jeg, jeg vil idetmindste afholde mig fra ved „Forsikkringer" at tillyve mig Noget eller at besvige Eder, I Herlige, for Eders rettelige Tilkommende, Beundringens, Taknemmelighedens Løn for Eders Liv, Eders Daad, hvad I efterlode Slægten, ikke for at nogle Kløgtige falsk skulde gjøre det i Penge og Deslige, men for at det skulde opmuntre os Senere til Efterligning. Jeg skal ikke „forsikkre". Duer jeg — hvad jeg vistnok i enhver Forstand ikke gjør — ikke til at være Helt: vel, jeg skal i ethvert Tilfælde ikke forsikkre „at dersom . . . .", det er, jeg skal ikke give det Skin af, at det er Omstændighedernes Skyld (forbi det ikke fordres af mig) at jeg ikke kommer til at vise mig som den Helt, jeg er, jeg skal ikke give det Skin af, at jeg i Grunden er Helt, blot ventende paa Leiligheden, medens dog mit Liv udtrykker, at jeg er, at jeg kun altfor godt finder Leilighed til at være, lige saa pengebegjærlig og lige saa ærebegjærlig som enhver Anden. Nei, duer jeg, som sagt, ikke til at være Helt, saa skal det blive aabenbart, at jeg ikke duer dertil, at Sandhed er, at det er mig der ikke duer dertil, og at det er noget Sludder med dette

„dersom det fordres", især medens Verdens Tilstand er en sædelig Opløsning, som end ikke Oldtiden har seet, som den end ikke var, da Christendommen kom ind i Verden, saa hvis ingen Anden vil, vil jeg, og jeg vil vove det i Christendommens og Guds Navn at sige til Enhver, der forsikkrer „at dersom ...", sige til ham: er der Dig ikke andet i Veien for, at Du træder i Charakteer af at være, hvad Du er: Helt, end at Du mener det ikke fordres — o, dyrebare, høistærede Ven, det ikke blot fordres, nei, det er lige paa det Yderste, om det ikke er for silde; iil, iil!

Altsaa, Forsikkringernes Tid er forbi, Forsikkringernes, denne den farligste af alle hykkelske Opfindelser, farligere end pharisæisk Gjernings-Retfærdighed, thi det er dog altid et virkeligt Noget at leve saa strengt, men Forsikkringer ere slet Intet, og dog tillyvende sig det Høieste. Og er deres Tid forbi, saa ingen Brøvlen, ingen Baklen, hvorved man igjen bliver hængende i dem, rask Beslutning: bort med dem, bort med Forsikkringerne, den af alle farligste Beruselse! Lad os blive ædrue! Udtrykker mit Liv stadigt væk, Aar efter Aar, at jeg er som Folk er flest, saa skal jeg idetmindste holde Mund med Forsikkringer „at dersom ...."

Dog maaskee ville de Lærende, Tilhørerne, Menighederne eller ganske nøiagtigt, det christelige Publikum have adskilligt at indvende, hvis Forsikkringerne afskaffedes, maaskee vilde man endog gjøre lidt Anstrengelse for at kalde „Forsikkringerne" tilbage. Thi vistnok er det Forkynderne, der gjøre Brug af Forsikkringerne, men maaskee er det de Hørende, Verden, der staaer sig bedst ved at tvinge Forkynderne ind i denne Usandhed, at da Christendommen ikke skal blive altfor alvorlig.

I ældre Tid (da man dog virkelig forholdt sig til Forbillederne, saa man enten, det Sandeste, forstod dem saaledes, at man skulde ligne dem, eller om man end sparede og skaanede sig selv, dog for Alvor holdt dem høit i Ære, næsten kun altfor høit, forsaavidt man ikke var langt fra at tilbede dem, et listigere Paafund for at fritages for Efterfølgelsen), i ældre Tid fordrede man, at Forkynderens Liv skulde udtrykke

Læren; det kaldte man Alvor, det var, som vi nu sige, Garantien, Forkynderen havde at stille. I disse Tider (da en aldeles verdslig Forstandighed har skudt sig mellem Forbilledderne og os, det er, taget dem bort, eller bragt dem næsten paa Latterens Afstand fra os, saa vi, i Samtidighed med et saadant Liv, en saadan Stræben vilde finde den af alle latterlige den latterligste Overdrivelse), i disse Tider kunde paa den Maade Christendommens Forkyndelse visnok blive det christelige Publikum for alvorlig en Sag. Fordringen er derfor nu en anden. Vil Du gjøre Lykke i Verden med din Christendoms Forkyndelse, da fordres, at dit Liv, udtrykker omtrent det Modsatte af Forkyndelsen, eller der fordres, at dit Liv, ved at udtrykke omtrent det Modsatte af det Forkyndte, afgiver Garantien for, at Forkyndelsen er en Kunstnydelse, en dramatisk Forestilling med Taarer og Armbevægelser o. D.

Tag nogle Exempler. Er det dette Du vil forkynde, dette Christelige, at den Christne foragter Verdens Ære og Hæder, Rang og Titler, Stjerner og Baand — og Du selv er bogstaveligen Ingenting, og det ovenikjøbet maaskee er vitterligt, at Du ikke har villet opnaae Sligt, nagtet Du har kunnet det: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om; det kunde jo see ud som Alvor; og det christelige Publikum vilde blive rasende, som var Christendom Noget, der havde Ret til at forpligte Ens Liv — istedetfor at den er en Trøst, Trøst f. E. for dem, der ikke vare saa heldige at drive det til Rang og Titel o. s. v. trods deres ivrige Stræben derefter. Som sagt, Sligt er ikke Noget for Dig at tale om. Nei, see først selv at faae en høi Rang, skaf saa Lidt, eller rettere ikke Lidt, jo mere jo bedre af Stjerner og Baand — og præk saa Du paa Kraft, om at den Christne foragter Rang og Titler, Stjerner og Baand: Du har det christelige Publikums Bifald baade forud og bagud, baade forud og bagefter, Du har det om Du vil i Taarer; thi Dit Liv afgiver Garantien for, at Forkyndelsen er Kunstopgave, og der græbes vel mere i Theatret end i Kirken. — Er det dette Du vil fremstille, at

Christendommen dog har en Forkjerlighed for den eenlige Stand — og Du selv er ugift: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om; det christelige Publikum var istand til at troe, at det skulde være Alvor, og saa Gud Naade Dig. Nei, giv Tid, see først at faae Dig en Hustrue — og præk saa Du om, at Christendommen har en Forkjerlighed for den eenlige Stand, græd lidt dertil; det christelige Publikum græder rørt med i den stille Time; thi dit Liv afgiver Garantien for, at Forkyndelsen er Kunstopgave. — Er det dette Du vil fremstille, at i Forhold til Ægteskab Christendommen er af den Mening, at man kun bør gifte sig een Gang — og Du selv er gift første Gang: Kjere, det er endnu ikke Noget for Dig, det har maaskee endnu lange Udsigter inden Du kan prædike om Sligt, maaskee bliver Du aldrig istand dertil; i ethvert Tilfælde, vent; hvis saa din første Kone er død, og Du har giftet Dig anden Gang — nu er Øieblikket der, præk nu Du om, at Christendommen mener, man kun skal gifte sig een Gang! Du har det christelige Publikums Bifald; thi dit Liv afgiver Garantien for, at din Forkyndelse er objektiv.

Ja, i Sandhed, man vil saa gjerne (og at gjøre det var vistnok Vei til at blive det christelige Publikums Yndling) give Christendommens Forkyndere Skylden, søge Feilen hos dem; men snarere er det dog maaskee dette christelige Publikum, der ved Menneske-Frygt (hvad vistnok Forkynderne ikke turde give efter for) tvinge Forkynderne til at bedrage dette christelige Publikum. Den Verden, der overalt fordrer Garanti, den har ogsaa passet paa at sikkre sig, at Christendommen da ikke ved Forkyndelsen bliver en Magt, en Magt med Ret til at forpligte Ens Liv; og derfor fordrer denne Verden den tilforladelige Garantie at Forkynderens Liv gjør Forkyndelsen til en Fægten i Luften. Thi Verden vil bedrages; ikke blot, den bliver bedragen, o, saa var Sagen ikke saa farlig, men den vil bedrages; heftigt, heftigere, mere lidenskabeligt maaskee end noget Sandheds-Vidne har kæmpet for Sandhed kæmper Verden for at blive bedragen; taknemmeligst lønner den med Bifald, med Penge, med Anseelse Enhver, der vil som den, vil:

bedrage den. Og aldrig har maaskee Verden saaledes som i vore Tider trængt til at blive ædru.

Thi kort og godt. Det er det nye Testamentes bestemteste Udsagn, at Christendommen og det at være i Sandhed Christen maa være det naturlige Menneske i høieste Grad til Forargelse, at han maa ansee Christendommen som det høieste Forræderie og den sande Christen som den lumpneste Forræder mod det at være Menneske, et Forræderie og en Forræder, som aldrig kan straffes haardt nok. Det er ogsaa let at see, at saaledes maa Christendommen, der er „Aandens“ Bestemmelse, vise sig for Enhver, som ikke ved at afdøe er gjenfødt til at være „Aand.“

Nu har jeg aldrig seet et eneste Menneske, om hvem det end i fjerneste Maade kunde falde mig ind, at hans Liv (thi „Forsikringer“ maa der slaaes en Streg over), udtrykte, at han var død og bleven Aand, saa lidet som jeg mener selv at være en Saadan: hvor i al Verden er det saa gaaet til, at hele Stater og Lande ere Christne, at vi ere Christne i Millionviis, at der er Rift og Trængsel om at blive Lærer i Christendom?

Dette kan kun forklares deraf, at vi har faaet Christendommen gjort om til noget ganske Andet, hvad den Myndige vel med Rette og med Føie kunde kalde et Forræderie mod Christendommen.

Saasnart da En søgte at drage Christendommen frem i sin Sandhed, i samme Øieblik vilde der høres dette Raab over ham: han er en Forræder mod os. Aha! Endog blot saa svagt, saa mildt, umyndigt, som jeg har forsøgt det, at drage Christendommen frem noget sandere: jeg er forvisset om, der ere dem, som i deres stille Sind dømme saaledes om mig: han er en Forræder mod os, han forraader os. De sige det ikke høit, maaskee ansee de det ikke for klogt, for at Opmærksomheden ikke skulde henledes paa det, og maaskee, om ikke jeg, saa Sagen hidses ud i yderligere Oplysninger. Men hvis jeg stærkere drog — dog nei, jeg er ikke Aand og kan derfor ikke gjøre det; men hvis jeg kunde drage Christendommen stærkere

frem i dens Sandhed, og hvis jeg gjorde det: i samme Øieblik vilde Dommen blive høirøstet: „det er Forræderie mod os!“ Aha! Vi have faaet Christendommen gjort om til noget ganske Andet end hvad den i Sandhed er, derfor er ogsaa Dommen om den blevet en anden. Saasnart Christendommen igjen fremsættes i sin Sandhed, saa kommer (cfr. det nye Testamentes Forudsigelse) den sande Dom frem: det er Forræderie mod det at være Menneske — ikke er den Stjernekyndiges Beregning af et Himmellegemes Bevægelse vissere. Vi rose saaledes ogsaa vor Tid, at Christendommen ikke mere forfølges. Det troer jeg: den er slet ikke til. Blev den til i sin Sandhed: Forfølgelsen vilde øieblikkelig følge dette Forræderie mod det at være Menneske.

Dette forstaaer jeg ganske ypperligt, just fordi jeg ikke er Aand. Jeg forstaaer tillige, at jeg derfor kan roligt bede Læseren at følge med mig, at give sig hen; thi jeg skal ikke føre Sagen længere ud end til en lille Tilstaaelse — og det kan da endnu ikke kaldes et Forræderie uden af dem, der ere aldeles fortabte i Usandheden og formodentlig tillige slagne med Blindhed, at de ikke see, hvad vistnok ellers vilde hjælpe dem, som en corporlig Revselse, til at faae Øinene op, at hvis det Profane kommer til at gjøre Indsigelsen mod den givne Christenhed, uden at denne itide har værget sig ved at gjøre Tilstaaelser, bliver Sagen en anden. I Gjennemsnittet af Mennesker, til hvilket jeg hører, vil der være saa megen Sandhedskjerlighed, at de ville være villige hertil, til, naar det kan gjøres dem tydeligt, at det vi kalde Christendom egentligen ikke er Christendom, saa ogsaa at ville lade sig overbevise derom, og, naar der ikke fordres videre, da vedgaae det. Thi var Fordringen kun til mig og til de Andre, at vi virkelig skulde blive Aand: saa bleve vi vistnok allesammen i høieste Grad forbittrede.

Men saa langt fører jeg ikke Sagen ud. Hvor underligt det end er at retfærdiggjøre sig paa den Maade (da det i høiere Forstand er en Anklage mod mig), jeg kan med Sandhed sige:

jeg begaaer intet Forræderie mod os Mennesker; og jeg er ikke selv Aand.

Dog naar det nu forholder sig saaledes med en christen Verden, christne Stater o. s. v., er det saa ikke sandt: at vi trænge i høieste Grad til at blive ædru? Og er det saa ikke det mildeste Mulige — dog hvad Under vel, at det er saa mildt, siden det er mig, der foreslaaer det, jeg den svage, umyndige Digter! — er det ikke det mildeste Mulige, naar der ikke er Tale om mere end at vedgaae det? Og hvad skal det dog egentlig gavne os engang i Evigheden, at vi her have holdt det hen, berusede i lutter Sandsebedrag? Sandeligen jeg føler det selv kun altfor dybt, hvor elendigt og maadeligt det er, jeg naaer, men der er dog Mening deri; jeg vil, hvis jeg ikke til den Tid er kommet længere, jeg vil i Evigheden sige: Det, vi kaldte Christendom, det var dog egentligen ikke Christendom, det var en meget formildet Opfattelse, et Noget, der fjernere forholdt sig til Christendom; men Dette har jeg tilstaaet, jeg har høit og lydeligt vedgaaet, at det ikke egentligen er Christendom — gjør Du saa, o, Gud, med mig, hvad Du vil, efter Din Naade! Jeg veed det vel, at der til enhver Tid og saaledes ogsaa i min Tid levede Mennesker, der gjorde Fordring paa at være i strengere Forstand Christne: dem har jeg ikke kunnet slutte mig til. Nei, for mig har dette viist sig som sandere: at tage en mildere Form, en Formildelse, — men saa at vedgaae, at det ikke egentligen er Christendom. Saaledes kommer jeg! Ædru — det føler jeg vel — ædru er jeg ikke; thi kun „Aand" er ædru. Men jeg kommer dog heller ikke ganske fortumlet i Hovedet, beruset i Sandsebedrag, at dette Formildede, at det var den sande Christendom, ei heller beruset i Selv-Indbildning, at jeg, i Modsætning til dette Formildede hvori de Fleste leve under Navn af Christne, var den sande Christen: nei jeg kommer med Tilstaaelsen, og jeg kommer jo til Din Naade, o, Gud! Dette er ikke at være ædru (thi saa maatte mit Liv være blevet langt strengere, ud-

trykkende „Aand", og dog alligevel ubetinget henflyende til „Naaden", istedetfor at jeg anbringer „Naaden" ogsaa paa et andet Sted, nemlig til, i menneskelig Medlidenhed med mig selv, at skaane mig selv), det er ikke det at være ædru, men det forholder sig til at blive ædru.

Intet redeligt Menneske (og hvad hjælper dog al Uredelighed i Forhold til det at udgive sig for Christen — i Evigheden, hvor Sagen først for Alvor bliver vigtig og afgjørende, er Uredelighed umulig!) kan med Sandhed sige, at dette er for strengt, for haardt. Nei, nei! Et ganske andet Spørgsmaal er, om Gud i Himlen ikke vil sige: det er for mildt. Men i ethvert Tilfælde, det forholder sig til det at blive ædru; og der er dog en uendelig Forskjel mellem dette: at lade som var sånd Christendom til, og til i alle disse Millioner og disse Tusinder af Præster — der er en uendelig Forskjel mellem dette og det: at tilstaae, at dette Hele egentligen ikke er Christendom, men en menneskelig Formildelse, der just ved Hjælp af Tilstaaelsen (thi udelades den, har Formildelsen brudt med Christendommen) forholder sig til den sande Christendom, forholder sig til det at blive ædru.

II.

Matth. VI, 24 til Enden.

Christus som Forbilledet.

Bøn.

·re Jesus Christus, ikke for at plage os Mennesker men for
relse os sagde Du jo Ordet „Ingen kan tjene to Herrer:“
›i da maatte ville tage derefter ved at gjøre derefter, det er,
at følge Dig efter! Hjælp Du os alle, hver især, Du
baade vil og kan, Du som baade er Forbilledet og For-
ren, og atter baade Forsoneren og Forbilledet, saa naar
Stræbende segner under Forbilledet, tilintetgjort, næsten
divlende, da reiser Forsoneren ham atter op, men i samme
blik er Du igjen Forbilledet, at han maa holdes i Stræben.
har, o Forsoner, ved Din hellige Lidelse og Død gjort
dest for Alle og for Alt; ingen evig Salighed hverken kan
skal fortjenes — den er fortjent. Dog efterlod Du Dig
Fodspor, Du Menneske-Slægtens, hver Enkelts, hellige For-
de, at de i ethvert Øieblik ved Din Forsoning Frelste
tte finde Tillid og Frimodighed til at ville stræbe at
e Dig efter.

---

te hellige Evangelium skriver Evangelisten Matth. 6 Cap.
24 V. til Enden:

Ingen kan tjene to Herrer; thi han maa enten
e den ene og elske den anden, eller holde sig til den
og foragte den anden. I kunne ikke tjene Gud
Mammon. Derfor siger jeg Eder: Bekymrer
er ikke for Eders Liv, hvad I skulde æde, og hvad

I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himlens Fugle; de saae ikke og høste ikke og sanke ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Væxt, enddog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymrer I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, de spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende! Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: Hvad skulle vi æde? eller: Hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulde vi klæde os? Efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen, thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

„Ingen kan tjene to Herrer", det er Evangeliets Ord. Tag saa dette Ord, gaae ud i Verden, agt, om det var muligt, paa alle disse Millioner Menneskers Liv, hvad det udtrykker; tænk Dig En, der havde været samtidig med alle de afdøde Slægter og agtet paa alle disse utallige Millioner

Menneskers Liv, hvad det udtrykker — hvad det udtrykker? Det udtrykker som med een Mund, hvad saa end Munden siger: „der har aldrig levet noget Menneske, uden at han jo mere eller mindre har tjent to Herrer. Og hvad det angaaer, at det, som Evangeliet siger, ikke skulde kunne lade sig gjøre („Ingen kan tjene to Herrer"), da maa dette være en Misforstaaelse, det lader sig just ypperligt gjøre, hvad hele Verdens Erfaring bevidner. Forsaavidt var det bedre at forstaae, om Evangeliet sagde: Ingen maa tjene to Herrer — men at Ingen kan det, nei, det er ikke saa; det Ingen kan er tvertimod det Evangeliet fordrer. Det Andet lader sig godt gjøre; og vil Du blive til Noget i denne Verden, da maa Du see at slaa ind paa det at tjene to eller flere Herrer, thi Den, der vil gjøre Alvor af kun at tjene een Herre, han see sig vel for, det er et halsbrækkende Arbeide." Dog maaskee taler Verden og Evangeliet ogsaa om ganske forskjellige Ting. Verden taler, som naturligt er, om denne Verden, ene og alene om denne Verden, veed ikke af, vil ikke vide af, at der er en anden Verden — det var jo ogsaa en for „denne Verden" livsfarlig Opdagelse: en anden Verden. Evangeliet taler evigt, og om denne anden Verden, om Evigheden. Ingen kan tjene to Herrer, nei i al Evighed ikke; og kan Ingen det evigt, saa kan jo Ingen det, thi at det seer ud som kunde man det, ja selv om saa var, at man kunde det i disse Timelighedens Par Secunder, det gjør da hverken fra eller til betræffende, hvilket der er Sandhed, om man kan eller man ikke kan. Hvordan det vil gaae et Menneske i denne Verden, det er Noget som Evangeliet (til Forskjel fra Noveller, Romaner, Løgne og andet Tidsspilde) ikke spilder mange Øieblikke paa at betænke, nei, for det er disse 70 Aar kun som et Øieblik, og dets Tale haster til Evighedens Afgjørelse; ei heller foregøgler det Mennesket lyse Udsigter for dette Liv og denne Verden, naar det, evigt uforandret forkynder den evige Sandhed „Ingen kan tjene to Herrer."

„Ingen kan tjene to Herrer", det er Evangeliets Ord. Tag saa Ordet, agt paa dem, som dog ere villige til at for-

staae det, som det vil forstaaes, som maaskee ogsaa have forsøgt at efterkomme det, agt paa disse Mennesker, og Du skal see, eenstemmigt udtrykker, om ikke deres Mund saa deres Liv: „Det er dog os Mennesker for høit, det lader sig ikke gjøre kun at tjene een Herre, nei Ingen kan det“ — men Evangeliet siger, evigt uforandret, Ingen kan tjene to Herrer. Og naar Du agter nøiere paa disse Mennesker, i Mismodets Øieblik — om de end kunne tvinge deres Mund, deres Liv udtrykker dog: „det er os Mennesker for høit, ja det er en Grusomhed at fordre Sligt af os, og aldrig har Noget med mindre Ret kaldt sig et glad Budskab end just Evangeliet! Lad os saa hellere blive under Loven med dens ubøielige Strenghed; end denne smilende Grusomhed: at Fordringen er, om muligt endnu større end Lovens — og at det saa skal være et glad Budskab!“ Dette er Forargelsen; selv om Munden tier — naar Mismodet stiger i et Menneskets Sjæl, saa er Forargelsen ikke langt borte, og det er saadanne Tanker, der boe i den Forargede. Og lad os kun faae disse Tanker frem, for, om muligt, at faae dem ud — ikke ud i Verden, nei ud af Verden, eller dog ud af Hjertet; thi at tvinge sin Mund til at tie, selv om saa var, til at sige det Modsatte baader kun lidet, naar man ikke kan tvinge sit Sind til at slippe Tankerne. — Er da Fordringen og saa grusom, eller er Evangeliet virkeligt ikke et glad Budskab? Hvis det nemlig er saa, at det er evig Sandhed (og at det er saa, ligger jo i, at Evangeliet siger det, medens dog det redelige Menneske vilde erkjende det, selv om Evangeliet ikke sagde det), er det saa, at det er evig Sandhed, at Ingen kan tjene to Herrer, hvorledes skulde saa Evangeliet kunne sige noget Andet, eller hvorledes skulde Evangeliet, Sandheden, kunne ville fortie det, eller hvorledes skulde det være grusomt at sige Dig Sandheden? Betænk det vel: er dette ikke Grusomhed, at fortie Dig den! Og dernæst, troer Du ikke, at Evangeliet veed hvad det er at være Menneske, kjender vor Svaghed, veed, hvor uendeligt langt ethvert Menneske er fra i Sandhed kun at tjene een Herre? Men, siger Evangeliet, just derfor forkynder jeg en

Forsoning: er dette ikke et glad Budskab? Dog, siger Evangeliet videre, hvis mit Første ikke var sandt og stod evig fast: „Ingen kan tjene to Herrer“, saa vilde der i dybere Forstand ingen Trang være til en Forsoning, og dette glade Budskab aldrig være hørt. Er det saa dog ikke et glad Budskab, dette „Ingen kan tjene to Herrer“, naar jeg, Evangeliet, siger det, jeg, der, ved at sige: „Ingen kan tjene to Herrer“, bryder Staven over Alle, ubetinget Alle, og dog i samme Aandedrag kalder Alle, ubetinget Alle til mig, forkynder at Gud vil, at Alle skulle frelses, og at dette er Evangeliet? Men hvor skulde Alle kunne frelses, naar ikke Alle trængte til at frelses, og hvor skulde Alle trænge til at frelses, naar ikke Fordringen var en saadan, at Ingen fuldkommede den?

„Ingen kan tjene to Herrer“, det er Evangeliets Ord. Tag saa Ordet, agt paa deres Liv, om hvem det maa siges, at de i at stræbe efter Ordet vare, menneskelig talt, i høi Grad fremmelige, saa de let kunde fristes til, hvis de skulde sammenlignes med os Andre, reent at oversee os, og til ikke at være langt fra at mene at have naaet det Fuldkomne — agt paa deres Liv; og Du skal see det, i Anfægtelsens Tider, udtrykker, selv om Munden tvinges til Taushed: „Fordringen er dog et Menneske for høi; som der siges om en Ødeland, at ingen Penge forslaaer paa ham, men at give ham Penge er som at kaste dem i en bundløs Afgrund, saaledes udtømmer ingen, ingen Stræben end i fjerneste Maade Fordringen, for Gud er jeg i det Øieblik, da jeg, menneskelig talt, er kommet længst, ikke kommet, ikke een, ikke en Milliontedeel af en Tomme Gud nærmere, end Den, der aldrig stræbte, ja end Den, der af yderste Evne stræbte efter det Modsatte. O, Mathed, o, Afmagt, at have med det Uendelige, det Ubetingede at gjøre; som Elementerne spotte menneskelige Foretagender og gjøre dem til den barnagtigste Narrestreg, saaledes spotter det Ubetingede ubetinget enhver menneskelig Stræben. Det Ubetingede er dog ikke for et Menneske, det er ham for høit.“ Men kan da det, som er bestemt til at ydmyge, kan det være for høit? Eller naar En føler det som at være sig for høit,

er det da ikke fordi han har stillet sig i et urigtigt Forhold til det, saa han ved at anbringe sig selv paa et forkeert Sted faaer Trykket paa et forkeert Sted, saa Fordringen knusende falder paa ham, istedetfor at den ydmygende skulde trykke til Opløftelse i Glæde over og Frimodighed ved „Naaden"? O, Du der er saaledes forsøgt — jeg kan vel behøve din Tale, Du behøver ikke saaledes min; dog lad det nu være saa, tillad mig at tale. Jeg vilde sige: hvad er da Opløftelse? Staaer ikke al Opløftelse i Forhold til Ydmygelsens Tryk? Men kan der da trykkes for stærkt i Retning af Ydmygelse — saa maatte Klagen jo kunne tydes saaledes, at Opløftelsen var for høi. Det er jo i den sandselige Verden saa, at man kan løfte ved Hjælp af en Vægt — dersom da En tog Feil og meente, at han skulde løfte Vægten, istedetfor at han skulde løftes ved Vægten: ja da er han knust. Men det laae ikke i Vægten, det laae i ham. Saaledes med den ubetingede Fordring; skal jeg løfte den, er jeg knust. Men dette er ikke Evangeliets Mening saaledes, dets Mening er, at jeg ved den i Ydmygelse skal løftes troende og tilbedende — og saa er jeg let som Fuglen. Eller hvad er mest opløftende, Tanken om egne gode Gjerninger eller Tanken om Guds Naade; og den igjen, naar er den det meest, saa det saligt svimler for En, men ikke da, naar min bedste Gjerning for Gud forvandles til en Nederdrægtighed og Naaden bliver saa meget desto større? En ypperlig Mand har ypperligt sagt, at en stor Velgjerning kun ret kan lønnes med stor Utak. Fortræffeligt! Thi naar den store Velgjerning lønnes med Tak, end sige med megen, maaskee med ligesaa stor Tak, saa bliver Velgjerningen mindre. Men den store Utak som Løn bevarer Velgjerningen uforandret stor. Og saaledes fandtes der hverken i Himlen eller paa Jorden eller i noget Forhold mellem Menneske og Menneske en Opløftelse som denne, naar jeg ydmyget, beskæmmet, fra min bedste Gjerning som fra en Nederdrægtighed finder Hvile i „Naaden." Lad Hedningen med sin stolte Nakke slaae Himlen eller dog see om det kan lykkes ham: fra denne Ydmygelse er den Opløftelse, der saligt naaer Himlen. Gud kan Du ikke

tilbede med gode Gjerninger, endnu mindre med Forbrydelser, og lige saa lidt ved at synke hen i en blødagtig Døs og slet Intet gjøre. Nei for ret at tilbede og for ret at have Glæde af at tilbede, maa et Menneske bære sig saaledes ad: han stræbe af yderste Evne, spare sig selv hverken Nat eller Dag, han see at skaffe jo mere jo bedre af hvad retsindige Mennesker menneskelig talt maatte kalde gode Gjerninger. Og naar han saa tager dem og dybt ydmyget for Gud seer dem forvandlede til Usselhed og Nederdrægtighed, det er at tilbede Gud — og det er Opløftelse.

„Ingen kan tjene to Herrer", dette er Evangeliets Ord; evigt uforandret gjentages: Ingen kan tjene to Herrer. Men naar det nu er saaledes, at aldrig nogensinde noget Menneske har gjort det: bliver det saa dog ikke tilsidst Menneskehedens billige Forlangende, at denne Fordring forandres, at der slaaes af? Og fordi mindre oplyste Tider have fundet sig i denne Tingenes Orden, hvis Urimelighed de ikke have formaaet at indsee; forbi Menneskeslægten i dens forknyttede Tilstand, da den kun altfor stærkt bar Præget af at være cujoneret under Loven, ikke har turdet knye: følger deraf, at oplyste, frisindede, dannede Tider, eller i ethvert Tilfælde — thi endnu er der vel en stor Masse, som er baade uoplyst og forknyttet — følger der deraf, at et oplyst, et frisindet, høistæret dannet Publikum bør finde sig i det Samme? At fordre det Ubetingede af Mennesker er i Grunden Galskab, en latterlig Overdrivelse, der — hvad enhver Forstandig let indseer — som alle Overdrivelser hævner sig selv ved at frembringe lige den modsatte Virkning af den tilsigtede. Al menneskelig Viisdom ligger i dette Herlige og Gyldne: til en vis Grad, med Maade, eller i dette: Baade-Og, Tillige; det Ubetingede er Galskab. Just dette er Kjendet paa den modnere Alvor, at den fordrer, at Fordringen skal være saaledes, at et Menneske med Lyst og Tilfredshed i en jævn Stræben rigeligt kan indfrie den. Hvad Ingen af os har gjort, det kan selvfølgeligt altsaa Ingen af os gjøre; og kan Ingen af os gjøre det, saa

maa Fordringen forandres i Forhold til hvad vi har viist at vi kan, derved, at vi har gjort det — mere kan der ikke fordres. Og derfor fordre vi en Christendom, der kan bringes i Samklang med hele vor øvrige Tilværelse, svarende til den Forandring, som der, ved stigende Oplysning og Dannelse og ved Frigjørelse for alle uværdige Tryk, er foregaaet med Menneskeslægten, eller dog i ethvert Tilfælde med, hvad der er som Hjerteskudbet i Slægten, det dannede Publikum.

Denne Røst — selv om den ikke hørtes i Verden, hvad den visseligen gjør og høirøstet nok — denne Røst har upaatvivleligt Gjenklang i Manges Sind. Og lad den saa kun blive hørt. At Verden er blevet forandret, hvo nægter det! Til det Bedre? Ja det bliver et Spørgsmaal. At Verden er blevet idel Forstandighed, hvo nægter det! Er dette Vinding? Ja, det bliver et Spørgsmaal. Men at Intet er Forstandighed saaledes til Forargelse som det Ubetingede, det er evig vist, og, for at blive ved hvad vi her nærmest tale om, det kjendes ogsaa strax derpaa, at Forstandighed aldrig vil ubetinget anerkjende nogen Fordring, men bestandigt fordrer selv at være Den, der fordrer, hvorledes Fordringen skal være. At fordre Christendommen afskaffet eller at opgive Christendommen er derfor i god Overeensstemmelse med denne Forstandighed. Men at fordre Christendommen forandret er Misforstaaelse? Thi forandres kan Christendommen ikke, just derpaa kjendes det igjen, at den er lige stik modsat „Forstandighed“, hvis Hemmelighed er til ethvert Klokkeslet at kunne forandres paa enhver Maade, alt i Forhold til som Tiden, Publikum, Profitten kræver det, eller Vinden og Bladet og Bladene vender sig. Nei, forandres kan Christendommen ikke; at fordre det er Forsøget paa at forandre den, hvilket dog er aldeles uden Virkning, ja, som et Bjerg vilde see paa et Barn, der gik hen til det og sagde: gaae af Veien for mig: saaledes maa Christendommen høre paa denne Tale, der fordrer af den det evige Umulige, at den skal forandres.

Forandres kan Christendommen ikke, ei heller er den i det Tilfælde, at naar Alt og Alle forandres, at saa den ogsaa

forandres; ei heller kommer den, som menneskeligt Herredømme, i Forlegenhed derved, at Alle forandres — men paanødes Nogen vil Christendommen ikke, og det har den aldrig villet. Derimod har den lige fra Begyndelsen villet og vil uforandret fremstilles i hele sin Ubetingethed, at saa Enhver kan overveie med sig selv, om han vil have med den at gjøre eller ikke. Om ikke en Eneste vil antage den, Christendommen bliver uforandret, ikke en Tøddel giver den efter; om Alle antage den, ikke en Tøddel maa der forandres. Det er Guds Kjerlighed til Mennesket Christendommen forkynder; for hvert eneste Menneske, det fattigste, elendigste, meest forladte, for hans Skyld har Gud i Kjerlighed ligesom sat Himmel og Jord i Bevægelse; men om alle Mennesker, der have levet og leve, forenede fordrede blot en Tøddel Forandring: nei aldrig! Hvert eet eneste Menneske, det fattigste, elendigste, meest forladte, er, hvis han til sit eget Bedste vil som Gud vil, ifølge Christendommen, Gud uendelig vigtig — ubegribelige Kjerlighed! Men paa den anden Side: Slægtens utallige Millioner, de ere for Gud ikke mere end Myg, end ikke saa meget, hvis de ikke ville som han vil.

Hvor skulde saa Forstandigheden og Christendommen kunne komme i Forstaaelse med hinanden, de støde indbyrdes fra som modsatte Poler. Thi det er i disse forstandige Tider ikke dette, der er Christendommen og Menneskene imellem, at vi Mennesker ikke opfylde Fordringen. Hermed kan Christendommen indlade sig, som Tilfældet var i andre Tider, da man havde en uendelig Forestilling om Fordringen og var villig til at tilstaae sin egen Ufuldkommenhed, at Feilen laae der, ikke i at Fordringen var ubetinget. Nei, det der i disse forstandige Tider er Christendommen og Menneskene imellem er, at de have tabt Forestillingen om den ubetingede Fordring, at de ikke kan faae det i deres Hoved, hvad det skal til, at Fordringen er det ubetingede, hvad det kan hjælpe, da dog Ingen opfylder den, at det Ubetingede er blevet dem det Upraktiske, en Daarskab, en Latterlighed, at de, oprørsk eller selvklogt, vende Forholdet om, søge Feilen i Fordringen, og selv blive den

Fordrende, der fordrer Fordringen forandret. „At ville det Umulige", siger man, „er Galskab; fornuftig Villen er at ville hvad man formaaer. Men at fordre det Ubetingede er at forlange at man skal ville det Umulige, ødsle sine Kræfter, sin Tid, sit Liv derpaa, uden at komme af Stedet — og dette er Galskab, latterlig Overdrivelse." Forstandigheden er et Oprør mod det Ubetingede, ikke høirøstet, idetmindste ikke i sit Første — det vilde vel Forstandigheden ansee for uklogt, og en finere Forstandighed ønsker bestandigt, at der, for visse Aarsagers Skyld, ikke henledes Opmærksomheden derpaa, at det bliver en Hemmelighed mellem os, at vi har gjort Oprør, hvorimod det Skin opretholdes, at der slet ikke er skeet Noget. Langsomt snigende sig frem fortærer denne Forstandighed lidt efter lidt det Ubetingede, undergraver Troen derpaa, Ærbødigheden derfor — og saa tilsidst braller maaskee en utaalmodig Forstandighed ud med Sproget og forkynder høirøstet sin Viisdom, at det Ubetingede er Galskab. Med den voxende Forstandighed tiltager en vis Art Menneske-Kundskab: Kjendskabet til, hvordan vi Mennesker nu engang ere, eller i disse Tider ere, en naturvidenskabelig statistisk Viden om den menneskelige Sædeligheds-Tilstand som Natur-Product, forklaret af Beliggenheden, Luftstrøget, Vinden, Regnmængden, Vandstanden o. s. v. Om vi Mennesker maaskee fra Slægt til Slæt vanslægte, beskjeftiger slet ikke denne Menneske-Kundskab, den angiver blot nøiagtigt, hvordan vi ere, Coursen, Torveprisen — for i klogt Kjendskab dertil at kunne baade vogte sig for og bruge Menneskene, gjøre Lykke, vinde Fordele i denne Verden, eller for at kunne forsvare og besmykke sin egen Usselhed og Middelmaadighed, eller for at faae Lov til med en Slags — videnskabelig — god Samvittighed at mistænke, hvis der en sjelden Gang skulde vise sig noget Bedre. Men hvorledes vi Mennesker skulle være, om Guds-Fordringen, om Idealerne: derom spørges, i Forhold til som Forstandigheden stiger, mindre og mindre. Tilsidst finder man endog denne Tale, hvis den en sjelden Gang høres, denne Tale om, hvorledes vi Mennesker skulde være, man finder den noget flaut og abgeschmakt Noget, ligesom Guds

Ord fra Landet. „Sligt Phantasterie giver virkelig intet forstandigt Menneske høre paa, ja han bør end ikke, for ikke at spilde sin Tid og sit Liv. Det skulde da være om det var en Præst, der talte om Sligt, saa kan man tolerere det, vel at mærke, naar det da er en Præst, der sømmeligt iagttager decorum, indskrænker sig til at declamere dette i stille Timer i Kirken — men forresten da ikke uuderstaaer sig til at ville lade sig mærke med Sligt. Naar saa er, kan det tolereres, det er nu engang Præsternes Levevei, og saa billig er Forstandighed altid, at den ikke vil forstyrre ham den, om det end er vist, at i en ganske anden Forstand end Poesie og Kunst er en Præst, der som oftest er hverken Poesie eller Kunst, en Overflødighed." Thi er det saaledes, at man nogensinde har misbrugt Christendommen til at cujonere Verden: vist er det, nu er Forholdet vendt om, og Verden, dens Forstandighed vil cujonere Christendommen, vil cujonere Præsterne til, for at tolereres, at blive Skuespillere og Declamateurs, hverken mere eller mindre — ak, mange af dem behøver Verden vel ikke at cujonere dertil, de ere maaskee kun altfor lette at lokke.

Lad dette kun blive sagt og hørt, hvad Sandhed er, at „Forstandigheden", hvis Mening er, at Fordringen maa gjøres om efter Menneskene, og Christendommen, hvis Paastand er, at Menneskene skal gjøres om efter Fordringen, eller at dog i ethvert Tilfælde den ubetingede Fordring skal ubetinget hævdes, at disse To, Forstandigheden og Christendommen ikke kunne komme i Forstaaelse med hinanden. Jeg for mit Vedkommende skal altid vide Forstandigheden Tak og agte det hos den, om den er saaledes redelig, at den ganske uforbeholdent rykker ud med Sproget: at det Ubetingede er den en Latterlighed.

Dette er ikke det Farlige, idetmindste ikke for Christendommen; thi aldrig er det farligt, at man faaer den sande Sammenhæng at vide, allermindst farligt for den Magt, der har Sandheden saaledes paa sin Side som Christendommen har den. Derimod kan det være farligt for Christendommen, hvis man holder Sandheden hen om ikke i Uretfærdighed saa dog i Tvetydighed. Som hvis man f. Ex. hittede paa, at

Læsemaaden var tvivlsom, eller at disse Ord „Ingen kan tjene to Herrer" vare vanskelige at forstaae, saa der i det ene Tilfælde maatte granskes dybt, i det andet Tiifælde forskes længe, og der selvfølgeligt (da jo Granskning og Forskning ikke er Enhvers Sag) maatte et Par Professorer til, hvis Levebrød det saa blev at granske eller forske, hvisaarsag de vel (for Videnskabens eller dog for Levebrødets Skyld) vilde sørge for, at Granskningen eller Forskningen varede lige saa længe som de levede. Dog dette lykkes maaskee mindre i vore Tider. Men man kan jo ogsaa paa en anden Maade holde Sandheden hen i Tvetydighed, man kan lade den ubetingede Fordring vedblive at lyde, men saaledes, at der forstaaes noget Andet under, at i Livets Virkelighed har man ikke med Sligt at gjøre, saa den ubetingede Fordring bliver en Søndags-Høitidelighed, et Divertissement opført af Præster — og Ens Liv forresten i al Tryghed forbliver uberørt af den ubetingede Fordrings saarende Uro. Dette er at udmarve Christendommen, at frembringe et Skin, at gjøre Christendommen til en Talemaade, hvad den mindst af Alt vil være.

Nei, det er Christendommens Alvor med den ubetingede Fordring; og om saa forresten ikke eet eneste Menneske har formaaet at opfylde Fordringen: Een har dog opfyldt den, ubetinget opfyldt den, han som har sagt Ordet: „Ingen kan tjene to Herrer", han, der her som i ethvert Forhold ikke blot sagde Sandheden men var Sandheden, han der ogsaa saaledes var „Ordet", at hvad han sagde det var han.

Om ham ville vi da tale, om Forbilledet. Han har sagt: „Ingen kan tjene to Herrer" — og hans Liv har udtrykt, at han kun tjente een Herre. Ved at agte paa hans Liv ville vi see den ubetingede Fordring og see den opfyldt. Imidlertid bringe vi det bestandigt i Erindring, at Jesus Christus ikke blot er Forbillede men ogsaa Forsoneren, at ikke Forbilledet skal ængste os til Fortvivlelse, bringe det i Erindring ogsaa nu, idet vi saa, hvad det forelæste Evangelium foranlediger os til, tale om

Christus som Forbilledet
eller
Ingen kan tjene to Herrer;

vi ville see, hvorledes hans Liv lige fra Begyndelsen maatte være anlagt og indtil det Sidste maatte være, hvis han skulde udtrykke Det: kun at tjene een Herre; fremdeles: hvorledes det (især da han ikke kunde ville leve i afsides Skjulthed, men, som Forbilledet, maatte ville gjøre det kjendeligt for Menneskene, Det kun at tjene een Herre), hvorledes det gik og maatte gaae ham i denne Verden, blandt os Mennesker, vi som Alle mere eller mindre tjene to Herrer og i den Grad, at vi da ikke roligen ville taale, at der er En blandt os, der kun vil tjene een Herre, især hvis han ikke vil trække sig tilbage i Ubemærkethed men hendrage Alles Opmærksomhed paa sig, og med den Paastand, at han er det Sande.

Han lader sig føde i Armod og Ringhed, og ikke blot dette, men i Foragtethed, af en trolovet Jomfru, hvem den retsindige Mand, med hvem hun var trolovet, viste en Velgjerning mod, at han ikke (hvad han først havde paatænkt og hvad dog, menneskelig talt, allerede vilde have været en Skaansel) i Stilhed skilte sig fra hende. Saaledes kom han til Verden, paa en Maade som blev han uden for Verden, strax ved sin Indkomst udstødt af Verden, „uden Fader, uden Moder, uden Slægtregister", ikke ved Fødsel knyttet til noget eneste andet Menneske. Men saaledes var det jo det Rigtige, i Tide at være opmærksom paa, hvad hans Liv var bestemt til at udtrykke: kun at tjene een Herre. Som den, der skal kæmpe paa Løbebanen, er paaklædt dertil, som den, der skal stride i Slaget, er rustet dertil: saaledes er hans Liv lige fra Begyndelsen lagt an paa at gjøre det muligt kun at tjene een Herre. Thi Fødselen — uden at derfor behøves at fødes af gammel adelig Slægt eller som Thronarving — Fødselen, naar Barnet ved den kommer til at tilhøre en Familie, Fødselen er et Baand, der strax knytter dette Menneske i nærmere Sammenhold med andre Mennesker; og Sammenhold med Verden og hvad

Verdens er, saaledes ogsaa Sammenhold med andre Mennesker, er hvad der gjør det saa vanskeligt kun at tjene een Herre, og umuligt, hvis Sammenholdet ikke afbrydes, om end Kjerligheden bliver. Derimod det uægte Barn, som, al Slægt uafvidende og ingen Slægt vedkommende, uden for Samfundet, i Midnatten fødes bag en Busk i Dølgsmaal: saaledes lod han sig føde — af Mangel paa Plads, som han vel ogsaa blev korsfæstet, fordi Verden ingen Plads havde for ham! — i en Stald (thi i Forhold til den foragtede Jomfru var der intet Familie-Sammenhold, som har „Svøbet" i Beredskab) lagt i en Krybbe — skulde her være Tale om Sammenhold, maatte det være med Hestene.

Sandt nok, denne Fødsel har ogsaa en anden Side at sees fra, Guds-Siden: der lyser himmelsk Herlighed over denne Fødsel. Det er ikke som ellers, at Nattens Stjerner uforandrede lyse over Jorden, nei, hans Fødsel — der rigtignok ikke saae ud som en Begivenhed her paa Jorden — er en Begivenhed i Himlen, den vigtigste, og en Stjerne lyser særligen over hans Fødestad, spredende — saligt det Øie, som seer den! — himmelsk Glands over Stalden og den foragtede Jomfru og den beskæmmede Mand og over Barnet i Krybben. Dette er overmenneskelig Herlighed. Men som altid det Christelige sætter Modsætningerne sammen, saa Herligheden ikke bliver ligefrem at kjende som Herlighed, men omvendt, at kjende paa Ringheden, Fornedrelsen — Korset der staaer med alt det Christelige: saaledes ogsaa her. Thi det christelige Kors er ikke Overfladiskhed, Udvorteshed, Baade-Og, uden Dybde, en Decoration, et Kors i en Stjerne; nei, fra den ene Side seet er det ganske bogstaveligt, frygtelig bogstaveligt et Kors, og intet Øie seer Korset og Stjernen sammen i en høiere Eenhed, saa maaskee Stjernens Glands blev noget mindre herlig men ogsaa Korsets Lidelse noget mindre piinagtig. Fra den anden Side, omvendt, sees Stjernen; men Stjernen bæres ikke (en senere Opfindelse!), at det er Korset der bæres (jfr. Evangeliet!), Ordens- og Kjendetegnet. Dette er og har altid været og vil altid blive Forstanden til Forargelse. Thi Forstanden

siger: for lidt og for meget fordærver Alt, til Maade, Middelveien og Middelstørrelsen, det er det Sande. Forstanden vilde derfor vel foreslaae at give Afkald paa Stjernen ved Fødselen — dette er for meget, eller saa meget forlanges ikke — men saa ogsaa at blive født i lovligt Ægteskab og idetmindste i en skikkelig god, velstaaende, borgerlig Familie. Dog saaledes er det Christelige ikke; der raades bestandigt over det Himmelske — men af det Jordiske ikke en Trævl. Naar, for at tage et Exempel, Christus udsender Disciplene — nu, han kunde jo da sagtens forsørge dem med det Fornødne, men nei, Intet maae de eie, derimod „hvo som giver en af disse Ringe ikkun et Bæger koldt Vand at drikke, fordi han er Discipel, sandelig siger jeg Eder, han skal ingenlunde miste sin Løn." (Mtth. X, 42). Det er fornemt; den mægtigste af alle Jordens mægtige Konger kan ikke betale en Drik Vand saaledes, — det forstaaer sig, han sørger vel ogsaa for, at hans Udsendinge eller Ministre ikke komme i Forlegenhed for et Glas Vand. Discipelen derimod er ubetinget i Armod, han er bogstavelig trængende i Forhold til Livets første Fornødenheder, et Bæger Vand — og Penge har han ikke, han har (saa kneben kan Gud være, og saa i næste Øieblik paa det samme Menneske rette med Mirakler!) Intet, Intet at give derfor, jo, det er sandt, han har en Anviisning paa Himlen, den er, ret beseet — altsaa, uheldigviis, ikke i denne Verden — mere værd end alle Verdens Herligheder, men Penge har han ikke, og intet Jordisk — det er uheldigt i denne Verden, hvor Penge — ret beseet! — nok er mere værd end alle Himlens Herligheder. Der fortælles om en Reisende, at han inde i Landet kom i Pengeforlegenhed, uagtet han dog var i Besiddelse af et meget stort Penge-Papiir — der var Ingen, som kunde bytte det. Saaledes med det Christelige, Discipelen. Forstanden er dette som alt Christeligt til Forargelse. „For lidt og for meget," siger Forstanden, „fordærver Alt. Lad os give Afkald paa disse himmelske Anviisninger, saa meget forlanges ikke; men lad saa Det at forkynde Christendommen blive idetmindste et jævnt godt Levebrød med noget Fast om Aaret og en vis

Anseelse i Samfundet; det Andet er, baade paa den ene og paa den anden Maade, Overdrivelse. Hvorfor skal Modsætningerne holdes saa frygtelig spændt ude fra hinanden, hvorfor kan der ikke slaaes lidt af i Retning af det Mirakuløse, og saa lægges lidt til i Retning af det saadan mindre guddommeligt, men mere menneskelig ligefrem: at have det lidt godt i Verden? Fremdeles, hvortil denne Fornemhed, der gjør Ophævelser og saa besynderlige Ophævelser, forsmaaer at eie en Skilling, og saa gjør mirakuløst Udvei? Det er ikke sand Fornemhed, men søgt og affecteert, Overdrivelse; det Simple og Naturlige var at give Disciplene nogle Penge med. Skal der et Mirakel til, nu vel, saa lad det skee saaledes ved et Mirakel een Gang for alle tilveiebringes et Fond een Gang for alle, saa er Discipelen forsørget, og der vil ikke behøves flere Mirakler. Det Andet er dobbelt Overdrivelse, baade i Retning af for Lidt og i Retning af for Meget. Og det Forstanden er meget bange for, hvad den da for Alt ikke selv forskylder; og det som Forstanden, naar den faaer Øie derpaa, dømmer at være Galskab, det er: Overdrivelser. Men uden Overdrivelse umuligt kun at tjene een Herre; derimod, med Forstand let gjort, i Sammenhold baade med den Ene og den Anden og med hele denne Verden og hvad denne Verdens er, at tjene to og flere Herrer.

Altsaa, hans Fødsel er som beregnet paa at gjøre det muligt kun at tjene een Herre; han er uden Familie og Familie-Sammenhold.

Men Stjernen paa Himlen har forraadt Noget — og spørg kun Forstanden, saa skal Du faae at høre, den veed prægtig Beskeed om, at himmelsk Herlighed er ikke af de Goder man skal ønske sig i denne Verden, oftest Livsfare. Som sagt, Stjernen har forraadt Noget: Kongen i Landet er blevet opmærksom; og den foragtede Familie maa flygte med Barnet ud af Landet. Den foragtede Familie; sandt nok, en Menneske-Alder efter, altsaa bagefter kaldes den den hellige Familie — men spørg kun Forstanden, og Du skal høre den siger: „at være af adelig og riig Familie kan være godt; jeg

begjerer dog ikke saa meget, jeg er fornøiet med at være af borgerlig Familie, men at skulle i denne Verden tilhøre den hellige Familie, nei, Tak, det var det Sidste, det er den visse Qval og Elendighed. Men Skinhelligheden lader det med at Familien var foragtet, saa længe den levede paa Jorden, længst være glemt, Skinhelligheden stadser med „den hellige Familie", vilde gjerne bilde sig og Andre ind, at Fornedrelsens Tilstand er Herlighed, at himmelsk Herlighed og jordisk Herlighed løbe ud paa Eet. Og Skinhelligheden forarges, naar Fornedrelsen fremstilles — det generer; og for at værge sig kalder den det Gudsbespottelse af os Fritænkere."

Familien — om man saa vil kalde den, thi det er ingen Familie — flygter da med Barnet. Og nu har dette Barn heller intet Fædreland. Men saaledes er det vel rigtigt, at det kan være ham muligt at udtrykke Det: kun at tjene een Herre. Som den, der skal stride paa Løbebanen, er paaklædt dertil; som den, der skal kæmpe i Slaget, er rustet dertil: saaledes er hans Liv fra Begyndelsen lagt an paa at gjøre det muligt kun at tjene een Herre. Thi næst det Sammenhold, som knytter Familien sammen, kommer det Sammenhold, som sammenknytter et Folk.

Sandt nok, i en vis Forstand lyser Herligheden ogsaa her i dette ubetydelige Barn, som fødtes i en Stald, det bliver pludselig saa vigtigt, at Herskeren lader alle Børn under to Aar dræbe, i Haab om at dræbe det med. „Atter for lidt og for meget," siger Forstanden, „atter Overdrivelse. Lad dets Fødsel blive en Begivenhed og saa ordne sig ind i den givne Tingenes Orden; men det fødes som mindre end en Ubetydelighed — og saa er det pludselig en saa frygtelig Begivenhed. Er det saa vigtigt at dette Barn fødes, saa er det jo næsten uforstaaeligt, at det fødes i en Stald, der kunde jo tilstøde det Noget. Og paa den anden Side, hvilken frygtelig Overdrivelse, at dette Barns Vigtighed skal bestemmes med alle samtidige Smaabørns Mord, for ikke at tale om, at det er dette Barn der siges at skulle være Verdens Frelse, og som begynder med at koste en Flok Børn Livet!"

Altsaa Barnet er nu uden Fædreland. Imidlertid vender Familien dog igjen tilbage, men maa leve skjult. Under et Besøg i Jerusalem til Høitiden bliver Barnet borte. Og her er en Bestedelse, der ganske svarer til, sindbilledligt beskriver, hvad der var eller blev dette Barns Gjerning i Livet, at udtrykke: kun at tjene een Herre. Barnet staaer ene; uden Familie var det, uden Fædreland; men nu er det ogsaa uden de Tvende, hos hvem det havde Tilhold, der bekymrede søge Barnet, og finde det — mærkeligt nok — i Templet, og Barnet siger — er det ikke mærkeligt! — „vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Gjerning?" Moderen forstaaer ikke disse Ord — det var ikke forunderligt; hun gjemmer dem dybt i sit Hjerte — det var smukt.

Der vides nu intet Videre om hans Barndom og Ungdom. Han har vel leget med de fattige Forældre, været dem underdanig og behjælpelig — hvilket ikke er til Hinder for kun at tjene een Herre, tvertimod, denne ene Herre tjener man jo just ved at lyde dem, han vil man skal lyde. Saaledes er han voxet op, blevet Mand; men han var og blev, som to sige, Ingenting. Ei heller har han besiddet Noget, eller erhvervet for at besidde. Thi som den, der skal stride paa Løbebanen, er paaklædt dertil, og som den, der skal kæmpe i Slaget, er rustet dertil: saaledes var hans Liv beregnet paa at kunne udtrykke kun at tjene een Herre. O, men at blive til Noget i Verden, end sige at ville være Noget i Verden; at besidde Noget, end sige at erhverve for at besidde: saa er Sammenhold med og med andre Mennesker ikke til at undgaae, og derimod kun altfor let at undgaae Det at tjene een Herre. Vel har jeg baade læst og hørt Prædikener af Mænd, der selv ere blevne til Noget i Verden, Prædikener, der saa have handlet om Det at søge først Guds Rige; men jeg tillader mig at være af den Mening, at det Noget, disse Mænd ere blevne i Verden, maae de være blevne ved noget Andet end ved først at søge Guds Rige. Jeg betvivler heller ikke, at baade disse Mænd og enhver redelig Mand er i Grunden enig med mig i, at dersom et Menneske gjør Alvor af først at søge Guds Rige,

saa er Intet vissere, end at han bliver Ingenting i denne Verden, der, nidkjerere end Himlen, holder over, at kun den, som søger, finder, og hvor jo endog, hvad ikke er saa i Forhold til Himlen, (thi vistnok er Veien til Himlen trang, men ikke paa Grund af Menneske-Trængselen) Trængselen af de Søgende er saa stor, at ikke engang alle Søgende blive til Noget, om de dog maaskee altid blive lidt mere, end hvis En først søger Guds Rige, thi han bliver ganske vist Ingenting i denne Verden. Intet er lettere at godtgjøre, Gud forbyde, at Nogen skulde være saa uredelig eller saa fræk, at han kunde forlange det godtgjort. Jeg gjør mig paa ingen Maade bedre end Andre. I en vis Forstand er jeg vel ikke blevet til Noget — just dette er vistnok Adskillige til Forargelse, forbi de mene, at jeg sagtens maatte kunne blive til Noget. Altsaa efter Saadannes Begreb er jeg ikke blevet til Noget. Imidlertid tør jeg ikke lade det gjælde, naar Evangeliet skal dømme. Naar det skal dømme, maa jeg beskjæmmet tilstaae, at jeg er blevet Noget, dog er det kun Lidet. Men jeg maa bevidne, at dette Noget jeg er blevet, er jeg ikke blevet ved først at søge Guds Rige, og jeg imødeseer roligt D'Hrr. Præsters Forsøg paa at godtgjøre, at man kan blive Noget i denne Verden ved — først at søge Guds Rige, hvad der, da det skal gjøres først, bestandigt kommer enhver anden Søgen i Forkjøbet, og, da det er Guds Rige, er aldeles ueensartet med Verden og med hvad Verdens er, hvortil blandt Andet ogsaa hører: at blive til Noget i Verden.

At derfor Evangeliets Fordring skulde forandres, at der skulde slaaes af, hvad Forstandigheden vil have, er mig af ganske Hjerte imod, som det er Christendommen imod. Ei heller ønsker jeg, at man skal give det Skin af, at vi Mennesker end i fjerneste Maade efterkomme Fordringen. Nei, jeg tænker som saa. Skal jeg have med Gud at gjøre — o, og det bør jo dog være et Menneske hans Glæde, hans Salighed, saa han ikke bryder sig om hele Europa, og ikke om Publikum, eller om Sammenligning med Menneskene hersteds, o. s. v., naar han blot maa faae Lov til at have med Gud

at gjøre, rejiceret hver evige Dag, det er sandt, men dog havende med Gud at gjøre, hvad jo ifølge Christendommen er forundt enhver Enkelt — skal jeg have med Gud at gjøre, maa jeg ogsaa finde mig i, at Fordringen er den ubetingede; er Fordringen ikke den ubetingede, saa har jeg ikke med Gud at gjøre, men kun med dette Qvælende: „de Andre", mig selv, Publikum o. s. v. Nei, nei, o Gud i Himlen, tilbagekald da for Alt aldrig den ubetingede Fordring! Thi det er dog egentligen Dig, Menneskene ville afskaffe, naar de ville afskaffe den ubetingede Fordring: og derfor er det jeg holder saa fast ved den, og forbander Forstandigheden, der, ved at afskaffe den ubetingede Fordring, vil afskaffe Dig. Nei, lad den dog for Alt blive den ubetingede Fordring! Om jeg, dog tilstaaende det sande Sammenhæng, kunde ønske at blive til Noget; om jeg, for endelige Fornødenheders Skyld, maa see at blive Noget i Verden: det er jo noget ganske Andet end at ville afskaffe Fordringen, derfor kan jeg jo alligevel vedblive at forholde mig til Dig; thi jeg gjør ikke omkring, vender ikke Dig Ryggen, lader ikke det, jeg bliver til i Verden, være Livets Alvor, nei, jeg lader i eetvæk den ubetingede Fordring forvandle, mig og hvad jeg blev, til Pjalterie og Usselhed, — paa det Vilkaar kan jeg jo endnu — er det ikke saa? — have med Dig at gjøre, o Gud, forholde mig til Dig?

Lad saa Tilintetgjørelsen, den indre Tilintetgjørelse for Gud, have sit Frygtelige, have sin Smerte: Begeistringen burde dog vel være et Menneske det Saligere; frygteligt, frygteligt, om et Menneske deraf, at for Dig den redeligste Stræben er Intet, om han deraf tog Leilighed til at overgive sig til Uvirksomhed, eller om han ganske opgav at ville have med Dig at gjøre, for nu at blive en Alvorlig, der alvorligt stræber at blive til Noget i denne Verden.

Altsaa han, der er Forbilledet, hans Liv var lige fra Begyndelsen beregnet paa at kunne udtrykke Det: kun at tjene een Herre. Han tilhørte Intet og Ingen, var i intet Sammenhold med Noget eller med Nogen, Fremmed i denne Verden, i Armod og Ringhed, uden Rede, uden Hule, uden at have

det han kunde hælde sit Hoved til. Som den lige Linie, der kun i eet eneste Punkt berører Kredsen: saaledes var han i Verden og dog udenfor Verden, kun tjenende een Herre.

Han kunde nu saaledes have levet hen i stille Ubemærkethed, hans Liv være blevet en lønlig Tilbedelse, i hvilken han kun tilhørte og ganske tilhørte den ene Herre, indtil saa Døden var kommet.

Men dette var ikke hans Tanke. Ogsaa fraseet, at han jo lod sig føde for at frelse Menneskenes Slægt, for ved sin Lidelse og Død at vorde Forsoningen — ogsaa dette fraseet, selv om han blot vilde have været Forbilledet, han vilde saa dog alligevel ikke have levet hen i Ubemærkethed. Nei, det var hans Gjerning, og det var hans Føde, kun at tjene een Herre; men han vilde gjøre det kjendeligt i Verden, og derfor maatte han saaledes frem, om jeg saa tør sige, paa Menneske-Slægtens Skueplads, at han kunde fæste, om muligt, Alles Opmærksomhed paa sig. Selv vidste han kun altfor vel, hvad deraf vilde blive Følgen, at Menneskenes Opmærksomhed rettet paa ham blev hans Lidelse, at det at blive ueensartet med de nærmeste Andre, end sige at blive ubetinget ueensartet med Alle, og dog at ville blive blandt dem, at det er endnu farligere, end naar Soldaten i Slaget kommer ud af Skridtet med de Andre, hvad saa let kan ende med at blive nedtraadt. Og han blev i Verden, han trak sig ikke tilbage fra Verden, men han blev der for at lide. Dette er noget Andet, end naar i vore Tider Prædikener føre Klage over en vis Art Fromhed, der da forresten ikke just er i Brug i vore Tider — og forsaavidt er det besynderligt, at der nu føres Klage over den — men vel var det i en svunden Tid, en Fromhed, der søger et afsides Skjulested, langt borte fra Verdens Larm og dens Adspredelser og deres Farer, for, om muligt, i dyb Stilhed at tjene Gud ene. Man anklager denne Art Fromhed, man siger det er Feighed o. s. v. Derfor gjøre vi det nutildags anderledes og bedre, vi Fromme, vi blive i Verden — og gjøre Carriere i Verden, glimre i Selskaberne, stadse med Verdsligheden — ligesom Forbilledet, der ikke feigt trak sig tilbage. O, Dyb af Under-

fundighed! I den Forstand at blive i Verden, at man giver Gud og det Gudelige en god Dag, bestemmer sig og sit Liv aldeles eensartet med Verdsligheden, bliver aldeles Verdslighed, den Art — Fromhed! — den er virkelig ikke høiere end hiin Klosterets Fromhed. Men man tillyver sig Profit paa to Maader: først river man al mulig verdslig Nydelse til sig (hvilket dog Klosterets stille Beboer gav Afkald paa), og saa er man fræk nok til at ville, at denne Verdslighed — hvilket Raffinement! — skal være en høiere Art, en høiere Art — ja hvo drømte om Sligt! — en høiere Art Fromhed, høiere end Klosterets stille Forborgenhed. O, afskyeligt! Nei! Vistnok er det ikke det Høieste at søge et afsides Skjulested for der, om muligt, at tjene Gud ene, det er ikke det Høieste, det seer man jo paa Forbilledet; men uagtet det ikke er det Høieste, er det dog nok muligt — og hvad kommer det saa egentligen os ved, at det Andet ikke er det Høieste? — det er dog nok muligt, at ikke een eneste af os i denne forkjælede og verdsliggjorte Slægt var istand dertil. Dog det Høieste er det ikke. Det Høieste er: ubetinget ueensartet med Verden, ved ene at tjene Gud, at blive i Verden og midt i Virkeligheden, for Alles Øine, rette hele Opmærksomheden paa sig — thi saa er Forfølgelse ikke til at undgaae. Og see, det er den christelige Fromhed: forsagende Alt at tjene Gud ene, at nægte sig selv Alt for at tjene Gud ene — og saa at maatte lide derfor, at gjøre det Gode og at maatte lide derfor. Det er dette Forbilledet udtrykker; det er ogsaa dette, for at jeg skal nævne et blot Menneske, som vor Kirkes ypperlige Lærer, Luther, idelig og idelig indskærper, at til sand Christendom hører: at lide for Læren, at gjøre det Gode og at lide derfor, at Det at lide er i denne Verden uadskilleligt fra Det at være Christen i denne Verden.

Vi ville nu see, hvorledes det da gik Ham, der kun vilde tjene een Herre, hvorledes det gik ham, det er, hvorledes det maatte gaae ham i denne Verden; thi som det gik ham, saa maatte det gaae ham, og saa vilde det gaae ham til enhver Tid i denne Verden.

Han vil udtrykke det kun at tjene een Herre, og udtrykke det i en Verden, hvor Alle mere eller mindre tjene to Herrer eller flere Herrer; og han vil ikke leve skjult, nei, han vil gjøre det kjendeligt, han vil henlede Alles Opmærksomhed paa sig: hvad vil saa Følgen blive? Følgen vil blive, at han vil støde fjendtlig sammen med hele Verden, med Alle, at disse, paa de forskjelligste Maader, ville søge at bevæge, at overtale, at lokke, at friste, at true, at twinge ham til at blive dem liig, og sig selv, sin Opgave, sin ene Herre utro. Og Verden vil vove det Yderste for at faae sin Krig igjennem, den vil ikke slippe ham, indtil den forsmædeligste Død har gjort Ende paa hans Liv. Og hvad Verden vil, det Samme er der en ond Magt der ogsaa vil, denne Verdens Fyrste, han der — ligesom Gud! — fordrer at dyrkes ene, hvilket dog forsaavidt er en Umulighed, da han ikke er „Herren", den ene Herre, saa Enhver, hvis eneste Herre han er, dog ikke tjener een Herre. Dette Sammenstød med Verden, med Menneskenes Slægt, som den onde Magt ophidser, er ogsaa Forbilledets Historie.

Han tjener kun een Herre; og som Den der skal stride paa Løbebanen er paaklædt dertil, og Den der skal kæmpe i Slaget er rustet dertil: saaledes er ogsaa hans Tilværelse beregnet paa at kunne tjene kun een Herre.

Han er ubetinget Fremmed i Verden, uden det mindste Sammenhold med Noget eller med noget eneste Menneske i den Verden, hvor Alt forresten er Sammenhold. Det er sværere for en Riig at indgaae i Himmeriges Rige end for en Kameel at gaae igjennem et Naaleøie; men det er umuligt at Den kun tjener een Herre, der har end det mindste Sammenhold.

Han er ikke som Mand bundet til nogen Qvinde, nei, han har heller ingen Fader, ingen Moder, ingen Broder eller Søster, ingen Slægt han holder sammen med, nei „disse (Disciplene) ere min Fader og Moder og Broder og Søster."

Men saa har han jo Disciplene? Disciplene; hvis de ere de sande Disciple, da er der ikke noget Sammenhold, thi i at forholde sig til Discipelen forholder han sig i ethvert Øieblik først til Gud, ene tjenende ham; og hvis Disciplene ville

danne noget Sammenhold, da ere de ikke Disciple. Nei, ikke er det vanskeligt med Haanden at gribe og at fastholde, hvad der ved sin Glathed slipper mellem Fingrene, som det er Sammenholdet umuligt at fange ham, der kun tjener een Herre.

Da han imidlertid drager Alles Opmærksomhed paa sig, følger det af sig selv, at de paa den forskjelligste Maade kunne ønske at vinde ham for sig, blot at han opgav dette Overdrevne: kun at tjene een Herre.

Han fremtræder som Lærer, og næsten i samme Øieblik har han hele det lille Lands Opmærksomhed.

Han lærer: „Ingen kan tjene to Herrer." „Nu, hvad han lærer, det var det Samme, naar han blot ikke selv gaaer hen og gjør derefter; thi saa bliver det en Umulighed at holde sammen med ham. Derimod lod det sig meget godt gjøre, at det, om at Ingen kan tjene to Herrer, at det blev (den sande Alvor!) en objektiv Lære — og saa et Rige af denne Verden, hvor han, Læreren, bliver Konge og Fyrste, og vi, der have staaet ham nærmest, nu komme til at staae Thronen nærmest."

Han fremtræder som Lærer i det lille Folk, der, hvad gjerne er Tilfældet, er deelt i tvende Dele: de Mægtige og hvad man kalder Mængden. Begge Parter ere opmærksomme paa ham: hvilken af dem vil han tilhøre, hvilken af dem skal det lykkes at vinde ham for Sammenholdet? Han tilhører hverken ved Fødsel eller ved ydre Vilkaar de Mægtige; men disse see jo nok, at han er en Magt. Han synes ved Fødsel og Vilkaar nærmest at tilhøre Mængden, og den seer glad i ham en Magt. Men han tjener kun een Herre, ene, o, visse Vei til Lidelse, til Undergang; ikke hvis Du seer et Menneske i Vinterstorm iført den letteste Sommerdragt, ikke er han saaledes udsat, som det at ville være eenligt Menneske i en Verden, hvor Alt er Sammenhold, og følgeligt, med Sammenholdets Selvisshed fordrer, at man skal holde sammen med dem, indtil den Enkelte sikkrer sig mod nogle Sammenhold ved at indtræde i eet Sammenhold, hvorimod den Eenlige, naar det

først er blevet aabenbart, at han ikke vil holde sammen med Nogen, har — storartede Sammenhold! — alle Sammenholdene sig imod, forenede i eet Sammenhold.

Han vil kun tjene een Herre; men han er — det kan Enhver og det kan Alle see — han er en uhyre Magt. Forundret seer Samtiden paa ham. I dette Øieblik er der slet ikke Tale om Modstand, end ikke Misundelsen er kommet til sig selv. Nei, Alt er Forundring, Forundring over dette Menneske, der, som det synes, næsten almægtigt holder alle Muligheder i sin Haand, kan blive lige hvad han vil. Det er som et Eventyr; og Forundringen gjetter nysgjerrigt den Gaade: hvad han nu vil være? Men Noget maa han ville være; og hvad han saa end vil være, han maa kunne naae det, og naar han vil være det, bliver det noget Stort — og saa vil hele Samtidens forenede eller dog mange af Sammenholdenes forenede Anerkjendelse begeistret slutte sig til ham. Thi det er med menneskelig Anerkjendelse som med Elskov, Venskab og Deslige, den er Selvkjerlighed. Hvor der er den ligefremme Kjendelighed, hvor det, at Nogen er det Udmærkede, er kjendt paa verdslig Magt, Ære, Anseelse, paa Guld og Gods: der er ogsaa den menneskelige Anerkjendelse ved Haanden. Det er jo — selv om det ikke altid er den Enkelte saaledes bevidst, men mere i ham en Selviskhedens Natur-Underfundighed — det er jo et ganske simpelt Regnestykke: ved at anerkjende her faaer jeg Fordeel af at dele med det Mægtige, at være med at holde med det Mægtige, og saa er jeg tillige et elskværdigt Menneske, hvis Sjel ikke er smaaligt sammenskrumpet, men udvidet i uegennyttig Begeistring. Hvor derimod den ligefremmere Kjendelighed mangler eller nægtes, der er det at anerkjende ikke at have Profit, er Anstrengelse, at bringe Offer: der udebliver den derfor, ligesom Elskov og Venskab udebliver der, hvor det christeligt vilde blive tydeligt, at det var Kjerlighed. Hvis Gud i Himlen iførte sig en ringe Tjeners Skikkelse, hvis han, guddommeligt ødselt, om jeg saa tør sige, vilde slaae om sig med Anviisninger paa Himlen: slig Storhed kan den menneskelige Anerkjendelse ikke indlade sig med. En

menneskelig Middelmaadighed, der nu engang er i Verden, det er Noget for den menneskelige Anerkjendelses speculative Aand. Dersom der i en Familie er et Barn, som er det Udmærkede, og dette er ligefrem kjendeligt paa verdslig Ære og Anseelse, europæisk Navn, Stjerner og Baand: jo jeg takker, Familien er idel — uegennyttig! — Begeistring. Var han det Udmærkede men uden den ligefremme Kjendelighed, saa vilde Familien snart føle ham som en Byrde, en Plage, og langt hellere ønske, at han var et ganske ubetydeligt Menneske. Saaledes med den menneskelige Anerkjendelse — og Han, der kun tjener een Herre, han vil ubetinget være: Ingenting.

Med Almagts Kræfter — thi det har han, om end den Brug han gjør af dem skjuler det for Manges Øine; det er jo ogsaa som Vanvid at bruge, at behøve Almagts-Kræfter for at blive til Ingenting — med Almagts-Kræfter sikkrer han sig det at blive Ingenting. Og saaledes maa han komme til at bryde med alle Mennesker. Han maa gjøre dem, menneskeligt talt, ulykkelige, grændseløst ulykkelige, de saa ham saa Kjere, Moderen maa føle det som et Sværd, der gaaer gjennem hendes Hjerte, Disciplene maae føle det som Dødens Bitterhed — og han som havde og har alle Muligheder i sin Haand! O, Misforstaaelsens Sjele-Qval! Og han maa, ogsaa i Forhold til de Kjereste, de Bedste, de Redeligste, han maa komme til at gjøre det aabenbart, at ethvert Menneske, det kjerligste (ak, det kjerligste!), det redeligste (ak, det redeligste!), dog, naar det ret kommer til Stykket, er en feig Usling, en Forræder, en Hykler. Frygteligt! Hvad er dog saa velgjørende i Liv og Død som at faae og at have faaet et godt Indtryk af et Menneske; hvad saa trøstesløst som at faae det modsatte af Den, man har elsket og troet? O, min Ven, betænk dette! Der er et ungt Menneske; han lærer en Pige at kjende, og denne elskede Pige bliver hans Hustrue — de blive 70 Aar gamle, det var en smuk Sommerdag deres Livs Dag, saa døer hun om Aftenen, og han siger rørt: hvad saa end andre Mennesker have erfaret, jeg har erfaret: at der er trofast Kjerlighed til. Lykkelige! Paaskjøn da for Alt, ikke blot hvad

Du har havt, men hvad Du har, Din Lykke, Din Sorgs Lykke; o, lykkelige Sorg, at det var Døden, der jo ikke tog Trofastheden fra hende, men kun hende med hendes Trofasthed fra Dig! Thi hvis han var blevet nødsaget til at føre denne Pige ud i store Afgjørelser, saa vilde han have faaet noget Andet at vide, at ogsaa hun, mildest talt, dog var Pjat, at han selv var det, som jeg, i den store Afgjørelse, vilde erfare det om mig. — Der lever tvende Ynglinge; de slutte sig fast til hinanden i Ungdommens Dage, og Alderdommen finder Alt uforandret, som det var det deres ubemærkede Liv igjennem; saa døer Vennen, Ven fra Ven, og Vennen siger ved hans Grav: hvad end Andre have erfaret, jeg har erfaret, at der er Venskab til. Lykkelige! Misundelsesværdige Lykke, af Erfaring, af en saa lang Erfaring at faae noget Glædeligt at vide! — Der er en Mand, ældre maaskee end Du, men dog saaledes, at Du kan siges at være samtidig med ham; i ham seer Du det Store, det Ophøiede — og det falder ind i stadigt stille Veierligt den Tid I leve sammen: saa døer han — og Du siger, glad, ved hans Grav: hvad saa end Andre have erfaret, jeg har erfaret, at der er ædle Charakterer til. Lykkelige! Thi viid, det Du egentligen fik at vide, var, at det var stille Veierligt; var Stormen kommet, Du vilde have seet, at ogsaa han er lurvet, som Du og jeg. O, bittreste af alle Lidelser, langt bittrere end at opdage, hvor ussel man selv er, at maatte gjøre det aabenbart, at ogsaa Det — ja, man gav Alt for at det maatte være Sandhed som man meente det! — at Det, man saae op til som noget Stort og Ophøiet — o, tag dette fra mig, fritag mig; skal det gjøres aabenbart, lad det skee, men lad det dog ikke være mig, der maa gjøre det aabenbart! — at det er en Lurvethed og Usselhed! Og det maatte Han, der kun tjente een Herre, hvis han skulde vedblive indtil det Sidste kun at tjene een Herre, han maatte gjøre det aabenbart om Alle, ogsaa Dem — dog her kan jo ikke være Tale om at see op til Nogen, men ogsaa om Dem, som han elskede, saaledes som kun han kunde elske, han der var ene Kjerlighed. O, Du der var Kjerlighed og Skaansel — Alt

vilde de jo lide for og med Dig, kunde Du da ikke i Kjerlighed have slaaet en lille bitte, bitte Smule af og derved have skaanet dem for at faae det Indtryk af sig selv: jeg lumpne Usling! O, Sjele-Qval ikke at kunne skaane dem! O, Marter, ikke, af Kjerlighed, at kunne slaae den mindste, mindste Smule af — fordi man (som Vanvid!) af Kjerlighed vil frelse dem!

Han tjener kun een Herre; han bruger Almagts Kræfter for stadigt at sikkre, at være Ingenting! han bruger lige saa store Kræfter for ikke at vige en Tomme fra det Sted, han har indtaget, hvor han vil staae: midt i Virkeligheden, for Alles Øine, hvor han vil udtrykke: mit Rige er ikke af denne Verden; og endeligen, han bruger lige saa store Kræfter for at rette Alles Opmærksomhed paa sig. Det er — saaledes føler Samtiden det ogsaa — det er som et Forsøg paa at ville tvinge Menneske-Slægten til at gaae fra Forstanden, han vil nemlig paatvinge den, eller tvinge ind i den, Bestemmelsen af det at være „Aand", hvad Menneske-Slægten altid har fundet en Overflødighed, og, tages der for alvorligt fat, da fundet det fornødent at værge sig paa Liv og Død mod denne vanvittige, besatte Overdrivelse, som maa komme fra En, „der har Djævelen." Det er som at ville tvinge Samtiden fra Forstanden. Thi Loven for Forholdet mellem det „at være Ingenting" og „Opmærksomhed" er denne. Til det at være Ingenting svarer fornuftigviis Ubemærkethed, ingen Opmærksomhed at henbrage paa sig. Til det at være Noget svarer det at drage Opmærksomhed paa sig; den kommer saa og seer efter og siger: jo, ganske rigtigt her er Noget, og saa var det jo ganske i sin Orden, at der gik Bud efter mig, Opmærksomheden. Til det i høi Grad at være Noget svarer i høi Grad at drage Opmærksomhed paa sig; og det at være noget ganske overordentligt stort Noget kan, uden at forstyrre Meningen, drage en heel Samtids hele Opmærksomhed paa sig. Men her kommer det Afsindige: at være Ingenting — og saa hele Opmærksomheden rettet derpaa. Det er jo til at gaae fra Forstanden over. Det er jo lige saa afsindigt som midt i denne Verden at ville oprette et Rige, som ikke er af

denne Verden. Thi vil man, at det skal ikke være af denne Verden, saa er det jo en reen Chicane eller Caprice, ligesom det er Galskab at vælge Stedet for det lige midt i denne Verden, man kan jo med samt Riget see at finde den anden Verden, eller man kan idetmindste dog søge et afsides Sted i denne Verden for der at oprette sit Rige, som ikke er af denne Verden. Men at vælge Stedet lige midt i denne Verden, det er høit Spil: enten er han gal eller alle vi Andre ere det; og det er paa Liv og Død: enten seirer han eller vi Andre, men vi enes ikke, saa lidet som Ild og Vand.

Dog han tjener kun een Herre; ikke det Mindste giver han efter i Henseende til at ville være eensartet med eller lade sig tvinge ind i nogensomhelst Eensartethed med denne Verden ved at blive Noget i denne Verden, ei heller giver han end det Mindste efter i Heenseende til at lade sig tvinge udenfor Verden, i Afsidesheb. Nei! Saa maa tilsidst hele Verden, Alle forenede, vende sig mod dette Menneske. Hvorledes skal man blive ham qvit?

Hvorledes skal man blive ham qvit? At frigjøre sig fra ham paa denne Maade, at man erklærede ham for afsindig, og saa ganske rolig igjen indtog sin Stilling i at være det Noget, hver Enkelt er: nei det lader sig ikke gjøre, dertil er han baade hver Enkelt og hele Samtiden for mægtig, han har saaret dem for dybt, det vilde — det føler man selv — være lige saa taabeligt, som om Myrerne vilde mene at være blevet Myreslugerens Tragt qvit derved, at de erklærede det for Galskab. Saa er der ikke Andet for: man maa værge sig mod ham ved Hjælp af Bestemmelsen: Skyld, ved at erklære hans Liv for den rædsomste Egoisme, det meest oprørende Hovmod. Dog det forslaaer endnu ikke, han er Menneske-Slægten for stærk. Der er da kun Een tilbage: vi Mennesker, hele Slægten, vi trække os forsigtigt bag ved Bestemmelsen: Gud, fra den sigte vi paa ham og rette Angrebet mod ham med Gud paa vor Side; det er fundet: han bespotter Gud.

Det vil altsaa blive Anklagen! Hans sidste Time nærmer

sig. Disciple har han haft; i det afgjørende Øieblik, da han kæmper ængstet indtil Døden, finder han dem uden Angst, han finder dem sovende — ikke en Time kunde de vaage med ham. Dog Een af dem sov ikke — han benytter Øieblikket til at forraade og sælge ham. Saa bliver han grebet — og Disciplene komme op af Søvne og faae Øinene op: de flygte, den troeste af dem fornægter ham.

Han staaer for sine Dommere, anklaget eller vel rettere dømt, hudstrøgen, iført al mulig Forhaanelse, bespottet, bespyttet — da falder det ham paa Sinde: Du maa dog engang sige, hvo Du er; nu er Øieblikket, nu er der almægtigt sikkret, at det ikke kan tages forfængeligt, altsaa: „jeg er dog en Konge." Det er til at tabe Forstanden og til at blive rasende over med det Menneske, at han siger det nu. Det var det vi Alle ventede paa, at han skulde have sagt strax, og han var blevet det, Intet er vissere — han synes kun at have ventet paa det Øieblik, da det ubetinget er for silde, da han selv har gjort det ubetinget umuligt, for saa at sige: „jeg er dog en Konge."

Endnu kunde han slippe med Livet; Landshøvdingen har den Godhed paa den Anklagedes Vegne at henvende sig til den saa meget priste menneskelige Meblidenhed, som — hvo veed det! — maaskee ogsaa havde taget sig af ham, hvis han ikke ved sin hovmodige Opførsel indtil det Sidste havde gjort sig uværdig, uforbederlig indtil det Sidste, uden ved det mindste, mindste Tegn endog blot fjernt at antyde, at han, vunden for Livet og for Verden, dog nok kunde have Lyst til at leve for at blive til Noget i Verden. Folket har Valgretten, Valget mellem en Røvers Frigivelse og denne Anklagedes. De vælge Røveren. Og det forstaaer sig: den Anden var ogsaa en langt frygteligere Røver. Thi hvad er dog det, maaskee en halv Snees Gange at have overfaldet en Reisende paa Landeveien, hvad er dog det mod hans Overfald paa hele Menneske-Slægten og paa det at være Menneske! Thi, see en Tyv kan stjæle mine Penge; forsaavidt han gjør det ere vi uenige, men i en anden Forstand ere vi aldeles enige, thi sandeligen Tyven er af samme Mening som jeg, at Penge er et stort Gode. Og Bagvaskeren

kan stjæle min Ære og Anseelse; men sandeligen Bagvaskeren er af samme Mening som jeg, at Ære og Anseelse er et stort Gode, det er derfor at han berøver mig min. Men man kan paa en langt undersundigere Maade ligesom frastjæle os Alle Penge, Ære, Anseelse o. s. v., stjæle os Mennesker Det ud af Livet, hvori vi Mennesker have vort Liv. Og det gjorde jo han, den Anklagede. Han stjal ikke Rigmandens Penge — nei, men han tog Forestillingen bort fra det at have Penge. „O, usle, foragtelige Mammon," det udtrykte hans Liv, „usle Mammon, som et Menneske besmitter sig selv med at sammenpuge, som han opdynger til sin egen Fordærvelse, som han besidder til sin Fortabelse, for engang i Helvede evigt at forbande sig selv. O, hvis Du forstod mig, Du vilde ansee Tyven, som stjal Alt fra Dig, for din største Velgjører, der hjalp Dig, som Du behøvede det — thi en Kameel gaaer vanskeligt gjennem et Naaleøie." Ei heller var han en Bagvasker, der forkleinede Nogens Ære og Anseelse, nei, men han tog Forestillingen bort fra menneskelig Ære og Anseelse. „O, usle Narredragt," det udtrykte hans Liv, „usle Narredragt, uslere jo høiere det kommer op, jo mere den straaler og funkler. Du veed det ikke, det gaaer Dig som hiin Konge, der tog feil og tog Liigskjorten paa istedetfor Kronings-Dragten: saaledes tager Du vistnok ikke feil, det er ganske rigtigt Kronings-Dragten Du har paa, men see Dig for, just den er Liigskjorten, Ligskjorten, i hvilken Du saa kan fare til Helvede, uden at Du behøver at befrygte, at Nogen skal ville forsøge at berøve Dig den, thi der vil den netop være Dig til Marter, Du maa til Straf blive i den, udstødt — fordi Du ikke havde Bryllups-Klædningen paa." Men hvad hjælper det saa, at jeg faaer Lov at beholde Pengene, at jeg faaer Lov at beholde Purpuret, Stjerner og Baand, hvad hjælper det, at der overalt raabes i Gevær, at Alle falde paa Knæ, naar jeg viser mig, hvad hjælper det mig, naar han sætter Sit igjennem, thi han har jo taget Forestillingen fra det, og seirer han, er jeg snarere til Nar for hver Gang der raabes i Gevær, og for hver Gang man knæler for mig. Er det da maaskee for

haardt at sætte Livsstraf paa Tyveri og Røveri: for den Art Røveri han har øvet mod os Alle, er kun een Straf: Dødsstraf.

Han blev ogsaa som Gudsbespotter dømt fra Livet; hans Skyld var — til Efterretning for Efterfølgere — kun at ville tjene een Herre; dette staaer uforandret fast i den menneskelige Lovgivning, da Almeen-Sikkerheden kræver det.

Saa bliver han korsfæstet. Døds-Kampens Tid tilbringer han i Samtale med sig selv og med Gud. Han siger ikke meget; en Gang hver halve Time siger han et Ord. Lidelsen overvælder ham og han bøier sit Hoved; han raaber: „min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig!" Dog saaledes, med bøiet Hoved, skal han ikke døe. „Det er fuldbragt!" „Hvorom er det han taler? Ja vist er det fuldbragt, idetmindste kan det da ikke vare længe før det er fuldbragt, thi meget længe kan da Døden ikke udeblive." „Det er fuldbragt!" Altsaa, det er fuldbragt. Nu opløfter han døende sit Hoved mod Himlen: „Fader, i Dine Hænder befaler jeg min Aand!"

„Ingen kan tjene to Herrer", det er hans Ord, og han var Ordet: han tjente kun een Herre. Han har altsaa ikke blot Ret i at sige det, men ogsaa Ret til at sige, hvad han har sagt i Evangeliet: „Ingen kan tjene to Herrer."

Dog for at Sagen ikke skal blive os Mennesker altfor alvorlig, dræbende i Angest, bortleder han vor Opmærksomhed fra sig selv, og henleder den paa noget Andet, næsten som var det Opmuntring, Adspredelse: „betragter Lilierne paa Marken, seer til Himmelens Fugle." Altsaa han siger ikke: „Ingen kan tjene to Herrer . . . seer paa mig", nei han siger: „Ingen kan tjene to Herrer . . . seer til Lilierne paa Marken, betragter Himmelens Fugle." Han kunde med Sandhed, om Du saa vil, med uendelig større Sandhed have sagt: „seer paa mig." Thi Lilier og Fugle udtrykke dog egentligen ikke Noget, og kun han er Sandheden af, hvad Lilien og Fuglen sindbilledlig[illegible] betegne. Men saa var Alvoren blevet dræbende. Derfo[illegible] bruger han Lilien og Fuglen. Dog bliver Alvoren; thi Al[illegible]

voren er, at Han siger det. I Forhold til al Sandheds Meddelelse maa der, hvis den skal være sand, først spørges, om det Sagte er sandt, dernæst om, hvo den Talende er, hvad hans Liv udtrykker. Hvis en Letsindig, en Ødeland eller en Karrig i et Digter-Stemnings Øieblik siger dette Sande: „seer til Lilierne paa Marken, betragter Fuglene under Himlen“, da er dette ikke Alvor, men Tant og Forfængelighed. Naar „Forbilledet“ derimod siger det, da er det Alvoren, thi Hans Liv er Sandheden deraf. Men Alvoren formildes næsten til Spøg ved at anbringe Lilien og Fuglen. Noget at lee af er der dog derfor ikke — hvor underligt det end er, at Spurven nu ogsaa er blevet Professor, og i den alvorligste Videnskab eller Kunst, medens den, hvori den da idetmindste er forskjellig fra andre Professorer, imorgen sælges for 1 Sk., steges og spises — nei, Noget at lee af er der ikke; thi Lærerens Tilstedeværelse i Timen gjør, at Ingen tør lee. Og han loe aldrig som det hedder i en gammel Psalme: „hvi græder Den, som aldrig loe.“ Imidlertid kunde man fristes til at tænke sig, at han smilende har sagt: „seer til Lilierne paa Marken, betragter Himmelens Fugle.“ O, det er saa mildt, saa guddommeligt mildt — naar man selv er den Eneste, der nogensinde har udtrykt det kun at tjene een Herre, naar man veed, at det vil koste En Livet, saa ligesom at kunne glemme alt det og sige: „lad os tale om Lilien og Fuglen — ikke om mig!“ O, naar det koster ham hans Liv og hver evige Dag hver Time Sjels-Lidelser: saa at kunne gjøre Underviisningen saa fornøielig! Med et Menneske er det anderledes. Naar han blot faaer en Smule mere end almindeligt at tænke paa, end sige naar det er forbundet med Anstrengelse og Opoffrelse: saa gider han næppe see efter en Spurv eller en Lilie; i menneskelig-dum, tvær Indbildskhed mener han, at det er noget altfor Ubetydeligt, Noget for Børn, Fruentimmer, Dagdrivere. Men Verdens Frelser, han siger, som var det en Søndag-Eftermiddag eller en Ferie-Dag, hvor man ikke har Andet at bestille: „seer til Lilierne paa Marken, betragter Himlens Fugle.“ Hvor barnligt, hvor sundt! Thi noget ganske Andet er jo

dette Sygelige, som stundom sees: at et Menneske, der er blevet kjed af at have med Menneskene at gjøre, og næsten af selv at være Menneske, at han i en Slags opløst Tilstand nu hitter paa at leve sammen med Spurvene, hvilket, hvor tungsindigt det end er og hvor vittigt dette Tungsind end stundom kan ytre sig, er saare langt fra at være Alvor.

Betragt da Lilien og Fuglen! Giv Dig Tid, god Tid, og dog i en anden Forstand: benyt Øieblikket — husk paa, det er jo nu Efteraaret. Deiligt er det; men skjøndt det er selv en Aars-Tid, o [den] skjønneste, er Efteraaret tillige [som] var det en Erindring om den nu svundne Aarets Tid, eller en Erindring om, at den nu snart er ganske forsvunden: benyt da Øieblikket. Saa kommer Vinteren, den lange Vinter; saa seer og hører Du Intet til Lilien og Fuglen, saa har de længst pakket sammen, disse reisende Skolemestere, der deri ere forskjellige fra andre reisende Skolemestere paa Landet, at disse sidste især benytte Vintertiden, og derimod ikke holde synderlig Skole om Sommeren, formodentligen for ikke at støde forstyrrende sammen med Lilien og Fuglen. Benyt Øieblikket; vær Du hurtig til at lære — thi hvad Lilien og Fuglen angaaer, da vær rolig, paa dem mærker man aldeles ikke, at det nu saa snart er forbi; med samme Sikkerhed som nogensinde i Sommeren foredrage de hvad de have at foredrage; deres Underviisning er, som hvad de lære fra sig, — og dette er et Menneske saa gavnligt! — altid jævn, eens, tilforladelig, ikke springende om i Stemning, men „det Samme og om det Samme og altid det Samme“, paa en ubegribelig Maade, evigt uforandrede dog altid følgende med Tiden og passende ind i Øieblikket. O, velgjørende Ro derude, den er det dog et Menneske saa høiligt trænger til, især at den var inden i ham, den Ro, der er ude hos Dig og er i Dig, Du Lilie paa Marken, Du Fugl under Himlen, den Ro, som saa mange, virkelige eller indbildte Sorger og Bekymringer og Plager vil forstyrre et Menneske, den Ro som er Hvile eller at hvile i Gud.

Agt da paa Fuglen! Den synger og qviddrer, og qviddrer aa — o, hør! — det ind ved hvad den — agt vel den

paa! — siger til Sorgen, hvad der staaer i en gammel Psalme: „ja, ja imorgen." Og saa glæder Fuglen sig „idag." Saa tænker Sorgen: „bliv Du kun, jeg skal nok passe paa; imorgen før det gryer ad Dag, og før Du er kommet op af Reden, og før Fanden faaer Sko paa (thi jeg er endnu tidligere paa færde end han; jeg er en af hans Tjenere og Forløbere, der komme først for at forsøge at bane ham Indgang), saa kommer jeg." Og imorgen — Fuglen er der ikke mere. Hvorledes, den er der ikke mere? Nei, den er reist, den er borte. „Hvorledes reist? Der var jo lagt Beslag paa dens Pas, og jeg veed da for Satan, at den ikke er reist uden Pas." „Ja, saa maa man ikke tilstrækkelig have passet paa, thi den er reist; den efterlod en Hilsen til Dem, det Sidste den sagde, var: „Siig til Sorgen: Ja, ja imorgen." Du er dog snild, en uforlignelig Professor i Levekunsten, Du bevingede Reisende! O, saaledes at kunne sige til Sorgen: ja, ja imorgen; og saaledes at kunne, efterat have sagt det, glæde sig idag, dobbelt næsten fordi man har sin Glæde af at have sagt det! Og saa ikke at narre Sorgen et Par Dage, hvad hjælper det, da lige saa gjerne først som sidst, men at sige det saalænge, til det bliver en forgjæves Gang, naar Sorgen endelig for Alvor kommer; at lade den rende forgjæves hver evige Dag med den Besked: imorgen, og naar det saa endelig maatte blive Alvor, at den saa for Alvor kommer til at gaae forgjæves. Og Lilien! den er tankefuld, den hælder lidt med Hovedet, den ryster paa Hovedet, det er til Sorgen: ja, ja imorgen. Og imorgen, saa har Lilien lovligt Forfald, den er ikke hjemme, den er borte, Keiseren har tabt sin Ret, hvis han havde nogen, og Sorgen kan lige saa gjerne strax rive Forbringen istykker, den gjælder ikke; og derved bliver det, om Sorgen saa bliver rasende og siger: det gjælds ikke. O, saaledes at kunne sige til Sorgen: ja, ja imorgen; og saa at kunne blive saaledes rolig paa Stedet, yndig i sorgløs Glæde, om muligt gladere ved at have sin Spøg med Sorgen: imorgen! Ikke at narre den et Par Dage, en Uges-Tid; nei at vedblive at sige til Sorgen, hver Gang den melder sig:

det er for tidligt, Du kommer for tidligt, at sige det saa længe, indtil det saa, naar den kommer, er — for silde! O, Mesterskabet i at leve! Man næsten gyser, medens man beundrer Mesteren; man næsten gyser, thi det er jo Liv og Død om at gjøre. Man næsten gyser, og dog nei, Mesterens Kunst er saa stor, at man — utaknemligt at være den store Kunstner! — end ikke mærker den mindste Gysen, men giver sig hen deri som i den yndigste, den lykkeligste Spøg.

Agt derfor paa Lilien og Fuglen! Visseligen, der er Aand i Naturen — især naar Evangeliet beaander den; thi da er Naturen idel Sindbillede og idel Lærdom for Mennesket, ogsaa den er indblæst af Gud og „nyttig til Lærdom, til Rettelse, til Optugtelse." „Betragter Lilierne paa Marken; de sye ikke, de spinde ikke" — og dog, den bedst lærte Syerske, der syer om sig selv, og en Prindsesse, der af de kostbareste Tøier lader sye hos den bedst lærte Syerske, og Salomon i al sin Herlighed var ikke klædt som en af dem. Saa er der altsaa En, der spinder og syer for Lilierne? Det er der: Gud i Himlene. Men Mennesket, han spinder og syer. „Ja, det lærer Nøden ham nok; Nød lærer nøgen Kone at spinde." „Aah, pfui, at Du kan tænke saa ringe om dit Arbeide, om det at være Menneske, om Gud, om Tilværelsen — som var det Hele en Straffeanstalt! Nei, betragt Lilierne paa Marken, lær af dem, lær at forstaae hvad Du veed: Du veed, at det er Mennesket, der spinder og syer, lær af dem at forstaae, at det dog egentligen, ogsaa da naar Mennesket spinder og syer, dog er Gud der spinder og syer. Troer Du at Syersken, hvis hun forstaaer dette, derfor vil blive mindre flittig til eller ved sit Arbeide, at hun vil lægge Hænderne i Skjødet og tænke: naar det dog alligevel egentligen er Gud, der spinder og syer, saa er det bedst, at jeg bliver fri, fri for denne uegentlige Spinden og Syen? Hvis saa, da er denne Syerske en taabelig lille Jomfru, for ikke at sige en næsviis Tøs, af hvem Gud ingen Glæde kan have, og som selv ingen Glæde kan have af Lilierne, og som ikke var bedre værd, end at vor Herre satte hende ud af Døren; og saa kan hun see, hvor hun blev af. Men hun,

vor egen, kjære, vor barnlig fromme, vor elskelige Sverske, hun forstaaer, at blot naar hun selv syer, er det Gud vil sye for hende; og derfor bliver hun kun desto flittigere til sit Arbeide, at hun ved stadigt at sye, stadigt maa forstaae, at det — livsalige Spøg! — er Gud der syer, hvert Sting, at hun, ved stadigt at sye, stadigt maa forstaae, at det — o, Alvor! — er Gud der syer, hvert Sting. Og har hun forstaaet dette, underviist af Lilien og Fuglen, da har hun fattet Livets Betydning, og hendes Liv i høieste Forstand været betydningsfuldt; og naar hun engang er død, vil der med det størst mulige Eftertryk sandt kunne siges ved hendes Grav: hun har levet; om hun blev gift eller ikke, er ikke afgjørende.

„Seer til Fuglene under Himlen!" Hvorledes, Du er bekymret, dit Sind er nedbøiet, dit Øie vendt mod Jorden! Hvad er dette? Saaledes skabte Gud ikke Mennesket; det maa Du jo vide af enhver Børnebog. Det der udmærker Mennesket frem for Dyret er den opreiste Gang. Altsaa, vær saa god, op med Hovedet! „O, lad mig blot med Fred!" „Nei, lad os gaae lempeligt frem. Det vilde maaske ogsaa være for stærk en Bevægelse for dit syge Sind, for brat en Overgang, om Du pludseligt fra Jorden saae op til Himlen. Saa lad os tage Fuglen til Hjælp. Den sidder ved Jorden hvor dit Blik er. Nu løfter den sig — den Smule kan Du vel ogsaa nok taale at hæve dit Hoved, saa dit Blik følger den. Den stiger — saa løft dit Hoved lidt endnu, og lidt endnu. Nu er det godt: nu er Fuglen høit under Himlen — og Du rigtigt stillet: see til Fuglen under Himlen — o, og tilstaae Dig selv, at saa lidet som Himmelhvælvingen kan siges at trykke, saa lidet er Gud Den, der nedtrykker, nei, det Nedtrykkende kommer fra Jorden eller fra det Jordiske i Dig; men som Himmelhvælvingen opløfter, saaledes er Gud Den der vil opløfte. „Seer til Fuglene under Himlen; de saae ikke, de høste ikke, de sanke ikke i Lade." Dog lever Fuglen jo ikke af Luften, saa lidet som vi Mennesker. Der maa altsaa være En, der saaer og høster og sanker i Lade for dem? Det er der ogsaa, Gud, den store Forsørger, eller Forsyner,

ller som vi ogsaa kalde ham: Forsynet. Han saaer og høster og sanker i Lade, og hele Verden er som hans store Forraadskammer. Kjedsommelige Mennesker have haft den kjedsommelige Tanke, for at kunne undvære Gud at ville gjøre hele Verden til een stor Ladebygning. Det er en daarlig Efterabelse. Nei, naar det er Gud der gjør det, saa er det fornøieligt — hvor fornøiet er ikke Fuglen under Himlen, som ikke saaer, ikke høster, ikke sanker i Lader! Men det gjør Mennesket, han pløier, han saaer, han høster og sanker i Lade. Lær saa blot af Fuglen under Himlen at forstaae hvad Du veed: Du veed, at det er Mennesket der saaer og høster — lær at forstaae, at det, naar Mennesket gjør det, dog egentligen er Gud som gjør det. „Hvilken Snak! Naar jeg i mit Ansigts Sveed gaaer ude paa Marken og høster, saa Sveden hagler ned af mig: saa veed jeg dog nok med Vished, at det er mig der høster, idetmindste er det mig der sveder. Eller er det maaskee ogsaa egentligen Gud der sveder; eller hvis det er Gud der høster, hvorfor skal jeg saa svede? Din Tale er noget høitravende, upraktisk Vaas." „Menneske, Menneske, forhærdede Menneske-Forstand, vil Du da aldrig af Fuglen lære at gaae fra Forstanden for at blive Menneske! Vil Du aldrig lære, i gudelig Opløftelse, som Fuglen, at forstaae: det at arbeide. Du vil vistnok endog blot saaledes komme Sandheden langt nærmere end Du er, ved engang at betragte Sagen omvendt, at Arbeide ikke saadan er Møie og Besvær, som man helst var fri for, at meget mere Gud har indrømmet Mennesket at kunne arbeide for at unde ham en Fornøielse, en Selvstændigheds-Følelse, der ikke kan kjøbes for dyrt med Ansigtets Sveed — thi om man sveder eller ikke sveder kan da ikke gjøre Udslaget; en Dandsende sveder jo ogsaa, man kalder ikke derfor det at dandse et Arbeide, Møie og Besvær. Dette er den ene gudelige Forstaaelse af det at arbeide — og saa er man saare langt fra at klage over Ansigtets Sveed. Tag et Barn og Forældrene i Forhold til det. Lille Ludvig, han bliver hver Dag kjørt en Tour i sin Barnevogn, en Fornøielse der gjerne varer en Time; og at det er en Fornøielse,

forstaaer lille Ludvig godt. Og dog har Moderen hittet paa noget Nyt, som bestemt vil fornøie lille Ludvig endnu mere: om han ikke selv kunde trække Vognen? Og han kan! Hvorledes, han kan? Ja, see Tante, lille Ludvig kan selv trække Vognen! Lad os nu være Mennesker, ikke forstyrre Barnet! thi vi veed jo nok, at lille Ludvig ikke kan, at det egentligen er Moderen der trækker Vognen, og kun for ret at fornøie ham, er det hun leger den Leeg, at lille Ludvig kan selv. Og han, han puster og stønner. Sveder han maaskee ikke? Jo, min Sandten sveder han, Sveden staaer paa hans Pande, i Ansigtes Sveed trækker han Vognen — men hans Aasyn er glædestraalende, glædedrukkent kunde man kalde det, og bliver det, om muligt, endnu mere, for hver Gang Tanten siger: nei see, lille Ludvig kan selv. Det var en mageløs Fornøielse. Det at svede? Nei det at kunne selv. Saaledes med det at kunne arbeide; ret forstaaet, gudeligt forstaaet, er det idel Fornøielse, Noget Gud har hittet paa for at fornøie Mennesket, Noget hvorom Gud har sagt til sig selv: det vil bestemt fornøie ham meget mere end bestandigt at blive kjørt i Barnevognen. Det er Forestillingen der gjør Udslaget, her som i Alt. Naar det er for din Lyst, for Fornøielses Skyld, saa klager Du ikke over at svede: vel, saa lad dit Arbeide være din Lyst, forstaae det saaledes, at det er Noget Gud har hittet paa for at fornøie Dig, o bedrøv ikke hans Kjerlighed, han troede, at det ret vilde glæde Dig! Dette er en gudelig Forstaaelse af det at arbeide. — Men der er en endnu høiere gudelig Forstaaelse, hvilken vi lære af Fuglen: at det saa dog igjen er Gud, der arbeider, Gud der saaer og høster, naar Mennesket saaer og høster. Tænk paa lille Ludvig! Han er nu bleven Mand, og forstaaer altsaa nu godt Sammenhænget, at det var Moderen der trak Vognen; han har derfor nu en anden Glæde af denne Barndoms-Erindring: at tænke paa Moderens Kjerlighed, der saaledes kunde hitte paa Noget for at fornøie Barnet. Men nu er han Mand, nu kan han virkelig selv; han føres nu maaskee endog i Fristelse af Dette: virkelig at kunne selv — indtil hiin Erindring fra

Barndommen minder ham om, hvorvidt han ikke endnu, i en langt høiere Forstand, er i samme Tilfælde som Barnet, at det, naar Manden arbeider, dog egentligen er en Anden, er — Gud, der arbeider. Troer Du, han derfor vil blive uvirksom, lægge sig paa den lade Side og sige: naar det dog er Gud der arbeider, saa er det bedst, at jeg bliver fri? Hvis saa, saa er denne Mand en Nar, for ikke at sige en uforskammet Slyngel, af hvem Gud ingen Glæde kan have, og som ikke selv kan glæde sig ved Fuglen, og som ikke var bedre værd, end at vor Herre satte ham paa Porten; og saa kan han see hvor han bliver af. Men den brave, retsindige, gudfrygtige Arbeider, han bliver kun desto stræbsommere, for desto stadigere at forstaae, at — livsalige Spøg! — at Gud er Medarbeider — o, Alvor! Skabt i Guds Billede som han er, med opløftet Hoved, seer han mod Himlen efter Fuglen — Spøgefuglen, af hvem han lærer Alvoren, at det er Gud, der saaer og høster og sanker i Lade. Men han synker ikke hen i Uvirksomhed, han seer strax til, han passer sit Arbeide — ellers faaer han jo ikke at see, at det er Gud, der saaer og høster og sanker i Lade.

Du Lilie paa Marken, Du Fugl under Himlen! Hvad skylder et Menneske dog ikke Dig? Nogle af sine bedste og saligste Timer. Thi da Evangeliet indsatte Dig til Forbillede og Læremester, da blev Loven afskaffet, og Spøgen anviist sit Sted i Himmeriges Rige, saa vi ikke mere ere under Tugtemesteren men under Evangeliet: „Betragter Lilierne paa Marken, seer til Fuglene under Himlen!“

— Men saa bliver maaskee det Hele om at følge Christum efter, om Efterfølgelsen, det bliver saa maaskee en Spøg? Han hjalp os selv ved ikke at sige: „seer paa mig“, men: „betragter Lilierne, seer til Fuglene!“ Han viste bort fra [sig selv] og vi — ja, det var da ikke at fortænke os Mennesker i — vi toge kun altfor gjerne mod Vinket; kløgtige som vi alle ere, naar det gjælder om at spare Kjød og Blod, kløgtige forstod vi kun altfor godt, hvad der blev os indrømmet ved af hav-

saadanne Forbilleder; og vi bleve uudtømmelige i at pynte dette ud, — kun med en vis hemmelig Gru tænkende paa Alvoren: Christi Efterfølgelse.

Nei, ikke ganske saaledes kan det tillades os, det vilde være at gjøre Evangeliet saa let, at det i Grunden — hvad just „Christi Efterfølgelse" er som beregnet paa at forhindre — blev Poesie.

Thi vistnok kan Lilien og Fuglen med Sandhed siges kun at tjene een Herre; men det er dog kun sindbilledligt, og Forpligtelsen for Mennesket til her „at følge efter" et digterisk Udtryk, ligesom ogsaa Lilien og Fuglen, som Læremestre betragtede, i strengeste Forstand ere uden Myndighed. Fremdeles, hvis et Menneske, med Lilien og Fuglen som Forbilleder, levede, som vi i det Foregaaende have fremstillet det, saa han i Alt tænkte Tanken om Gud ind med: saa er dette vistnok Fromhed, og en Fromhed der, ganske reen, vel aldrig er seet blandt Mennesker. Men i strengeste Forstand Christendom er dette endnu ikke; det er egentligen jødisk Fromhed. Det for Christendommen Afgjørende er slet ikke udtrykt her: det at lide, fordi man holder sig til Gud, eller, som det hedder, at lide for Læren — den egentlige Christi Efterfølgelse.

Ak ja, det er som aldeles glemt i Christenheden, hvad Christendom er. Naar En blot nogenledes vil fremstille den, er det ikke langtfra, at man indbilder sig, at det er en Grusomhed, et Menneske-Plagerie, han selv hitter paa — i den Grad følger nøiagtigt Lidelse for Ordet eller Læren med Christendommen, i den Grad, at naar En blot nogenledes sandt fremstiller den, vil han strax paadrage sig menneskelig Unaade. Og som sagt, trods de Millioner Exemplarer af det nye Testamente, der ere i Omløb, og trods at Enhver eier det nye Testamente, er døbt, confirmeret, kalder sig Christen, og trods at 1000 Præster prædike hver evige Søndag — det vil dog ikke være langtfra, at man paastaaer, at det er det Menneskes egen Opfindelse, naar han, ganske simpelt, fremdrager af det nye Testamente Det, som tydeligt nok staaer der og med klare Ord, men som vi Mennesker, fra Slægt til Slægt,

høist ugenerede have udeladt, uden derfor at lade som Andet, end at Det, vi har beholdt under Navn af Christendom, er den pure, den sunde, uforfalskede Lære.

„Efterfølgelsen, Christi Efterfølgelse“ er egentligen det Punkt, hvori Menneske-Slægten ømmer sig, her stikker hovedsagelig Vanskeligheden, her er det egentligen det bliver afgjort, om man vil antage Christendommen eller ikke. Trykkes der paa dette Punkt, trykkes der stærkt: i samme Grad færre Christne. Slaaes der af paa dette Punkt (saa Christendom bliver, intellectuelt, en Lære), gaaer Flere ind paa Christendommen; afskaffes det ganske (saa Christendom bliver, existentielt, let som Mythologie og Poesie, Efterfølgelsen en Overdrivelse, en latterlig Overdrivelse), saa breder Christendommen sig i den Grad, at Christenhed og Verden næsten falde sammen, eller Alle blive Christne; Christendommen har fuldkommen seiret, — det vil sige: den er afskaffet!

O, at man itide havde passet paa dette, saa var Tilstanden i Christenheden en anden end den nu er. Men da den menneskelige Paastaaelighed, betræffende ikke at ville vide Noget af denne Snak om Efterfølgelse, blev mere og mere truende; da Leiesvende og Menneske-Trælle eller dog kun meget svagt Troende paatoge sig at være Ordets Forkyndere: saa blev Historien i Christenheden, fra Slægt til Slægt, en stadig Slaaen af paa Prisen af det at være Christen. Til Sidst blev det en saadan Spotpriis, at vel snart den omvendte Virkning indtraadte, at Menneskene neppe gad have med Christendommen at gjøre, fordi den ved denne usande Mildhed var blevet saa vammel, at det æklede. At være Christen — ja, naar man da blot ikke bogstavelig stjæler, ikke bogstavelig gjør Tyverie til sin Næringsvei; thi at være Tyv i sin Næringsvei, det kan godt forenes med at være en alvorlig Christen, der gaaer til Alters en Gang om Aaret, og et Par Gange om Aaret eller dog bestemt Nytaarsdag i Kirke. At være Christen — ja, naar man da i at bedrive Hoer ikke overdriver, eller, forladende den gyldne Middelvei, gaaer til Yderlighed; thi iagttagende — Decorum! — o: skjult med

Smag og Dannelse, kan det endnu nok forenes med at være en alvorlig Christen, der idetmindste een Gang hører en Prædiken for hver 14 Gange han læser Komedier og Romaner. Og at der skulde være Noget i Veien for, at man paa enhver Maade aldeles bestemmede sig i Lighed med Verdens Skikkelse, ved ethvert klogt Middel søgte at sikkre sig den størst mulige jordiske Fordeel, Nydelse o. s. v., — at der skulde være Noget i Veien for, at det ypperligt lod sig forene med at være en alvorlig Christen: det vilde da være en latterlig Overdrivelse, en Uforskammethed, om Nogen vovede at byde os Sligt, en grændseløs Taabelighed af Den, der vovede det, da der dog ikke var eet eneste Menneske, der vilde reflectere paa — hvad der staaer eller at det staaer i det nye Testamente: Dette er en wohlfeil Udgave af det at være Christen, dog er det Virkelighedens Status; thi at Præster om Søndagen i en stille Time declamere om de høie Dyder o. s. v. forandrer ikke Virkelighedens Status om Mandagen, da man forklarer sig en saadan Forkyndelse af, at det er Præstens Embede og Levebrød, og da mangen Præsts Liv vel ikke er anderledes end hiin Virkelighedens Status — men det er egentligen Existentsen som prædiker, det med Munden og Armene har ingen Art.

Imidlertid var der jo ogsaa Dem, som holdt Christendommen høiere i Priis, men aldrig høiere end omtrent til hiin stille Fromhed, der under Naadens Mildhed oftere tænker paa Gud, venter alt Godt af hans faderlige Haand, søger Trøst hos ham i Livets Nød.

„At lide for Læren" — Christi Efterfølgelse: det er aldeles afskaffet, længst, længst bragt i Glemsel. Forsaavidt man i Prædikeforedraget ikke godt ganske kan undgaae at tale om Efterfølgelsen (om Nogle dog end har vidst at indrette det saaledes, at det lod sig gjøre), saa gjør man det saaledes, at det egentlig Afgjørende forties, og der sættes noget Andet istedet: at man bør finde sig i Livets Gjenvordigheder med Taalmod o. s. v.

Men „Efterfølgelsen" er afskaffet. Den bestaaende Chri-

hed vilde vistnok, dersom den da ellers for Latter kunde komme til at høre, falde i den dybeste Forundring, hvis den fik at høre, at dette er det nye Testamentes og alle de sande Christnes Lære efter det nye Testamente, at til at være sand Christen hører at lide for Læren. At lide for Læren — i den Grad kun at tjene een Herre, saaledes at følge Forbilledet efter, at man lider for at være Christen! At lide for Læren — „nei nu troer jeg," vilde vistnok Christenheden sige, „nu troer jeg at det Menneske reent er gaaet fra Forstanden; at fordre at man skal lide for Læren: i den Grad at forfalde til Christendom er da meget galere end at forfalde til Spil, Drik, Hoer. Lad det være som Præsterne forkynde det, at Christendommen er den milde Trøst, en Slags Assurance for Evigheden: det lader sig høre, det kan man være villig til at give sine Penge for — og maaskee er det dyrt nok med de høie Præstepenge, saa vi forsaavidt kunne siges at lide for Læren. Men at skulle betale for at faae Det forkyndt, at man skal lide for Læren: det Menneske er pinegal." Dog ligger Skylden ikke hos ham; det „Pinegale" er egentligen, at man i at forkynde Christendom har udeladt og fortiet hvad der ikke behager det verdslige og jordiske Sind, og saa foranlediget hele denne Verdslighed til at bilde sig ind at være Christen.

O, at der dog var blevet holdt igjen paa dette Punkt om Efterfølgelsen! At man, belært af tidligere Tiders Vildfarelser, havde sandt holdt igjen paa dette Punkt! Det er ikke skeet. Saa maa det skee. „Efterfølgelsen", hvortil svarer: Christus som Forbillede, maa, hvis der skal blive Mening i Christenheden, igjen anbringes, men, som sagt, saaledes at man har lært Noget af tidligere Tiders Vildfarelse.

Uden at anbringe „Efterfølgelsen" er det umuligt at faae Magt med Tvivlene. Derfor er ogsaa Tilstanden i Christenheden: at have sat Tvivl istedetfor Tro. Og saa vil man standse Tvivlen med — Grunde; og endnu er man ikke standset i denne Retning, endnu har man ikke lært, at det er spildt Møie, ja at det er at nære Tvivlen, at give den Grund til at vedblive; endnu er man ikke opmærksom paa, at „Efter-

følgelsen" er den eneste Magt, der, som en Politie-Magt, kan splitte alle Tvivlenes Opløb og gjøre lyst og twinge til, hvis man ikke vil være „Efterfølgeren," idetmindste at gaae hjem og holde sin Mund.

„Efterfølgelsen", hvilket svarer til „Christus som Forbillede", maa drages frem, anbringes, bringes i Erindring.

Lad os tage denne Sag fra Grunden, dog i al Korthed. Verdens Frelser, Vor Herre Jesus Christus er ikke kommet til Verden for at bringe en Lære; han har aldrig doceret. Da han ikke har bragt en Lære, har han da heller ikke søgt ved Grunde at bevæge Nogen til at gaae ind paa Læren, ikke ved Beviser at godtgjøre den. Hans Lære var egentligen hans Liv, hans Tilværelse. Vilde Nogen være hans Discipel, da var, hvad jo ogsaa sees af Evangeliet, hans Fremgangsmaade en anden end den docerende. Han sagde til en Saadan omtrent: vov en afgjørende Handling, saa kan vi begynde. Hvad vil det sige? Det vil sige, Christen bliver man ikke ved at høre noget om Christendom, at læse Noget derom, at tænke Noget derover, eller ved, medens Christus levede, at see ham engang imellem eller at gaae og gabe paa ham hele Dagen: nei, der fordres en Bestedelse (Situation) — vov en afgjørende Handling; Beviset gaaer ikke forud men følger efter, er i og med Efterfølgelsen, der følger Christum efter. Naar Du nemlig har vovet den afgjørende Handling, saa Du bliver ueensartet med denne Verdens Liv, ikke kan have dit Liv deri, støder sammen dermed: saa vil Du efterhaanden bringes i en saadan Spænding, at Du vil kunne blive opmærksom paa, hvad det er jeg taler om. Maaskee vil ogsaa Spændingen virke saaledes paa Dig, at Du forstaaer, at Du ikke kan holde den ud uden at tye til mig — og saa kan vi begynde. Kunde man vente det anderledes af „Sandheden"? Maatte den ikke udtrykke, at det er den Lærende der trænger til Læreren, „den Syge der trænger til Lægen", ikke omvendt, som Christendommen i den senere Tid blev forkyndt, saa det er „Lægen der trænger til Patienterne", Læreren der trænger til de Lærende, og derfor, selvfølgeligt, maa, som en anden Sælger,

der jo ikke forlanger, at et høistæret Publikum skal kjøbe Katten i Sækken, være til Tjeneste med Grunde, Beviser, Recommendationer fra Andre, som ere blevne hjulpne eller underviste o. s. v. Men den guddommelige Sandhed! Dog at den bærer sig anderledes ad har ikke sin Grund i hvad man kunde kalde guddommelig Fornemhed. Nei, nei, i den Henseende var Verdens Frelser vistnok villig til at fornedre sig som i Alt; men det kan ikke være anderledes.

Vi ville nu ikke dvæle ved, hvorledes Christendommen efterhaanden udbredte sig i Verden; vi haste hen til et bestemt Punkt, der er afgjørende for Tilstanden i den nuværende Christenhed.

Vi standse et Øieblik ved Middelalderen. Hvor store dens Vildfarelser end vare, dens Opfattelse af Christendommen har et afgjørende Fortrin for vore Tiders. Middelalderen opfattede Christendommen i Retning af Handling, Liv, Existents-Ombannelse. Dette er det Værdifulde. Noget Andet er, at det var nogle besynderlige Handlinger, den hittede paa, at den kunde mene, at det at faste i og for sig var Christendom, det at gaae i Kloster, det at give Alt til de Fattige, for ikke at tale om, hvad vi nu næppe kunne omtale uden at smile, at det at hudslette sig selv, at gaae paa Knæerne, at staae paa eet Been o. s. v., at det skulde være den sande Efterfølgelse. Dette var Vildfarelse. Og som det gaaer, naar man er svinget ind paa en forkeert Vei og derpaa stræber fremad, at man fjerner sig længere og længere fra det Sande, dybere og dybere ind i Vildfarelsen, at det bliver værre og værre: saaledes her. Hvad der var værre end den første Vildfarelse udeblev ikke: at man hittede paa det Fortjenstlige, meente at have ved sine gode Gjerninger Fortjeneste for Gud. Og det blev værre: man meente endog i den Grad at have Fortjeneste af sine gode Gjerninger, at det ikke blot kom En selv til Gode, at man som Kapitalist og Selvskyldner kunde lade det komme Andre til Gode. Og det blev værre, det blev en reen Handel: Mennesker, der aldrig en Gang selv havde tænkt paa dog at tilveiebringe nogle af disse saakaldte gode Gjerninger, fik dog

nu fuldtop med gode Gjerninger at gjøre, forsaavidt de bleve satte i Virksomhed som Kræmmere, der for Penge solgte Andres gode Gjerninger til bestemte men billige Priser.

Da fremtræder Luther. Denne Tilstand, siger han, er Aandløshed. En forfærdelig Aandløshed, ellers maatte De, der ved gode Gjerninger mene at fortjene Himlens Salighed, see, at dette er den visse Vei enten til Formastelse, altsaa til at gaae Glip af Saligheden, eller til Fortvivlelse, altsaa til at gaae Glip af Saligheden. Thi at ville bygge paa gode Gjerninger — jo flere Du øver, jo strengere Du er mod Dig selv, desto mere udvikler Du blot i Dig Angest, og ny Angest. Ad den Vei — hvis et Menneske ikke er ganske aandløst, ad den Vei kommer han kun til lige det Modsatte af Fred for sin Sjæl og Hvile, til Ufred og Uro. Nei, et Menneske retfærdiggjøres ene ved Troen. Og derfor i Guds Navn ad Helvede til med Paven og alle hans Hjælperes Hjælpere; og bort med Klosteret, samt al Eders Fasten, Pidsken og alt det Abespil, som er brugt op under Navn af Efterfølgelse.

Men lad os ikke glemme, derfor afskaffede Luther ikke Efterfølgelsen, ei heller det Frivillige, hvad Kjælenskabet saa gjerne vil bilde os ind om Luther. Han anbragte Efterfølgelsen i Retning af at vidne for Sandhed, og (dog uden at indbilde sig, at det var fortjenstligt) udsatte sig der frivilligt for Farer nok. Det var jo ikke Paven, der angreb Luther, det var Luther, der angreb Paven; og Luthers Liv var, om han end ikke blev henrettet, dog et, menneskelig talt, ofret Liv, et Liv ofret til at vidne for Sandhed.

Den nuværende Christenhed, idetmindste den jeg taler om, slutter sig til Luther; noget Andet er, om Luther kunde vedkjende sig den, om ikke det Sving, som Luther gjorde, kun altfor let kan blive ind paa en forkeert Vei, saasnart der ikke er en Luther med, hvis Liv gjør det sande Sving til Sandhed. I ethvert Tilfælde bliver det vistnok rigtigst, dersom man vil see, om der ikke er Misligheder i den nuværende Tilstand, at søge tilbage til Luther og det Sving han gjorde.

Vildfarelsen som Luther svingede af fra var: Overdrivelse i Retning af Gjerninger. Og ganske rigtigt, han tog ikke Feil: et Menneske retfærdiggjøres ene og alene ved Troen. Saaledes talte og lærte — og troede han. Og at dette ikke var at tage Naaden forfængeligt, derom vidnede hans Liv. Ypperligt!

Men allerede den næste Slægt sagtnede; den svingede ikke med Rædsel af fra Overdrivelse i Retning af Gjerninger (hvad Luther havde levet i) ind i Troen. Nei, den gjorde det Lutherske til Doctrin; og saaledes satte ogsaa Troen af i Livs-Kraft. Saa sattes der af fra Slægt til Slægt; Gjerninger — ja det veed Gud, det var der rigtignok ikke mere Tale om, det var Synd at beskylde denne senere Tid for Overdrivel'e i Retning af Gjerninger, og saa fjantet var man da heller ikke, at man formastede sig til at ville have Fortjeneste af hvad man fritog sig for at gjøre. Men nu Troen — mon den findes paa Jorden?

Hvad Christus fordrede som Betingelse for at komme i den Bestedelse, at der kan være Tale om at blive Christen, en afgjørende Handling, det behøves nu ikke mere. Ens Liv er væsentligen eensartet med Verdsligheden og denne Verden; saa hører man maaskee lidt om Noget, som maaskee er Christendom, man læser lidt, tænker lidt over Christendom, har engang imellem en Stemning — og saa er man Troende og Christen, ja man er det jo allerede iforveien: man fødes som Christen, snurrigt nok, og hvad der gjør det endnu snurrigere, man fødes som Lutheraner. Det er unægteligt en meget mislig Maade at blive Troende og Christen paa; den har ogsaa kun saare liden Lighed med det Lutherske: fra den Rædsel, gjennem en Række Aar at have martret sig selv i et Kloster uden at finde Hvile for sin Sjæl eller Hvile fra denne Rædsel, endelig at finde Troens salige Udvei, saa det intet Under var, at denne forsøgte Mand vidnede saa stærkt mod at bygge sin Salighed paa Gjerninger, ikke mod Gjerninger — det var blot den listige Verden, som hørte feil.

Men da man nu havde afskaffet det at blive Christen ved

Hjælp af en afgjørende Handling, der kan tilveiebringe Bestebelsen (Situationen), hvor det afgjøres, om man vil være Christen eller ikke: saa satte man, for dog at gjøre Noget, det at tænke over Christendommen istedet, og ad den Vei meente man at blive Christen, for saa derpaa at gaae videre end Troen; thi man blev ikke staaende ved Troen, — hvad Under vel, da man ikke, som Luther, fra Overdrivelse i Retning af Gjerninger kom til Troen, men udenvidere begyndte med Troen, hvilken „naturligviis" Enhver har. Vil man kalde Middelalderens Christendom den klosterlig-asketiske, saa kunde man kalde vor Tids Christendom den professor-videnskabelige; Alle kunde jo ikke blive Professorer, men Alle fik dog et Anstrøg af en Slags Professor og af det Videnskabelige. Og som i en første Tid ikke Alle bleve Martyrer, men Alle forholdt sig til Martyren; og som i Middelalderen ikke Alle gik i Kloster, men Alle forholdt sig til Klosteret og saae i den, der gik i Kloster, den sande Christen: saaledes forholder i vor Tid Alle sig til Professoren, Professoren er den sande Christen. Og med Professoren kom Videnskaben, og med Videnskaben kom Tvivlene, og med Videnskaben og Tvivlene kom det videnskabelige Publikum, og saa kom Grundene pro und contra, og man tydskedes pro und contra, „denn pro und contra i den Sag sich lader meget sige."

Professoren! Denne Mand omtales aldeles ikke i det nye Testamente, hvoraf man da for det Første seer, at Christendommen er kommet ind i Verden uden Professorer. Og den, der har noget Øie for Christendom, vil vel see, at Ingen er saa beregnet paa at praktisere Christendommen ud af Verden som „Professoren." Thi Professoren forrykker hele Synspunktet for Christendommen.

Og derfor maa Efterfølgelsen anbringes. Til Professoren varer Christendommen som objektiv Lære, Doctrin*). Den

*) Anm. [Denne Anmærkning anbringes maaskee.] Ogsaa i bedre Tider var der jo vel deelviis nogen christelig Videnskabelighed; men den Enkelte (Undtagelsen), der beskjeftigede sig med dette Videnskabelige,

Opfattelse af Christendom spiller saa, ved Hjælp af Tvivlen eller ved Hjælp af Grundene, Seiren i Hænderne paa Tvivlen og forvandler, hvad Christendommen meest afgjørende trænger paa som paa det afgjørende, Afgjørelse til Udsættelse fra Dag til Uge, til Maaned, til Aar, til Levetid. Naar „Professoren" staaer paa sit Høieste, og Christenheden anskuer sig selv i Professoren, som den engang skuede sig selv i Klosteret, vil Tilstanden i Christenheden være den: Christendommen er egentligen ikke til, adhuc sub judice lis est, man imødeseer Resultatet betræffende hvad Christendom er, eller hvad der er Christendom. Troen er ikke til, høist en Stemning, der vakler mellem at erindre Christendommen som et Forsvundet og at forvente den som et Tilkommende. Efterfølgelsen er en Umulighed, thi da Alt er gjort svævende, kan man umuligt komme til at begynde paa noget Afgjørende, men Ens Existents driver saadan med Strømmen, og man bruger den naturlige Selvkjerlighed til at gjøre sig Livet saa behagelig som muligt. „Professoren" kan Intet gjøre fast; det han kan, er: han kan gjøre Alt svævende. Stundom seer det ud som var det lutter Tilforladelighed, det Professoren foredrager. Det er dog en Skuffelse, ligger mere i Mine og Forsikkringer, seet nøiere, er hans Fasteste dog indenfor den videnskabelige Tvivl og altsaa svævende. Kun Efterfølgelsen kan gjøre Enden fast; men som Kongen blegnede, da en usynlig Haand skrev paa Væggen:

havde christelig Ædruelighed til (hvad der udtrykker, at for ham var det afgjort, at han vilde være Christen, og at det at være Christen ham det Afgjørende) saa selv at leve som Affet, ved sit Liv, altsaa langt, langt stærkere at udtrykke Modsætningen, at Christendommen dog væsentlig er noget ganske Andet end Videnskab som Mathematik o. s. v., ligegyldig ved det Personlige, og at Christendommen aller-, allermindst er bragt paa sit Høieste, naar den, i Eensartethed med denne Verden, af verdsligt triumpherende Docenter foredrages som objektiv Videnskab, eller naar, bestandig lærdere og lærdere, Afgjørelsen med at blive Christen, eller med at blive Christen saaledes, at dette er kjendeligt paa anden Maade end ved „Forsikkringer," holdes hen, fordi der bestandigt imødesees — e Resultat fra Videnskaben.

)u er veiet og fundet for let:“ saaledes blegner Professoren
Efterfølgelsen — ogsaa den udtrykker: Du er med Tyng-
ı af al Din objektive Videnskab, Dine Folianter og Systemer,
:et og fundet for let. Hvad Under vel, thi, christeligt, er
t netop den objektive Videnskab, der Intet mindre end tynger
Vægtskaalen. — Naar „Klosteret“ er Misvisningen, maa
roen anbringes; naar „Professoren“ er Misvisningen, maa
fterfølgelsen anbringes.

Efterfølgelsen maa bringes i Erindring, dog, som tidligere
:mærket, saaledes, at vi have lært Noget af svundne Tiders
ildfarelser.

Den mildeste Maade, paa hvilken den kan bringes an,
: som Mulighed, eller hvad man vilde kalde dialektisk, saa-
des, at den blot kommer til at trykke for at bringe Tvivlen
l Taushed, og for at holde lidt Justits paa Existentserne.
)anske simpelt saaledes, hvad jeg i en foregaaende Bog har
ıtydet: kun Den kunde have Lov til at komme frem med
:vivl, Den, hvis Liv bar Mærke af Efterfølgelsen, eller Den,
:r dog ved en afgjørende Handling havde forsøgt at komme
ıa langt ud, at der kunde være Tale om at blive Christen.
:nhver Anden har at holde sin Mund, han har aldeles ingen
:et til at tale med om Christendom, allermindst contra.

Dette er den mildeste Maade, paa hvilken „Efterfølgelsen“
ın anbringes; det er blot „Professoren“ der rystes af, det
idenskabeliges Vigtighed der tilbagevises; forresten skaanes
nhver, som sømmeligt vil forholde sig til Christendommen,
ın være nok saa langt tilbage, nok saa langt fra at kunne
ldes en Christi Efterfølger, han skaanes, og Ingen (det bør
ere lært af en svunden Tids Vildfarelse) ængstes ud til at
ve maaskee over sine Kræfter — under „Naaden“ aandes frit
ı frimodigt. Mere foreslaaer jeg ikke. Om Nogen i strengere
orstand vil vorde „Efterfølgeren“ — hvis det er Sandhed,
ȷ skal visseligen baade gjøre Plads og bøie mig for ham.
len som Tilstanden i Christenheden nu er, og som jeg er,
r ikke er bedre end de Andre, mener jeg, at det Foreslaaede
lerede vil være en Deel vundet. Og jeg for mit Vedkom-

mende, jeg har en Angest for dette Høie: i strengere Forstand at lide for Læren, at være „Efterfølgeren", hvorimod jeg ikke skjuler, at det er Christendommens Fordring. Men jeg har en Angest — o, thi med dette kan saa let det Fortjenstlige komme igjen; og det er jeg dog af Alt meest bange for. Naar man indretter sit Liv saa beqvemt og nydelsesrigt som muligt, og aldrig falder ind i fjerneste Maade paa at offre Noget eller at give Afkald paa Noget, man kan faae: saa er det let nok at holde sig fri for det Fortjenstlige. Men sandeligen, naar et Menneske for Alvor offrer Noget og Meget, og saa i daglig Lidelse, som blev hans Løn, maa fortære, hvad det menneskelig talt er, den Bitterhed at lønnes saaledes: o, det kan saa let skee et Menneske i et svagt, Selvforglemmelsens Øieblik, at han mener at have Fortjeneste for Gud, at han, — for at jeg skal tale billedligt, om end i et Billede, der kun svagt udtrykker hvad jeg mener, — at han, som en Undersaat i et Selvforglemmelsens Øieblik lige over for Kongen, glemmer sig selv og lægger Haanden paa Kaarden. O, det er menneskeligt kun altfor let at forstaae. Frygteligt! Jeg er saa aldeles enig med Luther, hvad enten han nu har udtrykt sig saaledes eller ikke: at et Menneske, der utallige Gange, om det saa var muligt, utallige Gange hver evige Dag et heelt Liv igjennem havde gjort sig skyldig i alle de rædsomste Forbrydelser — og dog har den Trøst tilbage at sige til Gud: Gud, vær mig Synder naadig; at han maa prise sig ubeskrivelig lykkelig sammenlignet med den, der i størst mulige Selvfornægtelse, bringende ethvert Offer for Sandheden gjennem et langt Liv — et eneste Øieblik saae feil, og meente han havde Fortjeneste for Gud. O, rædsomste Forbandelse som et Menneske kan bringe over sig selv; at vove at offre, at lide Alt — og saa, at det blev ham selv den frygteligste Qval ved Formastelse mod Gud. Dette er min Mening. Der er Øieblikke, hvor jeg ikke mener, man ganske kan frikjende Luther for et vist Tungsind; men alligevel er jeg ganske enig med ham. Og derfor vover jeg ikke at anbringe Efterfølgelsen længere end som en trykkende Mulighed, der kan trykke Tvivlen til Taushed, og trykke i

Retning af Ydmygelse. Det er en Formildelse, jeg tilstaaer det; jeg agter ikke at bære mig saaledes ad, at jeg i al Skjulthed formilder Christendommen. Nei, jeg melder mig saa høitideligt som muligt: at saaledes gjør jeg det. Man har, endog efter mine milde Begreber, utilladeligt formildet Christendommen. Ikke dette opholder jeg mig over; men man har gjort det saa skjult som muligt, man har sagt ved sig selv: lad bare Ingen mærke det. Dette er i mine Tanker oprørende. Hvem skulde jeg da frygte for? Menneskene? Dem frygter jeg ikke, og skal jeg ikke frygte! Gud? Men hvad hjælper det, hvor skjult jeg end gjør det, han seer det jo alligevel; og det han maaskee ikke tilgiver mig, er just, at jeg vil holde det skjult.

Efterfølgelsen maa anbringes for at trykke til Ydmygelse. Ganske simpelt saaledes. Enhver skal maales med Forbilledet, med Idealet. Al denne Sludder om, at Det var blot sagt til Apostlene, og Det blot til Disciplene, og Det blot til de første Christne o. s. v. o. s. v. skal bort. Christus vil lige saa lidt nu, som han vilde den Gang, have Beundrere, end sige Brøvlehoveder, men kun Disciple. „Discipelen" er Maalestokken; Efterfølgelsen, og Christus som Forbilledet maa anbringes. At jeg saa gaaer reject eller bliver Fux: det finder jeg mig ydmygt i. Men jeg, og Enhver skal maales med Idealet; efter Idealet skal det bestemmes, hvor jeg er. Det skal ikke — og Gud være lovet, at det ikke skal; thi det er dog en ærgelig, en ussel Kortsynethed at ville sælge sin høie Værdighed: at forholde sig som Fux til Idealet, for at vinde Middelmaadighedens indbildte Tilfredshed ved Sammenligningen med Andre, en Kortsynethed, som da Esau solgte sin Førstefødselsret for en Ret Lindser — det skal ikke være saaledes, at vi Mennesker have Lov til at afskaffe de ideale Fordringer, sigende, det er ikke Noget for os, og saa udfinde en vis Middelmaadighed, og saa begynde der, og gjøre det til Maalestok, og saa blive maaskee endog udmærkede — nemlig forbi Maalestokken er blevet gjort om efter os.

Lad mig ved et Billede oplyse hvad jeg mener. Tag en

Skole, lad, det kan vi jo tænke os, lad der være en Classe paa 100 jævnaldrende Disciple, der skulle lære det Samme og have den samme Maalestok. At være Nr. 70 og derfra nedefter, det er at være langt nede i Classen. Hvad om nu de 30 Disciple fra Nr. 70 hittede paa, om det ikke kunde tillades dem at blive en Classe for sig selv. Hvis saa, saa blev altsaa Nr. 70 Nr. 1 i Classen. Det var at komme op — ja, om man saa vil, efter mine Begreber var det at komme endnu længere ned, at synke ned i usel, løgnagtig Selvtilfredshed, thi det er dog at være langt høiere oppe, sandt at ville finde sig at være Nr. 70 efter en virkelig Maalestok. Saaledes i Livets Virkelighed. Hvad er Spidsborgerlighed, hvad er Aandløshed? Det er at have forandret Maalestokken ved at udelade Idealerne, at have forandret Maalestokken efter hvordan vi Mennesker, som nu leve her paa dette Sted, nu engang ere. Hele Europa kan være spidsborgerlig, og en lille afsides liggende Kjøbstad kan maaskee ikke være det. Alt beroer paa, om den sande Maalestok bruges. Men det sandselige Velvære er ingen Ven af Idealernes Maalestok.

See, derfor er det gaaet tilbage i Christenheden, fordi man har afskaffet Efterfølgelsen og ikke engang anbragt den til at trykke — omvendt et babelsk Oprør mod Himlen, omvendt, thi det babelske var, (i al sin Fornægtelse dog langt, langt at foretrække) et Forsøg paa, ved en Opstand at storme Himlen, det andet er et Forsøg paa i Selvklogbed og Selvtilfredshed, ved et Affald, at blive skilt fra Himlen og Idealerne. Lad os tænke en christen By. Christeligt er Maalestokken: Discipelen, Efterfølgeren. Nu, men dersteds er rigtignok Ingen, der kan udholde den Maalestok. Derimod er der f. Ex. Pastor Jensen. Det er en begavet, en klog Mand, og der er meget Godt at sige om ham. Saa lad os gjøre ham til Nr. 1 og indrette os derefter, det er der Mening i, saa kan man dog blive til Noget i Verden. „Ja, men efter Idealets Maalestok er Hr. Jensen, for at erindre om hiint Billede, kun Nr. 70 i Classen." Aa, blæse være med Idealerne, naar man skal have dem med, kan jo intet Menneske have Lyst til at leve. Og

hvad mener Hr. Jensen? Han mener — af derpaa kjender man, at han ikke engang er Nr. 70 — han mener, at han passende kan afgive Maalestok og Mynster, at det er Phantasterie med disse overdrevne Fordringer. Og saa leges der Christendom i den By: Pastor Jensen, en Selskabsmand ganske som skabt for denne Selskabsleg, bliver i Legen den sande Christen, endog Apostel, besynges i Aviserne som Apostel, bliver i Egenskab af Apostel — fortræffeligt! — overøst med alle Livets Behageligheder, som han ogsaa veed — i Egenskab af Apostel? — at sætte Priis paa.

See, det er spidsborgerligt at indrette sig saaledes i formeentlig Christendom, at man egentligen afskaffer Christendommen. Hvilken Christendommens Fordring er staaer ikke fast, det beroer paa, hvilke Mennesker man lever imellem. Istedetfor Efterfølgelse faaer man egentligen: at være som Folk er fleest; og det at være lidt bedre er det Store. Men naar det bliver saa godt Kjøb at blive Christen, saa kommer Ørkesløsheden, og saa kommer Tvivlen, og saa kommer det egentlig Sande frem, at man ikke kan begribe, hvortil Christendommen skal. Og det er ganske sandt; thi er Fordringen ikke større, saa bliver en Frelser, en Forsoner, Naade o. s. v. en phantastisk Luxus, og forsaavidt man ikke slipper det Christelige, men vedbliver at bevæge sig i dets Udtryk, bliver man lige saa latterlig, som naar et Barn har sin Faders Klæder paa. Hvad Christendommen forudsætter: en sønderknust Samvittigheds Qvaler, Trangen til Naaden, den dybt følte Trang, alle disse frygtelige indre Kampe og Lidelser; hvad Christendommen forudsætter for at kunne anbringes og bringe Naade, Frelse, Haab om evig Salighed, Fred for Samvittigheden: det findes ikke, eller kun i en lavcomisk Formindskelse. Alligevel vedbliver man at tale om Naaden, Frelsen, Forsoningen — i Grunden lutter Overflødighed, som man, høist, indbildt trænger til. Og saa tilsidst bliver man kjed af Christendommen; thi „Efterfølgelsens" Tryk manglede, Idealet, Christus som Forbillede.

At lide for Læren, at ville lide for Læren, ikke til-

fældigviis at komme til at lide for den: ja den Art Christendom er gaaet af Brug. En næste Art Christendom, hvor der da i ethvert Tilfælde ikke er Tale om dette Afgjørende: at lide for Læren, findes maaskee næppe nok: en Christendom, hvor de sjælelige Tilstande, hvilke Christendommen forudsætter, ere, som man siger det om en Sygdom, kjendelige, charakteristisk kjendelige, en ængstet Samvittigheds Kamp, Frygt og Bæven, fremdeles Anstødet af det Christelige dybt, livsfarligt, at det Christelige er Jøder en Forargelse, Grækere en Daarskab — ogsaa denne Art Christendom findes vel næppe nok eller dog kun sjeldent i vor Tid, og i ethvert Tilfælde: her er ikke Tale om at lide for Læren. Den findes vel næppe, hvor skulde den det i vore Tider, da hele Levemaaden er beregnet paa at forhindre Sindet fra at faae den Indadvendthed, at saadanne Sjæletilstande kunne faae Charakteer. I vor Tid — det er Sandhed, og det er betegnende for vor Tids Christendom — i vor Tid er Lægen Sjælesørgeren. Man har endog maaskee ugrundet Angst for at kalde Præsten, der dog muligt i vor Tid vilde tale omtrent som Lægen; saa kalder man Lægen. Han veed ogsaa Udvei: „De maa gjøre en Badereise, saa maa De holde Ridehest, thi det lader sig gjøre at ride fra Grillerne, og saa Adspredelse, Adspredelse, megen Adspredelse, De maa sikkre Dem hver Aften en oprømt L'hombre, derimod skal De ikke spise meget om Aftenen lige før De gaaer i Seng, og pas endelig paa, at der er luftet godt ud i Sovekammeret — det skal nok hjælpe." „Mod en ængstet Samvittighed?" „Aah, pak sig med den Snak! En ængstet Samvittighed; Sligt forekommer ikke mere, er en Reminiscents fra Slægtens Barnealder. Der er da heller ingen oplyst og dannet Præst, der falder paa at komme med Sligt — det vil sige udenfor Søndags-Tjenesten, som er noget Andet. Nei, lad os aldrig begynde paa det med en ængstet Samvittighed, saa kan vi snart faae hele Huset gjort til en Daarekiste. Jeg er af den Tanke, at hvis jeg havde i min Tjeneste et forresten udmærket Tyende, som jeg saare nødigt skilte mig ved og meget vilde savne — hvis jeg mærkede, at han eller hun befattede sig med at have

en ængstet Samvittighed: ubetinget Opsigelse; det var det jeg sidst vilde taale i mit Huus. Og om det var mit eget Barn, han kom til at flytte ud." „Men, Hr. Dr., det var da en forskrækkelig Angest for (Noget som De jo siger ikke er til) „en ængstet Samvittighed;" fast skulde man troe, det hævner sig, at man vil afskaffe Samvittighedens Angst — denne Angst er jo som en Hævn!" — En næste Art Christendom, hvor der da i ethvert Tilfælde ikke er Tale om at lide for Læren, den findes maaskee sjeldent nok: en stillere Nydelse af Livet, iagttagende en borgerlig Retfærdighed, derhos oftere tænkende paa Gud, saa Tanken om ham bringes lidt med ind; men uden engang dybt at have Stødet af Anstødet ved det Christelige, uden ret at mærke, at det Christelige er Jøden i mig til Forargelse og Grækeren i mig en Daarskab; og i ethvert Tilfælde at lide for Læren er der her ikke Tale om. — Den almindelige Art Christendom er: et verdsliggjort Liv, vel mere af Klogskab end for Samvittighedens Skyld undflyende store Forbrydelser, snildt søgende Livs-Nydelse — og saa engang imellem en saakaldt from Stemning. Det er Christendom — i samme Forstand som en Smule Qvalme og lidt Mavepine er Cholera. „Man kan jo kalde det Cholera." Ja, det kan man godt, og for Tydeligheds Skyld kalde det dansk, eller endnu tydeligere kjøbenhavnsk, eller endnu tydeligere christianshavnsk Cholera — og saaledes kan man ogsaa kalde dette Christendom. Det vil sige, vi her paa Berget bliver enige om, eller maaskee en enkelt Gade bliver enig om, at det er Christendom — og saa er det Christendom. Hvad Under saa, at Menneskene have tabt baade Respekten og Smagen for Christendom. Thi man kan, usandt, gjøre Christendommen saa streng, at det Menneskelige maa oprøre sig mod den for at kaste den af sig, eller støde den fra sig. Men man kan ogsaa gjøre Christendommen saa mild, eller saaledes tillave den med Sødt, at det dog ikke hjælper alle de Forsøg man gjør ved Hjælp af Beviser og Grunde at pirre Appetiten og give Menneskene Smag for den, men at det maa ende med, at de ækles ved den. Nei, der skal Salt i Maden. Og, sandeligen det er der

sørget for i det nye Testamente. Det glade Budskab skal ikke ved Hjælp af Grunde og Beviser paaprakkes Menneskene, uværdigt, som naar en Moder maa sidde og tigge Barnet til at spise den sunde fortræffelige Mad, det dog kimser ad og ikke ret gider spise. Nei, Appetiten skal paa anden Maade vækkes — og saa skal man vel finde det glædelige Budskab velsmagende.

At lide for Læren. Det er dette, der uendelig forandrer Alt i Forhold til at blive og være Christen; dette der uendeligt lægger Tyngden paa. Eller hvis Christus havde forkyndt den Art Christendom, som nutildags Præsten, hvor lader det sig forklare: den Bekymring han havde for og af Disciplene, disse redelige, behjertede Mennesker, som sandeligen vare villige nok at slippe Alt for at tage fat og holde ud? Men her var Tale om „Efterfølgelse" i strengeste Forstand. Christus vidste det selv, at han maatte gjøre disse Mennesker, menneskelig talt, saa ulykkelige og elendige som Mennesker kunne blive, „de Elendigste af Alle" — hvis de skulde tilhøre ham. Og ikke blot dette, men at han maatte forlange af dem, at de dog fastholdt, at det var det udvalgte Vilkaar, der blev dem til Deel, at det var idel Glæde saaledes at lide, Guds overvættes særlige Naade og Kjerlighed mod dem. O, Rædsel! At det, der skal være det glade Budskab, Trøsten, Glæden — at det er Det, der, menneskelig talt, gjør mig til den elendigste af Alle, hvad jeg altsaa kan undflye ved ikke at have med det at gjøre! Og dernæst, at Fordringen saa ikke blot er, at jeg taalmodig skal bære dette, men at jeg skal finde Glæden og Saligheden deri — som hvis man vilde forlange, at En, der maatte udholde en legemlig Pinsel, ikke blot skulde twinge sig selv, saa han ikke skreg, men skulde saaledes mere end seire over sig selv og Smerten, at det, naar man saae paa ham, saae ud som var det Vellyst, og at dette ikke var et kunstigt Bedrag, men at det virkeligt var ham saa frygteligt! See derfor i Christi Samtaler med Disciplene det Idelige og Idelige: „forarges ikke paa mig; lader dette ikke forarge Eder; salig den, der ikke forarges paa mig; jeg siger Eder det forud, at,

naar det skeer, I ikke skulle forarges; vaager og beder, husker paa, hvad jeg haver sagt Eder, at, naar Øieblikket kommer, I da ikke forarges! O, det er en saa trang og saa smal Vei, og ligefrem kan jeg ikke hjælpe Eder! O, Forargelsen ligger i ethvert Øieblik saa nær, dens Mulighed følger hvert Skridt! Det kan blive for Eder saaledes at Taalmodigheden brister og Troen, at I oprøres mod mig — salig Den som ikke forarges! Og om I end udholde taalmodigen at lide Alt — dersom Eders Taalmodighed kun er taus Underkastelse, saa ere I dog i Grunden forargede paa mig — salig Den som ikke forarges paa mig!" Tag et menneskeligt Forhold. Lad en Elskende sige til den Elskede: min kjere Pige, jeg giver Dig din Frihed, vi maae skilles; at tilhøre mig vilde betyde, det kan jeg med Vished sige Dig forud, at Du, menneskelig talt, blev saa ulykkelig som muligt. Lad os antage, at hun svarede: Alt vil jeg taale, thi kun da er jeg blevet ulykkeligst, naar jeg er skilt fra Dig. Lad os gaae videre, lad os antage, at han svarede: vel, men jeg maa fordre Eet endnu, hvis Du skal blive hos mig, at Du fastholder, at det saaledes at blive ulykkelig med mig, dog alligevel er den høieste Lykke. Hvad saa? Vilde saa denne Pige ikke have fuldkommen Ret i at sige: Dette er Vanvid —? Jo; og vil hun ikke, saa vil jeg paa hendes Vegne sige: forekommer Sligt i Forholdet imellem Menneske og Menneske, da er det Vanvid. Og jeg kunde kun ønske Eet, at faae Lov til at banke dette Vanvid eller dette Galskab ud af den Skyldige; thi som der gives Besættelser, der kun kunne uddrives ved Bøn og megen Fasten, saa gives der ogsaa Galskab, som kun paadrages ved egen Skyld. Men i Forholdet mellem Gud-Mennesket og et Menneske kan Forholdet ikke være anderledes — salig den som ikke forarges!

At lide for Læren. „Men derom kan jo dog ikke være Tale i disse Tider, da Christendommen fuldkomment har seiret, og Alle ere Christne." Jeg kunde fristes til at sige: vee, vee Dig, Du Hykler! Men det vil jeg ikke. Jeg vil hellere sige: min gode Mand, De troer ikke selv hvad De siger, De veed meget godt det er Usandhed, og hvortil saa saadan Tale, hvor-

for vil De være ligesom den Mand, der for Alles Øine staaer med en hvid Pind i Munden og troer, han er usynlig. Nei, Fordringen til at lide for Læren er i dette Øieblik lige saa gyldig og anvendelig, som den var i Begyndelsen. Sagen er ganske simpel. Ethvert Menneske, der sætter en sand Selvfornægtelses Handling ind, han vil komme til at lide derfor. Dersom dette ikke var saa, var jo sand Selvfornægtelse en Umulighed; thi den Selvfornægtelse, der paa udvortes Maade lønner sig, den er jo ikke sand Selvfornægtelse. Det vaager derfor ogsaa Styrelsen kjerligt over, at hvis der er et redeligere Menneske, der vil fornægte sig selv, at det saa ogsaa kan blive sand Selvfornægtelse. Derimod kjender man usand Selvfornægtelse paa, at den i sit Første seer ud som Selvfornægtelse, men at den paa en anden Maade udvortes betaler sig, saa den i Grunden er klog Beregning.

Lad os tage et Exempel paa sand Selvfornægtelse. Luther f. Ex. Han var strengt optugtet til at kunne udtrykke den Art Fromhed, der i Middelalderen æredes og hædredes under Navn af Selvfornægtelse — som altsaa derfor ikke var sand Selvfornægtelse. Og just den Art Fromhed kaster Luther sig imod. Nu lod det sig tænke, at han havde valgt at blive f. Ex. en høifornem Geistlig, for paa den Maade at lønnes for sin Selvfornægtelse, at vidne mod den usande Art af Selvfornægtelse. I saa Fald havde det atter ikke været sand Selvfornægtelse. Men den redelige Luther saae rigtigt. Han vidnede mod hvad Tiden ansaa for sand Selvfornægtelse, han bortskar sig selv Leiligheden til at gjøre Lykke derved, maaskee hjalp Styrelsen ham ogsaa i denne Henseende: og her er sand Selvfornægtelse.

Lad en saadan Handling skee for os, at vi ret kunne see, hvorledes det gaaer til. Der er da et redeligere Menneske, der føler sig drevet til i een eller anden Henseende at vidne for Sandhed mod Usandhed, der har Magten, just fordi den ansees for at være Sandheden. Han forstaaer selv, at det er Fare, men han er villig til at udsætte sig for den. Og dog, maaskee har han ikke ganske forstaaet sig selv. Derimod, han

er ganske overbeviist om Sandheden af det han vil drage frem; han er i den Grad overbeviist, at det — o, menneskelige Hjerte! — uvilkaarligt paanøder sig ham, at naar det blot bliver hørt, saa maa det seire, vinde Menneskene for sig. Saa siger han det da ud — men forunderligt, han møder overalt kun Modstand, han høster paa enhver Maade Utak, ikke blot af dem, af hvem han havde ventet det, men ogsaa af dem, for hvis Skyld han havde meent at burde vidne for Sandhed — som jo f. Ex. Moses ikke blot havde sin Ulykke med Ægypterne, men ogsaa med Jøderne, for hvis Skyld han dog udsatte sig for alle Bryderierne og Farerne. Nu bliver da dette Menneske bekymret, det tager paa ham. Saa tyer han, som naturligt, derhen, hvor han pleier at søge Hjælp: til Styrelsen. Han foredrager sin Nød, — hvad vil Styrelsen svare? Kjerlig og mild, som Styrelsen altid er, svarer den: men, min lille Ven, det var jo det, Du vilde. Ikke sandt, Du vilde øve Selvfornægtelse, kan Du nægte det slog til, Leiligheden er jo netop nu for Dig til at øve den. Lad os tænke, at han svarer: ja, det forstaaer jeg, nu forstaaer jeg det. Men, at jeg skal være oprigtig, saaledes forstod jeg det ikke ganske, da jeg besluttede mig til at handle og begyndte. Jeg føler, at det er ligesom Søen gaaer mig for høi. Hvad vil Styrelsen vel svare? Kjerlig og mild, som den altid er, aldrig grusom, siger den: ja, ja min lille Ven, saa skal vi nok hjælpe Dig ud af det igjen, naar Du har ydmyget Dig derunder, og lært Ydmygelse af denne lille Lection. Men der kunde ogsaa skee noget Andet. Idet Styrelsen gjør det tydeligt for den Kæmpende, hvorledes det hænger sammen, at det just hører med til sand Selvfornægtelse, da foregaaer der en Forvandling med ham, som Barnets Forundring, naar det pludselig forstaaer, som den elskende Piges lyksalige Forundring, naar det, hun havde troet vidnede mod at hun var elsket, naar hun pludselig forstaaer, at det vidner for — saaledes forundres ogsaa han. Thi, siger han, det jeg leed, eller det der smertede mig, var dog egentligen, at jeg i denne Modstand saae et Beviis for, at jeg var kommet forkeert ud. O, men nu, da Du, kjerlige Styrelse, forklarer

mig det, og forklarer Dig for mig — o, jeg ønsker nu blot at blive derude i Forstaaelse med Dig. Her er saa et Exempel paa sand Selvfornægtelse, hvortil altid hører: at lide for det Gode man gjør. Og som det gjaldt for 1800 Aar siden, saa gjelder det iaar, og om 1800 Aar, at den, der sætter en sand Selvfornægtelsens Gjerning ind i denne Verden, han kommer til at lide derfor. Men den Christen, som ikke gjør det, han har paa een eller anden Maade sparet sig selv, klogt unddraget sig o. s. v. Det maa han saa tilstaae. Det gjør jeg. Men jeg vil ikke hverken vrøvle eller hykle paa en Prædikestol; er jeg ikke kommet til at lide for Læren, kommer jeg ikke dertil: jeg tilstaaer, det ligger i mig og i min verdslige Klogskab. Saa har jeg fremdeles — som Politiets mistænkelige Personer have at melde sig ved Protokollen — jeg har at melde mig for Styrelsen betræffende denne Mislighed med min Væren-Christen. Styrelsen vil nok have med mig at gjøre, idel Kjerlighed og Naade og Forbarmelse som den er; men den fordrer, at jeg skal være redelig mod den.

Christus er Forbilledet, hvortil svarer „Efterfølgelsen." Der gives egentligen kun een sand Maade at være Christen paa: Discipelen. „Discipelen" har blandt andre ogsaa det Kjende: at lide for Læren. Enhver, der ikke har lidt for Læren, har paa en eller anden Maade forskyldt den Skyld at bruge sin Klogskab til, verdsligt, at spare sig selv. At han derfor ikke skulde turde kalde sig Christen, eller at han ikke skulde blive salig, er langt fra min Mening, Gud forbyde, at jeg skulde vove at sige, hvad der da værst vilde komme til at gaae ud over mig selv. Men han har at gjøre Indrømmelse. Og forsaavidt han er en af dem, der have paataget sig at forkynde Christendom, har han at betænke, at han, ved saaledes at spare sig selv, har svækket Indtrykket af Christendommen, der er blevet mindre kjendelig for Andre, bidraget til at forvirre Synspunktet for Christendom. Thi ikke er Christendommen saaledes kommen ind i Verden, at det var verdslig Klogskab og menneskeligt Klynkeri, der ved at slaae af mente at vinde Mange — det er i Tal Fremskridt, i Sand-

hed Tilbageskridt. Nei, det Ubetingede (det kan vel Enhver begribe) kan ikke komme ind ved Hjælp af, at der slaaes af; thi slaaes der af, er det ikke det Ubetingede. Ved at der slaaes af kommer det Ubetingede derimod ud af Verden, eller, hvilket er det Samme, det breder sig saaledes, at det falder sammen med det Betingede.

At lide for Læren, det er afskaffet. Man kan derfor heller ikke med Sandhed forsvare Tilstanden i „Christenhed" saaledes, at man siger: „der er naturligviis megen Ufuldkommenhed, mange Svage iblandt os, Mange hvis Christendom kun er en Tilnærmelse, endog en svag Tilnærmelse til Christendom, megen Klinte blandt Hveden;" thi saa maa jeg spørge den Talende: er Du da Hvede? Og upaaseet tør jeg nok sige det, den saaledes Talende er ikke mere sand Christendom end jeg er. Maaskee vil En sige: han er det mindre. Det vil jeg ikke sige, hvortil sligt, smaaligt, menneskeligt Kævl. Men jeg vil sige: han er det ikke mere; og det vil jeg holde hart ved. Men saa er det forvirrende at tale paa den Maade: der er iblandt os Mange, hvis Christendom kun er en Tilnærmelse — som var den saaledes Talendes og overhovedet „Christenheds" Christendom den sande Christendom. Og dette benægter jeg; dog ikke som meente jeg at være den sande Christen i Modsætning til de Andre, nei, som jeg har sagt i den nærmest foregaaende Bog: „Jeg tilhører Gjennemsnittet blandt os." Jeg siger derfor ogsaa — og det har jeg antydet i en tidligere Bog — min Christendom er ikke den sande Christendom, det er en Tilnærmelse. Maaskee er der Mange, som ere i det Tilfælde, at deres Christendom ogsaa er en Tilnærmelse. Dog bør man altid passe lidt paa denne Bestemmelse „Tilnærmelse," at man da ikke udvider den saaledes, at man regner dem med, hvis — Christendom! — er en Fjernelse fra Christendommen; i Forbigaaende kan man jo saa let tage Feil, naar man møder en Mand paa Veien til Byen, og ikke lægger Mærke til, om han gaaer til eller fra Byen.

Ved at opfatte Christendommen som Lære er Forholdet i

Christenheden blevet idel Forvirring, og Bestemmelsen af det at være Christen næsten gjort ukjendelig. Saa maa Christus som „Forbilledet" drages frem, men ikke for at ængste — dog det er maaskee en aldeles overflødig Bekymring, at man nutildags skulde kunne ængste Nogen med Christendom; men i ethvert Tilfælde: ikke for at ængste, det bør være lært af tidligere Tiders Erfaring. Nei, „Forbilledet" maa bringes frem for idetmindste at skaffe Christendommen nogen Respekt, at faae det gjort lidt kjendeligt, hvad det er at være Christen, at faae Christendommen fra det Videnskabelige og Tvivlen og Vrøvlet (det Objektive) sat over i det Subjektive, hvor den hører hjemme, saa vist som Verdens Frelser, vor Herre Jesus Christus ikke har bragt nogen Lære ind i Verden og aldrig har doceret men som „Forbilledet" fordret „Efterfølgelse", dog ved sin "Forsoning" forjagende, om muligt, al Angest af et Menneskes Sjæl.

Moralen.

Saa høit som her er antydet (antydet; thi jeg stemmer jo bestandigt derpaa Tonen ned til den ydmyge Tilstaaelse), saa høit maatte Tonen tages, hvis der, christeligt, skal være Alvor og Mening og Charakteer og Sandhed i at gjøre Indsigelse mod det Bestaaende eller at ville reformere det.

Dersom nu Nogen blandt os tør overtage at træde ethisk i Charakteer af det her Antydede, derhos som Enkelt beraabende sig paa et umiddelbart Guds-Forhold, saa skal jeg øieblikkeligt — saaledes forstaaer jeg mig selv i dette Øieblik, men jeg kan jo end ikke vide, om ikke i næste Øieblik endog Betingelserne for at kunne gjøre det ere mig nægtede, i næste Øieblik, maaskee førend jeg faaer udgivet dette, — jeg skal øieblikkeligt være til Tjeneste med at overtage hvad jeg for Gud vil forstaae som min Opgave. Denne min Opgave vil være: at ledsage Skridt for Skridt, aldrig vigende fra hans Side, ham, Reformatoren, for at see, om han Skridt for Skridt er i Charakteren, er det Overordentlige. Skulde det vise sig, at

ın er det, ja, da vil min Ledsagelse være idel Buk
ʒ Ærbødighed for ham den Overordentlige — og san-
eligen, det tør jeg sige om mig selv: han skal i Sam-
den ikke finde Nogen, ikke een Eneste, der veed at
ukke dybere for det Overordentlige, det lærte jeg ikke
ed noget Hof, nei høiere oppe, ved Omgangen med
;dealerne, hvor man lærer at bukke uendelig dybt, trods
ogen Ceremoniemester. Men, men sviger han Charak-
ren: i samme Sekund styrter jeg mig over ham;
ʒ dette tør jeg sige om mig selv: der er i Samtiden
;ngen, som fører et sikkrere Stød end jeg, hvor det
· min Opgave, eller hvor En falskelig udgiver sig for
:t Overordentlige — dette sikkre Stød, det lærte jeg
:d Omgang med Idealerne, hvor man dybt ydmy-
:t lærer at hade sig selv, men, fordi man dog havde
:t Mod, der vover at indlade sig med dem, som
laadegave modtager Magt til at føre dette Stød.

Er derimod i Samtiden Ingen, som vover i
:harakteer at overtage „Reformatorens" Opgave:
ıa skal — med mindre da det Bestaaende, istedetfor at
jøre den Sandhedens Tilstaaelse, at det, christeligt,
ın er en formildet Tilnærmelse til Christendom, vil
ıastaae at være i streng Forstand sand Christendom
ter det Nye Testamente, og derved dømme og tilintet-
jøre sig selv, — saa skal det Bestaaende bestaae,
rodes; Fuskerier i at reformere ere fordærveligere end
:t meest fordærvede Bestaaende, fordi det at reformere
· det Høieste og altsaa Fuskeriet deri det Fordærveligste
: Alt. Lad det Bestaaende have Feil, mange, siig
ıad Du vil: vil Du ikke træde i Charakteer af
: være Reformator, saa skal Du holde din Mund om

at reformere. O, af al Charakteerløshed den rædsomste: at ville løgnagtigen luske sig til at see ud som en Reformator, eller at ville reformere ved lidt Partie-Sammenhold, ved Ballotation o. s. v. o. s. v.

Nei, er der ingen saadan Mand blandt os, saa lader os holde paa det Bestaaende; lader os gaae i os selv, hver især, for Gud tilstaae, hvor langt vi ere tilbage i Christendom, men Du min Gud, dette vilde Du dog bevare mig for, at jeg skulde gjøre det endnu værre ved løgnagtigen at ville reformere.

Og lad det saa være sagt saa høit som muligt, og gid det blev hørt om muligt overalt, og give Gud at det, overalt hvor det blev hørt, maatte alvorligen vorde betænkt: det Onde i vor Tid er ikke det Bestaaende med dets mange Feil, nei det Onde i vor Tid er just: denne onde Lyst, denne Leflen med at ville reformere, dette Falskneri at ville reformere uden at ville lide og bringe Offer, denne letfærdige Indbildskhed med at ville kunne reformere uden engang at have en Forestilling, end sige en ophøiet Forestilling om hvor ualmindeligt ophøiet den Tanke er „at reformere;" dette Hykleri med at flye Bevidstheden om sin egen Udueligbed ved at faae travlt med det Adspredende at ville reformere Kirken, hvad vor Tid mindst af Alt duer til. Da Kirken trængte til en Reformation, da meldte Ingen sig, da var der ingen Trængsel for at komme med, Alle flyede tilbage, kun en eenlig Mand, Reformatoren, optugtedes i al Stilhed ved Frygt og Bæven og megen Anfægtelse til i Guds Navn at vove det Overordentlige. Nu er der et Mudder, som var det

paa en Dandsebod, med at alle ville reformere; dette kan ikke være Guds Tanke, men er et lapset Paafund af Mennesker, hvorfor der ogsaa istedetfor Frygt og Bæven og megen Anfægtelse er Hurra, Bravo, Acclamation, Ballotation, Jav, Kommerce, Spektakkel — og blind Allarm.

I Marts 1855.

Denne Bog er fra den Tid da den gamle Biskop endnu levede. Den er derfor holdt i Fjernhed, baade forbi jeg den Gang forstod mit Forhold til det Bestaaende saaledes, og forbi jeg af Hensyn til den gamle Biskop ogsaa gjerne vilde forstaae mit Forhold saaledes.

Nu taler jeg langt mere afgjørende, uforbeholdent, sandt, uden at dog dermed skal være sagt, at min tidligere Talen var usand.

Til Selvprøvelse

Samtiden anbefalet.

Af

S. Kierkegaard.

Fjerde Udgave.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1876.

Udgiver af nærværende fjerde Udgave:
Biskop P. Chr. Kierkegaard.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

„Efterdi vi da kjende Herrens Frygt, søge vi at vinde Mennesker" (2. Cor. V, 11). Thi strax at begynde med, eller først, at ville vinde Mennesker, det er maaskee endog Ugudelighed, i ethvert Tilfælde Verdslighed, ikke Christendom, saa lidet som det er at frygte Gud. Nei, lad Din Stræben først, lad den først og fremmest udtrykke, at Du frygter Gud. — Dette har jeg stræbt.

Men Du, o Gud, Du lade mig aldrig glemme, at om jeg end ikke vandt et eneste Menneske — hvis mit Liv (thi Mundens „Forsikkring" er svigefuldt!) udtrykker, at jeg frygter Dig: at det er „Alt vundet!" Og derimod, om jeg vandt alle Mennesker — hvis mit Liv (thi Mundens „Forsikkring" er svigefuldt!) ikke udtrykker at jeg frygter Dig: at det er „Alt tabt!"

Sommeren 1851.

Forord.

Min kjere Læser! læs, om muligt, høit! Gjør Du det, lad mig takke Dig derfor; gjør Du det ikke blot selv, bevæger Du ogsaa Andre dertil, lad mig takke dem hver især, og Dig atter og atter! Du vil ved at læse høit stærkest faae Indtrykket af, at Du har ene med Dig selv at gjøre, ikke med mig, der jo er „uden Myndighed", ei heller med Andre, hvilket vilde være Adspredelse.

3 August 1851.

S. K.

Indhold.

I.

Jacob 1, 22 til Enden.

En Forbemærkning.

Der er et Ord, som oftere er faldet mig paa Sinde, et Ord
f en Mand, hvem jeg vistnok ikke christeligt kan siges at skylde
Noget, det var jo en Hedning, men hvem jeg dog mener per-
nligt at skylde saare meget, han som ogsaa levede under For-
old, der, i mine Tanker, ganske svare til vore Tiders Vilkaar:
g mener Oldtidens eenfoldige Vise. Om ham fortælles der,
da han var anklaget for Folket, kom en Taler til ham, som
errakte ham en omhyggelig udarbeidet Forsvarstale med An-
odning om at afbenytte den. Den eenfoldige Vise modtog
n, læste den. Derpaa gav han Taleren den igjen tilbage,
g sagde: det er en smuk og veludarbeidet Tale (altsaa det
ar ikke, fordi Talen var uheldig, var slet, at han gav den
lbage), men, vedblev han, jeg er nu blevet halvfjerdsindstyve
ar gammel, saa synes jeg, det ikke sømmer sig for mig at
enytte en Talers Kunst. Hvad meente han? Han meente for
et Første: mit Liv er for alvorligt til at kunne være tjent med
t understøttes af en Talers Kunst; jeg har sat et Liv ind;
lv om jeg ikke bliver dømt fra Livet, jeg har dog sat et Liv
d; og i Gudens Tjeneste har jeg røgtet mit Ærinde: lad
ig da nu ikke i det sidste Øieblik tilintegjøre Indtrykket af
ig selv og mit Liv ved Hjælp af Kunst-Talere eller Tale-
unster. Dernæst meente han. De Tanker, Forestillinger, Be-
eber jeg nu i tyve Aar (saa længe var det), kjendt af En-
er, latterliggjort af Eders comiske Digtere, anseet for en
ærling, ideligt angreben af „Navnløse" (det er hans Ord)

har udviklet i Samtale med den Første den Bedste paa Torvet — disse Tanker ere mit Liv, have beskjeftiget mig tidligt og silbigt, have de ingen Anden beskjeftiget, mig have de beskjeftiget uendelig, og uaar jeg, hvad der har tildraget sig Eders særdeles Opmærksomhed, stundom har kunnet staae en heel Dag og stirre hen for mig: det var disse Tanker, der beskjeftigede mig: saa tænker jeg ogsaa, at jeg uden Hjælp af Kunst-Talere og Tale-Kunster, hvis jeg paa Doms-Dagen overhovedet agter at sige Noget, kan sige et Par Ord; thi den Omstændighed, at jeg formodentligen vil blive dømt fra Livet, gjør da hverken fra eller til, hvad jeg siger vil naturligviis blive det Samme og om det Samme og paa den samme Maade som hidtil, og som jeg nu igaar talte med en Feldbereder paa Torvet: det Par Ord tænker jeg kan jeg nok sige uden Forberedelse eller Andres Bistand; det forstaaer sig, ganske udeu Forberedelse er jeg heller ikke, da jeg har forberedt mig i tyve Aar, og ganske uden Bistand er jeg heller ikke, da jeg regner paa Gudens Bistand. Men, som sagt, det Par Ord . . . ja, det negter jeg ikke, det kan ogsaa blive vidtløftigere; hvis jeg fik tyve Aar igjen, vilde jeg kunne vedblive at tale om det Samme, jeg bestandigt har talet om; men Kunst-Talere og Tale-Kunster er ikke Noget for mig. — O Du Alvorlige! Miskjendt maatte Du tømme Giftbægeret; Du blev ikke forstaaet. Saa døde Du. I over to tusinde Aar er Du blevet beundret „men om jeg er blevet forstaaet?“ det er sandt!

Og nu det at prædike! burde det ikke ogsaa være saaledes alvorligt! Den, der skal prædike, han skal leve i de christelige Tanker og Forestillinger, det skal være hans daglige Liv — naar saa er, det er Christendommens Mening, saa vil Du ogsaa have Veltalenhed nok, og just den, der fordres, naar Du taler frisk væk uden særlig Forberedelse. Usand Veltalenhed er det derimod, hvis Nogen, uden selv forresten at beskjeftige sig med, uden at leve i disse Tanker, engang imellem først sidder og sanker møisommeligt saadanne Tanker, maaske paa Literaturens Mark, derpaa arbeider dem sammen til en vel udarbeidet Tale, som saa læres ypperligt udenad, holdes for-

træffeligt baade i Henseende til Stemme og Foredrag og i Henseende til Armbevægelser. Nei, som man i de velindrettede Huse ikke behøver at stige ned ad Trapperne for at hente Vand, men ved et Høitryk har det deroppe, blot man ombreier Hanen, saaledes er Den en ægte christelig Taler, der, fordi det Christelige er hans Liv, i ethvert Øieblik har Veltalenhed, just den sande Veltalenhed, nærværende, ligeved Haanden — dog følger det naturligviis af sig selv, at det da ikke er Meningen hermed at anvise Brøvlehovederne Hæderspladsen, om det end nok saa meget er vist, at det er uden Forberedelse de vrøvle. Videre, Skriften siger: I skulle aldeles ikke sværge, Eders Tale være Ja og Nei, hvad derover er, er af det Onde: saaledes er der ogsaa en Veltalenhedens Kunst som er af det Onde, hvis den gjøres til det Høieste, da den er det Lavere. Thi Prædikenen skal ikke splidagtigt befæste Adskillelsen mellem de Begavede og de Ikke-Begavede, den skal, i Hellig-Aands Enighed, fæste Opmærksomheden ene og alene paa, at der skal gjøres efter det Sagte. Du Enfoldige, og var Du den af Alle meest Indskrænkede — dersom Dit Liv udtrykker det Lidet Du har forstaaet: Du taler mægtigere end alle Taleres Veltalenhed! Og Du, o Qvinde, om Du end ganske forstummer i yndig Taushed — dersom Dit Liv udtrykker, hvad Du hørte: Din Veltalenhed er mægtigere, sandere, mere overbevisende end alle Taleres Kunst!

Dette er saaledes. Men lader os see os for, at vi ikke gribe for høit! thi fordi det er sandt, deraf følger ikke, at vi formaae at gjøre det. Og Du, m. T., Du vil betænke, at jo høiere det Religeuse tages, jo strengere bliver det; men deraf følger ikke, at Du kan bære det, Dig vilde det maaskee endog være til Forargelse og til Fordærvelse. Maaskee kan Du nok behøve denne lavere Form af det Religieuse, at der anvendes en vis Kunst paa Fremstillingen for at gjøre det mere tiltrækkende. Den strenge Religieuse, hans Liv er væsentligen Handling — og hans Fremstilling er ganske anderledes nærgaaende og fastende end den mere omhyggeligt udarbeidede Tale. M. T., er Du af denne Mening, saa tag imod dette

og læs det til Opbyggelse. Det er ikke for min Fuldkommenheds Skyld og ikke for Din Fuldkommenheds Skyld, at Talen er saa udarbeidet, tvertimod det er, gudelig forstaaet, en Ufuldkommenhed og Svaghed. Jeg tilstaaer, og endog Dig, min, ikke sandt, saa vil Du ogsaa tilstaae, ikke mig, nei det forlanges ikke, men Dig selv og Gud Din. Ak, vi som dog kalde os Christne, vi ere, christeligt forstaaet, saa forkjælede, saa langt fra at være, hvad Christendommen dog fordrer af dem, som ville kalde sig Christne, afdøde fra Verden, neppe have vi vel engang Forestilling om den Art Alvor; vi kunne endnu ikke undvære, forsage det Kunstneriske og dets Formildelse, ikke taale det sande Indtryk af Virkelighed: nu, saa lader os da idetmindste være oprigtige og tilstaae det. Forstaaer Nogen maaskee ikke strax, hvad jeg her siger og tilsigter: han være langsom til at dømme, han give Tid, vi skulle nok komme nærmere ind paa den Sag. O, men hvo Du end er, hav Tillid, giv Dig hen; Magt kan der jo ikke være Tale om at jeg skulde kunne bruge, jeg den af Alle Afmægtigste, men der skal ikke blive brugt den mindste Overtalelse eller Underfundighed eller List eller Lokken, for at føre Dig maaskee saa langt ud, at Du maatte (hvad Du dog vistnok alligevel egentligen ikke burde, og, hvis Din Tro var større, heller ikke vilde) fortryde, at Du havde givet Dig hen; tro mig (jeg siger det til min egen Beskæmmelse) ogsaa jeg er kun altfor forkjælet.

Epistelen skriver St. Jacob Apostel

1 Cap. 22 V. til Enden.

Men vorder Ordets Gjørere, og ikke alene dets Hørere, :d hvilket I bedrage Eder selv. Thi dersom Nogen er rdets Hører, og ikke dets Gjører, han er liig en Mand, r betragter sit legemlige Ansigt i et Speil; thi han betrag- ıe sig selv, og gik bort, og glemte strax, hvordan han var. :en den, som skuer ind i Frihedens fuldkomne Lov, og :ver ved dermed, denne er ikke bleven en glemsom Til- rer, men Gjerningens Gjører, denne skal vorde salig i sin jerning. Dersom Nogen iblandt Eder synes, at han er Gudsdyrker, men holder ikke sin Tunge i Tømme, og drager sit eget Hjerte, hans Gudsdyrkelse er forfængelig. n reen og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er nne, at besøge Faderløse og Enker i deres Trængsel, at vare sig selv ubesmittet af Verden.

Bøn.

Fader i Himlene! Hvad er et Menneske, at Du kommer m ihu, et Menneskes Barn, at Du bekymrer Dig om ham — paa enhver Maade, i enhver Henseende! Sandeligen i Intet ɔ Du Dig uden Vidnesbyrd; og tilsidst gav Du ham Dit rd. Mere kunde Du ikke gjøre; at tvinge ham til at benytte et, læse eller høre det, at tvinge ham til at gjøre derefter, t kuude Du ikke ville. O, og dog Du gjør mere. Thi ikke Du som et Menneske; han gjør sjeldent Noget for Intet, men ør han det for Intet, saa vil han da idetmindste ikke have leilighed deraf. Derimod Du, o Gud, Du giver Dit Ord m en Gave, det gjør Du, uendeligt Ophøiede — og vi Men-

nesker have Intet at give til Vederlag. Og finder Du da blot nogen Villighed hos den Enkelte, da er Du flux tilrede, og er først Den, der, med mere end menneskelig ja med guddommelig Taalmodighed, sidder og staver med den Enkelte, at han maa kunne forstaae Ordet retteligen; og saa er Du dernæst den, der, atter med mere end menneskelig ja med guddommelig Taalmodighed, ligesom tager ham ved Haanden og hjælper ham, naar han stræber at gjøre derefter — Du vor Fader i Himlene!

Tiderne ere forskjellige; og om det end ofte gaaer med Tiderne som med et Menneske: han forandrer sig ganske — men det bliver lige galt, blot i et nyt Mønster: det er dog ligefuldt sandt, at Tiderne ere forskjellige; og forskjellige Tider kræve det Forskjellige.

Der var en Tid, da Evangeliet, „Naaden", var blevet forvandlet til en ny Lov, strengere over Menneskene end den gamle. Alt var blevet noget forpiint, trælsomt og ulysteligt Noget, næsten som var der — trods Englenes Sang ved Christendommens Indkomst — ingen Glæde mere hverken i Himlen eller paa Jorden. I smaaligt Selvplageri havde man — saaledes hævner det sig! — gjort Gud lige saa smaalig. Man gik i Kloster, man blev der — ja, det er sandt; det var frivilligt, og dog var det Trældom, thi det var ikke i Sandhed frivilligt, man var ikke ganske enig med sig selv, ikke glad ved at være der, ikke fri, dog havde man heller ikke Frimodighed til at lade det være, eller til at forlade Klosteret igjen og blive fri. Alt var blevet Gjerning. Og som usunde Udvæxter paa Træerne, saaledes vare disse Gjerninger bedærvede af usunde Udvæxter, saa ofte kun Hykleri, Fortjenstlighed Indbildskhed, Ørkesløshed. Just deri var det Feilen stak, ikke saameget i Gjerningerne. Thi lader os ikke overdrive, ikke benytte en forbigangen Tids Vildfarelse til ny Vildfarelse. Nei, tag denne Usundhed og Usandhed bort fra Gjerningerne, og lad os saa kun beholde Gjerningerne i Oprigtighed, i Yd-

myghed, i gavnlig Virksomhed. Saaledes skulde det nemlig være med disse Gjerninger, som naar f. Ex. en krigersk Yngling i Forhold til det farefulde Foretagende selv frivilligt kommer og beder den Øverste, sigende: o, maa jeg ikke faae Lov at komme med der! Hvis saaledes et Menneske vilde sige til Gud: „o, maa jeg ikke faae Lov at give alt mit Gods til de Fattige; at det skulde være noget Fortjenstligst, nei, nei, jeg erkjender dybt ydmyget, at hvis jeg engang bliver salig, jeg bliver det af Naade aldeles som Røveren paa Korset, men maa jeg ikke faae Lov til at gjøre det, at jeg ganske kan virke for Guds Riges Udbredelse blandt mine Medmennesker" — saa, ja saa er dette, for at jeg skal tale luthersk, det er trods Satan, Bladene, det høistærede Publikum (thi Pavens Tid er nu forbi), trods alle kloge Mænds og Koners forstandige, geistlige eller verdslige Indsigelser, det er Gud velbehageligt. Men saaledes var det ikke den Tid, vi tale om.

Da fremtraadte der en Mand, Morten Luther, fra Gud og med Troen; med Troen (thi sandeligen hertil behøvedes Tro) eller ved Tro indsatte han Troen i dens Rettigheder. Hans Liv udtrykte Gjerningerne, lad os aldrig glemme det, men han sagde: et Menneske frelses alene ved Troen. Faren var stor. Hvor stor den var i Luthers Øine, jeg veed Intet stærkere Udtryk derfor, end at han besluttede: for at faa Orden i Sagen, maa Apostelen Jacob skubbes tilside. Tænk Dig en Luthers Ærbødighed for en Apostel — og saa at maatte vove dette for at faae Troen indsat i dens Ret!

Imidlertid hvad skete? Der er bestandig en Verdslighed, som nok vil have Navn af at være Christen, men ønsker at blive det for saa billig Priis som muligt. Denne Verdslighed blev opmærksom paa Luther. Den hørte, af Forsigtighed hørte den endnu engang, at den da ikke skulde have hørt feil, derpaa sagde den „ypperligt, det er Noget for os; Luther siger: det er alene Troen det kommer an paa; at hans Liv udtrykker Gjerningerne, det siger han ikke selv, og da han nu er død, saa er det ikke mere en Virkelighed. Altsaa tage vi hans Ord, hans Lære — — og vi ere frie for alle Gjerninger,

Leve Luther: wer nicht liebt Weiber, Wein, Gesang, Er wird ein Narr sein Leben lang. Dette er Betydningen af Luthers Liv, denne Guds Mand, der, tidsfvarende, reformerede Christendommen". Og om end ikke Alle slet saa verdsligt toge Luther forfængeligt — der er i ethvert Menneske en Tilbøielighed til, enten, naar Gjerningerne skal med, at ville være fortjenstlig, eller, naar Troen og Naaden skal gjøres gjældende, saa da ogsaa at ville være saavidt muligt ganske fri for Gjerningerne. „Mennesket", denne fornuftige Guds Skabning, lader sig sandeligen ikke narre, er ikke en Bonde, der kommer tiltorvs, han seer sig for. „Nei, Eet af To", siger Mennesket, „skal det være Gjerninger: vel, men maa jeg saa ogsaa bede om den mig lovligt tilkommende Profit af mine Gjerninger, at det er Fortjenstligt. Skal det være Naade: vel, men maa jeg saa ogsaa bede, at jeg bliver fri for Gjerningerne, ellers er det jo ikke en Naade. Skal det være Gjerninger, og alligevel Naade, det er jo Galskab." Ja vist er det Galskab, det var det sande Lutherske ogsaa, det var jo Christendom. Christendommens Fordring er: Dit Liv skulde saa anstrenget som muligt udtrykke Gjerningerne; saa fordres der Eet endnu, at Du ydmyger Dig og tilstaaer: men det er alligevel Naade, at jeg frelses. Man afskyede Middelalderens Vildfarelse: det Fortjenstlige. Naar man seer dybere i Sagen, vil man let see, at man havde en maaske endnu større Forestilling om, at Gjerninger ere fortjenstlige, end Middelalderen havde; men man anbragte „Naaden" saaledes at man fritog sig for Gjerningerne. Naar man saa har afskaffet Gjerningerne, kunde man dog ikke godt fristes til at ansee de Gjerninger, man ikke gjør, for noget Fortjenstligt. Luther vilde tage „Fortjenstligheden" bort fra Gjerningerne, og anbringe dem noget anderledes, nemlig i Retning af at vidne for Sandhed; Verdsligheden, som forstod Luther fra Grunden, tog Fortjenstligheden ganske bort — samt Gjerningerne.

Og hvor ere vi nu? Jeg er „uden Myndighed"; langt fra mig at dømme nogen Eneste. Men da jeg dog ønsker denne Sag oplyst, saa vil jeg tage mig selv og et Øieblik

prøve mit Liv efter blot een luthersk Bestemmelse af Troen: Troen er en urolig Ting. Jeg antager da, at Luther er staaet op af sin Grav; allerede i flere Aar har han levet iblandt os, men ukjendt, agtet paa det Liv, der føres af os, været opmærksom paa alle Andre, saaledes ogsaa paa mig. Jeg antager, at han nu en Dag taler til mig og siger „er Du en Troende, har Du Troen?" Enhver, der kjender mig som Forfatter, vil see, at jeg endda maaskee var Den, der af Alle maatte komme bedst fra en saadan Examination; thi jeg har jo bestandigt sagt: „jeg har ikke Troen" — som en Fugls angstfulde Flugt foran et Uveir, saaledes har jeg udtrykt, her er Uraad, „jeg har ikke Troen". Dette kunde jeg altsaa sige til Luther, sige til ham: „nei, kjere Luther, jeg har dog viist den Ærbødighed at sige: jeg har ikke Troen". Dog dette vil jeg ikke gjøre gjældende; men som alle Andre kalde sig Christne og Troende, saa vil jeg ogsaa sige: „jeg er en Troende", thi ellers faaer jeg jo ikke oplyst, hvad jeg ønsker oplyst. Altsaa jeg svarer: „jo, jeg er en Troende". „Hvorledes" svarer Luther, „da har jeg ikke mærket Noget paa Dig, og jeg har dog agtet paa dit Liv; og Du veed, Troen er en urolig Ting. Hvortil har Troen, Du siger Du har, uroliget Dig, hvor har Du vidnet for Sandhed, og hvor mod Usandhed, hvilke Offre har Du bragt, hvad har Du lidt af Forfølgelse for Din Christendom; og hjemme i Dit huuslige Liv, hvor har Din Selvfornegtelse og Forsagelse været til at mærke?" „Ja, men, kjere Luther, jeg kan forsikkre Dig, jeg har Troen". „Forsikkre, forsikkre, hvad er det for en Tale? I Forhold til at have Troen behøves ingen Forsikkring, hvis man har den (thi Troen er en urolig Ting, det mærkes strax); og ingen Forsikkring kan hjælpe, hvis man ikke har den". „Ja, men tro mig dog blot, jeg kan forsikkre saa høitideligt som muligt . . . ." „Aa, saa hold op med den Snak, hvad kan det hjælpe med Din Forsikkring!" „Ja, men dersom Du blot vilde læse et af mine Skrifter, skal Du see, hvor jeg kan fremstille Troen, saa veed jeg da, jeg maa have den." „Jeg troer det Menneske er gal! Hvis det er saa, at Du kan fremstille Troen, det beviser blot,

at Du er en Digter, og gjør Du det godt, at Du er en god Digter, men Intet mindre, end at Du er en Troende. Maaskee kan Du ogsaa græde, naar Du fremstiller Troen, det vilde saa bevise, at Du var en god Skuespiller; Du husker nok Historien om ham den Skuespiller i Oldtiden, der i den Grad formaaede at sætte sig ind i det Rørende, at han endog græd, naar han kom hjem fra Theatret, og græd flere Dage efter — det beviste kun, at han var en god Skuespiller. Nei, min Ven, Troen er en urolig Ting; den er en Sundhed, men stærkere og heftigere end den hidsigste Feber, og det hjælper ikke, at en Syg vil forsikkre, jeg har ikke Feber, naar Lægen føler det paa Pulsen, men heller ikke, at en Sund vil sige, jeg har Feber, naar Lægen ved at føle Pulsen føler det er ikke sandt — saaledes ogsaa, naar man ikke føler Troens Puls i Dit Liv, saa har Du heller ikke Troen. Naar man derimod fornemmer Troens Uro som Pulsen i Dit Liv, da kan Du siges at have Troen og at „vidne" om Troen. Og dette er saa igjen egentligen det at prædike; thi at prædike er hverken at fremstille Troen i Bøger, ei heller som Taler at fremstille den i „stille Timer", der skulde jo, som jeg har sagt det i en Prædiken, egentligen „ikke prædikes i Kirker men paa Gaden", og det skal heller ikke være en Taler, men et Vidne, det er: Troen, denne urolige Ting, skal være kjendelig i hans Liv."

Ja, Troen er en urolig Ting. Lad mig, for dog at gjøre lidt opmærksom i denne Henseende, fremstille Troens Uro i en saadan Troes-Helt eller et Sandheds-Vidne. Saa er der da en given Virkelighed; det er der jo i ethvert Øieblik. Disse Tusinder og Tusinder og Millioner, de passe hver Sit, Embedsmanden passer Sit, og den Lærde passer Sit, og Kunstneren Sit, og den Næringsdrivende Sit, og Bagvaskeren Sit, og Lediggængeren, ikke mindre travlt, Sit, og saaledes fremdeles, Enhver passer Sit i dette Mangfoldighedens krydsende Spil, som er Virkeligheden. Imidlertid sidder, som nu Luther i en Klostercelle, eller paa et afsides Værelse, kort afsides sidder der et eenligt Menneske i Frygt og Bæven og megen Anfægtelse. Et eenligt Menneske! Ja, det er Sandhed. Det

er Usandhed, hvad disse Tider have opfundet, at det er Tallet (det Numeriske), Mængden, eller det høistærede og høistærede dannede Publikum, fra hvem Reformationer udgaae — det vil da sige religieuse Reformationer, thi i Gadebelysningen, i Befordrings-Væsenet udgaae de dog maaskee bedst fra Publikum; men at en religieus Reformation skulde udgaae fra Publikum er Usandhed og, christelig forstaaet, en oprørsk Usandhed. Altsaa der sidder et eenligt Menneske i Anfægtelse. Maaskee nyder jeg dog nogen Anerkjendelse i min Samtid som Sjelekyndig (Psycholog); jeg kan bevidne, jeg har seet Mennesker, om hvem jeg tør sige: de have vistnok været meget udsatte for Fristelser; men aldrig har jeg seet Nogen, om hvem jeg turde sige: han er forsøgt i Anfægtelse. Og dog er et Aar at være udsat for Fristelse, det er Intet mod en Time i Anfægtelse. Saaledes sidder hiint eenlige Menneske; han sidder, eller, om Du vil, han gaaer, maaskee op og ned af Gulvet, som den fangne Løve i Buret; og dog, det han er fanget i er forunderligt, han er af Gud eller ved Gud fanget i sig selv. — Nu skal det da sættes ind i Virkelighed, det han har lidt for i Anfægtelsen. Troer Du han har Lyst dertil? Sandeligen, Enhver, der ad disse Veie kommer jublende: vær forvisset, han er ikke kaldet. Der er Ingen af de Kaldede, uden at han helst har villet være fri, Ingen uden at han, som et Barn kan tigge og bede for sig, har bedet for sig; men det hjalp ikke, han skal frem. — Saa veed han, at idet han nu gjør Skridtet, da reiser Forfærdelsen sig. Den der ikke er kaldet — idet Forfærdelsen reiser sig, bliver han saa angest, at han flyer tilbage. Men den Kaldede — o, min Ven, hellere end gjerne vilde han tilbage, gysende for Forfærdelsen; men idet han allerede har vendt sig om for at flye, seer han — han seer den endnu større Rædsel, der ligger bagved, Anfægtelsens Rædsel, han skal frem — saa gaaer han frem; han er nu ganske rolig, o, thi Anfægtelsens Rædsel er en frygtelig Tugtemester, der kan give Courage. — Forfærdelsen reiser sig. Alt hvad der ganske tilhører den givne Virkelighed væbner sig mod denne Anfægtelsernes Mand, hvem man dog ikke kan gjøre bange, og, for-

underligt nok, fordi han er saa bange — for Gud; de angribe ham, hade ham, forbande ham. De Faa, der ere ham hengivne, de raabe til ham: „o, skaan Dig selv, Du gjør Dig selv og os Alle ulykkelige, „o, hold nu op, reis ikke Forfærdelsen stærkere, standś det Ord, der svæver Dig paa Læben, tilbagekald heller det sidste." O, m. T., Troen er en urolig Ting.

Saa forkynder jeg da maaskee Tumult, Alts Omvæltning, Uorden? Sandeligen nei. Enhver, der ikke kjender min Forfatter-Virksomhed, maa nøies med denne Forsikkring. Enhver, der kjender min Forfatter-Virksomhed, maa vide, at jeg har arbeidet i modsat Retning.

Men christelig gives der to Arter Uorden. Den ene er Tumulten, Udvortesheden Spektakel. Den anden Uorden er Dødsstilheden, Uddøetheden; og denne er maaskee den farligste.

Mod den har jeg virket, og virket for at vække Uro i Retning af Inderliggjørelse. Lad mig nøiagtigt bestemme, hvor jeg saa at sige er. Der er blandt os en høiærværdig Olding, denne Kirkes øverste Geistlige; Det han, hans „Prædiken", har villet, det Samme er det, jeg vil, kun en Tone stærkere, hvad der ligger i min Personligheds Forskjellighed, og hvad Tidens Forskjellighed kræver. Der er blandt os Nogle, som gjøre Fordring paa i strengeste Forstand at være Christne, at være det i Modsætning til os Andre: dem har jeg ikke kunnet slutte mig til. Deels mener jeg, at deres Liv ikke indfrier den Maalestok, som de selv foranledige eller nødsage En til at anlægge ved saa stærkt at fremhæve at de ere Christne — dog dette er mig det mindre Vigtige; deels er jeg for lidt Christen til at turde slutte mig til Nogen, som gjør en saadan Fordring. Er jeg end maaskee lidt — ja selv om saa var, hvis jeg maaskee var, ikke lidt fremmeligere end Adskillige af Gjennemsnittet blandt os: jeg er kun et Digterisk fremmeligere, det vil sige, jeg veed bedre, hvad Christendom er, veed bedre at fremstille det, o, men dette er (husk paa, hvad Luther sagde til mig!) en saare uvæsentlig Forskjel. Væsentligen tilhører jeg

Gjennemsnittet. Og her er det, jeg har arbeidet for Uro i Retning af Inderliggjørelse.

Thi, christeligt, er der to Arter sand Uro. Uroen i Troes-Heltene og Sandheds-Vidnerne, hvilken sigter til at reformere et Bestaaende. Saa langt har jeg aldrig vovet ud, det er ikke Noget for mig; og forsaavidt Nogen i Samtiden kunde synes at ville vove saa langt ud, var jeg ikke utilbøielig til at tage Polemik mod ham, for at bidrage til at det maatte blive aabenbart, om han er den Berettigede. Den anden Art Uro er i Henseende til Inderliggjørelse. Saaledes er jo ogsaa en sand Forelskelse en urolig Ting; men det falder ikke den Elskende ind at ville forandre et Bestaaende.

For denne Uro i Retning af Inderliggjørelse har jeg arbeidet. Men „uden Myndighed". Istedetfor selv tomt opblæst at udgive mig for et Sandheds-Vidne, og foranledige Andre til dumdristigt at ville være det Samme, er jeg en umyndig Digter, der rører ved Hjælp af Idealerne. Som nu saaledes, at jeg strax skal give et Exempel, og tillige vise, hvorledes jeg blandt Andet ogsaa benytter Troes-Heltene. Du, m. T., Du kalder Dig jo en Christen. Nu, og Du veed, at hvad der er det Bestemteste af Alt men tillige det Ubestemteste: Døden, at den ogsaa engang vil nærme sig Dig, og det bliver Din Død. Dog Du er en Christen; Du haaber altsaa og troer, at Du vil blive salig, lige saa salig som noget Sandheds-Vidne eller nogen af Troens Helte, der dog efter en ganske anden Maalestok have maattet kjøbe det at være Christen. Maaskee vilde derfor ogsaa En, der havde Myndighed, her tale anderledes til Dig, forfærdende sige, at Du var i en Indbildning med at være Christen, at Du farer til Helvede. Langt fra mig være at fremstille dette som en Overdrivelse af den Myndige, nei jeg forstaaer det kun altfor vel, hvilken Anstrængethed der fordres for at turde vove at anbringe et saadant Enten — Eller paa en Anden. Men jeg, den Umyndige, jeg tør ikke tale saaledes; jeg troer, at Du vil blive lige saa salig som noget Sandheds-Vidne, nogen af Troens Helte. Men saa siger jeg til Dig. Tænk nu engang Dit og en

Saadans Liv sammen. Betænk, hvad han har maattet ofre, han som ofrede Alt, det der falder tungest at ofre i et første Øieblik, og det der i Længden falder tungest at have ofret! Tænk, hvad han har lidt, hvor smerteligt og hvor langvarigt! O, dersom Du lever lykkelig i et elsket Hjem, dersom Din Hustru hænger fast ved Dig af sit ganske Hjerte og af al sin Magt, dersom Du har Glæde af Dine Børn: betænk hvad det dog vil sige, saaledes Dag efter Dag at leve hen i denne Fred og Hvile, velgjørende for et Menneskes Sjel, mere velgjørende end den svage Eftermiddagens sildigere Belysning er for Den, hvis Øie smerter; og betænk, at dette er dit daglige Liv — og tænk saa paa Sandheds-Vidnet! Og dersom Du lever, ikke i Lediggang, langtfra, men saaledes, er Din Gjerning, der tager Din Tid, Din Flid, Din Kraft, dog ikke tager anderledes, end at der baade er Hvile nok fra Arbeidet, og Arbeidet selv mangen Gang forfriskende som Tidsfordriv; og dersom Du lever om ikke i Overflod, saa dog saa Du har Dit rigelige Udkomme; og dersom Du har Tid til saa mangen Nydelse, der vederqvægende udfylder Tiden og giver ny Livslyst; og dersom kort og godt Dit Liv er en stille daglig Nydelse — o, hans Liv var en piinagtig daglig Lidelse; saa døe I begge, og I blive lige salige! Og dersom Du i lykkelig Ubemærkethed kan glæde Dig ved Livet, uforstyrret og ubemærket faae Lov til at gaae og være Dig selv; og dersom Du, just fordi Du lever ubemærket, saa ofte faaer Leilighed til at lære Menneskene at kjende fra deres bedre, deres gode, deres elskelige Side; og dersom Du, naar Du færdes i Brimlen, enten møder den Fremmede, der slet ikke kjender Dig, eller Du møder deres velvillige, deeltagende Blik, som kjende Dig; og dersom Du, naar Du finder Leilighed til at gjøre et andet Menneske en Tjeneste, en Velgjerning, lønnes med saa megen Glæde, at det er et Spørgsmaal, om Du ikke egentligen gjør Dig selv en Tjeneste, en Velgjerning; og dersom Du letforstaaende Dit Liv let er i Forstaaelse med de Andre, og let forstaaet: o, han maatte Dag ud og Dag ind (hvad der er uadskilleligt fra en saadan Virken) lade sig ligesom fortære og

opæde af denne menneskelige Pjatten, der altid hungrig altid begjerer Noget at snakke om; han maatte Aar efter Aar daglig være foranlediget, nødsaget til at lære Menneskene at kjende fra den, mildest talt bestialske, stundom den dybe Fordærvelses Side; han maatte idelig og idelig forvisse sig om, at han var kjendt af Enhver, og kjende dette paa, at han i Enhvers Blik mødte Uvillie, Modstand, Forbittrelse, Haan o. D.; han gjorde vel mod en heel Samtid, og lønnedes med en heel Samtids Forbandelser; i Anfægtelsens Qvaler maatte han erhverve sit Livs Forstaaelse, og saa maatte han møisommeligen Dag efter Dag arbeide sig gjennem alle de Medlevendes Misforstaaelser, og alle disse Misforstaaelsens Qvaler — — saa døe I begge, og I blive lige salige! Betænk dette, og ikke sandt, saa vil Du sige til Dig selv, hvad jeg siger til mig: hvad enten jeg nu virkelig ikke skal vove saa langt ud, eller jeg kjæler for mig selv, at jeg slet ikke vover ud: Eet vil jeg gjøre, og om jeg end havde nok saa meget at bestille forresten, jeg skal skaffe Tid til at mindes disse Herlige hver eneste Dag. O, mig synes, at det dog er en himmelraabende Uret, at vi To blive lige salige! Men i ethvert Fald, mit Liv skal være en Erindring om dem! — Og see, her har Du strax et Exempel paa en Bevægelse, der er Uro i Retning af Inderliggjørelse.

Og denne Uro, det er det Mindste, den mildeste, den laveste Form af Gudelighed. Og dog troer Du, at vi ere saa fuldkomne, at vi ikke behøve, at der arbeides i den Retning? Husk paa, hvorledes det gik mig med Luther! Om det vilde gaae de Andre ligesaa, hvis Luther kom til dem, jeg veed det ikke.

Men tænk Dig Luther i vor Tid, opmærksom paa vor Tilstand, troer Du ikke han vilde sige, som han siger i en Prædiken: „Verden er som den fulde Bonde, naar man hjælper ham op fra den ene Side paa Hesten, saa falder han ned paa den anden Side“. Troer Du ikke, han vilde sige: Apostelen Jacob maa drages lidt frem, ikke for Gjerningerne

mod Troen, nei, nei, det var dog heller ikke Apostelens Mening, men for Troen, for, om muligt, at bevirke, at Trangen til „Naaden" føles dybt i sand ydmyg Inderlighed, og for, om muligt, at forhindre, at „Naaden", at Troen og Naaden som det ene Frelsende og ene Saliggjørende ikke tages ganske forfængeligt, bliver et Skalkeskjul for en endog raffineret Verdslighed. Luther — denne Guds Mand, denne ærlige Sjel! — oversaae eller glemte dog maaskee et vist Noget, hvad en senere, hvad især vor Tid maaskee kun altfor stærkt indskærper. Han glemte — anden Gang, Du Ærlige! — han glemte, hvad han var for ærlig til selv at vide, hvilken ærlig Sjel han var, hvad jeg, og ikke for min Dyds Skyld men for Sandhedens Skyld, maa fremhæve. Det Lutherske er ypperligt, er Sandheden; jeg har i Forhold til dette ypperlige Lutherske kun een Betænkelighed. Den angaaer ikke det Lutherske, nei, den angaaer mig selv: at jeg har forvisset mig om, at jeg er ikke nogen ærlig Sjel, men en listig Krabat. Saa bliver det vistnok rigtigst, at der passes noget nøiere paa Undersætningen (Gjerningerne, Existensen, det at vidne og lide for Sandhed, Kjerlighedens Gjerninger o. s. v.), Undersætningen i det Lutherske. Ikke som skulde nu Undersætningen gjøres til Oversætning, Troen og Naaden afskaffes eller nedsættes, Gud forbyde det, nei, just for Oversætningens Skyld, og saa fordi jeg er en Saadan, som jeg er, bliver det vistnok rigtigst, at der passes noget nøiere paa Undersætningen i det Lutherske — thi i Forhold til „ærlige Sjele" behøves der Intet at gjøres.

Og Jacob siger: vorder ikke blot Ordets Hørere, men dets Gjørere.

Dog for at vorde dets Gjørere, maa man jo først være dets Hører eller Læser, hvilket Jacob ogsaa siger.

Og nu staae vi ved vor Text.

Saa ville vi tale om:

Hvad der fordres for til sand Velsignelse at betragte sig i Ordets Speil?

For det Første fordres der, at Du ikke maa see paa Speilet, betragte Speilet, men see Dig selv i Speilet.

Dette synes saa indlysende, at man skulde troe, det neppe behøvede at siges. Dog gjøres det vist fornødent; og hvad der bestyrker mig i den Mening er, at denne Bemærkning ikke er af mig selv, ei heller af hvad vi nutildags kalde en from Mand, en Mand, der saadan har nogle fromme Stemninger, men af et Sandheds-Vidne, et Blod-Vidne; og saadanne Herlige de ere vel underrettede.

Han advarer mod det Feilsyn, at komme til at betragte Speilet, istedetfor at see sig selv i Speilet. Jeg benytter blot Bemærkningen, og spørger saa Dig, m. T., er den ikke som myntet paa vore Tider og vore Forhold, og overhovedet paa Christenhedens senere Tider?

Thi „Guds Ord" er jo Speilet: men, men — — o, uoverskuelige Vidtløftighed! hvor meget hører der i strengere Forstand til „Guds Ord", hvilke Bøger ere ægte, ere de ogsaa af Apostlene, og ere disse ogsaa troværdige, have de selv seet Alt, eller maaskee i Forhold til Adskilligt dog kun hørt det af Andre; og nu Læsemaaderne, 30,000 forskjellige Læsemaader; og saa denne Stimmel eller Trængsel af Lærde og Meninger, og lærde Meninger og ulærde Meninger om hvorledes det enkelte Sted er at forstaae ...... ikke sandt, dette her seer noget vidløftigt ud! Guds Ord er Speilet — jeg skal ved at læse eller høre, see mig i Speilet: men see, det med Speilet forvirrer sig saaledes, at jeg nok aldrig kommer til at speile mig — idetmindste ikke, naar jeg slaaer ind paa den Vei. Næsten kunde man fristes til at antage, at her er en heel menneskelig Underfundighed med i Spillet (ak, og sandt er, vi Mennesker ere i Forhold til Gud og det Guddommelige og den gudfrygtige Sandhed saa underfundige, det er slet ikke saaledes, som vi saadan sige til hinanden:

at vi saa gjerne vilde gjøre Guds Villie, naar vi blot kunde faae den at vide), næsten kunde man fristes til at antage, at, dette er Underfundighed, at vi Mennesker ikke gjerne ville til at see os i hiint Speil, og at det er derfor vi have hittet paa alt Dette, som truer med at gjøre Speilet umuligt, alt Dette, som vi saa hædre med de prisende Navne af lærd og grundig og alvorlig Granskken og Grublen.

M. T., hvor høit holder Du Guds Ord i Priis? Sig nu ikke, at Du holder det saa høit i Priis, at intet Udtryk kan betegne det; thi man kan ogsaa tale saa høit, at man slet Intet siger. Lad os derfor, for at det kan blive til Noget, tage et simpel menneskeligt Forhold; holder Du Guds Ord høiere i Priis, saa meget desto bedre.

Tænk Dig en Elskende, der har modtaget et Brev fra den Elskede — saa dyrebart som dette Brev er for den Elskende, saa dyrebart, antager jeg, at Guds Ord er for Dig; som den Elskende læser dette Brev, saaledes antager jeg, at Du læser, og at Du mener, at Du bør læse Guds Ord.

Dog maaskee siger Du: „ja, men den hellige Skrift er skrevet i et fremmed Sprog". Det er dog vel egentligen nærmest de Lærde, der behøve at læse den hellige Skrift i Grundsproget; men vil Du det ikke anderledes, vil Du holde fast paa, at Du maa læse Skriften i Grundsproget: vel, vi kan godt blive i Billedet med Brevet fra den Elskede, kun føie vi en lille Bestemmelse til.

Jeg antager da, at dette Brev fra den Elskede er skrevet i et Sprog, som den Elskende ikke forstaaer, og der er Ingen dersteds, som kan oversætte ham det, og maaskee han ikke engang gjerne ønskede nogen saadan Hjælp, for ikke at indvie en Uvedkommende i sine Hemmeligheder. Hvad gjør han? Han tager en Ordbog, sætter sig til at stave Brevet igjennem, slaaer hvert Ord op, for derpaa at tilveiebringe en Oversættelse. Lad os antage, at som han sidder beskjeftiget med dette Arbeide, kommer en Bekjendt af ham ind til ham. Han veed, at dette Brev er kommet; idet han seer hen paa Bordet, seer han det ligge der, og siger „naa, Du sidder og

læser det Brev, Du har faaet fra Din Elskede" — hvad mener Du den Anden vil sige? Han svarer „er Du fra Forstanden, troer Du det er at læse et Brev fra den Elskede! Nei, min Ven, jeg sidder her i Slid og Slæb for ved Hjælp af en Ordbog at faae det oversat; stundom er jeg færdig at briste af Utaalmodighed, Blodet styrter mig til Hovedet, saa jeg gjerne kunde smide Ordbogen hen ad Gulvet — og det kalder Du at læse, vil Du spotte mig! Nei, snart er jeg, Gud skee Lov, færdig med Oversættelsen, og saa, ja saa, saa skal jeg til at læse Brevet fra den Elskede, det er noget ganske Andet — dog til hvem taler jeg .... dumme Menneske, gaa bort fra mine Øine, jeg gider ikke see Dig, at Du kunde falde paa i den Grad at fornærme den Elskede og mig, at kalde det at læse et Brev fra hende! Og dog, bliv, bliv, Du veed nok, det er kun mit Spøg, ja jeg saae det endogsaa meget gjerne, at Du blev, men oprigtigt talt, jeg har ingen Tid, der er endnu Noget tilbage at oversætte, og jeg er saa utaalmodig efter at komme til at læse — derfor, bliv ikke vred, men gaa, at jeg kan blive færdig".

Altsaa, den Elskende gjør, i Forhold til Brevet fra den Elskede, Forskjel mellem det at læse og det at læse, mellem det at læse med Ordbog, og det at læse Brevet fra den Elskede. Blodet styrter ham til Hovedet af Utaalmodighed, naar han sidder og hexer med at læse med Ordbog, han bliver som Rasende, da hans Ven vover at kalde denne lærde Læsen en Læsen af Brevet fra den Elskede. Nu er han færdig med Oversættelsen — nu læser han Brevet fra den Elskede. Han betragtede hele dette, om Du saa vil, lærde Forarbeide som et nødvendigt Onde, at han kunde komme til — at læse Brevet fra den Elskede.

Lad os ikke for tidligt slippe dette Billede. Lad os antage, at dette Brev fra den Elskede ikke blot, som vel saadanne Breve i Almindelighed gjøre, indeholdt Udtalelse af en Følelse, men at der var et Ønske indeholdt, Noget den Elskede ønskede at den Elskende skulde gjøre. Det var, lad os antage dette, meget der fordredes af ham, saare meget,

der var, vilde enhver Tredjemand sige, god Grund til at betænke sig: men den Elskende — i samme Secund flux afsted for at faae opfyldt den Elskedes Ønske. Lad os antage, at efter en Tids Forløb traf de Elskende sammen, og den Elskede sagde: „men, Kjere, det havde jeg jo slet ikke forlangt af Dig, Du maa have forstaaet det Ord forkeert, eller oversat det forkeert" — troer Du, at den Elskende nu fortrød, at han, istedetfor strax i samme Secund at ile med at efterkomme Ønsket, ikke først havde gjort sig nogle Betænkeligheder, og saa maaskee havde faaet et Par Ordbøger endnu til Hjælp, og saa faaet flere Betænkeligheder, og saa maaskee faaet Ordet oversat rigtigt, og altsaa været fri — troer Du, han fortryder denne sin Feiltagelse, troer Du, han behager den Elskede mindre? Tænk Dig et Barn, ret hvad man kalder en flink og dygtig Dicipel; da Læreren en Dag har sat dem Lectien for til næste Dag, siger han: lad mig nu see, at I kan Eders Ting godt imorgen. Paa vor flinke Discipel gjør dette et dybt Indtryk. Han kommer hjem fra Skole, flux til Arbeidet. Men han har ikke hørt ganske nøie efter, hvor langt de har for, hvad gjør han? Denne Lærerens Formaning er det, der har gjort Indtryk paa ham, han læser vel dobbelt saa langt, som det viser sig, at han virkelig har for: troer Du, Læreren vil synes mindre godt om ham, fordi han ganske udmærket kan en dobbelt saa lang Lectie? Tænk Dig en anden Discipel; han hørte ogsaa Lærerens Formaning, han havde heller ikke hørt nøie, hvor langt de havde for. Da han saa kom hjem, sagde han: jeg maa først have at vide, hvor langt vi have for. Saa gik han hen til en at sine Kammerater, saa til en anden, han var heller ikke hjemme, derimod kom han her i Snak med en ældre Broder af ham — og saa langt om længe kom han hjem, og Tiden var gaaet, og han fik slet Ingenting læst!

Altsaa, den Elskende gjorde i Forhold til Brevet fra den Elskede Forskjel mellem at læse og at læse, fremdeles forstod han det at læse saaledes, at var der et Ønske inde-

holdt i Brevet, da skulde man begynde dets Opfyldelse strax, der var ikke eet Secund at spilde.

Tænk nu paa Guds Ord. Naar Du læser Guds Ord lærd — vi nedsætter ikke Lærdom, nei, langtfra — men husk vel paa: naar Du læser Guds Ord lærd, med Ordbog o. s. v., saa læser Du ikke Guds Ord — husk paa den Elskende, der sagde: „det er ikke at læse Brevet fra den Elskede." Er Du da Lærd, saa pas dog endeligen paa, at Du ikke over al denne lærde Læsen (der ikke er at læse Guds Ord) glemmer at læse Guds Ord. Er Du ikke lærd, o, misund ham ikke, glæd Dig, at Du strax kan komme til at læse Guds Ord! Og er der nu et Ønske, et Bud, en Befaling, saa — husk paa den Elskende! — saa strax afsted for at gjøre derefter. „Men", siger Du maaskee, „der ere saa mange dunkle Steder i den hellige Skrift, hele Bøger, der næsten ere som Gaader." Hertil vilde jeg svare: for at jeg skulde indlade mig med denne Indvending, maatte den gjøres af En, hvis Liv udtrykte, at han nøiagtigt havde efterkommet alle de Steder, som ere lette at forstaae; er dette Tilfældet med Dig? Dog saaledes vilde den Elskende bære sig ad med Brevet; hvis der var dunkle Steder, men der ogsaa var tydeligt udtalte Ønsker, han vilde sige: „jeg maa strax efterkomme Ønsket, saa faaer jeg at see, hvad det bliver med de dunkle Steder, o, men hvorledes skulde jeg sætte mig hen og grunde over de dunkle Steder, og lade Ønsket uopfyldt, Ønsket, som jeg tydeligt forstod!" Dette vil sige, naar Du læser Guds Ord: Det der forpligter Dig, er ikke de dunkle Steder, men Det, Du forstaaer; og Det har Du øieblikkeligt at efterkomme. Var der kun eet eneste Sted, Du forstod i den hele Hellige Skrift: vel, saa har Du først at gjøre det; men ikke har Du først at sætte Dig hen, og grunde over de dunkle Steder. Guds Ord er givet, for at Du skal handle derefter, ikke for at Du skal øve Dig i at fortolke dunkle Steder. Læser Du ikke Guds Ord saaledes, at Du betænker, at den mindste Smule Du forstaaer øieblikkeligt forpligter Dig til at gjøre derefter: saa læser Du ikke Guds Ord. Saaledes meente

den Elskende: „hvis jeg, istedetfor øieblikkeligt at ile for at opfylde Ønsket, som jeg forstaaer, vil sætte mig hen og grunde over, hvad jeg ikke forstaaer, saa læser jeg ikke Brevet fra den Elskede. Jeg kan træde med god Samvittighed frem for den Elskede og sige: der vare nogle dunkle Steder i Dit Brev, i Forhold til dem har jeg sagt, den Tid den Sorg; men der var et Ønske, som jeg forstod, det har jeg øieblikkeligt opfyldt. Derimod kan jeg ikke træde med god Samvittighed frem og sige: der vare nogle dunkle Steder i Dit Brev, som jeg ikke forstod, dem satte jeg mig hen at grunde over, og i Forhold til Dit Ønske, som jeg nok forstod, sagde jeg: den Tid den Sorg." — Men maaskee frygter Du, at det skulde gaae Dig i Forhold til Guds Ord, som det gik den Elskende med Brevet, at Du (dog denne Frygt er vistnok ugrundet i Forhold til Guds Fordring) at Du skulde komme til at gjøre for meget, at Du ved at slaae op i endnu een Ordbog skulde see, at der dog ikke var fordret saa meget: o, min Ven, mishagede dette da den Elskede, at den Elskende var kommet til at gjøre for meget? Og hvad troer Du, at den Elskende vilde sige om at nære en saadan Frygt? Han vilde sige: „Den, der nærer en saadan Frygt for at skulle komme til at gjøre for meget, han læser ikke Brevet fra den Elskede;" og jeg vilde sige: han læser heller ikke Guds Ord.

Lad os endnu ikke slippe dette Billed med Brevet fra den Elskede. Da han sad og var beskjeftiget med at oversætte det ved Hjælp af en Ordbog, blev han forstyrret, idet en Bekjendt kom ind til ham. Han blev utaalmodig, „men", vilde han vistnok sige, „det var blot fordi jeg blev sinket, thi ellers kunde det da være det Samme, jeg læste jo ikke den Gang Brevet. Ja, var En kommen ind til mig, medens jeg sad og læste Brevet, det var noget ganske Andet, det havde været en Forstyrrelse. Dog det skal jeg nok sikkre mig mod; førend jeg begynder paa Sligt, lukker jeg min Dør i Laas og er ikke hjemme. Thi jeg vil være ene, uforstyrret ene med Brevet; er jeg ikke det, saa læser jeg heller ikke Brevet fra den Elskede."

Han vil være ene, med Brevet — „ellers", siger han, læser jeg ikke Brevet fra den Elskede."

Og saaledes med Guds Ord, Den, som ikke er ene med Guds Ord, læser ikke Guds Ord.

Ene med Guds Ord! M. T., lad mig her gjøre en Tilstaaelse om mig selv: jeg tør endnu ikke ret være ganske ene med Guds Ord, saa intet Sandsebedrag underskyder sig. Og tillad mig saa at sige Eet: jeg har aldrig seet Nogen, om hvem jeg turde troe, at han havde Oprigtighed og Mod til at være ene med Guds Ord, saa intet, intet Sandsebedrag underskyder sig.

Forunderligt! Naar der i Samtid træder en stærkere bevæget Mand frem, der bestemmer Prisen af det at være Christen blot en Femtedeel mod den Priis, som Evangeliet sætter: da raaber man „tager Eder iagt for det Menneske, læser ikke hvad han skriver, allermindst i Eensomhed, taler ikke med ham, allermindst eensomt, han er et farligt Menneske." Men den hellige Skrift! Ja næsten ethvert Menneske eier den, man tager ikke i Betænkning at forære enhver Confirmand (altsaa i deu farligste Alder) denne Bog. I Sandhed, der maa være mange Sandsebedrag med, man maa være forvænt ved at denne Bog nu engang er til, man maa læse den paa en ganske egen Maade — mindst saaledes, at man er ene med den.

At være ene med den hellige Skrift! Jeg tør det ikke! Naar jeg nu slog op i den: det første det bedste Sted — det fanger mig øieblikkeligt; det spørger mig (ja, det er som var det Gud selv, der spurgte mig): har Du gjort, hvad Du der læser? Og saa, saa .... ja saa er jeg fangen. Saa enten strax til Handling, eller øieblikkeligt ydmygende Indrømmelse.

O at være ene med den hellige Skrift — og hvis ikke, saa læser Du ikke den hellige Skrift.

At det at være ene med Guds Ord, at det er en farlig Sag, det er ogsaa stiltiende tilstaaet af just dygtigere Mennesker. Der var maaske Den (et dygtigere, et alvorligere Menneske, om vi end ikke kunde prise hans Beslutning), som

sagde til sig selv: „jeg duer ikke til at gjøre noget halvt — og denne Bog, Guds Ord, det er en yderst farlig Bog for mig, og det er en herskesyg Bog, giver man den en Finger, tager den hele Haanden, giver man den hele Haanden, tager den hele Manden og omkalfatrer maaskee pludselig hele mit Liv efter en uhyre Maalestok. Nei, uden (hvad jeg afskyer) uden at tillade mig et eneste spottende eller nedsættende Ord om denne Bog: jeg flytter den hen paa et afsides Sted, jeg vil ikke være ene med den." Vi billige det ikke; men der er dog altid Noget heri, som vi billige, en vis Redelighed.

Men man kan ogsaa paa en ganske anden Maade værge sig mod Guds Ord, trodsende paa, at man godt vover at være ene med det, hvilket dog ikke er sandt. Thi tag den hellige Skrift, luk Din Dør — men tag saa ti Ordbøger, fem og tyve Fortolkninger: saa kan Du læse den lige saa rolig og ugeneeret som Du læser Adresseavisen. Falder det Dig saa maaskee engang, forunderligt nok, ind, ligesom Du bedst sidder og læser et Sted: har jeg gjort dette, handler jeg herefter (det er naturligviis i Distraction, i et adspredt Øieblik hvor Du ikke er samlet i vanlig Alvor, Du kan falde paa Sligt), saa er Faren dog ikke saa stor. Thi see, maaskee er der flere Læsemaader, og maaskee bliver der just nu fundet et nyt Haandskrift: ih bevares — og Udsigt til nye Læsemaader, og maaskee ere fem Fortolkere af een Mening, og syv af en anden, og to af en mærkelig Mening, og tre vaklende eller har ingen Mening, og „jeg selv er ikke ganske enig med mig selv om Meningen af dette Sted, eller, for at sige min Mening, jeg er af samme Mening som de tre Vaklende, der ingen Mening har" o. s. v. En Saadan kommer saa ikke i den Forlegenhed som jeg: enten strax at maatte gjøre efter Ordet, eller dog at maatte gjøre en ydmygende Tilstaaelse. Nei, han er rolig, han siger: „der er ikke Noget i Veien fra min Side, jeg skal nok gjøre derefter — dersom det blot først bliver bragt i Orden med Læsemaaden, og Fortolkerne blive nogenlunde enige". Aha! Dermed har det nemlig vistnok lange Udsigter. Derimod opnaaede Manden, at det bliver dunkelt,

om Feilen ikke stikker i ham, at det er ham, der ikke har Lyst til at fornegte Kjød og Blod og gjøre efter Guds Ord. O, sørgelige Misbrug af Lærdom, o, at det gjøres Menneskene saa let saaledes at bedrage sig selv!

Thi var der ikke saa mange Sandsebedrag og Selvbedrag, da vilde vistnok Enhver, som jeg gjør det, tilstaae: jeg tør neppe være ene med Guds Ord.

Ene med Guds Ord, det maa man være, som den Elskende vilde være ene med Brevet, thi ellers var det ikke at læse Brevet fra den Elskede — og ellers er det ikke at læse Guds Ord, eller at see sig i Speilet. Og det var jo det vi skulde og det vi først skulde, hvis vi til Velsignelse skulde betragte os i Ordets Speil, vi skulde ikke see paa Speilet men os i Speilet. Er Du lærd, husk paa, at hvis Du ikke læser Guds Ord anderledes, det vil hænde Dig, at Du, efter hele Dit Liv igjennem at have læst mange Timer hver evige Dag i Guds Ord, dog aldrig har læst — Guds Ord. Gjør da Forskjellen, saa Du kommer til (foruden den lærde Læsning) ogsaa at læse Guds Ord, eller tilstaa Dig idetmindste selv, at Du, trods den daglige lærde Læsen deri, ikke læser Guds Ord, at det vil Du overhovedet ikke have med at gjøre. Er Du ulærd: desto mindre er Du vel foranlediget til at see feil; altsaa flux til Sagen, intet Sinkeri med at betragte Speilet, men flux til at betragte Dig i Speilet.

Dog hvorledes læses Guds Ord vel i Christenheden? Skulde vi deles i to Classer — thi enkelte Undtagelser kan der ikke saaledes tages Hensyn til — saa maatte man vel sige: en større Deel læser aldrig Guds Ord, en mindre Deel læser det paa en eller anden Maade lærd, det er, læser dog ikke Guds Ord, men betragter Speilet. Eller for at sige det Samme paa en anden Maade: en større Deel betragter Guds Ord som et forældet Oldtids-Skrift, man sætter til en Side; en mindre Deel betragter Guds Ord som et yderst mærkeligt Oldtids-Skrift, paa hvilket man anvender en forbausende Flid og Skarpsindighed o. s. v. — betragtende Speilet.

Tænk Dig et Land. Der udgaaer et Kongebud til alle

Embedsmænd, Undersaatter, kort til hele Befolkningen. Hvad skeer? Der foregaaer med Alle en mærkelig Forandring: Alt forvandler sig til Fortolkere, Embedsmændene blive Forfattere, den ene Fortolkning lærdere, skarpsindigere, smagfuldere, dybsindigere, ingenieusere, vidunderligere, deiligere og vidunderlig deiligere end den anden, udkommer hver evige Dag; Critiken, som skal holde Oversigten, kan neppe holde Oversigten over denne uhyre Literatur, ja Critiken selv bliver en saa vidtløftig Literatur, at det ikke er muligt at holde Oversigten over Critiken: Alt er Fortolkning — men ingen læste Kongebudet saaledes, at han gjorde derefter. Og ikke blot dette, at Alt blev Fortolkning, nei man forrykkede tillige Synspunktet for hvad Alvor er, og gjorde det at sysle med Fortolkningen til den egentlige Alvor. Tænk Dig, at denne Konge ikke var en menneskelig Konge — thi en saadan vilde vel ogsaa nok forstaae, at man egentligen gjorde Nar af ham ved paa den Maade at vende Sagen; men da en menneskelig Konge er afhængig især af samtlige Embedsmænd og Undersaatter, saa vilde han vel blive nødsaget til at gjøre gode Miner til slet Spil, lade som var dette i sin Orden, saa den smagfuldeste Fortolker til Belønning blev ophøiet i Adelsstanden, og den dybsindigste blev hædret med en Orden o. s. v. — Tænk Dig, at denne Konge var en Almægtig, som altsaa ikke kommer i Forlegenhed, om saa alle Embedsmænd og Undersaatter spille falsk mod ham. Hvad troer Du nu denne almægtige Konge vil tænke om Sligt? Mon han ikke vilde sige: det, at de ikke efterkomme Budet, det kunde jeg endda tilgive; fremdeles, hvis de forenede indgik med et Bønskrift til mig, om at jeg vilde have Taalmodighed med dem, eller maaskee ganske forskaane dem for dette Bud, der faldt dem saa tungt: det kunde jeg tilgive dem. Men dette kan jeg ikke tilgive, at man endog forrykker Synspunktet for hvad Alvor er.

Og nu Guds Ord! „Mit Huus er et Bedehuus, men I have forvandlet det til en Røverkule." Og Guds Ord, hvad er det efter sin Bestemmelse, og hvad have vi forvandlet det til? Al denne Fortolken og Fortolken og Videnskab og

ny Videnskab, det bringes frem under den høitidelige, alvorsfulde Form: at det er for ret at forstaae Guds Ord — see nærmere til, og Du skal see, det er for at værge sig mod Guds Ord. Det er kun altfor let at forstaae Fordringen, som er indeholdt i Guds Ord („giv alt dit Gods til de Fattige“, „naar En slaaer Dig paa den høire Kind, vend den venstre til“, „naar En tager Din Kappe, giv ham Kjortelen med“, „værer altid glade“, „agter det for idel Glæde, naar I falde udi adskillige Fristelser“ o. s. v., Alt lige saa let at forstaae som den Bemærkning: „det er godt Veir idag“, en Bemærkning, som kun paa een Maade kunde blive vanskelig at forstaae, naar der blev en Literatur til for at fortolke den), ikke den meest indskrænkede sølle Stakkel kan med Sandhed negte at kunne forstaae Fordringen — men det kniber for Kjød og Blod at ville forstaae den og at skulle gjøre derefter. Og det er, i mine Tanker, menneskeligt, at et Menneske krymper sig ved, at lade Ordet ret faae Magt over ham — vil ingen Anden tilstaae det, jeg tilstaaer, det gjør jeg. Det er menneskeligt, at bede Gud at have Taalmodighed, om man ikke strax kan, hvad man skal, men dog lovende at stræbe; det er menneskeligt, at bede Gud at have Medlidenhed, at Fordringen er En for høi: vil ingen Anden tilstaae det om sig, jeg tilstaaer, det gjør jeg. Men det er dog ikke menneskeligt at give Sagen en ganske anden Vending: at jeg listigt skyder, det ene Lag efter det andet, Fortolkning og Videnskab og atter Videnskab (omtrent som naar en Dreng anbringer en Serviet eller flere under Trøien, naar han skal have Prygl), at jeg skyder alt dette mellem Ordet og mig, og saa giver denne Fortolken og Videnskabelighed Navn af Alvor og Sandheds-Iver, og saa lader denne Sysslen svulme op til en saadan Vidtløftighed, at jeg aldrig kom til at faae Indtrykket af Guds Ord, aldrig kommer til at betragte mig i Speilet. Det seer ud, som drog al denne Forsken og Grublen og Gransken og Grunden Guds Ord ganske nær til mig: det Sande er, at jeg just saaledes, paa den listigste Maade, fjerner Guds Ord det længst mulige fra mig, uendelig langt længere end det er fra Den, der aldrig saa Guds Ord,

uendelig langt længere end det er fra Den, der blev saa angest og bange for Guds Ord, at han kastede det det længst mulige bort.

Thi en endnu større Afstand fra det Forbrede (at see sig selv i Speilet), en endnu større Afstand derfra end det aldrig at see Speilet, en endnu større Afstand er det: Aar ud og Aar ind hver evige Dag at kunne sidde ganske rolig — og betragte Speilet.

For det Andet forbres der, at naar Du læser Guds Ord, for at see Dig i Speilet, saa maa Du (for at Du virkeligt kan komme til at see Dig i Speilet) huske paa ieetvæk at sige til Dig selv; det er mig der tales til, det er mig der tales om.

Lad Dig ikke bedrage — eller, vær ikke selv underfundig. Thi vi Mennesker, vi ere i Forhold til Gud og Guds Ord o, saa listige, selv den dummeste iblandt os saa listig — ja, Kjød og Blod og Selvkjerlighed er meget listig.

Saa have vi da (at det er for at værge os mod Guds Ord, det sige vi ikke, vi ere da ikke gale, sagde vi det, saa havde vi jo ingen Profit af vor kloge Opfindelse), vi have opfundet, at det at tænke paa sig selv (hvad det vistnok i mange Tilfælde kan være, kun ikke naar det gjelder om at lade Guds Ord faa Magt over sig) at det er — tænk Dig, hvor listigt! det er Forfængelighed, syglig Forfængelighed! Pfui, skulde jeg være saa forfængelig! Thi det at tænke paa sig selv og sige: „det er mig", det er, som vi Lærde sige, det er det Subjektive; og det Subjektive, det er Forfængelighed, denne Forfængelighed, ikke at kunne læse en Bog — Guds Ord! — uden at mene, at det er mig, den handler om. Skulde jeg ikke afskye at være forfængelig! Og skulde jeg da være saa dum ikke at gjøre det, naar jeg derved tillige sikrer mig, at Guds Ord ikke kan komme til at faae fat i mig, fordi jeg ikke sætter mig i noget personligt (subjektivt) Forhold til Ordet, men derimod — o, Alvor, for hvilken jeg saa bliver høit priset af Menneskene! — forvandler Ordet til et upersonligt Noget (det Objektive, en objektiv Lære

o. d.), til hvilket jeg — den baade Alvorlige og Dannede! — forholder mig objektivt, saa jeg da ikke er saa udannet og forfængelig, at jeg bringer min Personlighed med i Spillet, at jeg skulde troe det var mig, der taltes til, mig — og ieetvæk — mig, der taltes om. Ih langtfra mig være en saadan forfængelig Udannethed — og langtfra mig være ogsaa, hvad der jo ellers saa let kunde skee, at Ordet fik fat i mig, just i mig, fik Magt over mig, saa jeg ikke kunde værge mig mod det, saa det blev ved at forfølge mig, indtil jeg enten gjorde efter det, forsagende Verden, eller dog tilstod, at jeg ikke gjorde det — den retfærdige Straf over hver Den, der tillader sig paa en udannet Maade at omgaaes Guds Ord.

Nei, nei, nei! Dette, naar Du læser Guds Ord, da i Alt hvad Du læser, bestandigt at sige til Dig selv: det er mig der tales til, mig der tales om, det er Alvoren, just det er Alvoren. Ei heller har nogen Eneste af dem, hvem Christendommens Sag i høiere Forstand har været betroet, glemt, at indskærpe dette atter og atter som det meest Afgjørende, som ubetinget Betingelsen, hvis Du skal komme til at see Dig i Speilet. Altsaa, det er dette Du skal gjøre, Du skal ieetvæk under Læsningen sige til Dig selv: det er til mig, det er om mig der tales.

Hiin mægtige Keiser i Østen, hvis Vrede det lille navnkundige Folk havde tildraget sig, om ham fortælles, at han havde en Slave, der sagde til ham hver Dag: husk paa at tage Hevn. Det var ogsaa Noget at huske paa; mig synes det havde været bedre, at have en Slave, der hver Dag havde erindret ham om at glemme, hvilket dog heller ikke er godt; thi skulde man hver Dag erindres om at glemme, saa bliver det jo ikke til Alvor med at glemme. Men i ethvert Tilfælde, denne Hersker forstod meget rigtigt, just fordi han var vred (og Vrede er en, om ikke priselig, Bestemmelse af Personlighed), hvorledes man bærer sig ad, naar der skal virkes personligt paa En.

Men endnu bedre end denne Hersker blev dog Kong David betjent — det forstaaer sig, det er af den Art Betjening,

som man sjelden selv frivilligt ønsker, man fristes snarere til at betragte den som en af Livets største Ubeqvemmeligheder.

Historien jeg sigter til er bekjendt. Kong David saae Bathseba. At see hende — og at see, at hendes Mand stod i Veien, det var Eet. Han maa altsaa bort. Og det skeete ogsaa; man veed ikke ret, hvorledes det gik til, der maa være en Styrelse, han faldt i Slaget, dog „det er saa Krigens Gang,“ siger Kongen, han havde formodentlig i Dumdristighed selv valgt saa farlig en Post, at det var den visse Død — jeg siger blot, var der Nogen, der ønskede ham af Dage, han kunde, hvis han raadede over Sligt, aldrig have gjort det bedre end at anbringe ham paa den Post, der var den visse Død. Nu er han af Veien. Det gik meget nemt. Og nu er der altsaa heller ikke mere Noget i Veien for at komme i lovlig Besiddelse af hans Hustru. Noget i Veien, er Du sær, det er jo endogsaa en i høi Grad ædel, høimodig, ægte kongelig Handling, der vil begeistre hele Krigerstanden, at Kongen ægter den for Fædrelandet faldne Krigers Enke.

Saa kommer der en Dag en Prophet op til Kong David. Lad os gjøre Sagen ret nærværende og modernisere den lidt. Den ene er Kongen, den høist staaende Mand i Folket, den anden Propheten, en anseet Mand i Folket, begge, naturligviis, dannede Mænd, og man kan da være forvisset om, at deres Omgang med hinanden, deres Samtale vil bære ubetinget Præget af Dannelse. Desuden de ere begge, især den ene af dem, berømte Forfattere, Kong David den navnkundigste Digter, og hvad dermed følger, en Kjender, en smagfuld Smags-Dommer, der veed at vurdere Fremstillingen og Udtrykkenes Valg, og Anlæget i et Digt og Sprogformen og Tonearten og dets Gavnlighed eller Skadelighed for Sæderne o. s. v.

Og det er ret heldigt, just den rette Mand at komme til; thi Propheten har digtet en Novelle, en Fortælling, som han vil have den Ære at foredrage for Hans Majestæt, den kronede Digter og Kjender af Digterværker.

„Der boede tvende Mænd i en Stad; den ene var saare riig, og havde stort Qvæg og smaat Qvæg i Mængde; den

Fattige derimod havde ikkun et lidet Lam, som han havde kjøbt og opklækket, og som var blevet stort hos ham tilligemed hans Børn. Det aad af hans Haand og drak af hans Bæger, og det var som et Barn i Huset. Men der en Vandringsmand kom til den Rige, da sparede han sit smaae Qvæg og sit store Qvæg, og tog den Fattiges Faar; det slagtede han, og lavede det til Spise for den Fremmede, som var kommet til ham."

Jeg tænker mig, David har hørt opmærksomt efter, har derpaa givet sin Mening tilkjende, naturligviis ikke indblandet sin Personlighed (Subjektivitet), men upersonligt (objektivt) vurderet dette nydelige lille Arbeide. Der har maaskee været en Enkelthed, han har meent kunde være anderledes, et heldigere valgt Udtryk har han maaskee foreslaaet, maaskee ogsaa viist en lille Feil i Anlæget, rost Prophetens mesterlige Foredrag af Fortællingen, hans Stemme, Minespil, kort udtalt sig saaledes, som i vore Tider vi Dannede pleie at bedømme en Prædiken for Dannede, det er, en Prædiken der ogsaa selv er objektiv.

Da siger Propheten til ham: Du est Manden.

See, Fortællingen, Propheten foredrog, det var en Historie; men dette: **Du** est Manden, det var en anden Historie — det var Overgangen til det Subjektive.

Men troer Du da ikke, at David forinden meget godt selv vidste, hvor afskyeligt det er, at lade en Kones Mand slaae ihjel, for at ægte hende; troer Du ikke, at David, den store Digter, let var istand til selv (med Veltalenhed, forfærdende, rystende) at fremstille det? Og dernæst troer Du ikke, at David meget godt vidste med sig selv, at, og hvad han havde forskyldt? Og dog, dog, dog behøvedes En udenfra, som sagde til ham: Du.

Du seer heraf, hvor lidet det hjælper med dette Upersonlige (det Objektive), en Lære, en Historie, Videnskab o. D., naar endog en forresten saa from og gudfrygtig Mand som David (og Fromhed og Gudsfrygt er jo Former af Personlighed, det Subjektive), naar endog han i Forhold til at have

øvet en saa afskyelig Udaad (og forud fandt han — objektivt nok! — Intet i Veien, ikke Samvittigheden i Veien for at lade Urias dræbe, Intet i Veien, ikke Samvittigheden i Veien for at ægte Bathseba), naar endog han, efterat det er skeet, kan bevare saa megen Upersonlighed (Objektivitet), at han kan leve hen og lade som Intet, at han kan høre Prophetens Fortælling og lade som Intet — indtil saa Propheten, træt af denne, i vort Aarhundrede som Dannelse og Alvor saa prisede, Upersonlighed eller Objektivitet, bruger Myndigheden og siger: Du est Manden.

Du seer tillige heraf, hvilket Dyb af List og Underfundighed det er, naar en Verdens Dannelse i Christenheden, benyttende sig af hvad der unegtelig er sandt, at det selvfølgelig ikke er saa — at det selviſt ideligt at anbringe sit Jeg og sin Personlighed er Forfængelighed, at man benyttende sig deraf har faaet det gjort til Forfængelighed, det som just i Forhold til Guds Ord er Alvoren, saa man fritager sig for Alvoren og Alvorens Anstrengelse og netop derved sikkrer sig Anseelse som den Alvorlige og Dannede. O, Dyb af Underfundighed! Man gjør Guds Ord til et Upersonligt, et Objektivt, en Lære — istedetfor at det er Guds Stemme, Du skal høre; saaledes hørte Fædrene det, denne Guds forfærdende Stemme, nu klinger det objektivt som Kattun! Og man forholder sig upersonligt (objektivt) til dette Upersonlige; og paa Høiden af en Verdens Dannelse, i Spidsen for det dannede Publikum, Videnskaben, trodser man paa, at dette er Alvor og Dannelse, man ynker hine personlige (subjektive) Stakler om muligt ind i en Skammekrog! O, Dyb af Underfundighed! Thi denne Upersonlighed (Objektivitet) i Forhold til Guds Ord, den falder det os Mennesker kun altfor let at bevare, det er virkelig en medfødt Genialitet, som vi Alle har, Noget som vi faaer gratis — ved Arvesynden, da denne lovpriste Upersonlighed (Objektivitet) er hverken mere eller mindre end Samvittighedsløshed. Og det forstaaer sig, Samvittighedsløshed, naturligviis ikke saa den yttrer sig, hvad der er taabeligt, dumt og uklogt, som Politi-Forbrydelser, nei, nei med Maade, til en vis Grad og saa med Smag

og Dannelse, den gjør Livet beqvemt og nydelsesrigt — men er det dog ikke for meget at gjøre den til Alvor og Dannelse!

Nei, naar Du skal læse Guds Ord for at see Dig i Speilet, saa maa Du ieetvæk under Læsningen sige til Dig selv: det er mig der tales til, mig der tales om.

Der var et Menneske, som gik fra Jerusalem til Jericho og faldt iblandt Røvere, hvilke baade klædte ham af og sloge ham og gik bort og lode ham ligge halvdød — naar Du nu læser „men ved en Hændelse drog en Præst den samme Vei, og der han saae ham, gik han forbi" saa skal Du sige til Dig selv „det er mig". Du skal ikke søge Udflugter, endnu mindre blive vittig (thi i den verdslige Verden der kan en Vittighed jo rigtignok gjøre Fyldest selv for den største Nederdrægtighed, men saa er det ikke, naar Du læser Guds Ord), Du skal ikke sige „det er ikke mig, det var jo en Præst, og jeg er ikke Præst, hvorimod jeg finder det ypperligt af Evangeliet at lade det være en Præst, thi Præsterne ere de allerværste". Nei, naar Du læser Guds Ord skal det være Alvor, og Du skal sige til Dig selv „denne Præst det er mig." Ak, at jeg kunde være saa ubarmhjertig, og jeg som dog kalder mig en Christen — og forsaavidt er jeg jo ogsaa en Præst, ibetmindste veed vi ellers godt at gjøre det gjældende, naar det gjelder om at frigjøre os fra Præsterne, thi saa sige vi: christeligt ere alle Præster. Ak, at jeg kunde være saa ubarmhjertig, at jeg kunde see Sligt (og jeg saa det, der staaer i Evangeliet „der han saa ham, gik han forbi") og see det urørt! — „Desligeste ogsaa en Levit, der han kom til Stedet, gik han til og saa ham og gik forbi." Her skal Du sige „det er mig, o, at jeg kunde være saa haardhjertet, og at det, naar det een Gang tidligere er hændt mig, at det saa skal kunne hænde mig endnu en Gang, at jeg ikke er blevet bedre!" — Og der kom en praktisk Mand ad den samme Vei, da han kom i Nærheden, sagde han til sig selv „hvad er det, der ligger et halvdød Menneske, det er nok ikke værd, at jeg gaaer den Vei, det kunde jo blive Politi-Sag, eller Politiet kunde maaske komme til i samme Øieblik og tage mig fast

som Gjerningsmanden" — saa skal Du sige til Dig selv: „det er mig, o, at jeg kunde være saa lurvet klog, og ikke blot dette, men at jeg saa bagefter kunde glæde mig derover, at jeg, da jeg fortalte en af mine Bekjendte det, kunde glæde mig over, at han prisede det som saa klogt og praktisk af mig!" — Og der kom En i dybe Tanker tænkende paa Ingenting ad den samme Vei, han saae slet ikke Noget og gik forbi — saa skal Du sige til Dig selv „det var mig, jeg Fæ, at jeg kan gaae saaledes og tosse uden at see, at der ligger et halvdød Menneske"; og saaledes vilde Du dog tale til Dig selv, hvis en stor Skat havde ligget paa den Vei, og Du var gaaet forbi uden at see den. — „Men en Samaritan reiste og kom til ham." For ikke at blive træt af idelig at sige „det er mig" kan Du her til en Afvexling sige „det var ikke mig, ak, nei saaledes er jeg ikke!" — Naar saa Parabelen ender og Christus siger til Pharisæeren „gak bort og gjør Du lige saa" saa skal Du sige til Dig selv: „det er mig, der tales til, flux afsted." Du skal ikke søge Udflugter, endnu mindre forsøge Dig i Vittigheder (thi gudeligt forstaaet gjør Vittighed sandeligen ikke Fyldest for Noget, men skærper blot Dommen), Du skal ikke sige: „jeg kan paa Ære forsikkre, at det Tilfælde er aldrig hændt i mit Liv at jeg er kommen ad en Vei, hvor der laae et halvdød Menneske, som var overfaldet af Røvere; overhovedet er Røvere en Sjeldenhed hos os." Nei, saaledes skal Du ikke tale, Du skal sige: „det er til mig Ordet er sagt gaa bort og gjør lige saa." Thi Du forstaaer Ordet meget godt. Og traf Du aldrig paa Din Vei, En der var overfaldet af Røvere: der er paa din Vei som paa min Elendige nok. Eller for at tage et Exempel, der dog altid har en Lighed med hiint i Evangeliet, kom Du aldrig ad en Vei, hvor der, om ikke bogstavelig saa dog alligevel i Sandhed, laae En, hvem Bagtalelse og Bagvaskelse havde overfaldet og klædt nøgen af og ladet ligge halvdød? Og der kom en Præst ad den samme Vei, og han gik forbi — det vil sige, han hørte først, hvad Bagtalelsen fortalte om det Menneske, og saa gik han videre — og fortalte Historien videre; og denne Præst,

skal Du sige til Dig selv, ja, om Du saa var Bisskop eller Provst, Du skal alligevel sige til Dig selv: denne Præst det var mig! Og der kom en Levit ad den samme Vei, og han gik forbi — det vil sige, efter først i Forbigaaende at have faaet Nyheden at vide, saa gik han forbi og tog Nyheden med; og denne Levit, skal Du sige til Dig selv, det var mig! Og saa kom der en Borgermand forbi; han hørte ogsaa Historien, og saa gik han med det, og sagde: „det er rigtig en Skam, at man — hvad jeg nu gjør! — fortæller det og det om den Mand“; og denne Borgermand, skal Du sige til Dig selv, det var mig! Det var mig, o, dette er jo værre end hiin Historie i Evangeliet, thi hverken Præsten eller Leviten var dog med at slaae Manden halvdød, men her ere de Røvernes Medskyldige.

Du læser om hiin Øverste, Medlem af Synedriet, at han gik til Christus om Natten. Du skal ikke adsprede Din Opmærksomhed, ikke engang ved at gjøre den dog maaskee rigtige Bemærkning, at det var underligt af ham at vælge den Tid, thi hvad hjelper det dog, naar man vil være skjult, at vælge at gaae om Natten, naar man gaaer til Den, der er Lyset, som der staaer i Psalmen (139, 11) „vilde jeg sige Mørket maa dog skjule mig, saa bliver Natten et Lys omkring mig, Mørket selv er ikke mørkt for Dig, og Natten lyser som Dagen“. Nei, saaledes skal Du ikke tale, ak, thi Du forstaaer kun altfor godt, hvorfor han valgte Natten, at, er Christus end „Veien“, i Samtidigheden var han — og hvis han kom igjen, han var det vel atter — den forbudne Vei.

Naar Du da læser derom, om ham paa hvem Christus dog havde gjort et Indtryk, men kun saaledes, at han hverken kunde ganske hengive eller ganske løsrive sig, hvorfor han valgte Natten, at stjæle sig til ham i Natten: da skal Du sige til Dig selv „det er mig.“ Du skal ikke søge Udflugter, ikke blande uvedkommende Ting ind, Du skal overhovedet sidde rolig i Timen, Du skal ikke sige: „det var en af de Fornemme, og saaledes ere de Fornemme, store paa det, og saa feige og troløse, hvor skulde ogsaa det Evangelium, som er for de

Fattige, kunne være for de Fornemme!" Nei, saaledes skal Du ikke tale. Naar Du læser Guds Ord, saa har Du intet med de Fornemme eller med de Fornemme i Almindelighed at gjøre, eller med at anklage dem; thi var Du selv en af de Fornemme, Du har dog kun med Dig selv at gjøre. Nei, Du skal sige: „det er mig". Og maa Du tilstaae Dig selv, at Du virkelig var ifærd med at gjøre denne Bemærkning om de Fornemme, saa skal Du ikke blot sige: „det var mig", men tilføie: det er mig, der saa ovenikjøbet vilde søge Udflugter, endnu engang (hvor lidet det end hjælper, naar jeg er for Den, som er Lyset) skjule mig i Nattens Mørke, i den Udflugt eller Undskylning som forstod jeg ikke Guds Ord, som var det blot de Fornemme der taltes om. Nei, det var mig. O, at jeg kunde være saa ussel, en saadan Pjalt, hverken kold eller varm, hverken det Ene eller det Andet.

Saaledes (dette er blot et Par Exempler) skal Du læse Guds Ord; og som man, efter hvad Overtroen beretter, ved at læse Besværgelses-Formler kan mane Aander til sig: saaledes skal Du (og dette er det først Fornødne) naar Du blot nogen Tid vedbliver at læse Guds Ord paa den Maade, Du skal læse en Frygt og Bæven ind i Din Sjel, saa det, med Guds Bistand, skal lykkes Dig at blive et Menneske, en Personlighed, frelst fra at være denne rædsomme Uting, hvortil vi Mennesker — skabte i Guds Billede! — ere blevne forgjorte, et upersonligt, et objektivt Noget. Det skal, naar Du læser Guds Ord paa den Maade, det skal — om det end vil være Dig forfærdeligt, men husk paa det er Frelsens Betingelse! — lykkes Dig, det Fordrede, at betragte Dig selv i Ordets Speil. Kun saaledes lykkes det.

Thi er Guds Ord for Dig blot en Lære, et upersonligt, et objektivt Noget, saa er det intet Speil — en objektiv Lære kan ikke kaldes et Speil; det er ligesaa umuligt at speile sig i en objektiv Lære som at speile sig i en Muur. Og vil Du forholde Dig upersonligt (objektivt) til Guds Ord, saa kan der ikke være Tale om, at dette skulde være at betragte sig selv i Speilet, thi til at speile sig fordres dog vel en Person-

lighed, et Jeg; en Muur kan sees i et Speil, men ikke speile sig, eller betragte sig selv i Speilet. Nei, Du maa under Læsningen af Guds Ord ieetvæk sige til Dig selv: det er til mig, det er om mig, der tales.

Endeligen maa Du, hvis Du til sand Velsignelse skal betragte Dig selv i Ordets Speil, ikke strax glemme, hvorledes Du saae ud, ikke være den glemsomme Hører (eller Læser), om hvilken Apostelen taler: han betragtede sit legemlige Ansigt i et Speil, men glemte strax, hvorledes han saae ud.

Dette er da indlysende nok; thi at see sig i et Speil og saa strax glemme, det er jo som at skrive i Sandet eller i Vandet, eller som at tegne i Luften.

Det rigtigste er derfor, at Du strax siger til Dig selv, jeg vil strax begynde med at forhindre mig i at glemme, strax, endnu i dette Øieblik, jeg lover mig det selv og Gud, om det saa kun var for den næste Time eller for den Dag idag; saalænge skal det da være vist, at jeg ikke glemmer. Det er det Rigtigste, tro Du mig, og Du veed nok, jeg skal være lidt af en Sjelekyndig, og hvad Du ikke veed, af det veed jeg, i hvormange Lidelser, i hvor bittre Erfaringer jeg er blevet det, hvis jeg ellers er blevet det. At bære sig saaledes ad er langt rigtigere end strax at tage Munden for fuld og strax sige: „jeg skal aldrig glemme". O, min Ven, det er meget bedre, at Du aldrig glemmer strax at huske det, end at Du strax siger: jeg skal aldrig glemme det. Alvor er just at have denne redelige Mistanke til sig selv, at omgaaes sig selv som en Mistænkelig, som en Pengemand omgaaes en Uvederhæftig, til hvem han siger: „ja, disse store Løfter hjælper ikke meget, jeg vil hellere have en lille Deel af Summen strax". Og saaledes ogsaa her. O, det seer saa fattigt ud, naar man har lovet sig selv aldrig at glemme — saa just strax i den næste Time at skulle begynde paa at huske! Og dog, denne næste Time afgjør maaskee Alt; den næste Time efter hvad vi kalde en stille Time, denne næste Time er den critiske Time. Lader Du den gaae hen og siger: „jeg har lovet aldrig at glemme,

altsaa hele mit Liv er indviet til at huske, hvilken Smaalighed saa at være saa nøieregnende med denne nærmest liggende Time“ — siger Du det: saa er det egentligen afgjort, at Du bliver den glemsomme Hører eller Læser. Tænk Dig En, der har været og er hengiven til en Lidenskab. Der kommer nu et Øieblik (og saaledes kommer der for Enhver, maaske mange Gange, ak maaske mange Gange forgjeves!) et Øieblik, hvor han ligesom er standset; en god Beslutning vaagner. Tænk Dig da, at han (lad det være f. Ex. en Spiller) sagde til sig selv en Morgen „saa lover jeg høit og helligt, jeg skal aldrig mere befatte mig med at spille, aldrig mere — iaften skal det være den sidste Gang:“ o, min Ven, han er tabt! Jeg tør snarere holde paa det Modsatte, hvor underligt det end synes, dersom der var en Spiller, der i et saadant Øieblik sagde til sig selv „nu vel, Du skal faae Lov til hele Dit øvrige Liv at spille hver evige Dag — men iaften skal Du lade det være;“ og han gjorde det: o, min Ven, han er vistnok frelst! Thi hiin Førstes Beslutning er en Gavtyvestreg af Lysten, den Andens er at narre Lysten; den Ene bliver narret af Lysten, den Anden narrer Lysten. Lysten er kun stærk i Øieblikket, faaer den blot øieblikkeligt sin Villie, saa skal der fra dens Side ikke være noget til Hinder for at give Løfte for hele Livet. Men at vende Forholdet om og sige: „nei, blot ikke idag, men imorgen, iovermorgen o. s. v.“, det er at narre Lysten; thi skal der ventes, saa taber Lysten Lysten, indlades den ikke øieblikkeligt, naar den melder sig, fremfor enhver Anden, hedder det, at den først kan tilstedes Adgang imorgen, saa forstaaer Lysten (hurtigere end den meest indsmigrende og snedigste Hofmand eller den listigste Qvinde forstaaer, hvad det betyder, naar dette hænder dem i Forgemakket), Lysten forstaaer, at den ikke mere er Eet og Alt, det vil sige, at den ikke mere er „Lysten“. Saaledes med det at passe paa, at man ikke strax glemmer; lov ikke, aldrig at ville glemme, mod saa at være fritaget for i den næste Time strax at huske, nei, saa vend hellere Forholdet om, siig: Dette er jo ikke Noget at

huske paa hele mit Liv, men jeg lover, at jeg skal huske paa det strax i den næste Time, og det skal jeg holde.

Naar Du da nu gaaer herfra (thi vi kunde jo tænke os, at det var en Tale, der var blevet holdt), saa faa ikke travlt med at bedømme Talen eller Taleren. Thi vistnok kan Du forsaavidt ikke siges strax at have glemt Talen; men paa den Maade at erindre den er dog at være en glemsom Tilhører. Nei, — og dog, glem Talen og Taleren; men naar Du kommer hjem, læs for Dig selv, om muligt høit, Dagens Text igjennem — o, men gjør det strax! Ikke sandt, det vil Du gjøre? Tak derfor. Og dersom der var En, der maaskee først om ti Aar ganske af en Hændelse kom til at læse denne Tale og læste den til Ende: o, det er Dig jeg beder, læs saa for Dig selv, om muligt høit, Dagens Text, o, men gjør det strax! Ikke sandt, det vil Du gjøre? Tak derfor.

Og Du o, Qvinde, Dig er det jo endog forbeholdt at kunne være Billedet paa den Ordets Hører og Læser, som ikke er glemsom. Du efterkomme sømmeligt Apostelens Formaning: Qvinden tie i Menigheden; det er sømmeligt. Heller ikke befatte hun sig med hjemme at gaae og prædike; det er uklædeligt. Nei, taus være hun; i Taushed gjemme hun Ordet; hendes Taushed være Udtrykket for, at hun gjemmer det dybt. Troer Du ikke paa Taushed? Det gjør jeg. Da Kain havde dræbt Abel, da taug Abel. Men Abels Blod raaber til Himlen; det raaber (ikke: det raabte) det raaber til Himlen: frygtelige Veltalenhed, der aldrig forstummer; o, Taushedes Magt! Hiin kongelige Mand, der bærer Navnet den Tause — betydede hans Taushed ikke Noget? De Andre have vel talet høirøstet nok om Statens Frelse og maaskee om, hvad de vilde gjøre — kun han taug. Hvad betydede denne Taushed? At han var Manden, at han frelste Staten; o, Taushedes Magt!

Saaledes med Qvinden. Lad mig beskrive Dig en saadan Qvinde, en Ordets Hører, der ikke glemmer Ordet; men glem dog ikke over denne Beskrivelse, selv at blive en Saadan! Som sagt, hun taler ikke i Menigheden, hun tier; ei heller taler hun hjemme om Religionen, hun tier. Hun er heller ikke som

en Aandsfraværende, langt borte i andre Egne: Du sidder og taler med hende; og som Du bedst sidder, siger Du ved Dig selv: hun er taus — hvad betyder denne Taushed? Hun passer sit Huus, er ganske nærværende, som med sin hele Sjel ved end den mindste lille Ubetydelighed, hun er glad, stundom fuld af Spøg og Munterhed, hun er, næsten mere end Børnene, Glæden i Huset — og som Du allerbedst sidder og seer paa hende, siger Du til Dig selv: hun er taus; hvad betyder denne Taushed? Og dersom saa selv Den, der staaer hende nærmest, til hvem hun er knyttet ved uopløseligt Baand, hvem hun elsker af sin hele Sjel, og som har Krav paa hendes Fortrolighed — dersom det kunde tænkes, at han vilde sige ligefrem til hende „hvad betyder denne Taushed, hvad tænker Du paa; thi der er Noget bag ved Alt det Andet, Noget Du ligesom altid maa have i Tanke, siig mig det!": hun siger det ikke ligefrem; undvigende siger hun maaskee i det Høieste „gaaer Du saa med i Kirke paa Søndag!" — og saa taler hun om andre Ting; eller hun siger „lov mig at læse en Prædiken høit for mig paa Søndag!" — og saa taler hun om andre Ting. Hvad betyder denne Taushed?

Hvad den betyder? ja, lad os ikke forske videre derefter; siger hun Intet ligefrem til sin Mand, saa kunne vi Andre da ikke forlange at faae Noget at vide. Nei, lad os ikke forske videre derefter, men betænke, at denne Taushed, det er just hvad vi behøve, hvis Guds Ord skulde faae lidt Magt over Menneskene.

O, dersom man (hvad man, christeligt, vistnok er berettiget til) idet man betragter Verdens nuværende Tilstand, hele Livet, maatte, christeligt, sige: det er en Sygdom — og dersom jeg var en Læge: hvis da Nogen spurgte „hvad mener Du der maa gjøres?" jeg vilde svare „det Første, den ubetingede Betingelse for at der kan gjøres Noget, altsaa det Første, der maa gjøres, er: skaf Taushed, anbring Taushed, Guds Ord kan ikke høres, og skal det, betjent ved larmende Midler, raabes støiende ud for at høres med i Spektaklet, saa bliver det ikke Guds Ord; skaf Taushed! O, Alt larmer;

og som man siger om en hidsig Drik, at den rører Blodet, saaledes er i vore Tider ethvert, selv det ubetydeligste Foretagende, enhver selv den meest intetsigende Meddelelse, blot beregnet paa at ryste Sandserne eller paa at røre Massen, Mængden, Publikum, Larmen! Og Mennesket, dette kløgtige Hoved, det er blevet som søvnløst for at udfinde nye, nye Midler til at forøge Larmen, til at udbrede, med størst mulige Hast og efter størst mulige Maalestok, Støien og det Intetsigende. Ja, Omvendtheden er vel snart naaet: Meddelelsen er vel snart bragt ned til det Laveste i Retning af Betydningsfuldhed, og samtidigt have Meddelelses-Midlerne vel omtrent naaet et Høieste i Retning af hastig og Alt overskyllende Udbredelse; thi hvad hastes der vel saa meget med at faae ud, og paa den anden Side, hvad har større Udbredelse end: Pjat! O, skaf Taushed!"

Og det kan Qvinden. Der fordres en ganske overordentlig Overlegenhed, hvis en Mand ved sin Nærværelse skal paabyde Mænd Taushed: derimod enhver Qvinde kan, indenfor sin Grændse, i sin Kreds, formaae det, hvis hun, ikke selvisk men ydmygt tjenende et Høiere, vil det.

Sandeligen, Naturen har ikke forfordeelt Qvinden, Christendommen sandeligen heller ikke. Nu, og det er menneskeligt, saaledes ogsaa qvindeligt, indenfor sin Grændse sømmeligen at ville have sin Betydning, være — nu vel! — være en Magt. Saa kan en Qvinde paa forskjellig Maade øve Magt, ved sin Skjønhed, ved sin Ynde, ved sine Gaver, ved sin dristige Indbildningskraft, ved sit lykkelige Sind — hun kan ogsaa forsøge paa en larmende Maade at blive Magt: det Sidste er uskjønt og usandt, det Første det er dog skrøbeligt og usikkert. Men vil Du være en Magt, o Qvinde, lad mig betroe Dig, hvorledes. Lær Taushed; og lær Taushed fra Dig! O, Du veed jo — ja, naar kun knappere Kaar blev Dig til Deel, Du veed dog, venligt, venligt-indbydende at indrette Dit Huus, Dit Hjem i al Tarvelighed ikke uden Forryllelse; og hvis rigere Kaar blev Dig til Deel, Du veed, magfuldt, hyggeligt-overtalende at indrette Dit Huus, Dit

Hjem ikke uden Fortryllelse; og hvis Overflod blev Dig til Deel, Du veed, med sindrig Takt næsten skjulende Rigdommen, just derved at udbrede en vis Fortryllelse over Dit Huus, Dit Hjem, enende Rigdom og Tarvelighed: mit Øie er ikke blindt derfor, jeg har maaskee kun altfor meget Digterisk i mig; men lad andre prise dette. Derimod er der Eet; hvis Du glemte at anbringe dette i Dit Huus, Dit Hjem — det Vigtigste mangler: det er Taushed! Taushed! Taushed; det er ikke et bestemt Noget, thi det bestaaer jo ikke deri, at der ikke tales. Nei, Taushed er som den milde Belysning i det hyggelige Værelse, som Venligheden i den tarvelige Stue: det er ikke den, man taler om, men den er der og udøver sin velgjørende Magt. Taushed er som den Stemning, Grund-Stemningen, der ikke drages frem, derfor hedder den just Grund-Stemningen, fordi den ligger til Grund.

Men denne Taushed kan Du ikke saaledes anbringe, som Du f. Ex. sender Bud efter En, der hænger Gardiner op; nei, skal Taushed anbringes, det forholder sig til Din Nærværelse, eller til hvorledes Du er i Dit Huus, Dit Hjem. Og naar Du saa, ved Din Nærværelse, Aar efter Aar stadigen har anbragt Taushed i Dit Huus, saa vil tilsidst ogsaa denne Taushed være der i Din Fraværelse, et Vidnesbyrd om Dig, endeligen, ak, en Erindring om Dig!

Der er et Tillægsord, som betegner den afgjørende Egenskab for Qvinden; hvor stor Forskjel der end i de mangfoldige Henseende kan være imellem Qvinde og Qvinde, dette fordres af enhver Qvinde, ingen Overflod skjuler, ingen Fattigdom undskylder denne Mangel; det er dermed som med det Magtens Tegn, Øvrigheden bærer: der er Forskjel mellem Personerne, den ene er den Øverste, en meget høitstaaende Mand i Samfundet, en anden er den Ringeste, en meget underordnet Mand i Samfundet; men Eet have de fælles, Magtens Tegn. Denne Egenskab er: Husligheb, Qvindens Charakteer, som det skal være Mandens Charakteer at være Charakteer; den talløse Skare af Qvinder med alle disse mangfoldige og mangfoldigt forskjelliggjorte Forskjelligheder, Eet skal

de Alle have fælles, som de Alle have det fælles, at være Qvinde: Huslighed. Tag en tarvelig, borgerlig Kone — hvis det med Sandhed kan siges om hende, at hun er huslig: Ære være hende; jeg bøier mig lige saa dybt for hende som for en Dronning! Og paa den anden Side, dersom Dronningen ikke har Huslighed, saa er hun dog kun en maadelig Madame. Tag en ung Pige, om hvem det hedder, at det var Synd at sige, at hun er nogen Skjønhed — dersom hun, som den unge Pige kan være det, er huslig: Ære være hende! Og paa den anden Side, en straalende Skjønhed, og, for den Sags Skyld, giv hende allehaande Talenter i Tilgift, og for den Sags Skyld, lad hende være en Navnkundighed — men hun er ikke huslig, ja hun har ikke engang Ærbødighed derfor: hun er dog med samt sine Talenter, Skjønhed og Navnkundighed et maadeligt Fruentimmer. Huslighed! Derved gjøre vi Qvinden den store Indrømmelse, at det egentligen er hende, der skaber Huset; den unge Pige, selv om hun aldrig blev gift, vi bestemme alligevel hendes Rang efter den qvindelige Værdighed: Huslighed. Men Taushed anbragt i et Huus, det er Evighedens Huslighed!

Dog hvis Du, o Qvinde, skal kunne anbringe denne Taushed, lære den fra Dig, saa maa Du selv gjøre Skole. Du maa passe paa, skaffe Dig Tid, hvor Du selv, hver Dag, samler Dig i Indtrykket af det Gudelige. Du maa skaffe Tid; og har Du end nok saa meget at tage vare, o, Du er jo — her kommer det igjen — Du er jo huslig; og naar man husligt omgaaes Tiden, saa faaer man nok Tid. Det maa Du passe paa. Manden har saa meget at overfare, saa meget med det Larmende at gjøre og kun altfor meget: passer Du ikke paa at Alt er i Orden, at Tausheden er der, saa kommer der aldrig Taushed ind i Dit Huus.

Pas da vel paa dette! Thi i disse Tider lærer et Pigebarn saa meget i Institutet, baade Tydsk og Fransk og Tegning; og i Hjemmet lærer hun vistnok mangen gavnlig Ting: Spørgsmaal, om hun i disse Tider lærer Det, der er det Vigtigste, Det, som hun senere skal lære fra sig (thi det

er da kun Enkelte, der senere komme til at lære Tydsk og Fransk fra sig), om hun lærer: Taushed. Jeeg veed det ikke; men Du, Du være opmærksom i denne Henseende, det er jo Din Opgave at anbringe Taushed. Husk paa Apostelens Ord om at betragte sig selv i Ordets Speil. Thi en Qvinde, der speiler sig meget, hun bliver forfængelig og forfængelig snaksom! Ak, og en Qvinde, der speiler sig i Tidens Speil, hun bliver høirøstet støiende! O, men en Qvinde, der speiler sig i Ordets Speil, hun bliver taus! Og bliver hun det, det er maaskee det stærkeste Udtryk for, at hun ikke er en glemsom Læser eller Hører. Den, som, efter at have betragtet sig i Ordets Speil, blev talende, det kan være et Tegn paa ikke at have glemt, maaskee; men Den, der blev taus, det er sikkert. Du veed det jo: Den som blev forelsket — og blev talende: nu ja! men at blive taus: det er sikkrere.

II.

Apostlernes Gjerninger,

1 Cap. V. 1—12.

Denne hellige Lectie skrives i Apostlernes Gjerninger

1. Cap. V. 1—12.

Den første Beretning skrev jeg, o Theophile! om alt det, som Jesus foretog sig baade at gjøre og lære, indtil den Dag, han blev optagen, efterat han havde givet Apostlerne, hvilke han havde udvalgt, Befaling ved den Hellig Aand; for hvilke han og, efterat han havde lidt, fremstillede sig levende, med mange Beviisninger, da han blev seet af dem i fyrretyve Dage, og talede om det, som hører til Guds Rige. Og der han havde forsamlet dem, befoel han dem, at de skulde ikke vige fra Jerusalem, men oppebie Faderens Forjættelse, hvilken, sagde han, I have hørt af mig. Thi Johannes døbte vel med Vand, men I skulde døbes med den Hellig Aand, om ikke mange Dage. Som de nu vare forsamlede, spurgte de ham, og sagde: Herre, vil du paa denne Tid oprette Israel Riget? Men han sagde til dem: det tilkommer ikke Eder at vide Tid og Stund, hvilke Faderen have forbeholdt sin egen Magt. Men I skulle annamme den Hellig Aands Kraft, som skal komme over Eder; og I skulle være mine Vidner, baade i Jerusalem og i det ganske Judæa og Samaria, og indtil Jordens Ende. Og der han dette havde sagt, blev han optagen i det de saae derpaa, og en Sky tog ham bort for deres Øine. Og som de stirrede op mod Himmelen, der han foer hen, see, da stode to Mænd hos dem i hvide Klæder, hvilke og sagde: I galilæiske Mænd, hvi staae I, og see op til Himmelen? Denne Jesus, som er optagen fra Eder til Himmelen, skal komme igjen saaledes, som I have seet ham fare til Himmelen.

Bøn.

Herre Jesus Christus, Du som forudvidste Din Skjebne, og dog ikke drog Dig tilbage; Du som saa lod Dig føde i Armod og Ringhed, derpaa, i Armod og Ringhed, bar Verdens Synd, en Lidende, indtil Du, forhadt, forladt, bespottet, bespyttet, endeligen endog forladt af Gud bøiede Dit Hoved i den forsmædelige Død: o, Du opløftede det dog igjen, Du evige Seierherre, Du der vel ikke seirede over Dine Fiender i Livet, men i Døden seirede endog over Døden; Du opløftede, for evig seierrig, igjen Dit Hoved, Du Himmelfarne! At vi maatte følge Dig efter!

Christus er Veien.

Christus er Veien. Det er hans egne Ord, saa maa det vel være Sandhed.

Og denne Vei er trang. Det er hans egne Ord, saa maa det vel være Sandhed. Ja, om han end ikke havde sagt det, det vilde dog være Sandhed. Her har Du Exemplet paa, hvad det at „prædike" i høieste Forstand er. Thi om Christus end aldrig havde sagt „den Port er snever, og den Vei er trang, som fører til Livet", see paa ham, og Du seer strax: den Vei er trang. Men dette er jo en ganske anderledes stadig og ganske anderledes indtrængende Forkyndelse af, at Veien er trang, det, at hans Liv hver evige Dag, hver Time, hvert Øieblik udtrykker: Veien er trang — end hvis hans Liv ikke havde udtrykt det, og han da nogle Gange havde forkyndt: Veien er trang. Du seer tillige her, at det er den størst mulige Afstand fra den sande Christendoms Forkyndelse, at en Mand, hvis Liv hver Dag, hver Time paa Dagen, hvert Øieblik udtrykker det Modsatte, at han forkynder i en halv Times Tid det Christelige. En saadan Forkyndelse forvandler det Christelige til lige det Modsatte. I hiin gamle Psalme („o store Gud vi love Dig"), som nævner de forskjellige Ordets Forkyndelser, nævnes derfor heller ikke

den Art Forkyndelse, en Opfindelse fra den senere Tid — „da Christendommen fuldkommen har seiret." I Psalmen hedder det „Propheterne kundgjorde Dig" (Gud); de vare de Første i Tiden. Dernæst „Apostlerne forkyndte Dig." Det er det Overordentlige: Propheter og Apostle. Nu kommer der en heel Skare, et Mylder af Mennesker — der kommer da baade Du og jeg med kan jeg tænke — ja, hør nu „Og Martyrskaren priste Dig i Dødens Stund høitidelig." Og saa er det forbi. Dette er den sande Forkyndelse af Læren om, at Veien er trang: Forkynderen spotter ikke sig selv, som hvis den Vei, han selv gik, var let, medens han dog (maaskee rørt, overbevisende, maaskee ikke uden Taarer — dog maaskee det ogsaa falder ham let at græde!) forkynder, „at Veien" er trang, nemlig ikke den, han gaaer ad. Nei Forkynderens Liv udtrykker Læren: Veien er trang; der er kun een Vei, den ad hvilken Forkynderen gaaer, forkyndende, at „Veien" er trang. Der er ikke to Veie, en let, banet, ad hvilken Forkynderen gaaer, forkyndende, at „Veien" er trang, nemlig den sande Vei, den Vei, som han ikke gaaer ad, saa hans Forkyndelse indbyder Menneskene at følge Christum efter ad den trange Vei, medens hans Liv, og det øver naturligvis en langt større Magt, indbyder dem at følge Forkynderen efter ad den lette, banede Vei. Er dette Christendom? Nei, christeligt, skal Liv og Forkyndelse udtrykke det Samme, dette Samme: „Veien" er trang.

Og denne Vei, som er Christus, denne trange Vei, den er trang i sin Begyndelse.

Han fødes i Armod og Usselhed; næsten fristes man til at tænke, at det ikke er et Menneske, der her fødes — han fødes i en Stald, svøbes i Klude, lægges i en Krybbe, forunderligt nok, dog allerede som Barn efterstræbt af Magthaverne, saa de fattige Forældre maae flygte med ham. Det er i Sandhed endog en sær trang Vei; thi, naar man fødes i Høihed, f. Ex. som Thronarving, ja, saa kan det vel hænde, at man bliver Gjenstand for de Mægtiges Efterstræbelser; men at fødes i en Stald og svøbes i Klude — det er Armod og

Fattigdom, som kan være Trang nok; men saa pleier man ogsaa at være fritagen for Efterstræbelser af de Mægtige.

Men som han ikke synes ved Fødselen bestemt til Høihed, saa blev det ogsaa saaledes, omtrent som det var ved Begyndelsen: han lever i Armod og Ringhed, har ikke Det, hvortil han kan helde sit Hoved.

Dette vilde vel allerede omtrent være nok, for at der, menneskelig talt, maatte siges om en Vei, at den er trang. Og dog er dette vel det Letteste paa den trange Vei.

Veien er ganske anderledes trang, og lige fra Begyndelsen. Thi hans Liv er lige fra Begyngelsen en Fristelses-Historie; det er ikke blot et enkelt Afsnit af hans Liv, de fyrgetyve Dage, der er Fristelsens Historie, nei hans Liv (som det ogsaa er: Lidelses-Historien) er Fristelses-Historien. Han er i ethvert Øieblik af sit Liv fristet — det vil sige, han har denne Mulighed i sin Magt, at tage sit Kald, sin Opgave forfængeligt. I Ørkenen er det Satan, der er Fristeren, ellers er det Andre, som udføre Fristerens Rolle, snart Folket, snart Disciplene, maaskee ogsaa engang, især i Begyndelsen, de Mægtige have forsøgt sig deri, i at friste ham til at verdsliggjøre sit Kald, sin Opgave — og saa var han, paa den ene eller paa den anden Maade, blevet noget Stort i Verden, Konge og Hersker, hans elskede Disciples eneste Ønske, saa han jo kunde være fristet til for deres Skyld at give lidt efter, istedetfor, menneskelig talt, at maatte gjøre dem saa ulykkelige som muligt. Som da Andre med uhyre Anstrengelse lige fra Begyndelsen kæmpe for at blive Konge, Hersker: med en uendelig større Anstrengelse har han lige fra Begyndelsen maattet værge sig imod, at man ikke gjorde ham til Konge og Hersker. O, trange Vei! Trangt nok, naar Lidelsen er den uundgaaelige, naar der ingen Udvei er: trangere Vei, naar der i ethvert Lidelsens Øieblik (ak, og ethvert Øieblik var Lidelse!) er denne — frygtelige! — Mulighed, som næsten paanødes ham, denne Mulighed, saa let at kunne skaffe mere end Lindring, Seier og Alt hvad et jordisk Hjerte kunde begjere! Trange Vei, hvilken dog saa mangen sand Efterfølger har maattet tilbagelægge, om

end efter en mindre Maalestok! Det almindelige Menneskelige er, at hige efter at blive anseet for noget Stort; og det almindelige Falskneri er at udgive sig for noget mere end man er. Den religieuse Lidelse begynder anderledes. Ved Forholdet til Gud føler den Kaldede sig saaledes Mægtig, at han ikke just fristes af Higen efter at blive anseet for mere. Nei, men i samme Øieblik gaaer der en Døds-Angst igjennem ham; thi han forstaaer: den Art Begavethed pleier at være den visse Undergang. Og saa er Fristelsen den, at sige mindre om sig selv end hvad sandt er. Det vil Ingen, Ingen kunde vide med ham, uden Gud; og gjør han det, saa venter Fryd og Jubel og Herlighed ham, thi saa seirer han — han skal altsaa just værge sig mod at seire. — Trange Vei!

Veien er trang lige fra Begyndelsen; thi han veed lige fra Begyndelsen forud sin Skjebne. O, frygtelige Vægt af Lidelse ligefra Begyndelsen! Der var Mangen, Mangen, som gik freidig, næsten jublende i Kampen med Verden; han haabede paa, at han skulde seire. Dette skeete ikke saaledes, Sagen fik en anden Vending; men selv i det Oieblik, da det saae allermeest ud som den uundgaaelige Undergang, selv i det Øieblik var der dog maaskee i ham en menneskelig Haaben, at endnu kunde det vende sig til Seier, eller en gudfrygtig Haaben, at endnu kunde det Alt vende sig til Seier, da alt er muligt for Gud. Men Christus vidste sin Skjebne fra Begyndelsen, vidste at den var uundgaaelig — han vilde den jo selv, han gik jo selv frit i den! Frygtelige Viden lige fra Begyndelsen! Da Folket, i Begyndelsen af hans Liv, jubler ham imøde, han veed i det Øieblik, hvad det betyder: at det er dette Folk, der vil raaabe „korsfæst!" „Hvorfor vil han da indlade sig med Folket?" Formastelige, vover Du at tale saaledes til Menneskeslægtens Frelser! Nu gjør han atter en Kjærlighedens Gjerning mod dette Folk (og Andet var da hans hele Liv ikke), men han veed i samme Øieblik, hvad det betyder, at ogsaa denne Kjærlighedens Gjerning hører med for at bringe ham paa Korset; havde han her elsket sig selv og ladet være at gjøre Kjærlighedens Gjerning, saa var maaskee hans Kors-

fæstelse blevet tvivlsom. „Men saa kunde han jo ladet den Gjerning være!“ Formastelige, vover Du at tale saaledes til Verdens Frelser! O, trange Vei! Trange Vei, hvilken dog mangen sand Efterfølger har maattet tilbagelægge, om end efter en mindre Maalestok! Det er for et menneskeligt Hjerte en glædelig Fornemmelse, at forvisse sig om, hvilke Kræfter der ere ham forundte. Saa er der et Øieblik i Begyndelsen da „den Kaldede“ ligesom løfter paa sine Kræfter, glad og taknemmelig som et Barn for hvad ham forundtes. Og som et Barn begjerer han maaskee endnu mere, dog ydmygt; og det indrømmes ham. Og endnu mere, som indrømmes. Han overvældes næsten selv, han siger „nei, nu begjerer jeg ikke mere.“ Men det er som var der en Stemme, der sagde til ham „o, min Ven, det er kun en ringe Deel af hvad Dig er forundt.“ Da blegner han, den Kaldede, han synker næsten afmægtig sammen, han siger „o, min Gud, jeg forstaaer det; saa er da min Skjebne allerede afgjort, mit Liv indviet til Lidelse, offret. Og det skal jeg allerede nu kunne forstaae!“ Trange Vei!

Ja, Veien er trang lige fra Begyndelsen; thi han veed ligefra Begyndelsen, at hans Arbeiden er at modarbeide sig selv. O, trang kan den vel være den Vei, hvor Du dog faaer Lov at bruge alle dine Kræfter for at trænge igjennem, saa Modstanden er udenfor Dig; men naar Du skal bruge Dine Kræfter til at modarbeide Dig selv: det er som var det uendelig for Lidet sagt, at sige den Vei er trang, den er jo snarere ufremkommelig, spærret, umulig, afsindig! Og dog er den Vei, om hvilken det gjælder, at Christus er Veien, den er just saaledes trang. Thi det Sande, det Gode, hvilket han vil — dersom han ikke slipper det, dersom han arbeider for det af al sin Evne, saa arbeider han sig i den visse Undergang. Og paa den anden Side, dersom han for hurtigt sætter hele Sandheden ind, saa vil hans Undergang komme for tidligt; han maa altsaa, modarbeidende sig selv, en Tidlang synes at gaae ind i Sandsebedragene for desto dybere at sikkre Undergangen. Trange Vei! At gaae ad den Vei det er strax ved Begyndelsen som

det at døe! Almægtigt ligesom at løfte paa Almagts-Kræfter; at være Menneske, og saaledes egnet til at kunne gjennemlide alle menneskelige Lidelser: og saa at skulle bruge disse Almagts-Kræfter for at modarbeide sig selv, at vide det lige fra Begyndelsen — o, lige fra Begyndelsen trange Vei!

Og denne Vei, som er Christus, denne trange Vei bliver saa i sin Fremgang trangere og trangere indtil det Sidste, indtil Døden.

Den bliver trangere; altsaa, den bliver ikke lidt efter lidt lettere. Nei, en Vei, der lidt efter lidt bliver lettere, om den gjælder det ikke, at Christus er Veien. En saadan Vei er den, ad hvilken den menneskelige Klogskab og Forstand gaaer. Een har maaskee mere Klogskab, større Forstand end en Anden, formaaer derfor at vove og holde længere ud, men bestandigt gjælder, at Forstanden og Klogskaben kan beregne, at naar der saa den længere eller kortere Tid er udholdt Lidelse og Anstrengelse, saa bliver Veien lettere, og man seirer endnu i Livet. Derimod, en Vei, som bliver trangere og trangere indtil det Sidste: ad denne Vei gaaer Klogskab og Forstand aldrig — „det var jo Galskab."

Dog hvad enten det nu er Galskab eller Klogskab, det er saaledes: den trange Vei bliver trangere.

„Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden, og hvor vilde jeg, at den var optændt allerede!" Det er et Suk — Veien er trang. Et Suk! Hvad er et Suk? Et Suk betyder, at der er Noget indespærret derinde, Noget, som vil ud, men som dog ikke kan, eller ikke maa komme ud, Noget som vil have Luft; saa sukker et Menneske og giver sig Luft (for ikke at omkomme) idet han tager efter Luft for ikke at omkomme. Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden, og hvor vilde jeg, at den var optændt allerede! Hvorledes skal jeg beskrive denne Lidelse Lad mig forsøge det; men lad mig strax forud tilbagekalde Forsøget og sige, det er kun et afmægtigt Intet, hvis det skulde beskrive Lidelsen. Tænk Dig da et Skib, men Du kan jo tænke det uendelig større end noget, der er seet i Virkeligheden, tænk Dig, for dog at sige Noget, at det kunde rumme

hundrede tusinde Mennesker. Det er i Krigstid, i Slaget — og Krigens Plan fordrer: det maa sprænges i Luften. Tænk Dig den Styrende, som skal antænde denne Ild! Og dette er dog kun et usselt, intetsigende Billede. Thi hvad er hundrede tusinde Mennesker mod Slægten, og hvad er det sambrægteligen at sprænges i Luften mod Rædselen ved den Ild, som Christus skulde antænde, der, sprængende, skulde splidagtiggjøre Fader og Søn, Søn og Fader, Moder og Datter, Datter og Moder, Mandens Moder og Sønnens Hustru, Sønnens Hustru og Mandens Moder — og hvor Faren ikke er Dødens, men en evig Saligheds Fortabelse! „Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden, og hvor vilde jeg, at den var optændt allerede!“ Dog Øieblikket er der endnu ikke, det forfærdelige, medens det dog er det ikke mindre Forfærdelige, det Øieblik forud, hvor man sukker: o, gid det var skeet!

„O, Du vantro Slægt! hvor længe skal jeg være hos Eder? hvor længe skal jeg taale Eder?“ Det er et Suk. Det er som naar den Syge, ikke paa Syge- men paa Dødsleiet — thi det er ingen let Sygdom, han er opgivet! — reiser sig en Smule op, løftende Hovedet fra Puden og siger: hvad er Klokken? — Døden er det Visse, Spørgsmaalet er kun: hvor længe der er til? Hvad er Klokken? Dog Øieblikket er endnu ikke kommet, det forfærdelige, medens det dog er det ikke mindre Forfærdelige, Øieblikket forud, hvor den Lidende sukker: hvor længe har jeg endnu at holde ud?

Saa er han da for sidste Gang saaledes samlet med sine Apostle ved det Maaltid, efter hvilket han idelig havde længtes, at æde med dem, inden han døer. Værgeløs er han som altid. Værgeløs. Ja, thi han kunde jo dog i een Henseende have værget sig. Han kunde — og det var en Mildhed, som vi Mennesker allerede uendelig maatte have beundret — han kunde have sagt til Judas: bliv borte, kom ikke til dette Maaltid, Synet af Dig berører mig smerteligt. Eller han kunde have bedet en af Apostlene — uden dog at sige ham, hvad han vidste om Judas — at sige til ham, at han ikke skulde komme. Men nei! De ere Alle samlede. Da siger

han til Judas: „Hvad Du gjør, det gjør snart!“ Det er et Suk. Blot snart! Selv det Frygteligste er mindre frygteligt: blot snart! Et Suk, der dybt og langsomt trækker Veiret! blot snart! Det er som naar Den, der har en nyyre Opgave at løste; anstrenget næsten over sine Kræfter, føler han dog, at han endnu har for det næste Øieblik Kraft tilbage — „et Øieblik længere, maaskee er jeg svækket, ikke mere mig selv“ — og derfor: blot snart! Hvad Du gjør, gjør det snart!

Saa reiser han sig fra Bordet og gaaer ud i Gethsemane Have; der segner han: o, at det snart var skeet! Han segner, dødsens, ja, var han vel egentligen mere en Døende paa Korset end i Gethsemane! Var paa Korset Lidelsen en Døds-Kamp: o, denne Kamp i Bønnen, den var ogsaa paa Livet, ei heller uden Blod, thi hans Sveed faldt som Blodbraaber til Jorden.

Saa reiser han sig styrket: skee Din Villie, Fader i Himlene!

Saa kysser han Judas — har Du hørt Mage! — saa bliver han grebet, anklaget, dømt! Det var en ordentlig Rettergang, det var menneskelig Retfærdighed! Det var et Folk, som han havde gjort vel imod; han havde sandeligen Intet villet for sig, hver Dag af hans Liv og hver Tanke var det offret: dette Folk raaber „korsfæst ham, korsfæst ham!“ Saa var der en Landshøvding, der frygtede Keiseren, en dannet Mand, der derfor heller ikke forsømte det Vigtige „at vaske sine Hænder“ — og saa blev han dømt! O, menneskelige Retfærdighed! Ja, i stille Veirlig, naar Alt gaaer sin jævne Gang, saa skeer der saadan en lille Smule Retfærdighed; men hver Gang det Overordentlige kommer: o, menneskelige Retfærdighed! O, menneskelige Dannelse, hvilken er vel egentligen Din Forskjel fra, hvad Du meest afskyer, Udannetheden, Mængdens Raahed? At Du gjør det Samme som den, men Du passer paa Formen, ikke at gjøre det med uvaskede Hænder: o, menneskelige Dannelse!

Saa bliver han naglet til Korset — og saa blot eet Suk endnu, saa er det forbi. Eet Suk, endnu det dybeste, det

meest forfærdende: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig! Denne Ydmygelse er Lidelsens Sidste. Du vil hos hans Efterfølgere i strengere Forstand, Blodvidnerne, finde svage Antydninger af det Samme. De have beraabt sig paa Gud og paa Guds Bistand, forladte af Alle have de — ja, hvad Under vel! — været og følt sig stærke ved Guds Bistand. Da kommer der et Øieblik i det Sidste, og Sukket lyder: „Gud har forladt mig“! „altsaa I fik Ret, I mine Fjender, jubler nu, alt Det, jeg har sagt, var ikke sandt, en Indbildning, nu viser det sig: Gud er ikke med mig, han har forladt mig.“ O, min Gud! Og nu Han, han havde sagt sig at være Faderens Eenbaarne, Eet med Faderen; Eet med Faderen — men ere de Eet, hvorledes kan da Faderen noget Øieblik forlade ham! Og dog siger han: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig! Altsaa var det jo ikke Sandhed, at han var Eet med Faderen. O, overmenneskelige Lidelses Yderste; o, et menneskeligt Hjerte var bristet lidt tidligere, kun Gud-Mennesket maa lide dette Sidste heelt ud. — Saa døer han.

M. T. husk nu paa hvad det var vi sagde ved Begyndelsen: denne Vei er trang — er den det ikke.

Dog vi gaae videre; og Christus er Veien. Christus er Veien: han bestiger Bjerget, en Sky tager ham bort fra Disciplenes Øine, han foer til Himmels — og han er Veien!

Maaskee siger Du „ja, og det var derom der skulde tales idag, ikke som Du har talet, næsten som var det en Langfredag“. O, min Ven, er Du en Saadan, at Du nøiagtigt paa Klokkeslet og Dato kan komme i en bestemt Stemning, eller antager Du, at det er Christendommens Mening, at vi skulde være saa, eller ikke snarere, at vi saavidt muligt skulde sætte det Christeliges Forskjellige sammen? Just paa Himmelfarts-Dagen bør det mindes, at han er den trange Vei; thi ellers kunde vi let tage Himmelfarten forfængeligt. Husk, Veien var trang indtil det Sidste, Døden gaaer imellem — saa følger Himmelfarten. Det var ikke midtveis han foer til Himmels, det var ikke engang ved Enden af Veien; thi Veien ender paa Korset og i Graven. Himmelfarten er ikke en ligefrem Fort-

sættelse af det Foregaaende, sandeligen nei! Og en trang Vei, der dog endnu i dette Liv bliver lettere og lettere, den svinger da heller aldrig saa høit, selv naar den svinger høiest ind i det at seire, aldrig saa høit, at det bliver en Himmelfart. Men enhver Levende er jo — hvis han overhovedet er paa den rette Vei, og ikke paa en Afvei — han er jo paa den trange Vei.

Der skal derfor vistnok tales om Himmelfarten, og om at Christus er Veien: o, men det med Himmelfarten, det er saa let at komme igjennem, blot at vi naae dertil; og dertil naae vi allermindst ved blot at ville tænke paa Himmelfarten, om Du end ogsaa lader Dig opløfte ved Tanken om hans Himmelfart.

Han foer til Himmels: saaledes har aldrig Nogen seiret! En Sky tog ham bort fra deres Øine: saaledes er aldrig nogen Triumpherende blevet løftet fra Jorden! De saae ham ikke mere: saaledes blev Triumphen ellers aldrig det Sidste for Nogen! Han sidder hos Magtens høire Haand — altsaa Triumphen ender ikke med Himmelfarten? nei, dermed begynder den: saaledes har aldrig Nogen triumpheret! Han kommer igjen med Englenes Hærskarer — altsaa Triumphen ender ikke med, at han indtog Pladsen ved Almagtens Høire? nei, det var blot Enden paa Begyndelsen: o, evige Seierherre!

* * *

M. T., ad hvilken Vei gaaer Du i Livet? Husk paa hvad jeg siger til mig selv, at ikke om enhver trang Vei gjælder det, at Christus er Veien, ei heller at den fører til Himlen.

En from Mand har sagt, at det koster et Menneske lige saa meget eller endnu mere Besværlighed at fare til Helvede som at komme i Himlen. Det er altsaa en trang Vei, Fortabelsens; men Christus er ikke Veien, og den fører heller ikke til Himlen. Der er paa denne Vei Uro og Angst og Qval nok, forsaavidt er Veien sandelig trang, Veien til Fortabelsen, den Vei, der, til Forskjel fra de andre Veie, vi have omtalt

(den Vei, der i Begyndelsen er trang, og bliver lettere og lettere; den trange Vei, der bliver trangere og trangere), er kjendelig paa, at den fra Begyngelsen synes saa let, men bliver forfærdeligere og forfærdeligere. Thi det gaaer saa let, at træde i Lystens Dands; men naar det saa er længere henne, og det er Lysten, der dandser med Mennesket mod hans Villie: det er en tung Dands! Og det er saa let at give Lidenskaberne Tøilen — dristige Fart, man neppe kan følge med Øiet! — indtil saa Lidenskaberne, efterat have taget Tøilen, som blev dem givet, med endnu dristigere Fart — Mennesket selv drister sig neppe til at see, hvorhen de føre! — rive ham med sig! Og det er saa let at tillade en syndig Tanke at indsnige sig i Hjertet — ingen Forfører var saa smidig, som en syndig Tanke er det! det er saa let, det gjælder ikke her som ellers, at det er det Første, der koster, o, nei, det koster slet Intet, lige omvendt, den syndige Tanke betaler i dyre Domme for sig, det koster slet Intet — førend ved Slutningen, naar Du dyrt maa betale dette Første, som slet ikke kostede Noget; thi er den syndige Tanke kommet ind, den gjør sig frygtelig betalt. Som Smigrer kommer Synden oftest ind i et Menneske; men naar saa det Menneske er blevet Syndens Træl: det er den frygteligste Trældom — en trang, en uhyre trang Vei til Fortabelse!

Fremdeles. Der gives ogsaa andre trange Veie, om hvilke det dog ikke ubetinget gjælder, at Christus er Veien, eller at de føre til Himlen. Der er menneskelige Lidelser nok, kun altfor mange, Sygdom og Armod og Miskjendelse, og hvo kan nævne alle disse Lidelser! Enhver, der gaaer ad en saadan Vei, gaaer jo ogsaa ad en trang Vei. Sandeligen, vi skulle ikke tale i høie Toner, som vare disse Lidelser for Intet at regne — o, men, min Ven, Du veed jo dog selv, hvad Christendom er, og lad mig blot erindre derom. Det, hvorved den christelige trange Vei er forskjellig fra den alminbelig menneskelige trange Vei er: det Frivillige. Christus var ikke En, der eftertragtede jordisk Gods, men som maatte nøies med Armod; nei, han valgte Armod. Han var ikke En, der attraaede

menneskelig Ære og Anseelse, men som maatte nøies med at leve i Ringhed, eller maaskee miskjendt og bagvasket; nei, han valgte Fornedrelse. Dette er i strengeste Forstand den trange Vei. De almindelige menneskelige Lidelser er ikke i strengeste Forstand den trange Vei, dog kan Veien sandeligen være trang nok, og Du kan ogsaa stræbe at gaae christeligt ad denne de menneskelige Lidelsers trange Vei. Den fører, hvis Du gaaer christeligt ad den, dog til Himlen, hvor han indgik, han den Himmelfarne.

Dog det er sandt, man har jo tvivlet om Himmelfarten. Ja, hvo har tvivlet? Mon Nogen af dem, hvis Liv bar „Efterfølgelsens" Mærker? Mon Nogen af dem, der forlode alle Ting for at følge Christum efter? Mon Nogen af dem, hvem — og naar „Efterfølgelse" er givet, følger dette efter — Forfølgelsen mærkede? Nei, af dem Ingen. Men da man afskaffede „Efterfølgelsen" og dermed gjorde Forfølgelse til en Umulighed, hvad dog i det Tyvesprog, vi Mennesker tale indbyrdes, ikke lød som en Anklage over et vildfarende Aarhundredes Tilbagegang i Christendom, ih bevares, nei, det lød som en Lovtale over et oplyst Aarhundredes mageløse Fremskridt i Tolerance; da man slog af paa det at være Christen, saa det at være Christen næsten blev Ingenting — og saa var der da heller ikke Noget at forfølge: da opkom der i Ørkesløsheden og Selvbehageligheden allehaande Tvivl. Og Tvivlen blev vigtig, hvo tvivler; og man blev sig selv vigtig ved at tvivle — som man en Gang (hvad vi sandeligen ikke billige men dog bedre forstaae) blev sig selv vigtig ved at give alt sit Gods til de Fattige, saaledes blev man nu (formodentligen for at sætte det sande Begreb af „det Fortjenstlige" istedet for Middelalderens Misforstaaelse, hvilken man fromt afskyede) man blev sig selv vigtig ved at tvivle. Og medens man tvivlede om Alt, var dog Eet udenfor al Tvivl, at man ved dette („man maa tvivle om Alt") betryggede sig en, Intet mindre end tvivlsom, nei en yderst fast Stilling i Samfundet, samt stor Ære og Anseelse blandt Menneskene.

Altsaa, Nogle tvivlede. Men saa var der igjen Nogle. som ved Grunde søgte at modbevise Tvivlen. Egentligen er dog vel Sammenhænget dette: det Første var, at man ved Grunde søgte at bevise det Christelige, eller at anbringe Grunde i Forhold til det Christelige. Og disse Grunde de fødte Tvivlen af sig, og Tvivlen blev den stærkere. Beviset for det Christelige ligger nemlig egentlig i „Efterfølgelsen". Den tog man bort. Saa følte man Trang til „Grundene"; men disse Grunde eller det at der er Grunde er allerede en Art Tvivlen — og saa reiste Tvivlen sig og levede af Grundene. Man mærkede ikke, at jo flere Grnnde man kommer med, desto mere nærer man Tvivlen, og desto stærkere bliver den, at det at byde Tvivlen Grunde for at dræbe den er ligesom at byde et hungrigt Uhyre, man ønsker at blive af med, den velsmagende Spise, som det meest elsker. Nei Tvivlen skal man ikke — idetmindste ikke, naar Ens Hensigt er at dræbe den — byde Grunde, men, som Luther gjør, byde den at holde Mund, og til den Ende selv holde reen Mund og ingen Grunde komme med.

De derimod, hvis Liv var mærket af „Efterfølgelsen", de have ikke tvivlet om Himmelfarten. Og hvorfor ikke? For det Første fordi deres Liv var for anstrenget, for ofret i daglige Lidelser, til i Ørkesløshed at kunne sidde hen og omgaaes med Grunde og Tvivlen, Effen eller Ueffen. Himmelfarten stod dem fast; men de kom maaskee endog sjeldnere til at tænke paa den eller dvæle ved den — fordi deres Liv var saa virksomt, og paa den trange Vei. Det er som med en Krigsmand, der eier en pragtfuld Dragt; han veed godt, han har den, men han seer næsten aldrig til den, thi hans hele Liv gik hen i daglig Kamp og Voven, og derfor bar han en daglig Kjole for ret at kunne røre sig. See saaledes vare De, hvis Liv var mærket af Efterfølgelsen, forvissede om, at deres Herre og Mester foer til Himmels. Og hvad der bidrog dertil, det var igjen Efterfølgelsen. Alle disse daglige qvalfulde Lidelser, som de maatte bære, alle disse Offere, som de maatte bringe, al denne Menneskenes Modstand, Haan og Spot og Griin og

blodige Grusomhed, alt dette piinte i „Efterfølgeren" den Trang frem, der, ligesom Himmelfarten sprænger eller strider mod Naturlovene (det er jo Tvivlens Indvending), sprænger de blot menneskelige Trøstegrunde (hvor skulde disse ogsaa kunne trøste Den, der maa lide, fordi han gjør Godt!) trænger til en anden Art Trøst, trænger til deres Herres og Mesters Himmelfart, og trænger troende igjennem til Himmelfarten. Saaledes er det altid med Trangen i et Menneske; fra den Spisende kommer Spise; hvor Trangen er, der ligesom frembringer den selv Det, den trænger til. Og Efterfølgerne, sandeligen de behøvede hans Himmelfart for at holde det Liv ud, de førte — nu derfor er den ogsaa vis. Men En der sidder i Ørkesløshed hen i gode Dage eller travlt er paafærde i Travlhed fra Morgen til Aften, men aldrig har lidt Noget for Sandheds Skyld, han trænger egentligen ikke, det er mere Noget han bilder sig ind, eller Noget han for Penge lader sig indbilde, det er mere næsten som med et Curiosum han beskjeftiger sig med denne Himmelfart — og saa tvivler han, naturligt, han trænger heller ikke; eller han udfinder nogle Grunde, eller en Anden er saa god at overlade ham tre Grunde for — nu ja, hans Trang er da heller ikke synderlig stor!

Og nu Du, m. T. hvad gjør Du? Tvivler Du om Himmelfarten? Hvis saa, saa gjør som jeg, siig til Dig selv: ja, slig Tvivl gjør man ingen Ophævelser over, jeg veed godt, hvorfra den kommer, og hvoraf det kommer, nemlig af, at jeg maa have skaanet mig selv i Retning af „Efterfølgelsen", at mit Liv ikke er anstrenget nok i denne Retning, at jeg har for gode Dage, sparer mig selv for de Farer, som ere forbundne med at vidne for Sandhed og mod Usandhed. Gjør Du kun saa! Men for Alt bliv ikke Dig selv vigtig ved at tvivle; der er — jeg forsikkrer Dig! — ei heller nogen Grund dertil, da al saadan Tvivlen egentligen er Selvangivelse. Nei, gjør Dig selv og Gud Tilstaaelsen, og Du skal see, Eet af To vil skee enten vil Du bevæges til at vove Dig længere ud i Retning af „Efterfølgelsen" — og saa kommer Visheden om Himmelfarten strax; eller Du ydmyger Dig, at Du har skaanet Dig

selv, at Du er blevet en Kjellinge-Præst, og saa vil Du idetmindste ikke tillade Dig at tvivle, men ydmygt sige: vil Gud være saa naadig at behandle mig som et Barn, der næsten ganske forskaanes for „Efterfølgelsens“ Lidelser, saa vil jeg idetmindste ikke være et uartigt Barn, der ovenikjøbet tvivler om Himmelfarten.“ O, naar Du lever beundret, smigret, anseet, i Overflod — Du fristes til at sige saa mangt et Ord og til at deeltage i Meget, som Du dog maaskee hellere maatte ladet være, og som Du — husk derpaa! — dog skal gjøre Regnskab for — — og tillige Himmelfarten gaaer Dig saa let af Sinde, maaskee Du endog, naar Du engang tænker derover, tvivler og siger: en Himmelfart, det strider jo mod alle Naturlove, mod Aanden — dog vel kun Natur-Aanden! — i Naturen. Men naar det er for en god Sag — thi ellers hjælper det ikke, og naar saa er, er Forholdet jo ogsaa stridende mod alle blot menneskelige Begreber: at lide fordi man gjør vel, fordi man har Ret, fordi man er kjerlig — naar det er for en god Sag Du lever forladt, forfulgt, bespottet, i Armod: Du skal see, Du tvivler ikke om hans Himmelfart; thi Du behøver den. Og end ikke saa meget behøves for at standse Tvivlen; thi naar Du dog ydmyger Dig for Gud, at Dit Liv ikke er mærket som en Efterfølgers i strengere Forstand, naar Du ydmyger Dig derunder, saa drister Du Dig ikke til at tvivle. Hvor skulde Du kunne falde paa at melde Dig med en Tvivlen, naar Svaret maatte blive: gaa først hen og bliv en Efterfølger i strengere Forstand, kun en Saadan har Lov til at tale med — og af dem har Ingen tvivlet.

III.

Apostlernes Gjerninger.

2 Cap. V. 1—12.

Denne hellige Lectie skrives i Apostlernes Gjerninger

2 Cap. V. 1—12.

Og der Pintsefestens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen. Og der kom pludseligen en Lyd af Himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganske Huus, hvor de sadde. Og der viste sig for dem Tunger, som af Ild, der fordeelte sig, og satte sig paa enhver af dem. Og de bleve alle opfyldte af den Hellig Aand, og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Aanden gav dem at udsige. Men der vare Jøder boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen. Der denne Lyd hørtes, kom Mængden tilsammen, og blev bestyrtet; thi Enhver havde hørt dem tale med sit eget Maal. Men de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre: see, ere ikke alle disse, som tale, Galilæer? Og hvorledes høre vi dem tale, hver paa vort eget Maal, hvorudi vi ere fødte? Parther og Meder, og Elamiter, og vi som boe i Mesopotamia, Judæa og Cappadocia, Pontus og Asia, i Phrygia og Pamphylia, Ægypten, og Lybiens Egne ved Cyrene, og vi her boende Romere, Jøder og Proselyter, Creter og Araber? vi høre dem forkynde Guds store Gjerninger med vore Tungemaal.

Bøn.

Du Hellig-Aand, Du som gjør levende, velsign Du ogsaa denne vor Forsamling, den Talende, den Hørende; friskt fra Hjertet skal det, med Din Bistand, komme, Du lade det ogsaa gaae til Hjerte?

A. T. Dersom Du vil agte, ikke paa den Tale, der føres om Hellig-Dagene i vore Kirker, men paa den, der føres om Hverdagene, og da forresten ogsaa om Søndagen udenfor Kirken: Du vil neppe finde Nogen, som ikke troer paa — f. Ex. paa „Tidens Aand“. Selv den, der tog Afskeed med det Høiere lyksaliggjort i Middelmaadighed, ja selv Den, der længst træller i Usselhedens Hensyn eller i slet Vindings foragtelige Tjeneste, ogsaa han troer, og fuldt og fast, paa Tidens Aand. Nu det forstaaer sig, noget Høit er det just egentligen heller ikke han troer paa, thi Tidens Aand er vel ikke høiere end Tiden, holder sig ved Jorden, saa den som Aand nærmest kunde lignes med Mosens Taager; men han troer dog paa Aand. Eller han troer paa „Verdens Aand“, denne stærke Aand — ja, i Tillokkelser, denne kraftige Aand — ja, i Bildfarelser, denne sindrige Aand — ja, i Bedrag, denne Aand, som Christendommen kalder en ond — saa det da forsaavidt ikke er noget meget Høit han troer paa, naar han troer paa den Aand; men han troer dog paa Aand. Eller han troer paa „Menneske Aanden“, ikke Aanden i den Enkelte, men Slægtens Aand, denne Aand, der, naar den er gudforladt ved at have forladt Gud, atter efter Christendommens Lære er en ond Aand — saa det da forsaavidt ikke er noget meget Høit han troer paa, naar han troer paa den Aand; men han troer dog paa Aand.

Derimod saasnart Talen bliver om en Hellig-Aand, om at troe paa en Hellig-Aand: hvor mange, mener Du, troe paa den? Eller naar Talen bliver om en ond Aand, der skal forsages: hvor Mange, mener Du, troe Sligt?

Hvoraf kan det komme? Er det maaskee, forbi Sagen bliver for alvorlig, naar det er en Hellig-Aand? Thi Tidens-Aand og Verdens-Aand og Deslige, det kan jeg tale om, troe paa, og jeg behøver ikke just at tænke nogen Bestemt derved, det er saadan en Aand, men jeg er aldeles ikke bunden ved hvad jeg siger; og det ikke at være bunden ved hvad man siger, er Noget man sætter Priis paa, hvor ofte høres

det ikke: jeg vil nok sige Det og Det, men jeg vil ikke være bunden ved mit Ord. Men om at der er en Hellig-Aand og om at troe paa en Hellig-Aand, kan man ikke tale uden at binde sig ved sit Ord, og dernæst ikke uden at binde sig til denne Hellig-Aand i Forsagelse af den onde Aand: dette er altfor alvorligt, at der baade er en Hellig-Aand — o, Alvor! — og at der for at betrygge Alvoren er en ond Aand, hvor alvorlig! En ond Aand! Ja, den der troer paa Tidens-Aand, Verdens-Aand, han troer jo rigtignok, efter Christendommens Mening, paa en ond Aand; men dette er ikke hans Mening, og forsaavidt troer han ikke, at der er nogen ond Aand. For ham er vel i dybere Forstand denne Modsætning god og ond slet ikke til; løs, som han er, eller opløst, tvivlende i sin Troen, ustadig i alle sine Veie, bøiende sig for enhver Tidens Luftning, er hans Troes-Gjenstand af samme Art: det Luftige, Tidens Aand; eller verdsliggjort som han er i al sin Digten og Tragten, er hans Troes Gjenstand ogsaa derefter: Verdens Aand.

Men Christendommen, der fordrer Forsagelse af en ond Aand, lærer, at der er en Hellig Aand. Og det er idag denne Hellig-Aands Fest i Kirken, Pintsefesten, til Erindring om den Dag, da Aanden første Gang blev udgydt over Apostlerne. Om denne Hellig-Aand skal der derfor tales idag, hvad vi nu ville gjøre, idet vi tale over dette Ord:

det er Aanden der levendegjør.

M. T. Der er, i Forhold til Christendommen, Intet, hvortil ethvert Menneske af Naturen er mere tilbøieligt, end til at tage den forfængeligt. Der er ei heller nogetsomhelst Christeligt, ikke en eneste christelig Bestemmelse, uden at den ved at undergaae en lille Forandring, saa man borttager en nærmere Mellembestemmelse, bliver noget ganske Andet, Noget, om hvilket man maa sige „dette er opkommet i Menneskets Hjerte“ — og saa er den forfængeliggjort. Paa den anden Side der er Intet, som Christendommen med større Aarvaagenhed og Nidkjerhed har sikkret sig imod, end mod at blive

taget forfængeligt. Der er ingen, ingen Bestemmelse af det Christelige, uden at Christendommen først anbringer som Mellembestemmelse: Døden, det at afdøe — for derved at sikkre det Christelige mod at blive taget forfængeligt. Man siger „Christendommen er den milde Trøst, er denne de milde Trøste-Grundes Lære“ — ja, det lader sig ikke negte, naar Du nemlig først vil døe, afdøe; men det er ikke saa mildt! Man fremstiller Christus, man siger „hører hans Stemme, hvor mildt indbydende han kalder Alle til sig, alle Lidende, og lover at give dem Hvile for deres Sjele“ — og, i Sandhed, saa er det, Gud forbyde, at jeg skulde sige noget Andet; men dog, dog, førend denne Hvile for Sjelen bliver Dig til Deel, og for at den kan blive Dig til Deel, fordres (hvad Indbyderen ogsaa siger, hvad hans hele Liv her paa Jorden hver evige Dag og hver evige Time af Dagen udtrykte) at Du først døer, afdøer: er dette saa indbydende?

Saaledes ogsaa med dette Christelige: det er Aanden, som gjør levende. Ved hvilken Følelse hænger vel et Menneske fastere end ved Livs-Følelsen, hvad begjærer han stærkere og heftigere end ret at føle Livet i sig, hvad gyser han mere for, end for at døe! Men her forkyndes jo en levendegjørende Aand. Altsaa lader os gribe til, hvo vil betænke sig, bring os Liv, mere Liv, at Livs-Følelsen maatte svulme i mig, som var alt Liv samlet i mit Bryst!

Men skulde dette vel være Christendom, denne rædsomme Vildfarelse? Nei, Nei! Denne Levendegjørelse i Aanden, den er ikke en ligefrem Forhøielse af det naturlige Liv i et Menneske i umiddelbar Forsættelse af og Sammenhæng med dette — o, Gudsbespottelse, o, rædsomt saaledes at tage Christendommen forfængeligt! — den er et nyt Liv. Et nyt Liv, ja, og dette er ingen Talemaade, saaledes som naar vi bruge dette Ord baade om Dit og Dat, hver Gang noget Nyt bedynder at røre sig i os, nei, et nyt Liv, bogstaveligt et nyt Liv — thi læg vel Mærke dertil, Døden gaaer imellem, det at afdøe; og et Liv paa den anden Side Døden, ja det er et nyt Liv.

Døden gaaer imellem, dette er Christendommens Lære, Du skal afdøe, just den levendegjørende Aand er Den, der dræber Dig, det er den første Ytring af den levendegjørende Aand, at Du maa gaae i Døden, at Du maa afdøe — saaledes er det, for at Du ikke skal tage Christendommen forfængeligt. En levendegjørende Aand: det er Indbydelsen; hvo skulde ikke gjerne gribe til! Men døe først: det er Standsningen!

Det er Aanden, som levendegjør. Ja, den levendegjør — gjennem Døden. Thi som der staaer i en gammel Psalme, der vil trøste Efterlevende over Tabet af de Afdøde „med Døden vi Livet begynde": saaledes gjælder det aandelig forstaaet, den levendegjørende Aands Meddelelse begynder i Døden. Tænk paa Dagens Fest! Det var jo den Aand, som gjør levende, der idag blev udgydt over Apostlene — og det var sandeligen ogsaa en levendegjørende Aand, det beviste deres Liv, deres Død, derom vidner den Kirkes Historie, som blev til just derved, at den Aand, som levendegjør, meddeeltes Apostlene. Men hvorledes var deres Tilstand iforveien? O, hvo har maattet lære saaledes, hvad det er at afdøe fra Verden og fra sig selv, som Apostlene! Thi hvo har næret saa store Forventninger, som i en vis Forstand dog en Tid Apostlene vare foranledigede til at nære; og hvis Forventninger ere saaledes blevne skuffede! Sandt nok, saa kom Paaske-Morgen, og Christus stod op af Graven, og saa kom Himmelfarten — men hvad saa videre? Ja, Han var nu optagen i Herlighed — men hvad saa videre? O, troer Du, at noget menneskeligt, det dristigste menneskelige Haab end i fjerneste Maade turde indlade sig med den Opgave, der var sat Apostlene? Nei, her maa ethvert blot menneskeligt Haab fortvivle. Saa kom Aanden, der gjør levende — Apostlene vare jo ogsaa døde, afdøde fra ethvert blot jordisk Haab, fra enhver menneskelig Tillid til egne Kræfter eller til menneskelig Bistand.

Altsaa først Døden, først maa Du afdøe fra ethvert blot jordisk Haab, enhver blot menneskelig Tillid, Du maa afdøe fra Din Selviskhed, eller fra Verden; thi det er kun gjennem Din Selviskhed, at Verden har Magt over Dig, er Du af-

død fra Din Selviskhed, er Du ogsaa afdød fra Verden. Men der er, naturligviis, Intet et Menneske hænger saa fast ved — ja, med hele sit Selv! — som ved sin Selviskhed! O, naar i Dødens Stund Sjel og Legeme skilles, ikke er det saa smerteligt, som at skulle skilles fra sin Sjel i levende Live! Og ikke hænger et Menneske saa fast ved dette sandselige Liv, som et Menneskes Selviskhed hænger fast ved hans Selviskhed! Lad mig tage et Exempel, dannet efter hine gamle Fortællinger om, hvad et Menneske i ældre Tider har prøvet i inderlig Lidelse, hvad disse uforsøgte, kloge Tider vel ville ansee som en Fabel, der høist har lidt digterisk Værd — lad mig tage et Exempel, og lad mig dertil vælge, hvad vi Mennesker saa ofte tale om, og hvad der saa meget beskjeftiger os: Elskov; thi Elskov er just en af de stærkeste og dybeste Yttringer af Selviskhed. Altsaa, tænk Dig en Forelsket! Han saa Gjenstanden, det var derved at han blev forelsket; og denne Gjenstand den blev ham hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Og han greb efter den — det var hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Og han greb den, han holdt den i sin Haand — det var hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Da udgik (saa er det i hine gamle Fortællinger) Befaling til ham: „slip denne Gjenstand!“ — ak, og det var hans Øies Lyst og det var hans Hjertes Begjering! M. T., lad os her passe paa, for ret at see, hvor dybt der maa trænges ind, naar egentligen Selviskheden skal dræbes. Thi i sin Elendighed raabte han: „nei, jeg slipper ikke, og jeg kan ikke slippe denne Gjenstand, o, hav Medlidenhed med mig, maa jeg ikke beholde den, nu saa dræb mig, eller saa lad den dog idetmindste blive mig frataget!“ Du forstaaer ham vel; hans Selviskhed vilde blive dybt nok saaret ved at berøves Gjenstanden, men han fornam ganske rigtigt, at hans Selviskhed bliver endnu dybere saaret, naar Fordringen er, at han skal berøve sig den selv. M. T., lad os gaae videre, for at forsølge Lidelsen dybere ind, naar Selviskheden endnu dybere skal dræbes! lad os tage „Gjenstanden“ med. Altsaa, denne Gjenstand, som han begjerede, som han greb, som han er i

Besiddelse af, hans Øies Lyst, hans Hjertes Begjering, denne Gjenstand, som han skal slippe, af hans Øies Lyst, af hans Hjertes Begjering, denne Gjenstand, lad os antage det for stærkere at belyse Smerten ved at afdøe, denne Gjenstand er af samme Mening som han, at det var grusomt at skille dem ad — og det er ham, der skal gjøre det! Han skal slippe, hvad ingen menneskelig Magt tænker paa at berøve ham, hvad der nu er dobbelt vanskeligt at slippe; thi, Du kan jo tænke det saaledes, Gjenstanden bruger Taarer og Bønner, paakalder baade Levende og Døde, baade Mennesker og Gud, for at forhindre ham — og det er ham, der skal slippe denne Gjenstand! Her har Du (hvis han ellers kommer om det skarpe Hjørne og ikke gaaer fra Forstanden) et Exempel paa det at afdøe. Thi ikke at see sit Ønske, sit Haab opfyldt, eller at berøves det Attraaede, det Kjereste: det kan være smerteligt nok, Selviskheden saares, men deraf følger ikke, at det er at afdøe; og selv at maatte negte sig, om det saa var sit kjereste Ønske: det kan være smerteligt nok, Selviskheden saares, men deraf følger ikke, at det er at afdøe. Nei, men selv at skulle tilintetgjøre sit opfyldte Ønske, selv at skulle berøve sig det Attraaede man er i Besiddelse af: det er at saare Selviskheden ved Roden, som den blev det i Abraham, da Gud fordrede, at Abraham selv, selv — frygteligt! — med egen Haand — o, Vanvids Rædsel! — skulde offre Isak, Isak, den saa længe og saa længselsfuldt forventede Gave, men ogsaa fra Gud, for hvilken Abraham derfor meente at skulle takke gjennem hele sit Liv, men aldrig at kunne takke noksom, Isak, hans eneste, hans Alderdoms, Forjættelsernes Barn! Troer Du Døden kan smerte saaledes? Jeg troer det ikke. Og i ethvert Tilfælde, naar det er Døden, saa er det ogsaa forbi; men med det at afdøe er det ikke saaledes forbi, thi han døer jo ikke, der ligger maaskee et langt Liv for ham, den Afdøde.

Dette var det at afdøe. Men førend den Aand kan komme, som levendegjør, maa Du først afdøe. O, naar jeg stundom en Dag, eller længere Tid, kan føle mig saa uoplagt, saa træt, saa uduelig, saa — ja, saaledes sige vi det

jo vel — næsten som var jeg død, da har jeg ogsaa sukket ved mig selv: o, bring Liv, Liv er det jeg behøver! Eller naar jeg anstrenget maaskee over mine Kræfter mener at opdage, at dette kan jeg ikke holde længere ud; eller naar det en Tidlang har været som skulde da ogsaa alt mislykkes for mig, og jeg sank i Mismod: da har jeg sukket ved mig selv „Liv, bring Liv!“ Men deraf følger endnu ikke, at Christendommen er af den Mening, at det er det jeg behøver. Sæt den var af en anden Mening og sagde: „nei, døe først ganske; det er Din Ulykke, Du hænger dog selvisk ved Livet, ved det Liv, som Du kalder en Plage, en Byrde, døe ganske!“ Jeg har seet et Menneske segne næsten fortvivlet, jeg har hørt ogsaa ham raabe: „bring Liv, Liv, dette er værre end Døden, som gjør Ende paa Livet, medens jeg er som død og dog ikke død!“ Ikke er jeg den Strenge; vidste jeg noget lindrende Ord, jeg har været villig nok til at trøste og opmuntre. Men dog, dog det er godt muligt, at der egentligen fattedes den Lidende noget Andet — at han behøvede haardere Lidelser. Haardere Lidelser! Hvo er den Grusomme, der vover at sige Sligt? Min Ven, det er Christendommen, den Lære som udsælges under Navn af den milde Trøst, medens den — ja, sandeligen! — den er Evighedens Trøst og for evigt, men den maa rigtignok tage noget haardt. Thi Christendommen er ikke, hvad vi Mennesker, baade Du og jeg, kun altfor gjerne ville gjøre den til, den er ingen Qvaksalver. En Qvaksalver, han er strax til Tjeneste og anbringer strax Lægemidlet og forklubbrer Alt. Christendommen venter, før den anbringer sit Lægemiddel, den helbreder ikke ved Hjælp af Evigheden for ethvert stakket lille Ildebefindende — dette er dog vel ogsaa en Umulighed, som det er selvmodsigende! — den helbreder ved Hjælp af Evigheden og for Evigheden, naar Sygdommen er saaledes, at Evigheden kan anbringes, er dertil, det er, Du maa afdøe. Derfor Christendommens Strenghed, for ikke selv (hvad vi Mennesker kun altfor gjerne ville forvandle den til) at blive til Brøvl, og for ikke at bestyrke Dig i Brøvl. Og Rigtigheden heraf har Du dog vistnok ogsaa

selv erfaret i mindre Forhold. Har Du ikke selv erfaret — det har jeg —, at naar Du maaskee begyndte at vaande Dig og allerede sagde „jeg kan ikke længere", og saa den følgende Dag, saa blev der taget noget strengere endnu paa Dig, og hvad saa? saa kunde Du! Naar Hestene stønne og puste, udasede som de mene, og at derfor en Haandfuld Havre var hvad de behøvede — men paa den anden Side, naar saa ogsaa blot ved et Øieblikts Standsning den svært belæssede Vogn vilde løbe tilbage ned ad Skrenten og maaskee rive Hest og Kudsk og Alt med sig i Afgrunden: er det saa grusomt af Kudsken, at Slagene falde frygtelige, frygtelige som han aldrig har nænt at slaae især det Par Heste, der ere ham (Sligt kan jo vel være sandt) kjere som hans Øiesteen — er det grusomt eller er det kjerligt? Er det grusomt at være, om Du saa vil, grusom, naar det ubetinget er det Eneste, der kan frelse fra Undergangen og hjælpe igjennem? Saaledes med at afdøe.

M. T. Saa, saa — saa kommer den levendegjørende Aand. Naar? Ja, naar dette er skeet, naar Du er afdød; thi som det hedder „ere vi døde med Christo, skulle vi ogsaa leve med ham", saaledes kan det ogsaa siges: skulle vi leve med ham, da maae vi døe med ham. Først Døden, saa Livet. Men naar? Ja, naar dette Første er skeet; thi det er med den levendegjørende Aands Komme som med „Trøsterens", hvilken Christus lover Diciplene. Naar kommer Trøsteren? Han kommer, naar alt det Forfærdelige, som Christus har forudsagt om sit Liv, er kommet først, og ligeledes det Rædselsfulde, som han har forudsagt betræffende Disciplenes Liv: saa kommer Trøsteren. Om han kommer just i samme Øieblik, siges ikke; kun det siges, at det er, naar dette Første er skeet, naar denne Døen er indtraadt. Saaledes med den levendegjørende Aands Komme.

Men den kommer, den bedrager ikke ved at udeblive. Kom den ikke til Apostlene, bedrog den dem? Kom den ikke senere til de sande Troende, bedrog den dem og udeblev?

Nei, den kommer — og den bringer Aandens Gaver, Liv og Aand.

Den bringer Tro, „Troen", dette er nemlig først egentligen i strengeste Forstand Tro, denne den Hellig-Aands Gave, efterat Døden er gaaet imellem. Thi vi Mennesker tage det ikke saa nøie med Ordene, vi tale ofte om Tro, hvo det ikke i strengere christelig Forstand er Tro. Der er, efter Natur-Gaves Forskjellighed, en stærkere eller svagere Umiddelbarhed ethvert Menneske medfødt; jo stærkere, jo livskraftigere den er, jo længere kan den holde ud med en Modstand. Og denne Udholdenhed, denne livsfriske Tillid til sig selv, til Verden, til Menneskene, blandt Andet ogsaa til Gud, kalde vi saa Tro. Men det er ikke i streng christelig Forstand. Tro er mod Forstand; Tro er paa den anden Side Døden. Og da Du døde eller afdøde fra Dig selv, fra Verden, da døde Du tillige fra al Umiddelbarhed i Dig selv, ogsaa fra Din Forstand. Det er, naar al Tillid til Dig selv, eller til menneskelig Bistand, ogsaa, umiddelbart, til Gud, naar enhver Sandsynlighed er udslukket, naar det er mørkt som i den mørke Nat — det er jo ogsaa Døden vi beskrive: da kommer den levendegjørende Aand og bringer Troen. Denne Tro, den er stærkere end hele Verden, den har Evighedens Kræfter, den er Aandens Gave fra Gud, den er Din Seier over Verden, i hvilken Du mere end seirer.

Og Aanden bringer dernæst Haabet, i strengeste christelige Forstand Haabet, dette Haab, det er Haab mod Haab. Thi der er i ethvert Menneske umiddelbart et Haab; det kan i den Ene være livsstærkere end i den Anden, men i Døden (ɔ: naar Du afdøer) døer ethvert saadant Haab, og forvandler sig til Haabløshed. I denne Haabløshedens Nat — det er jo Døden vi beskrive — kommer saa den levendegjørende Aand og bringer Haabet, Evighedens Haab. Det er mod Haab, thi ifølge hiin blot naturlige Haaben var der intet Haab mere, altsaa er dette Haab mod Haab. Forstanden siger: „nei, der er intet Haab"; dog Du er jo afdød fra Din Forstand, forsaavidt tier den vel, men kommer den nogensinde til Orde igjen, den vil strax begynde, hvor den slap „der er intet Haab" — og den vil vel spotte dette nye Haab, Aandens Gave, som

de paa Pintsefesten forsamlede Kloge og Forstandige spottede Apostlene, og sagde: de ere berusede af ung Viin, saaledes vil den spotte Dig og sige til Dig „Du maa have været beruset den Gang Du kunde falde paa Sligt, idetmindste maa Du have været fra Forstanden" — der er ei heller Nogen nærmere til at vide det end Forstanden, og det er overmaade forstandigt sagt af Forstanden, thi at afdøe er ogsaa at afdøe fra Forstanden, og den levendegjørende Aands Haab er mod Forstandens Haab. „Det er til at fortvivle over, at der intet Haab er", siger Forstanden, „dog det kan man endnu forstaae. Men at der paa den anden Side af dette (at der intet Haab er) skulde være et nyt Haab, ja Haabet: det er, saafandt jeg hedder Forstanden, det er Galskab! Men Aanden, som gjør levende, hvad „Forstanden" ikke gjør, siger og vidner: „Haabet" er mod Haab. O, Du, som maaskee indtil Fortvivlelse kæmper i Haabløshed, forgjeves, for at finde Haab, ikke sandt, det er dette, Du ligesom trodser paa, at Du mener ubetinget seierrigt at kunne gjøre det indlysende selv for et Barn, selv for det dummeste Menneske, at for Dig er intet Haab; og det er maaskee just dette, der forbittrer Dig, at man vil sige Dig imod. Nu saa betro Dig til „Aanden"; thi den kan Du tale med, den giver Dig strax Ret, den siger „det er ganske rigtigt, der er intet Haab, og det er mig saare vigtigt, at dette fastholdes, thi just deraf beviser jeg, Aanden, at der er Haab: Haabet er mod Haab." Kan Du forlange mere, kan Du tænke Dig nogen Behandling mere beregnet just paa Din Tilstand i Lidelsen. Du faaer Ret, der er intet Haab; Du faaer Ret, det trængte Du til, og Du trængte til, hvad Du ogsaa bliver, at forskaanes for alt dette Pjat, alle disse ækle Trøstegrunde, Du faaer Lov til, hvad der gjør saa godt, tilgavns at blive syg i Fred for alle Qvaksalverne, Du faaer Lov til, hvad der ender Smerten og stiller Uroen, at lægge Dig om paa den anden Side for at døe, fritagen fra Deres usalige Lægebehandling, der ikke kunne bringe nyt Liv, men piinagtigt stræbe at holde Dig i Live eller forhindre Dig i at afdøe — og saa faaer Du ovenikjøbet „Haabet", som er mod Haab, Aandens Gave!

Endelig bringer Aanden ogsaa: Kjerligheden. Jeg har paa andre Steder stræbt at vise hvad man ikke ofte nok kan indskærpe og aldrig gjøre tydeligt nok, at hvad vi Mennesker prise under Navn af Kjerlighed, at det er Selvkjerlighed, og at, naar vi ikke passe paa dette, at da hele Christendommen forvirrer sig for os.

Først naar Du er afdød fra Selviskheden i Dig og derved fra Verden, saa Du ikke elsker Verden, ei heller de Ting som ere i Verden, end ikke selvisk elsker et eneste Menneske — naar Du i Kjerlighed til Gud har lært at hade Dig selv: først da kan der være Tale om den Kjerlighed, som er den christelige. Efter vore blot menneskelige Begreber hænger Kjerligheden umiddelbart sammen med vort Væsen; vi finde det derfor i sin Orden, at den er stærkest i de yngre Dage, da Hjertet har hele sin umiddelbare Varme og Begeistring, i Hengivenhed aabner sig for Andre, i Hengivenhed slutter sig til Andre. Saa finde vi det, om ikke i sin Orden, dog at være Tingenes sædvanlige Gang, at efterhaanden som et Menneske bliver ældre, slutter hans Væsen sig mindre til Andre, mere sammen, aabner sig ikke saaledes modtagende, giver sig ikke saaledes aabent hen — hvilket vi ogsaa forklare som en sørgelig Følge af sørgelige Erfaringer. Ak, thi dette, saa sige vi, dette Ungdommens, ogsaa vor Ungdoms glade elskende, tillidsfuldt sig aabnende, ganske sig hengivende Hjerte — hvis dette ellers ganske er saa — det blev skuffet, saa ofte, saa bittert; jeg maatte i bittre Erfaringer lære Menneskene at kjende fra en ganske anden Side, og derfor — altsaa det er derfor! — sluktes saa ogsaa en Deel af Kjerligheden i mit Bryst.

O, min Ven, hvorledes troer Du Apostlene havde lært Menneskene at kjende, synes Dig fra den fordeelagtige Side? Sandeligen dersom nogensinde Nogen — dog blandt dem, der altid ere paa Farten i megen Tale om dette Ungdommens varme, fulde elskovsfulde, venskabsfulde Hjerte, findes neppe nogen Saadan — har været berettiget til at sige „jeg har lært Menneskene saaledes at kjende, at jeg veed, de fortjene ikke at elskes“: da var det Christi Apostle! Og dette er

forbittrende; det er saa naturligt, at ønske at finde hos Menneskene, hvad man kan elske, og det er dog billige Vilkaar, naar det der søges ikkun er de Andres, eller er ene de Andres Vel. Intet Saadant at finde, at finde det Modsatte deraf, at finde det efter den Maalestok som Apostlene: o, det er til at tage sin Død over! Og det gjorde Apostlene ogsaa i en vis Forstand: de døde, Alt blev mørkt omkring dem — det er jo Døden vi tale om! — da de havde gjort den frygtelige Erfaring: at Kjerligheden ikke elskes, at den hades, at den bespottes, at den bespyttes, at den korsfæstes i denne Verden, og korsfæstes, medens den dømmende Retfærdighed roligt vasker sine Hænder, og medens Folkets Stemme er høirøstet for Røveren. Saa svore de vel denne ukjerlige Verden evigt Fjendskab? aa, ja, i en vis Forstand, thi Kjerlighed til Gud er Had til Verden, men forresten nei, nei, ved at elske Gud, for at de maatte blive i Kjerlighed, forenede de sig, saa at sige, med Gud om at elske denne ukjerlige Verden — den levendegjørende Aand bragte dem Kjerligheden. Og saa besluttede Apostlene, i Lighed med Forbilledet, at elske, at lide, at udholde Alt, at offres for at frelse den ukjerlige Verden. Og dette er Kjerlighed.

Saadanne Gaver bragte den levendegjørende Aand Apostlene paa Pintsedagen: o, at Aanden ogsaa vilde bringe os saadanne Gaver, sandeligen det gjøres vel behov i disse Tider.

M. T., jeg har endnu et Ord, jeg vilde sige; men jeg vil indklæde det i en Fremstilling, som maaskee ved første Øiekast vil synes Dig mindre høitidelig. Dog gjør jeg det med Flid og velbetænkt, fordi jeg meener, at det maaskee just saaledes vil gjøre et sandere Indtryk paa Dig.

Der var engang en Rigmand; han lod i Udlandet kjøbe i dyre Domme et Par aldeles feilfrie og udmærkede Heste, som han vilde have til sin egen Fornøielse og Fornøielsen af selv at kjøre. Saa gik der vel omtrent et Aar eller to. Dersom Nogen, som tidligere havde kjendt disse Heste, nu saae ham kjøre dem, han vilde ikke kunde kjende dem igjen: Øiet var blevet mat og døsigt, deres Gang uden Holdning

og Sluttethed, Intet kunde de taale, Intet udholde, neppe kunde han kjøre en Miil uden at han maatte tage ind underveis, stundom gik de istaa ligesom han allerbedst sad og kjørte, derhos havde de faaet allehaande Nykker og Vaner, og uagtet de naturligviis fik Foder i Overflod, skæmmede de sig Dag for Dag. Da lod han Kongens Kudsk kalde. Han kjørte dem i en Maaned: der var paa hele Egnen intet Par Heste, der bar Hovedet saa stolt, hvis Blik var saa fyrigt, hvis Holdning saa skjøn, intet Par Heste, der saaledes kunde holde ud at løbe om det var syv Miil i eet Træk, uden at der toges ind. Hvori stak det? Det er let at see: Eieren, der, uden at være Kudsk, gav sig af med at være Kudsk, han kjørte dem efter Hestenes Forstand paa hvad det er at kjøre; den kongelige Kudsk kjørte dem efter Kudskens Forstand paa hvad det er at kjøre.

Saaledes med os Mennesker. O, naar jeg tænker paa mig selv og paa de Utallige, jeg har lært at kjende, da har jeg ofte sagt med Veemod til mig selv: her er Evner og Kræfter og Forudsætninger nok — men Kudsken mangler. Gjennem længere Tid er fra Slægt til Slægt vi Mennesker blevne, om jeg saa tør sige, kjørte (for at blive i Billedet) efter Hestenes Forstand paa hvad det er at kjøre, vi ere styrede, dannede, opdragne efter Menneskets Begreb om, hvad det er at være Menneske. See, deraf hvad vi mangle: Opløftelse, og hvad deraf følger igjen, at vi kun kunne udholde saa lidet, utaalmodige bruge strax Øieblikkets Midler, og utaalmodigen øieblikkeligt ville see Løn for vort Arbeide, hvilket just derfor bliver derefter.

Engang var det anderledes. Der var en Gang, da det behagede Guddommen selv, om jeg saa tør sige, at være Kudsk; og han kjørte Hestene efter Kudskens Forstand paa hvad det er at kjøre. O, hvad formaaede et Menneske ikke den Gang!

Tænk paa Dagens Text! Der sidder tolv Mennesker, alle tilhørende den Classe af Samfundet, som vi kalde den menige Mand. De have seet Ham, de tilbad som Gud, deres Herre og Mester korsfæstet; som aldrig nogensinde Nogen end i fjerneste Maade kan siges det, kan de siges at have seet Alt tabt. Det

er sandt, han er derpaa seierrigt faret til Himlen — men saa er han jo ogsaa borte: og nu sidde de og vente paa, at Aanden skal meddeles dem, for saa, forbandede af det lille Folk, de tilhøre, at forkynde en Lære, der vil reise hele Verdens Had mod dem, det er Opgaven; disse tolv Mennesker skulle omskabe Verden — og, efter den rædsomste Maalestok, mod dens Villie. I Sandhed her staaer Forstanden stille! Blot ved nu, saalænge efter, at gjøre sig en svag Forestilling derom: Forstanden staaer stille — hvis man da ellers har nogen; det er som skulde man gaae fra Forstanden — hvis man da ellers har nogen Forstand at gaae fra.

Det er Christendommen, der skal igjennem. Og disse tolv Mennesker, de trak den igjennem. De vare i een Forstand Mennesker som vi — men de vare godt kjørte, ja, de vare godt kjørte!

Saa kom den næste Slægt. De trak Christendommen igjennem. De vare Mennesker ganske som vi — men de vare godt kjørte! Ja, sandeligen det vare de! Det var med dem som med hiint Par Heste, da den kongelige Kudsk kjørte dem. Aldrig har nogensinde et Menneske løftet sit Hoved saa stolt i Opløftelse over Verden, som de første Christne gjorde det i Ydmyghed for Gud! Og som hiint Par Heste kunde løbe om det saa var syv Miil, uden at der blev gjort Holdt for at puste: saaledes løb disse, de løb halvfjersindstyve Aar i eet Træk uden at komme af Selerne, uden at der blev taget ind nogetsteds, nei, stolte som de vare det i Ydmyghed for Gud, sagde de: „det er ikke noget for os at ligge og nøle paa Veien, vi gjøre først Holdt — ved Evigheden!" Det var Christendommen, der skulde igjennem! de trak den ogsaa igjennem, ja, det gjorde de; men de vare ogsaa godt kjørte, ja det vare de!

O, Hellig-Aand — vi bede for os og for Alle — o, Hellig-Aand, Du som gjør levende; her fattes jo ikke Evner, ikke Dannelse, ikke Klogskab, snarere er her vel for meget deraf; men hvad der fattes, er, at Du tager, det som er os til Fordærvelse, Magten fra os, og at saa Du tager Magten og giver Livet. Vistnok er det for et Menneske ikke uden Gysen

som Dødens, naar Du, for at blive Magten i ham, tager Magten fra ham: o, men hvis selv Dyre-Skabninger i et senere Øieblik forstaae, hvor godt det dog var dem, at den kongelige Kudsk tog Tømmerne, hvad vistnok først indjog dem en Gysen, og hvad deres Sind, men forgjeves, oprørte sig mod — skulde da ikke et Menneske snart kunne forstaae, hvilken Velgjerning det er mod et Menneske, at Du tager Magten, og giver Livet!
